

TÜRK İDARE DERGİSİ

YIL: 75

EYLÜL 2003

SAYI: 440

İÇİNDEKİLER

Cengiz SAYIN Necip AKKOYUNLU	:Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kamu Görevlileri İçin: Model Davranış Kuralları Hakkında (2000) 10 Sayılı Tavsiye Kararı	1
Dr. Mehmet TANIŞIR	:Avrupa Birliği'ne Uyum Yasası İle Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu'nun 9. Maddesinde Yapılan Değişiklikler	15
Serdar İĞDELER	:Trafik Kültürü ve AB Uygulaması	27
Dr. Çetin ARSLAN Faruk ŞAHİN	:Kamu (Amme) Alacaklarında Gecikme Zammı ve Faiz..... :4483 Sayılı Yasaya Göre İşleme Konulmayacak İhbar ve Şikayetler ve Haksız İsnatta Bulunanlara Karşı Açılacak Olan Ceza ve Tazminat Davaları	65 89
Yılmaz ARSLAN	:Başbakanlık Tasarruf Genelgeleri Konusunda Uygulamada Karşılaşılan Problemler ve Çözüm Önerileri	113
Dr. Osman GÜNAYDIN	:Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma	127
Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇELİK	:E-Devlet ve Yeniden Yapılanma	149
Yrd. Doç. Dr. Mustafa SAKAL	:Post Modernizme Kurumsal Bir Yaklaşım	159
Abdullah AKKAYA	:İç Güvenlikte Bir Fransız Deneyimi: Adli Polis Merkez Müdürlüğü Örneği.....	177
Mehmet ERDOĞAN Orçun İMGA	:Bölgesel Kalkınma ve Kızılırmak Orta Anadolu Proje Önerisi .. : Türkiye'deki Bölge Kalkınma Projesi Deneyimleri	215 231
İZ BIRAKAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ		
Mehmet ALDAN	: Abdurrahman Paşa.....	255
HABERLER	: İçişleri Bakanlığı'ndan Haberler	263
MEVZUAT	:1 Temmuz 2003 - 30 Eylül 2003 Tarihleri Arasında Resmi Gazete'de Yayımlanan İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri İle İlgili Mevzuat	295
Mustafa AYIK	:Mevzuat Metni.....	305

İÇİŞLERİ BAKANLIĞI

ISSN 1300-3216

• İDARECİLER,

BANA İÇTEN SEVGİLERİNİ HAYKIRANLAR; YARIM ASIRDAN BERİ BÜYÜK TÜRK ULUSUNUN TAM ANLAMIYLA MİLLET OLMASINA ÇALIŞAN, ONUNLA EN MODERN BİR TÜRK DEVLETİ KURMAK İÇİN İNSANLIK FEDAKÂRLIKLARININ HİÇBİRİNİ ESİRGEMEYEN KÜLTÜR, İDARE, İNTİZAM VE DEVLET ANLAMLARINI EN SON İLMÎ TELAKKİLERE GÖRE TEBELLÜR ETTİRMEMEYE ÇALIŞMIŞ VE ÇALIŞAN YÜKSEK DEĞERDE ARKADAŞLARIMDIR.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

Sayın Muzaffer ECEMİŞ'ten Ayrılırken...

İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Sayın Muzaffer ECEMİŞ, Kasım 2003'de emekliye ayrılacaktır.

İlkokulu Çamardı, Ortaokulu Niğde, Liseyi Ankara Atatürk Lisesi'nde bitiren ECEMİŞ Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden 1963 yılında mezun olmuş ve aynı yıl Niğde Maiyyet Memurluğu görevine atanarak Mülki İdare Amirliği mesleğine başlamıştır.

Sırasıyla Niğde-Ortaköy, Adana-Pozantı, Adıyaman-Gerger ve Çelikhan ilçeleri Kaymakam Vekilliklerinde bulunmuş, 1966 yılında Kaymakamlık kursunu pekiyi dereceyle tamamlamıştır.

Askerlik görevinin ardından Hatay-Yayladağı, Gaziantep-Oğuzeli, Erzurum-Tortum, Tekirdağ-Malkara, Ankara-Şereflikoçhisar, Zonguldak-Safranbolu Kaymakamlık ve Belediye Başkanlığını başarıyla ifa etmiştir.

1982 yılında Belediye Hizmetleri Daire Başkanı olarak göreve başladığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'ne 1984'de Genel Müdür Yardımcısı, 1985'de de Genel Müdür olarak atanmış ve üçbuçuk yıl bu görevi başarı ile sürdürmüştür.

1988 yılında Çanakkale Valiliğine, 1991 yılında Diyarbakır Valiliğine, 1992'de geldiği Merkez Valiliğinden 1996 yılında ise Manisa Valiliğine atanmıştır.

Sayın Muzaffer ECEMİŞ, 2001 yılında İçişleri Bakanlığı Müsteşarlığı görevine getirilmiş; 6.8.2002 tarihinde yıllardır hizmet verdiği İçişleri Bakanlığı'na Bakan olarak atanarak mesleki kariyerinde en üst dereceye kadar yükselmeyi başarmıştır. 19.11.2002 tarihinde tekrar Bakanlığımız Müsteşarlığına dönerek hizmet vermeye devam etmiştir.

Genç bir Mülki İdare Amiri olarak 1963 yılında başladığı çalışma hayatını tam 40 yılı aşkın, başarılarla sürdürmüş bir meslektaşımızdır. Atandığı tüm görevleri üstün başarılarla yerine getirmiş, özellikle Mahalli İdareler konusundaki bilgi ve tecrübelerini çeşitli dergi ve kitaplarda yayımlanan yazılarıyla genç nesillerle paylaşmıştır. Ayrıca Mahalli İdareler Reform Yasasının da hazırlayıcılarından olan Müsteşarımız, Ülkemiz yönetim yapısındaki çağdaşlaşma ve modernleşme çabalarına önemli katkılarda bulunmuştur.

Bundan sonra da bilgi ve deneyimlerinden her zaman yararlanılacaktır.

Evli ve iki oğlu, iki torunu bulunmaktadır. .

1963-2003....

Sayın ECEMİŞ'in 40 yılı aşan meslek yaşamı üstün başarılarla doludur. Tarafsız, tavizsiz, basiretli ve erdemli yönetimi ile göreve yeni başlayan genç Kaymakamlar için her zaman örnek alınabilecek değerli bir meslek kariyerine sahip olmuştur.

Emekliye ayrılmasıyla yaşamında başlayacağı yeni dönemde kendisine ailesi ile birlikte sağlık ve mutluluk diliyor; eski Bakanımız ve Müsteşarımız olarak saygı ile uğurluyoruz.

TÜRK İDARE DERGİSİ

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ’NİN KAMU GÖREVLİLERİ İÇİN MODEL DAVRANIŞ KURALLARI HAKKINDA (2000) 10 SAYILI TAVSİYE KARARI

Cengiz SAYIN *

Necip AKKOYUNLU**

GİRİŞ¹

Avrupa Konseyi; bugün artık hukukun üstünlüğünü, demokratik kurumsallaşmayı, insan haklarına saygıyı, sosyal ve ekonomik gelişmeyi bütün Avrupa’ya yaymak ve devamlılığını sağlamak için çalışmalarına daha da bir hız vermiş bulunmaktadır. Ancak bu amacın gerçekleştirilmesi önündeki en önemli tehdit “yolsuzluktur. Bu sebeple Avrupa Konseyi, yolsuzluğa karşı uluslararası bir mücadele içine girmiştir. Bu mücadele özellikle ceza hukuku, medeni ve idari hukuk alanlarında yoğunlaşmaktadır.

1994 yılında Malta’da düzenlenen Avrupa Adalet Bakanları Konferansı bu mücadelenin başlangıç noktasını oluşturmaktadır.² Bu Konferans’ta; yolsuzlukların demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan hakları için ciddi bir tehdit oluşturduğu ve bu temel değerleri savunan Avrupa Konseyi’nin bu tehditle mücadele etmesinin gerekliliği üzerine bir oydaşma (düşünce birliği) sağlanmıştır. Konferans neticesinde yayımlanan Karar’da; Yolsuzluk Üzerine Disiplinlerarası Grup (GMC) kurulması ve bu Grup’a yolsuzlukla mücadele için uluslararası bir program ile ülkeler için model olabilecek bir “davranış kodları/kuralları” belgesi ve yine bu konuda uluslararası sözleşmeler hazırlama görevleri verilmesi tavsiye edilmiştir.

* Jandarma Yüzbaşı, Jandarma Okullar Komutanlığı Öğretim Başkanlığı emrinde Jandarma Etiği ve İnsan Hakları Dersleri Öğretim Görevlisi.

** Jandarma Üsteğmen, Jandarma Okullar Komutanlığı Öğretim Başkanlığı emrinde Jandarma Etiği ve İnsan Hakları Dersleri Öğretim Görevlisi.

1 “Giriş” bölümü; GMC(2000)26 Multidisciplinary Group on Corruption (GMC), Council of Europe Directorate General 1 (Legal Affairs), 26 May 2000, p. 13-21 arasından özet olarak çevrilmiştir. Bu yayının tam metni için <http://www.greco.coe.int> adresine bakınız.

2 Tabii şunu da kabul etmek gerekir ki; bu mücadele, özellikle 1990’dan itibaren Avrupa Konseyi’ne üye olmaya başlayan eski Doğu Bloku ülkelerinin gerek liberal ekonomiye ve gerekse çoğulcu demokrasiye geçirilmeleri yönünde atılan adımların (yani ekonomik ve siyasal reformların) başarısının, bu ülkelerde yaşanmakta olan yolsuzluklar sebebiyle tehlikeye girmesi üzerine başlatılmıştır ve hedef özellikle Doğu Avrupa ülkelerine yol gösterebilmektir.

Bu tavsiyelerin ışığında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Eylül 1994’de Suç Sorunları Üzerine Avrupa Komitesi (CDPC)’nin ve Hukuki İşbirliği Üzerine Avrupa Komitesi (CDCJ)’nin ortak sorumluluğu altında Yolsuzluk Üzerine Disiplinlerarası Grup (GMC) kurulmasına karar vermiştir. Böylece kurulmasına karar verilen GMC, fiilen Mart 1995’de çalışmaya başlamıştır.

GMC ilk olarak 1995 yılı içerisinde Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı (PAC)’nı hazırlamış ve bu Program, 1996 yılı sonuna doğru Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından da kabul edilmiş ve onaylanmıştır. Bakanlar Komitesi ayrıca, yolsuzlukla mücadele için bir takım ciddi tedbirler içeren bu Programı 2000 yılı sonuna kadar uygulaması için GMC’ye yetki vermiştir.

Bilahare Prag’da 1997 yılında toplanan 21 inci Avrupa Adalet Bakanları Konferansı’nda kabul edilen 1 numaralı Karar’da; yolsuzluk ve organize suçlar arasında sıkı bir bağ olduğu vurgulanmış; yolsuzluğun demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalet için ciddi bir tehdit oluşturduğu ve özellikle ekonomik gelişmeyi engellediği, demokratik kurumsallaşmanın devamlılığını tehlikeye düşürdüğü ve toplumun moral değerlerini sarstığı tekrar belirtilmiş ve kamu görevlileri için “model bir davranış kuralları manzumesi” hazırlanması çalışmalarının hızlandırılması istenmiştir.

10-11 Ekim 1997’de Strazburg’da gerçekleştirilen Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları İkinci Zirve Toplantısı’nda; yolsuzlukla mücadelede üye ülkelerin işbirliğini artırmak ve bütün Avrupa’da yolsuzluğa karşı tek vücut olabilmek için Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı (PAC)’nda belirtilen hukuki metinlerin biran önce tamamlanması yönünde Bakanlar Komitesi’ne talimat verilmiştir.

Bunun üzerine Bakanlar Komitesi de 6 Kasım 1997’de yaptığı 101 inci Oturumu’nda; Yolsuzlukla Mücadele İçin Yol Gösterici Yirmi Prensip Hakkında (97) 24 sayılı Karar’ı kabul etmiştir. 10 numaralı Prensip; özellikle “kamu görevlilerinin hak ve ödevlerini düzenleyen kuralların; yolsuzlukla mücadelenin gereklerini karşılayacak, uygun ve etkili disiplin tedbirlerini içerecek ve bir şekilde kamu görevlilerinden beklenen davranışları uygun şekilde (örneğin davranış kuralları şeklinde) açıklayacak bir biçimde olmasını” devletlerin sağlaması gerektiğini belirtmektedir.

Bilahere bu gelişmeleri, sırasıyla, Yolsuzluk Üzerine Ceza Hukuku Sözleşmesi (the Criminal Law Convention on Corruption³)’nin hazırlanması ile bu

alandaki üye devletlerin, taahhütleri kapsamında yapılması gerekenleri araştırmak suretiyle, yolsuzlukla mücadele kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nu (GRECO) kuran (98)7 ve (99)5 sayılı Bakanlar Komitesi Kararları ve Yolsuzluk Üzerine Medeni Hukuk Sözleşmesi (the Civil Law Convention on Corruption⁴)'nin hazırlanması izlemiştir.

Ocak 1996'da Bakanlar Komitesi Daimi Temsilcileri'nin 554 üncü Oturumunda GMC'den Kamu Görevlileri İçin Avrupa Davranış Kuralları Taslağı oluşturması istenince; GMC, ilk olarak Eylem Programı'nın uygulanmasına üye olmayan ülkelerin de katkılarını vurgulamak için ve ayrıca bazı Avrupa devleti olmayan ülkelerin de bu Davranış Kurallarından istifade etmek isteyebileceği gerçeğini göz önünde tutarak, "Avrupa" kelimesini başlıkta kullanmamaya karar vermiştir.

Bilahare GMC'nin oluşturduğu Yönetim ve Anayasa Hukuku Üzerine Çalışma Grubu (the Working Group on Administrative and Constitutional Law - GMCA) 1997 ile 1999 yılları arasında altı defa toplanarak Model Davranış Kuralları ile ilgili Bakanlar Komitesi Tavsiye Kararı Taslağı'na son halini vermiştir.

GMC'nin 18 ve 19 uncu toplantılarında (sırasıyla Strazburg, 8-10 Eylül 1999 ve Strazburg, 8-10 Aralık 1999) ele alınan bu Taslak Metin; bilahare görüşü alınmak üzere Hukuki İşbirliği Üzerine Avrupa Komitesi (CDCJ)'ne havale edilmiştir. CDCJ'nin görüşlerini de dikkate alan GMC, 20 nci Karar Toplantısı (Strazburg, 11-13 Nisan 2000)'nda Taslak Metin'e en son halini vererek kabul etmiş ve onaylanmak üzere Bakanlar Komitesi'ne sunmuştur.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi de 11 Mayıs 2000 tarihinde Strazburg'da icra ettiği 106 ncı oturumunda KAMU GÖREVLİLERİ İÇİN MODEL DAVRANIŞ KURALLARI HAKKINDA (2000)10 SAYILI TAVSİYE KARARI'nı kabul etmiş ve açıklayıcı rapor ile birlikte yayımlanmasına yetki vermiştir.

Bu Tavsiye Kararı'ndaki Kurallar, sadece bir "model" olarak hazırlanmış olup; her ülkenin kendine özgü koşullarına uygun olarak geliştirilmeye açıktır. Zaten Avrupa Konseyi de üye devletlerin hükümetlerine, kamu görevlileri için, ulusal mevzuatlarına ve kamu yönetimi prensiplerine uygun, bu Tavsiye Kararı'na eklenen Kamu Görevlileri İçin Model Davranış Kuralları'nı temel alacak şekilde ulusal davranış kuralları geliştirmelerini tavsiye etmektedir.⁵

4 Bakınız European Treaty Series No. 174.

5 Tavsiye Kararı'nın giriş bölümünde 15 inci paragrafta bakınız.

Kurallar'ın 1 inci maddesinin dördüncü fıkrasında; bazı mantıklı sebeplere dayanarak (örneğin milletvekillerinin 4 üncü maddenin ikinci fıkrasındaki “politik açıdan tarafsız davranmak” kuralına uymalarının beklenemeyeceği gibi), milletvekilleri, hükümet üyeleri ve yargı mensuplarına bu Kurallar'ın uygulanmayacağına karar altına alınmış olması, onlar için etik kurallar olmadığını değil ayrı kurallar olması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu tür etik kurallar, kamu ve özel sektördeki etik iklimi etkilemek için hazırlanmaktadır ve kamu kurum ve kuruluşları hakkında halkta mevcut imajı olumlu yönde etkilemeye çalışan bir pazarlama (marketing) aracı olarak görülmemelidir. Bu şekilde anlaşılmasını için de etkin bir şekilde uygulanması son derece önemlidir.

Türkiye’de “kamu etiği” konusunda çalışmalar yapan uzmanlar ve bizzat kamu hizmetini üreten bütün “devlet memurları”nın faydalanabilmesi için bu Tavsiye Kararı, Türkçe’ye tercüme edilmiş olup, bu çeviri metni aşağıda sunulmuştur.

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ’NİN KAMU GÖREVLİLERİ İÇİN MODEL DAVRANIŞ KURALLARI HAKKINDA (2000) 10 SAYILI TAVSİYE KARARI⁶

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü’nün 15.b maddesinde belirtilen şartlar altında,

Avrupa Konseyi’nin hedefinin üyeleri arasında daha geniş bir birlik sağlamak olduğunu göz önünde bulundurarak,

Kamu yönetimlerinin demokratik toplumlarda çok önemli bir rol oynadıklarını ve kendilerine verilmiş olan görevleri gerektiği gibi ifa edebilecek uygun vasıfta personele sahip olmak zorunda olduklarını göz önünde bulundurarak,

Kamu yönetiminde anahtar rolü olan kamu görevlilerinin belirli görevlere ve yükümlülüklerle sahip olduklarını ve görevlerini etkili olarak ifa edebilmeleri için gerekli olan nitelikler ile uygun yasal ve fiziksel ortama sahip olmaları gerektiğini göz önünde bulundurarak,

6 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’nin 11 Mayıs 2000 tarihinde icra ettiği 106 ncı oturumunda kabul edilmiştir.

Yolsuzluğun; hukukun üstünlüğü, demokrasi, insan hakları, eşitlik ve sosyal adalete karşı ciddi bir tehdit oluşturduğuna, ekonomik gelişmeyi engellediğine, demokratik kurumların ve toplumun ahlaki temellerinin istikrarını tehlikeye düşürdüğüne inanmış olarak,

19 uncu ve 21 inci Avrupa Adalet Bakanları Konferanslarında (sırasıyla, 1994 Valletta ve 1997 Prag) kabul edilmiş olan tavsiye kararlarını dikkate alarak,

Bakanlar Komitesi tarafından 1996'da kabul edilen Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı'nı dikkate alarak,

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kamu Kurum ve Kuruluşları Tarafından Tutulan Bilgilere Erişim Hakkında R (81) 19 sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkate alarak,

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Avrupa'daki Kamu Görevlilerinin Statüsü Hakkında R (2000) 6 sayılı Tavsiye Kararı'nı dikkate alarak,

10-11 Ekim 1997 tarihlerinde Strazburg'da yapılan Avrupa Konseyi Devlet ve Hükümet Başkanları İkinci Zirve Toplantısında kabul edilen Eylem Planı'na ve Sonuç Bildirisi'ne uygun olarak,

Bu konuda, üye olmayan devletlerin Avrupa Konseyi tarafından yolsuzluğa karşı yürütülen faaliyetlere katılımlarının önemini anımsayarak ve Yolsuzluğa Karşı Eylem Programı'nın uygulanmasına yaptıkları değerli katkıları içtenlikle kabul ederek,

Yolsuzlukla Mücadele İçin Yol Gösterici Yirmi Prensipte Hakkında (97) 24 sayılı Karar'ı dikkate alarak,

Bu alanda üye devletlerin, taahhütleri kapsamında yapılması gerekenleri araştırmak suretiyle, yolsuzlukla mücadele kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nu (GRECO) kuran Genişletilmiş Kısmi Antlaşma'nın yapılmasına yetki veren ve bu Antlaşma'yı kabul eden sırasıyla (98) 7 ve (99) 5 sayılı Kararlar'ı dikkate alarak,

Kamu bilincinin geliştirilmesinin ve etik değerlerin yüceltilmesinin yolsuzluğu önlemek için çok yararlı yöntemler olduğuna inanmış olarak,

Üye devletlerin hükümetlerine, ulusal mevzuatlarına ve kamu yönetimi prensiplerine uygun, bu Tavsiye Kararı'na eklenen Kamu Görevlileri İçin Model Davranış Kuralları'nı temel alacak şekilde kamu görevlileri için ulusal davranış kuralları geliştirmelerini tavsiye eder ve

Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu'nu (GRECO) bu Tavsiye Kararı'nın uygulanmasını izlemekle görevlendirir.

(2000) 10 sayılı Tavsiye Kararı'na Ek

Yorum ve uygulama

Madde 1

1. Bu Kurallar bütün kamu görevlilerine uygulanır.
2. Bu Kurallar'da sözü edilen “kamu görevlisi” ifadesi kamu kurum ve kuruluşları tarafından çalıştırılan kişiyi kasteder.
3. Bu Kurallar'da ifade edilen hususlar, kamu hizmeti ifa eden özel kuruluş çalışanlarına da uygulanabilir.
4. Bu Kurallar'da ifade edilen hususlar; milletvekilleri, hükümet üyeleri ve yargı mensuplarına uygulanmaz.

Madde 2

1. Bu Davranış Kurallarının yürürlüğe girebilmesi için kamu yönetimi, kamu görevlilerini Kurallar'ın öngördüğü hususlarla ilgili bilgilendirmekle yükümlüdür.
2. Bu Kurallar kamu görevlilerine tebliğ edildiği andan itibaren kamu görevlilerinin çalışmalarına yönelik mevzuatın bir parçası haline gelir.
3. Her kamu görevlisi Kurallar'da belirtilen hususlara uymak için gerekli bütün tedbirleri almakla yükümlüdür.

Madde 3 – Kurallar'ın amacı

Bu Kurallar'ın amacı; kamu görevlileri tarafından uyulması gereken dürüstlük ve davranış standartlarını belirlemek, kamu görevlilerinin belirlenen standartlara ulaşmalarına yardım etmek ve halkı kamu görevlilerinden beklemeye hakkı olan davranışlar konusunda aydınlatmaktır.

Genel prensipler

Madde 4

1. Kamu görevlisi, görevlerini, kanuna ve kendi göreviyle ilgili kanuni düzenlemeler ile etik standartlara uygun icra etmelidir.
2. Kamu görevlisi, politik açıdan tarafsız davranmalı ve kamu kurum veya kuruluşlarının hukuka uygun olarak oluşturduğu politika, karar, işlem ve eylemlerini engellemeye çalışmamalıdır.

Madde 5

1. Kamu görevlisi, hukuka uygun olarak kurulmuş milli, yerel veya bölgesel kurum veya kuruluşuna sadakatle hizmet etmekle yükümlüdür.

2. Kamu görevlisinden dürüst, tarafsız ve etkin olması; görevini yaparken sadece kamunun menfaatlerini ve ilgili durumun koşullarını göz önünde bulundurarak, mevcut yeteneği, adalet duygusu ve anlayış kabiliyeti ile yapabileceğinin en iyisini yapması beklenir.

3. Kamu görevlisi hem hizmet ettiği vatandaşlarla ilişkilerinde hem de amirleri, mesai arkadaşları ve ast personeli ile ilişkilerinde kibar ve saygılı olmalıdır.

Madde 6

Kamu görevlisi vazifenin icrası esnasında başka bir kişi, grup veya kuruluşa zarar verecek şekilde keyfi hareket etmemeli ve diğer herkesin haklarına, görevlerine ve haklı çıkarlarına gereken saygıyı göstermelidir.

Madde 7

Kamu görevlisi, karar verirken hukuka uygun hareket etmeli ve sadece ilgili durumun koşullarını dikkate alarak taktir yetkilerini tarafsız kullanmalıdır.

Madde 8

1. Kamu görevlisi kendi şahsi çıkarlarının resmi konumuyla çelişmesine izin vermemelidir. Mevcut, potansiyel veya görünüşte olsun söz konusu çıkar çatışmalarından kaçınmak ilgili kamu görevlisinin kişisel sorumluluğudur.

2. Kamu görevlisi şahsi çıkarları için resmi konumunu kullanarak haksız faydalar elde etmemelidir.

Madde 9

Kamu görevlisi, her zaman kamu hizmetinin dürüst, tarafsız ve etkin olarak sunulduğuna ve daha da geliştirildiğine dair halkın inanç ve güvenini sağlayacak şekilde kendi davranışlarını oluşturma sorumluluğu taşımaktadır.

Madde 10

Kamu görevlisi, kanunda aksi belirtilmediği müddetçe, ilk amirine hesap vermekle sorumludur.

Madde 11

Kamu görevlisi, resmi bilgiye ulaşma yetkisi açısından gereken saygıyı gösterebilmek için, görevi esnasında veya görevinin bir sonucu olarak elde

ettiği bütün bilgi ve belgeleri gerekli gizlilik kurallarına uygun olarak işleme tabi tutmakla yükümlüdür.

Madde 12 - Rapor etme

1. Kamu görevlisi, kendisinden hukuka aykırı, uygun olmayan veya etik dışı bir tarzda veya kötü yönetim oluşturacak şekilde veya bu Kurallar ile uyuşmayan bir tarzda davranması istenirse, kanuna uygun bir şekilde bu sorunu rapor etmelidir.

2. Kamu görevlisi, başka kamu görevlilerinin bu Kurallar'ı ihlal ettiğinden haberdar olursa, bu durumu kanun uyarınca yetkili makamlara rapor etmelidir.

3. Yukarıda belirtilen hususlardan herhangi birisiyle ilgili kanun uyarınca durumu rapor etmiş olan kamu görevlisi, cevabın kendi kaygılarını karşılamadığına inanıyorsa, konuyu kamu hizmetinden sorumlu en üst seviyedeki ilgili yöneticiye yazılı olarak rapor edebilir.

4. Bir sorunun, kamu hizmeti ile ilgili kanunlarda belirtilen prosedürlere ve başvurulara rağmen ilgili kamu görevlisince kabul edilebilecek bir tarzda çözülemediği durumlarda, kamu görevlisi kendisine verilen hukuka uygun talimatları yerine getirmelidir.

5. Kamu görevlisi, işini yaptığı sırada ya da işi gereği öğrendiği kamu hizmeti ile ilgili hukuka aykırı bir durum veya suç fiili ile bağlantılı her türlü delil, iddia ya da şüpheyi yetkili makamlara rapor etmelidir. Rapor edilenlerin gerçek olup olmadığının soruşturulması yetkili makamlar tarafından yürütülmelidir.

6. Kamu yönetimi, yukarıda belirtilen hususlarla ilgili makul sebeplere ve iyi niyete dayanarak rapor veren kamu görevlisine hiçbir zarar gelmemesini temin etmelidir.

Madde 13 - Çıkar çatışması

1. Çıkar çatışması, kamu görevlisinin resmi görevini icra ederken tarafsız ve objektif olmasını etkileyen veya etkileyecekmiş gibi gözükün ve benzeri şekilde kamu görevlisinin özel çıkarlarının bulunduğu bir durumda ortaya çıkar.

2. Kamu görevlisinin özel çıkarları; kendisine, ailesine, yakın akrabalarına, arkadaşlarına, şu anda veya geçmişte iş veya politik ilişki içinde olduğu kişi veya kuruluşlara her hangi bir şekilde avantaj sağlamasını içerir. Bu özel çıkarlar, yukarıda sayılan kişi ve kuruluşlarla bağlantılı gerek mali ve gerekse medeni her türlü yükümlülükleri de içerir.

3. Böyle bir durumda olup olmadığını bilebilecek tek kişi genellikle kamu görevlisinin kendisi olduğundan; aşağıda belirtilen hususlarla ilgili şahsi olarak sorumluluğu vardır:

- Her türlü gerçek ve potansiyel çıkar çatışmalarına karşı uyanık olmak,
- Bu tür çatışmaları önlemek için tedbir almak,
- Bir çatışma olduğunu fark eder etmez amirine bu durumu bildirmek,
- Bulunduğu mevkiden uzaklaştırılması konusunda alınan nihai karara uymak veya çatışmaya sebep olan avantajdan feragat etmek.

4. Kamu görevlisi, kendisinden istendiği her zaman, bir çıkar çatışması olup olmadığını açıklamalıdır.

5. Kamu hizmetinde çalışmaya veya kamu hizmetinde yeni bir göreve atanmaya aday olan kişilerin açıkladıkları her türlü çıkar çatışmaları, atanmalarından önce çözülmelidir.

Madde 14 - Kişisel servetin bildirilmesi

Resmi görevlerinin şahsi veya özel çıkarlarını muhtemelen etkileyeceği bir mevkide bulunan kamu görevlisi, hukuken istendiği şekilde, ilk atanmada, ondan sonra düzenli aralıklarla ve servetinin mahiyetinde veya miktarında her değişiklik olduğunda konu ile ilgili bildirim yapmalıdır.

Madde 15 - Görevle bağdaşmayan harici uğraşlar

1. Kamu görevlisi, resmi görevleriyle bağdaşmayan veya yaptığı resmi görevlerden beklenen performansı düşürecek olan, ücretli veya ücretsiz olsun, hiçbir etkinlikle veya işle uğraşmamalı, bu şekildeki hiçbir makam veya görevi üstlenmemelidir. Bir faaliyetin görevle bağdaşıp bağdaşmayacağı açıkça belli değilse, kamu görevlisi amirine danışmalıdır.

2. Kamu görevlisi, kamu hizmetindeki memuriyetinin dışında belirli bir makam veya görevi kabul etmeden önce veya ücretli veya ücretsiz olsun, belirli bir faaliyeti yürütmeden önce mensubu olduğu kamu hizmeti işverenine, kanun hükümlerine uygun olarak durumu bildirmeli ve onun onayını almalıdır.

3. Kamu görevlisi, makamına gölge düşürebilecek veya yaptığı resmi görevlerden beklenen performansı düşürebilecek olan kuruluşlarla ilişkilerini veya bu kuruluşlara üyeliklerini açıklamayı gerektiren hukuki zorunluluklara uymalıdır.

Madde 16 - Politik veya toplumsal faaliyetler

1. Temel ve anayasal haklara saygı gereği, kamu görevlisi, ne politik faaliyetlerinin ne de politik veya toplumsal konulardaki ilgilerinin, görevlerini

tarafsızlıkla ve sadakatle icra etme yeteneği hakkında toplumun ve işverenin kendisine duyduğu güveni zayıflatmamasına dikkat etmelidir.

2. Kamu görevlisi, görevlerini yaparken, kendisinin partizan politik amaçlar uğruna kullanılmasına izin vermemelidir.

3. Kamu görevlisi, görevlerinin özelliği gereği veya işgal ettiği makam sebebiyle belirli statüdeki kamu görevlilerine yönelik hukuken getirilen politik faaliyetler konusundaki her türlü kısıtlamalara uymalıdır.

Madde 17 - Kamu görevlisinin özel hayatının gizliliğinin korunması

Kamu görevlisinin özel hayatının gizliliğine uygun bir şekilde saygı gösterilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirler alınmalıdır ve bundan dolayı aksi kanunen emredilmediği müddetçe, bu Kurallar'ın şart koştuğu bildirimler gizli tutulmalıdır.

Madde 18 - Hediyeler

1. Kamu görevlisi; kendisi, ailesi, yakın akraba ve arkadaşları, geçmişte veya şimdi iş veya politik ilişki içerisinde olduğu kişi veya kuruluşlar için, yürüttüğü görevlerdeki tarafsızlığını etkileyebilecek veya etkileyecek gibi gözükebilecek ya da hizmetlerine bir karşılık teşkil edebilecek veya teşkil edecek gibi gözükebilecek türden hediye, yardım, ikram ya da her hangi başka bir menfaat talep veya kabul etmemelidir. Bu yasak, geleneksel misafirperverlik gereği yapılanları ve küçük hediyeleri kapsamaz.

2. Kamu görevlisi, hediye veya ikramı kabul edebilip edemeyeceği konusunda tereddüde düştüğünde, amirinin tavsiyesini almalıdır.

Madde 19 - Kanuna aykırı tekliflere karşı hareket tarzı

Kamu görevlisi, kendisine kanuna aykırı bir teklif yapılırsa, kendisini korumak için aşağıdaki tedbirleri almalıdır:

-Kanuna aykırı menfaati reddedin; bu menfaati, delil olarak kullanmak üzere kabul etmeye gerek yoktur.

-Teklifi yapan kişinin kimliğini belirlemeye çalışın.

-Uzun süreli ilişkilerden kaçının; fakat teklifin sebebini bilmek delil olarak faydalı olabilir.

-Eğer hediye reddedilememiş veya gönderene iade edilememişse; muhafaza edilmeli, fakat mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

-Mümkünse, yakınınızda çalışan iş arkadaşları gibi kimselerden tanıklar bulun.

-Mümkün olan en kısa sürede, teşebbüs ile ilgili olarak tercihen resmi bir deftere kaydetmek suretiyle bir tutanak tutun.

-Mümkün olan en kısa sürede, teşebbüsü amirinize veya doğrudan yetkili kanun uygulayıcılarına rapor edin.

-Bilhassa teklif edilen kanuna aykırı menfaatin bağlantılı olduğu konular başta olmak üzere normal çalışmaya devam edin.

Madde 20 - Başkalarının tesirlerine açık hale gelinmesi

Kamu görevlisi, kişi veya kuruluşlara iyilik karşılığı ödemek mecburiyeti içine sokacak bir duruma veya bu şekilde gözükecek bir duruma kendisini düşürmemeli; gerek resmi sıfatıyla hareket ederkenki ve gerekse özel hayatındaki davranışları, kendisini başkalarının uygunsuz etkilerine açık bir hale getirmemelidir.

Madde 21 - Resmi mevkiin kötüye kullanılması

1. Kamu görevlisi, hukuken yetkilendirilmediği müddetçe, kimseye resmi mevkisiyle bir şekilde bağlantılı hiçbir avantaj teklif etmemeli ve sağlamamalıdır.

2. Kamu görevlisi, diğer kamu görevlileri de dahil hiçbir kimseyi veya kuruluşu, resmi mevkisini kullanarak veya onlara kişisel avantajlar teklif ederek, özel maksatları için etkilemeye çalışmamalıdır.

Madde 22 - Kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgiler

1. Kamu kurum ve kuruluşlarının sahip olduğu bilgilere erişim konusunda iç hukukta yapılmış düzenlemeleri dikkate alarak, bir kamu görevlisi, bilgileri ancak kendisini istihdam eden kamu kurum veya kuruluşunun kural ve usullerine uygun olarak açıklayabilir.

2. Kamu görevlisi, sorumlusu olduğu veya öğrendiği bilgilerin güvenliğini ve gizliliğini korumak için uygun tedbirleri almalıdır.

3. Kamu görevlisi, kendisinin edinmesi uygun olmayan bilgilere erişmeye çalışmamalıdır. Kamu görevlisi, görevi esnasında öğrenebileceği veya görevi gereği oluşacak bilgileri kanuna aykırı bir şekilde kullanmamalıdır.

4. Aynı zamanda, kamu görevlisinin, açıklanması gereken resmi bilgileri saklamamak ile yanlış veya yanıltıcı olduğunu bildiği ya da yanlış veya yanıltıcı olduğuna inanmak için makul sebepleri olduğu bilgileri vermemek görevleri de vardır.

Madde 23 - Kamusal ve resmi kaynaklar

Kamu görevlisi, taktir yetkilerini kullanırken, kendisine emanet edilen hem personeli, hem de kamuya ait malları, tesisleri, hizmetleri, mali kaynakları; etkin, verimli ve ekonomik bir şekilde yönetmeli ve kullanmalıdır. Bunlar, hukuken izin verilen durumlar hariç, özel amaçlar için kullanılmamalıdır.

Madde 24 -Dürüstlük kontrolü

1. İşe alma, terfi ettirme ve bir göreve atama hizmetlerinden sorumlu olan kamu görevlisi, adayın dürüstlüğü hakkında uygun kontrollerin hukuken istendiği şekilde yürütülmesini sağlamalıdır.

2. Kamu görevlisi, bu tür bir kontrol sonucunda nasıl ilerleyeceği konusunda kararsız kalır ise, uygun tavsiye almalıdır.

Madde 25 - Yönetici hesap verebilirliği

1. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi; bu görevini, çalıştığı kamu kurum veya kuruluşunun politika ve amaçlarına uygun olarak yapmalıdır. Bu kamu görevlisi, personelinin, kurum politika ve amaçlarıyla tutarlı olmayan işlem, eylem veya ihmallerini önlemek için kendi mevkiinde bulunan bir kişiden beklenebilecek makul tedbirleri almamışsa; bu tür işlem, eylem veya ihmallerden sorumlu olmalıdır.

2. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi; personelinin memuriyetleriyle ilgili yolsuzluklarını önlemek için makul tedbirleri almalıdır. Bu tedbirler; kural ve düzenlemeleri hatırlatmayı ve uygulamayı, uygun öğretim ve eğitim sağlamayı, personelinin mali ve diğer sıkıntılarının belirtilerine karşı uyanık olmayı ve uygunluk ile dürüstlük konusunda kendi davranışıyla örnek olmayı kapsayabilir.

Madde 26 - Kamu hizmetinden ayrılma

1. Kamu görevlisi, kamu hizmeti dışında iş bulma imkânı elde etmek amacıyla memuriyetinden uygun olmayan bir şekilde yararlanmamalıdır.

2. Kamu görevlisi, başka bir işe muhtemel aday olmasının, kendisi için gerçek, potansiyel veya açık bir çıkar çatışması yaratmasına müsaade etmemelidir. Kamu görevlisi, çıkar çatışması yaratabilecek türden herhangi bir somut iş teklifi aldığı anda, bu durumu derhal amirine bildirmelidir. Herhangi bir iş teklifini kabul ettiğinde, bu durumu da amirine bildirmelidir.

3. Kanunen öngördüğü şekilde, uygun bir süre, eski kamu görevlisi, kamu hizmetindeyken çalıştığı veya danışmanlık yaptığı ve kişi ve kuruluşlara

belirli faydalar sağlayacak herhangi bir konu ile ilgili olarak bu kişi ve kuruluşlar adına çalışmamalıdır.

4. Eski kamu görevlisi, bir kamu görevlisi olarak elde ettiği gizli bilgileri hukuken yetkilendirilmediği müddetçe kullanmamalı veya açıklamamalıdır.

5. Kamu görevlisi, görevden ayrıldıktan sonra iş kabul etme konusunda kendisini ilgilendiren bütün hukuk kurallarına uymalıdır.

Madde 27 - Eski kamu görevlilerine karşı muamele şekli

Kamu görevlisi, eski kamu görevlilerine ayrıcalıklı muamele yapmamalı veya bu kişilerin kamu hizmetlerine imtiyazlı bir şekilde ulaşmalarını sağlamamalıdır.

Madde 28 - Bu Kurallar'a uyma ve yaptırımları

1. Bu Kurallar, kamu hizmetinin bağlı olduğu bakan veya başkan tarafından yayımlanır. Kamu görevlisi, bu Kurallar'a uygun hareket etmekle ve bu nedenle kendisini Kurallar'ın içeriği ve herhangi bir değişikliği hakkında bilgili tutmakla yükümlüdür. Kamu görevlisi, nasıl davranacağı konusunda tereddütleri olduğunda uygun bir kaynaktan tavsiye almalıdır.

2. İkinci maddenin ikinci fıkrasına bağlı olarak, bu Kurallar'da belirtilen hususlar kamu görevlileri ile ilgili iş mevzuatının bir parçasını oluşturur. Bunların ihlali disiplin tedbirlerinin uygulanması ile sonuçlanabilir.

3. İş mevzuatı ile ilgili düzenlemeleri yapmakla görevli kamu görevlisi, bu düzenlemeler arasına bu Kurallar'a uyulmasını ve bu Kurallar'ın bu tür mevzuatın bir parçası olmasını sağlayıcı şekilde bir şart koymalıdır.

4. Diğer kamu görevlilerini denetlemek veya yönetmekle görevli kamu görevlisi, personelinin bu Kurallar'a uymasını takip etmekten ve bu Kurallar'ın ihlali halinde uygun disiplin tedbirlerini almak veya teklif etmekten sorumludur.

5. Kamu yönetimi, bu Kurallar'la getirilen hususları düzenli olarak gözden geçirecektir.

AVRUPA BİRLİĞİ'NE UYUM YASASI İLE POLİS VAZİFE VE SELAHİYET KANUNU'NUN 9. MADDESİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLER

Dr. Mehmet TANIŞIR
Musabeyli Kaymakamı

GİRİŞ

Bilindiği üzere AB'ye uyum sürecinde yeni düzenlemeler getiren 4771 sayılı “**Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun**”, 09.08.2002 gün ve 24841 sayılı T.C. Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce, Anayasa’da 03.10.2001 tarihli ve 4709 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle, temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlandırılabilmesini öngören yeni bir sistem benimsenmiştir. Kanunun uygulanmasında uyulacak esas ve usulleri gösteren “**Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği**” 24 Mayıs 2003 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir¹.

Anayasa’nın 2. bölümü “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlığını taşımaktadır. Anayasa’nın 17, 19, 20 ve 21. maddelerinde kişinin dokunulmazlığı, kişi hürriyet ve güvenliği, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı hususları ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu haklara hangi hallerde müdahale edileceği yine Anayasa’da belirtilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5. maddesi; “Her ferdin hürriyete ve güvenliğe hakkı vardır” şeklindeki düzenlemesiyle, kişi hak ve hürriyetlerine geniş bir teminat getirmiştir. Ülkemizde de, hem Anayasa’da hem de çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmak suretiyle benzer bir düzenleme yapılmıştır.

4771 sayılı Kanun ile Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK)’nın çeşitli maddeleri değiştirilmiştir. Bu makalede, PVSK’nın 9. maddesi ile ilgili değişiklik hükmü incelenecektir. PVSK’nın 9. maddesinin önleyici arama ile ilgili hükmü değiştirilmiştir. 4771 sayılı Kanun’un, PVSK’nın 9. maddesini deği-

1 RG, 24 Mayıs 2003, Sayı: 25117.

tiren hükmü ile ilgili olarak, uygulayıcılar açısından bazı tereddütlü konular ortaya çıkabilir. Bu yazıda, ortaya çıkabilecek tereddütlü konular ve bunların karşısında uygulamada birliğin sağlanması amacıyla izlenecek yöntemler üzerinde durulmuştur.

DEĞERLENDİRME

I. Kavram Olarak Arama

Konunun iyi anlaşılabilmesi için bazı kavramların tanımlarının yapılması gerekir. Bu kavramlar ise şunlardır:

a) İdari - Adli Kolluk: Toplumsal yaşamın gerektirdiği düzenin sağlanması için, idarenin bireylerin özgürlüğüne karışmasına, sınırlarını belirtmesine idari kolluk denir. Bunu yapabilmek için, idari kolluk emir ve yasaklar koyar. İdari kolluk kamu düzenini sağlar, adli kolluk ise, kamu düzenini bozanları kovuşturur ve yargı yerlerine verir. İdari kolluğun amacı, kamu düzenini korumaktır. İdari kolluk, “önleyici” niteliktedir. Adli kolluk ise, suçları kovuşturmak, suçluları ve kanıtları saptayıp yargı yerlerine vermektir. Adli kolluk “bastırıcı” niteliktedir².

b) Önleme Amaçlı Arama - Ceza Muhakemesi Amaçlı Arama: Bir kimsenin üzerinde, eşyasında, konutunda, işyeri ve eklentilerinde, araçlarında, elle ve dedektörle yapılan araştırma işlemine arama denir. Suçun işlenmesinden önce genel emniyet ve asayişin korunması için “önleme amaçlı arama,” suçun işlenmesinden sonra suç ve suç şüphesi altındaki kişilerin, suç delillerinin ve müsadereye tabi nesnelerin elde edilmesi için “ceza muhakemesi amaçlı arama” yapılabilir³. Önleme amaçlı arama, idari kolluk faaliyeti olarak yapılan aramadır. Ceza muhakemesi amaçlı arama ise, adli kolluk faaliyeti olarak yapılan aramadır.

İdari kolluk faaliyeti, sadece aramadan ibaret değildir. Düzenleyici ve bireysel işlemlerden oluşan idari kolluk faaliyetlerinin içinde denetim, kimlik sorma, kontrol, arama, yasak koyma, vb. uygulamaların hepsi yer almaktadır.

II. Anayasa’ya Göre Arama

3 Ekim 2001 tarihli Anayasa değişikliği ile, Anayasa’nın 13. maddesi değiştirilerek temel hak ve hürriyetlerin “...kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile” kanunla

2 GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref, Yönetim Hukuku, 8. B., Ankara, Turhan Kitabevi, 1996, s. 231.

3 TURAN, Belgin, “Polisin Arama Yetkisi”, Türk İdare Dergisi, No. 417 (Aralık 1997), s. 149.

sınırlanırılabilceğini belirten “genel sınırlama sebepleri” kaldırılmış ve temel hak ve hürriyetlerin “Anayasa’nın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağılı olarak” sınırlanabileceğı hükmü konmuştur. Arama ile ilgili temel hak ve hürriyetler Anayasa’nın 20 ve 21. maddelerinde düzenlenmiştir. Konumuz açısından önem arz eden Anayasa’nın 20. maddesi detaylıca incelenecektir.

Anayasamız özel hayatın gizliliğı ve korunması, konut dokunulmazlığını güvence altına almış, 20 ve 21. maddelerinde bu konuları düzenlemiştir. 4709 sayılı Kanunla değıştirilen Anayasa’nın 20. maddesinde: “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına sayğı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğıne dokunulamaz.

Milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağılık ve ahlakın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya bir kaçına bağılı olarak, usulüne göre verilmiş hakim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağılı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ve kanunla yetkili merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hakimın onayına sunulur. Hakim, kararı el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde el koyma kendiliğınden kalkar.” Anayasa’nın 20. maddesinde kısaca şu değışiklikler olmuştur:

a) 20. maddenin 1. fıkrasının 3. cümlesi (Adli soruşturma ve kovuşturmaının gerektirdiğı istisnalar saklıdır) 4709 sayılı Kanunla yürürlükten kalkmıştır.

b) Değışiklikle arama sebepleri belirtilmiştir. Buna göre arama; milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağılık ve ahlakın korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağılı olarak yapılabilir.

c) Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça arama yapılamaz. Maddenin ilk şeklinde “yazılı” ibaresi bulunmamakta idi.

d) Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde hakimın onayına sunulur. Hakim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğınden kalkar. Bu düzenleme değışiklikle maddeye eklenmiştir.

Anayasa’nın 20. maddesinde düzenlenen temel hak ve özgürlük, özel hayatın gizliliğı ve korunmasıdır. Arama ile, özel hayata müdahale edilmekte ve özel hayatın gizliliğıne dokunulmaktadır. Bu nedenle, Anayasa koyucu bu temel hak ve özgürlüğü güvence altına almak için, aramayı ayrıntısına kadar düzenlemiştir. Aramanın hangi sebeple, kim veya kimlerin kararıyla ve nasıl yapılacağını belirtmiştir.

Arama, önleme veya ceza muhakemesi amacına hizmet eden ve gizli olanın bulunmasını hedef alan bir faaliyettir. Öte yandan arama ile özel hayatın gizliliğine müdahale edilmektedir. Anayasa koyucu bu ikisi arasında bir denge kurarak düzenlemeyi yapmıştır. Ayrıca toplumumuzun değer yargılarına göre; üzerinde, konut veya işyerinde, eşyasında arama yapılması, bir şahsı çevresine karşı küçük düşürebilir; yerine göre şeref ve itibarını zedeleyebilir. Bu nedenle arama ancak, Anayasa’da belirtilen sebeplerle ve zorunlu hallerde sulh ceza hakiminin onayı ile yapılır. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri ile yapılır. Yetkili merciin kararı ise yirmidört saat içerisinde sulh ceza hakiminin onayına sunulması gerekir. Hakim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklamazsa el koyma kendiliğinden kalkacaktır.

Ancak Anayasa’da yapılan bu değişiklik, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile çelişmekte ve yetki karmaşasına yol açmaktadır. Çünkü Emniyet Teşkilatı Kanunun 1. maddesine göre; “Memleketin umumi emniyet ve asayiş işlerinde İçişleri Bakanı sorumludur.”⁴ Ayrıca 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11 ve 32. maddelerinde “suç işlenmesini önlemek, kamu düzeni ve güvenliğini korumak için gerekli tedbirleri almak “vali ve kaymakamların görevleri arasında sayılmıştır⁵. Yürütme organı (hükümet) adına İçişleri Bakanı ile vali ve kaymakamlar, bu yetkilerini emirlerinde bulunan kolluk kuvvetleri aracılığıyla kullanırlar. Yukarıda belirttiğimiz idari kolluk faaliyeti sırasında ihtiyaç duyulan arama yetkisinin kullanımı için hakim değil, mülki amirlerin emrine ihtiyaç vardır. Hakimin yetkisi, suç işlenmesinden sonraki arama işlemini kapsar. Arama işlemi idari kolluk faaliyetidir. Anayasa gereği, yürütme organının kullanabileceği bir yetkidir.

PVSK’nın 9. maddesindeki önleme amaçlı. Arama yetkisinin kullanımı vali ve kaymakamın yazılı emrine bağlı iken, yapılan Anayasa değişiklikleriyle önleme amaçlı arama için de hakim kararı alma şartı getirilmiştir. Bu değişiklik yapılırken, kuvvetler ayrılığı ilkesi göz ardı edilmiştir. Çünkü yürütmenin görev ve yetki alanında olan kamu düzeninin sağlanması, suç işlenmesinin önlenmesi ve temel hak ve özgürlüklerin korunması faaliyetleri sırasında ihtiyaç duyulan arama yetkisinin kullanılabilmesi, yargı fonksiyonu içinde bulunan hakimın kararma bağlı kılınmıştır⁶.

4 RG, 12 Haziran 1937, Sayı: 3629.

5 RG, 10 Haziran 1949, Sayı: 7236.

6 ÖZBUDAK, Coşkun, “Önleyici Arama”, Jandarma Dergisi, No. 99 (Eylül 2002), s. 30 - 31.

III. Polis Vazife ve Salahiyet Kanununa Göre Arama

PVSK'nın 9. maddesinde yapılan değişiklik hem polis hem de jandarma için geçerlidir. PVSK'nın 9. maddesinde aramanın hangi amaçla yapılacağı belirtilmiştir. 4771 sayılı Kanunla değiştirilen PVSK'nın 9. maddesine göre arama;

- a) Milli güvenlik ve kamu düzeninin sağlanması,
- b) Genel sağlık ve genel ahlakın korunması,
- c) Başkalarının hak ve hürriyetinin korunması,
- d) Suç işlenmesinin önlenmesi,
- e) Taşınması ve bulundurulması yasak her türlü silah, patlayıcı madde ve eşyanın tespiti amacıyla yapılabilir⁷.

Yukarıda belirtilen sebeplerin varlığı halinde arama yapılabilir. Kanun mutlaka yukarıda sayılan sebeplerden en az birinin varlığını aramaktadır. Yukarıdaki arama sebeplerinin Anayasa'nın 20. maddesindeki düzenlemeye uygun olduğu görülmektedir. Yönetmeliğin 15. maddesinde, "Makul ve kabul edilebilir bir sebebe bağlı olarak" ve yukarıda belirtilen sebeplerin varlığı halinde önleme amacıyla arama yapılabileceği belirtilmiştir. Makul sebep, aramanın yapılacağı zaman, yer ve ilgili kişinin veya onunla birlikte olanların davranış tarzları, kolluk memurunun taşındığından şüphe ettiği eşyanın niteliği gibi sebepler göz önünde tutularak belirlenir. Ayrıca yukarıda belirtilen sebeplerin somut olgulara dayanması şarttır. Önleme aramalarının yapıldığı yerde herkesin üzeri aranamıyorsa, işlem sondaj usulü gibi objektif unsurlara dayandırılır (Madde 15).

Yukarıda belirtilen sebeplerden birinin veya birkaçının varlığı halinde usulüne göre verilmiş hakim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amirinin vereceği yazılı emirle arama yapılabilir. Önleme aramalarında işlemin yapılacağı kanunda belirtilen umumi ve umuma açık yerlerde makul sebeplerin oluştuğunu ve milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya yasak olan her türlü silah, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacının ortaya çıktığını ve tehlikenin oluştuğunu gösteren belirlemeler, kolluk tarafından önceden saptanır ve mahallin en büyük mülki amirine, gerekçeleri ile birlikte yazılı olarak iletilir.

7 RG, 09 Ağustos 2002, Sayı: 24841.

Mülki amir, talebi uygun bulursa, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yazılı arama emri verir. Gecikmesinde sakınca bulunmayan hallerde, mülki amir, uygun gördüğü takdirde istemi, aramanın yapılacağı yerdeki sulh ceza hakimine sunar. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, en büyük mülki amirin verdiği yazılı emirle yapılan önleme aramaları, 24 saat içinde görevli sulh ceza hakiminin onayına sunulur (Yönetmeliğin 15. maddesi).

Bu düzenleme 9. maddede belirtilen şu haller için geçerlidir:

A) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde ve yakın çevresinde,

B) Özel hukuk tüzel kişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaları genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde,

C) Halkın topluca bulunduğu ve toplanabileceği yerlerde,

D) Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve 20. maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumların içinde, yakın çevreleri ile giriş ve çıkış yerlerinde,

E) Umumi veya umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde,

F) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,

G) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında.

PVSK'nın 9. maddesinde yapılan en önemli değişiklik, önleme amaçlı aramada hakim kararının aranmasıdır. Ülkemiz için yeni ve esaslı bir değişikliktir. Çünkü idari kolluk faaliyetlerinden biri olan önleyici aramada hakim kararı istenmektedir. Bu değişiklik Anayasamızın 20. maddesinde yapılan değişikliğin bir sonucudur. Anayasa'ya benzer şekilde düzenlenmiştir. Kanun koyucu; özel hayatın gizliliğine müdahale anlamına gelen arama gibi önemli bir kararın, görevlerinde bağımsız olan hakimlerce verilmesini amaçlamıştır.

Sulh ceza hakimi, maddede belirtilen sebeplerden birinin veya birkaçının varlığı halinde ve zorunlu ise arama kararı verecektir. Arama kararı ile Anayasa'da teminat altına alınan özel hayatın gizliliğine dokunulmaktadır. Bu nedenle, sulh ceza hakiminin ancak gerekli ve zorunlu hallerde arama kararı vermesi gerekir. Son değişikliklerle; mülki idare amirlerinin önleyici arama konusundaki yetkilerinin tamamen sona erdiği, sulh ceza hakimlerinin idari kolluk faaliyetleri bakımından kolluğun amiri konumuna getirildiği düşüncesi

yanlıştır. Birincisi, mülki idare amirlerinin önleme amaçlı arama konusundaki bir kısım yetkileri devam etmektedir. Zorunlu hallerde başvurulacak aramalarda yetki sulh ceza hakimindedir. Ancak sulh ceza hakiminden arama kararının alınmasında gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mülki idare amiri yazılı emirle arama kararı verebilir. İkincisi, idari kolluğun karar mercii mülki idare amirleridir. Dolayısıyla idari kolluğa (Polis ve Jandarmaya) idari kolluk faaliyeti için gerekli emirleri ancak mülki idare amirleri verebilir. Hakimden alınacak önleyici arama kararının kontrol, denetim gibi idari kolluk işlemlerini kapsadığını ileri sürmek Kanunun amacına aykırı olur. Aksi takdirde, Kanuna aykırı olarak yürütmeye ait bir kısım yetkilerin yargıya devri anlamına gelecektir. Dolayısıyla kontrol, denetim gibi idari kolluk işlemlerinin arama kararı içinde değerlendirilmesi yanlıştır. Çünkü kontrol, denetim, kimlik sorma gibi işlemler, arama kararından bağımsız idari kolluk işlemleridir. Bu tür idari kolluk faaliyetlerinde yetki sulh ceza hakiminde değil, mahallin en büyük mülki amirindedir. Çünkü İl İdaresi Kanunu'na göre, idari kolluk görevi vali ve kaymakamların görevleri arasındadır. Bu konuda İl İdaresi Kanunu, vali ve kaymakamları hem yetkili hem de görevli saymıştır. Dolayısıyla bu konuda sorumluluk mahalli mülki amire aittir. Oysa sulh ceza hakimine, gerekli ve zorunlu hallerde sadece o olayla sınırlı olmak üzere arama kararı verme yetkisi verilmiştir.

Öte yandan uygulamada kolluk tarafından alınan arama kararlarında kontrol ve denetim için sulh ceza hakiminden izin istendiği görülmektedir. Bu durum ise, idari kolluk makamına ait kontrol ve denetim konusundaki emir verme yetkisinin yasaya aykırı olarak yargıya devri anlamına gelir. Sulh ceza hakimi sadece önleme amaçlı arama konusunda karar verecektir. Bu nedenle kontrol, denetim vb. idari kolluğa ait ibarelerin bu tür kararlarda yer alması gerekir.

Yukarıdaki hükümler PVSK'nın 9. maddesinde belirtilen haller için geçerlidir. Bunun dışında kalan haller için eski hükümler geçerlidir. Hakimden önleme araması kararı alınması gerekmeyen haller, Yönetmeliğin 18. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre;

a) Devletçe kamu hizmetine özgülenmiş bina ve her türlü tesislere giriş ve çıkışın belirli kurallara tâbi tutulduğu hâllerde, söz konusu tesislere girenlerin üstlerinin veya üzerlerindeki eşyanın veya araçlarının aranmasında,

b) İl İdaresi Kanununun ek 1. maddesi kapsamında bulunan, sivil hava meydanlarında, limanlarda ve sınır kapılarında, binaların, uçakların, gemilerin ve her türlü deniz ve kara taşıtlarının, giren çıkan yolcular ile buralarda görevli

kamu kuruluşları ve özel kuruluşlar personelinin, üstlerinin, araçlarının ve eşyalarının aranmasında,

c) Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 9. maddesi kapsamında, dükkân, mağaza, ticaret ve alışveriş yapılan özel evler, depo, ambar, antrepo, han, otel, pansiyon, sinema, tiyatro, gazino, kahvehane, bar, dansing ve bunlara benzer yerler ve eklentilerinde, umuma açık oldukları müddetçe ve umuma açık yerlerinde yapılacak aramalarda,

d) Olağanüstü Hal Kanununun 11. maddesi kapsamında, kişilerin üstünün, eşyalarının Olağanüstü Hal Valisinin emriyle aranmasında,

e) Sıkıyönetim Kanununun 3. maddesi kapsamında, konutların ve her türlü dernek, siyasi parti, sendika, kulüp gibi teşekküllere ait binaların, işyerlerinin, özel ve tüzel kişiliklere sahip müesseselere ve bunlara ait eklentilerin ve her türlü kapalı ve açık yerlerin, mektup, telgraf ve sair gönderilerinin ve kişilerin üzerlerinin sıkıyönetim komutanının emriyle aranmasında,

f) Kanunların, muhafaza altına alınmalarına olanak verdiği kişilerin, üst veya eşyaların aranmasında,

g) Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun çerçevesinde görevli kolluğun, aynı Kanunun 79. maddesindeki silah taşıma yasağı kapsamında, silah taşıdığından şüphelenilen kişilerin üstlerinin ve eşyalarının aranmasında,

hakim kararı alınması gerekmez.

Umuma açık veya açık olmayan özel işletmelerin, kurumların veya teşebbüslerin girişlerindeki önleme aramaları, buralara girmek isteyen kimselerin rızasına bağlıdır. Aranmayı kabul etmeyenler, bu gibi yerlere giremezler. Bu gibi yerlerde arama, esasta özel güvenlik görevlileri tarafından yerine getirilir. Ancak, bu yerlerin ve katılanların taşıyabilecekleri özel niteliklere göre, önleme aramaları kolluk güçleri tarafından da yapılabilir. Buradaki görevlilerin, arama sırasında kimlik göstermeleri gerekmez.

IV. Arama Yapılırken Dikkat Edilecek Bazı Hususlar

1. Polis veya jandarma arama yapmadan önce kimliğini ve aramaya ilişkin sulh ceza hakiminin izin belgesini (gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahalli mülki amirin yazılı emrini), arama yapılacak kişiye göstermek zorundadır.

2. Önleme amaçlı arama, kişilik haklarını zedelemekten yapılmalıdır. Örneğin arama yapılacak yere basının çağırılması veya gelmesi ile aranan

kişinin kişilik hakları zedelenabilir. Arama işlemi insan haklarına uygun olarak yapılmalıdır. Eğer kamera ile aranan şahısların görüntüleri çekiliyorsa polisin veya jandarmanın gerektiğinde müdahale etmesi gerekir. Aranan kişinin kamuoyuna teşhir edilmesi ile kişilik hakları zedelenir. Basın, haber alma özgürlüğü çerçevesinde görüntü alabilir. Özel hayatın gizliliğine müdahale anlamına gelen ve Anayasa ile sıkı şartlara bağlanan arama işleminde görüntü almaması gerekir.

3. Polis veya jandarma, ihbar veya şikâyet üzerine arama yapması gereken bir durumla karşılaştığında öncelikle gerekli güvenlik tedbirlerini alacak, daha sonra sulh ceza hakiminden iznin gelmesini bekleyecektir. Eğer bu bekleme süresi içinde bir zarar doğma ihtimali varsa mülki amirin yazılı emri ile arama yapabilecektir. Buradaki güvenlik tedbirlerinden kasıt şahsın etkisiz hale getirilmesidir. Özel hayatının gizliliğini ihlal etmeden bu tedbirlerin alınması gerekir.

4. Arama işlemi bittikten sonra da bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Örneğin arama tarama faaliyeti sonunda birinin ehliyetsiz araç kullandığı tespit edildi. Araç trafikten men edilip bağlandı. Polis, aracı kullanan kişiyi tek başına bırakıp gitmemelidir. Güvenle evine gitmesini sağlamalıdır.

5. Kolluk amirleri, önleme araması emri veremez. Öte yandan suçlu önleme maksadıyla konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde arama yapılamaz (Yönetmeliğin 14. maddesi).

6. Polis, arama sonunda elde edilen suç unsurlarına el koyar ve evrakı ile birlikte Cumhuriyet Savcılığına tevdi eder. Polisin, kanuna aykırı olarak yaptığı arama sonucunda elde edilen suç unsurları delil olabilecek mi? Örneğin; polis, sulh ceza hakiminden arama izni almadan bir şahsı aradı ve uyuşturucu madde ele geçirdi. Bu durumun iki önemli sonucu var. Birincisi, kanuna aykırı olarak yapılan arama sonucu elde edilen suç unsurları, hukuka aykırı olarak elde edilen delil sayılır. CMUK'a göre hukuka aykırı olarak elde edilen delile ilgili hükümler uygulanacaktır. İkincisi, kanuna aykırı olarak arama işlemini yapan polisin cezai sorumluluğu bulunacaktır. Ayrıca suç unsuruna rastlanılmayan ve kanuna aykırı olarak arama işlemine tabi tutulanan kişilik hakları zedelenmiş olacaktır. Dolayısıyla polisin tazminat sorumluluğu da doğacaktır.

V. Uygulamada Doğabilecek Sorunlar

1. Bilindiği üzere Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda hakimlik kararlarına itiraz yolu düzenlenmiştir. Yeni düzenlemede sulh ceza hakiminin kararına karşı itiraz yoluna başvurma hususu düzenlenmemiştir. Uyum yasaları çerçevesinde bu hususun da düzenlenmesi gerekir.

2. PYSK'nın 9. maddesinin değişliklikten önceki hali ile sonraki hali arasında arama kararının sayısı bakımından da bir fark vardır. Çünkü nceki düzenlemede mülki amirin “her defasında yeniden vereceği” yazılı emrinden söz edilmekte iken, yeni düzenlemede sadece “usulüne göre verilmiş hakim kararı”ndan söz edilmektedir. Bu durumda 9. maddede sayılan haller için bir defa hakim kararı alınması yeterli olacak mıdır? Uygulamada tartışmaya yol açabilecek bu soruya amaca göre yorum yapıldığında cevap vermek mümkündür. Çünkü kanun koyucunun amacı, özel hayatın gizliliğini korumak ve sık sık müdahale edilmesini önlemektir. Bu amaca göre, hakimın her defasında yeniden arama kararı vermesi gerekir. Dolayısıyla arama kararı talep eden kolluk talebinde açıkça;

- a) Aramanın nerede yapılacağını,
- b) Kimin aranacağını,
- c) Kaç defaya mahsus olacağını,
- d) Hangi amaçla yapılacağını, bildirmek zorundadır.

Aksi halde sulh ceza hakimi tarafından arama talebi reddedilebilir. Hakimın talebi reddetmesi halinde, kolluğun arama yapması mümkün olmayacaktır. Buna rağmen arama yapılması halinde, ilgililer cezai ve hukuki sorumluluk altına gireceklerdir. Aynı konuda, aynı sebeplere dayalı olarak tekrar arama kararı istenemez. Bunun için yeni sebeplerin ortaya çıkması gerekmektedir.

3. Yapılan son düzenlemeden önce, bu maddedeki arama yetkisi kural olarak önceden düzenlenen planlar çerçevesinde yapılan görevler sırasında kullanılırdı. Emniyet asayiş planları, mülki amirlerce onaylanmaktadır. Son düzenlemeden sonra, bu planlarda arama işlemi yer alacak mıdır? Eskiden olduğu gibi kolluk tarafından emniyet asayiş planları hazırlanacak ve mülki amirce onaylanacaktır. Ancak arama konusu bu planlarda yer almayacaktır. Aramayı gerektiren hususlarda değişlik hükümlerine göre işlem yapılacaktır. Bunun dışındaki iş ve işlemler eskiden olduğu gibi yürütülecektir. Emniyet asayiş planlarında, arama dışında yukarıda belirttiğimiz idari kolluk faaliyeti kapsamındaki diğer iş ve işlemler yer alacaktır.

4. Gecikmesinde sakınca bulunan halin tespitinde de sorunlar ortaya çıkabilir. Çünkü gecikmesinde sakınca bulunan hal kavramı, genel ve muğlak bir kavram. Bu konuda kolluk görevlileri tereddüt içinde kalabilecekler. Kanunda ngrlen normal usul takip edildiğinde amaç gerekleşmeyecekse ve bundan telafisi mümkün olmayacak bir zarar meydana gelecekse, gecikmesinde

sakınca bulunan bir halin varlığı kabul edilir. Yönetmeliğin 4. maddesinde gecikmesinde sakınca bulunan hal deyimi açıklanmıştır. Buna göre gecikmesinde sakınca bulunan hal; derhal işlem yapılmadığı takdirde suçun iz, eser, emare ve delillerinin kaybolması veya şüphelinin kaçması veya kimliğinin saptanamaması ihtimalinin ortaya çıkması ve gerektiğinde hakimden karar almak için vakit bulunamaması halini ifade eder. Gecikmesinde sakınca bulunan hali mülki idare amiri takdir edecektir. Mülki amir, bu konudaki takdir hakkını kullanırken olayın özelliğini, meydana geldiği yeri, zamanı ve diğer hususları dikkate almalıdır.

SONUÇ

Avrupa Birliği'ne Uyum Yasası ile yapılan değişikliklerin, çok yönlü olarak tartışılmadan ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınmadan yapıldığı görülmektedir. Birincisi, kuvvetler ayrılığı ilkesi ile çelişen düzenlemeler yapılmıştır. Bu durum ise, yetki karmaşasına neden olmuştur. İkincisi, Anayasal ve yasal değişikliklerin birlikte ele alınmadan düzenleme yapılması sonucu, uygulamada bir kısım sorunlara yol açmıştır. Ayrıca Anayasa'daki değişikliklerin PVSK ile sınırlı tutulması, özellikle önleme amaçlı arama konusunu iyice karıştırmıştır. Üçüncüsü, bu değişiklikler yapılırken, Anayasa'nın ve onun yön verdiği hukuk sistemimizin sistematığı gözden kaçırılmıştır. Anayasa ile yasalar arasında çelişkili durumlar ortaya çıkmıştır.

Yukarıda belirtilen bu eleştiriler ışığında uyum yasalarının yeniden gözden geçirilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Aksi takdirde, uygulamada doğacak sorunlar nedeniyle suç işlenmesini önlemek ve kamu düzenini sağlamak kolay olmayacaktır. Çünkü yetki karmaşası ve çelişkili düzenlemeler nedeniyle, kolluk görevlileri suçla mücadele konusunda fazla istekli olmayacaktır. Temel hak ve hürriyetler bakımından bir genişleme sağlayan bu tür düzenlemelerin, bütüncül bir yaklaşımla ve çok yönlü olarak ele alınması gerekir.

TRAFİK KÜLTÜRÜ VE AB UYGULAMASI

Serdar İĞDELER
Mülkiye Başmüfettişi

Günümüzde yaşamı kolaylaştıran ve yaygın olarak kullanılan teknolojik araçların başında motorlu taşıtlar gelmektedir. İnsanoğlunun vazgeçilmez ihtiyaçları arasında yer alan ve her geçen gün artan sayıda trafiğe çıkan motorlu taşıtlar, aynı zamanda beraberinde birçok sorunu da gündeme getirmiştir. Dolayısıyla trafik güvenliği ve trafik düzeni, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumun can ve mal güvenliği açısından ön sıralarda yerini almıştır. Trafik kültürü, trafiği algılama ve trafikte bir yaşam biçimidir. Dolayısıyla toplumda trafik kültürünün oluşmasını ve gelişmesini sağlamak için trafikten kaynaklanan tüm sorunlarla mücadele gerekmektedir. Diğer bir ifade ile trafik kültürü içinde eğitimden, trafik alt yapısı ve denetime kadar tüm unsurlar yer almaktadır.

Nitekim Dünya Bankası tarafından yapılan bir araştırmada, trafik güvenliği üzerinde etkili olan faktörler ve etki oranlarının karayolu mevzuatı %5, karayollarını kullananların eğitimi %6, veri toplama ve analizi %9, iyi taşıt %10, alt yapının güvenliğinin artırılması % 12, denetim %12, ilgili kurumların güçlendirilmesi %15 ve iyi trafik alt yapısı %31 olarak belirlenmiştir.

O halde trafik kültürünün oluşması ve gelişmesi için okul öncesi ve sonrasını kapsayan eğitim, trafik güvenliği bilgilerinin güncelleştirilmesi, denetimlerin sürekliliği ve cezaların caydırıcılığının sağlanması gibi karayolu kullanıcılarının davranışlarına yönelik çalışmalar ile ayrıca taşıt güvenliğinin iyileştirilmesi, standartizasyonun sağlanması için trafikteki araçların muayene ve testlerinin düzenli yapılması ve karayollarının alt yapısının yenilenmesi, geliştirilmesi önem taşımaktadır. Bu makalede, Türkiye ile AB üyesi olarak İngiltere’de trafik kültürü oluşmasını ve gelişmesini sağlayan faktörlere ilişkin yasal dayanaklar ile uygulamaların karşılaştırılması yapılmaya çalışılmıştır.

1- Motorlu Taşıtların Kayıt ve Tescili, Ruhsat İşlemleri, Muayene ve Testleri, Tescil Plakaları, Sürücüler ve Sürücü Eğitimleri, Sınavları ve Belgeleri

Motorlu Taşıtların Kayıt ve Tescili

Dünyanın tüm ülkelerinde motorlu taşıtların, kayıt ve tescilleri yapılmaktadır. Zira trafik kültürünün ilk adımlarından başında, motorlu taşıtların kayıt altına alınması ve bu kayıtların güncel halde tutulması gerekmektedir.

Ülkemizde motorlu taşıtların kayıt ve tescil zorunluluğu, 2981 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 19 ve Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 28 inci maddeleri ile düzenlenmiştir. Söz konusu maddelere göre araç sahipleri, motorlu taşıtlarını yönetmelikte belirtilen esaslara göre yetkili kuruluşlara tescil ettirmek ve tescil belgelerini almakla yükümlüdürler. İstisnalar dışında tescil belgeleri, İl ve İlçe Emniyet Müdürlükleri tarafından verilmektedir. Tescilde, araç sahibinin iş ya da ikamet adresleri esas alınmaktadır. Anılan Kanunun 20 ve yönetmeliğin 29 uncu maddelerine göre ilk defa tescil ettirilecek motorlu taşıtlar için satın alma ya da gümrükten çekme tarihinden itibaren 3 ay içinde tescil işleminin yapılması gerekmektedir. Tescili yapılmış bir motorlu taşıtı satın ya da devir alanların ise satın alma ya da devir işleminden itibaren 1 ay içinde tescil kurumlarına başvurmaları gerekmektedir. Belirtilen sürelerde araçlarının tescillerini yaptırmayanlar hakkında para cezaları uygulandığı gibi tescil işlemi yaptırılıncaya kadar araçlar trafikten men edilmektedir. Ülkemizde tescil belgelerinin geçerliliği yönünde bir süre sınırlandırılması bulunmamaktadır. Ancak satış ya da devir halinde önceki tescil belgesinin geçerliliği 1 aylık süre ile sınırlandırılmıştır. Kanunun 32/1. maddesine göre adres değişikliği, araçta renk ve bazı teknik değişiklikler ya da özel amaçlı taşıt haline dönüştürülmesi hallerinde, önceki tescil belgesinin 1 ay süre ile geçerli olduğu kabul edilmektedir. Aracın hurdaya çıkarılması halinde ise tescil belgesi üzerine işlenmekte ve böylece tescil belgesi, sahiplik belgesi olarak kullanılmaktadır. Tescil belgesinin herhangi bir nedenle yenilenmesi talebi üzerine kayıtlar üzerinde yapılacak inceleme sonucunda, istek yerine getirilmektedir. Tescil birimleri arasında uygulama birliğinin sağlanması amacıyla başvuru ve kayıt formları ile kayıt defterlerinin standartları, Emniyet Genel Müdürlüğünce belirlenmektedir. Düzenlenen tescil belgelerinde, belgeyi düzenleyen il adı, tescilin sıra numarası, tescil tarihi, aracın bazı önemli ve belirleyici teknik özellikleri, aracın motor ve şasi numarası, araç sahibine ait bazı bilgiler ve onay kısmı yer almaktadır.

Tescil belgesi yanında trafik belgesinin de bulunması gerekmektedir. Zira mevcut yasal düzenlemelere göre trafik belgesi bulunmayan araçların trafiğe çıkmaları yasaktır. Trafik belgesi, tescil belgesinin geçerli olduğu sürece geçerli olmakla birlikte Kanunun 21 ve Yönetmeliğin 67 nci maddelerinde belirtilen muayene sürelerine tabidir. Trafik belgesinde, belgeyi düzenleyen ilin adı, aracın tescil plaka numarası, ilk muayene süresi ve onay kısmı bulunmaktadır.

Ayrıca motorlu taşıtları birbirinden ayırmak için ölçü ve standartları yönetmelikle belirlenmiş olan tescil plakalarının, araçların ön ve arka kısımlarına takılması zorunluluğu bulunmaktadır. Yönetmeliğin 55 inci maddesine

göre hangi araçlara hangi sırayla harf ve rakam gruplarının verileceği belirtilmiştir. Tescil plakalarının başında ise tescili yapan il kodu yer almaktadır. Yönetmeliğin 56 ncı maddesinde ise motorlu taşıtlara takılan tescil plakalarının zeminleri, harf ve renk grupları belirlenmiştir.

AB üyesi ülkelerde, her alanda olduğu gibi trafik konusunda da belirli bir standartizasyona ulaşılmıştır. Birlik üyesi olan İngiltere örneği ile esasen AB uygulamaları incelenmiş sayılabilecektir. İngiltere’de 1997 tarihinde ulaştırma ve çevre konusunda temel iki kurumun birleştirilmesi ile DETR (Çevre, Ulaşım ve Bölge Kurumu) oluşturulmuştur. DVLA (Sürücü ve Araç Belgelendirme Bürosu), DSA (Sürücü Standartları Bürosu) ve Otoyollar Bürosu gibi önemli birimler, bu kurumun içinde toplanmıştır. DETR kurumu aynı zamanda Başbakan Yardımcısı konumunda bulunan Devlet Bakanlığına bağlıdır. Tüm motorlu taşıtların kayıt ve tescil işlemleri, Galler bölgesindeki Swansea kentinde bulunan DVLA tarafından merkezi sistem içinde yürütülmekte ve tüm kayıtlar bilgisayar ortamında tutulmaktadır. Bu kuruma bağlı olarak İngiltere, Galler ve İskoçya’da değişik yerleşim birimlerinde 40 büro bulunmaktadır.

Diğer bir ifade ile tüm motorlu taşıtların kayıt ve tescili işlemleri, Devlet Bakanlığına bağlı bir kurum tarafından tek elden yürütülmektedir. Merkezi kayıt sisteminin temelinde ise motorlu taşıtların karayollarında kullanımına imkân veren vergilerin ödenip ödenmediğinin sağlıklı biçimde takip edilmesi düşüncesi bulunmaktadır. Nitekim mevcut yasal hükümlere göre DVLA tarafından tescili yapılmayan motorlu taşıtların kullanımı, yetkisiz ve vergisiz araç kullanma suçunu oluşturmaktadır. DVLA’da sürücüler ve araçlar hakkında tutulan bilgiler, araç sahipleri tarafından her zaman talep edilebilmektedir. Hatta geçerli neden belirtilmesi halinde 1998 tarihli Bilgi Koruma Kanunu uyarınca diğer gerçek ve tüzel kişilere de başka kişi ve araçlara ait bilgiler verilebilmektedir. Bunun yanında DVLA bilgisayar kayıtlarına, polis tarafından girilebilmesi olanakları yaratılmıştır.

a) İlk Defa Trafığe Çıkacak Olan Motorlu Taşıtların Tescili

İngiltere’de Motorlu Taşıt Kullanım ve Tescili Kanunu ile motorlu taşıtların tesciline ilişkin esaslar belirlenmiştir. Buna bağlı olarak Karayolları Taşıtları Tescil ve Ruhsatlandırma Yönergesi ile araç sahipleri ve DVLA tarafından yapılacak işlemler düzenlenmiştir. Düzenlenen tescil belgelerinde, motorlu taşıta ait bazı özellikler ile sahibi ya da taşıtı elinde bulunduran kişiye ait bilgiler yer almaktadır. Tescil belgelerinde, kayıtlı bulunan bilgilerde sonradan meydana gelebilecek değişikliklerin işleneceği ve alım-satım hallerinde kullanılabilecek bölümler bulunmaktadır.

Avrupa Birliği Komisyonunun 29.09.1999 gün ve 1999/37/EC sayılı direktifi uyarınca, birlik üyesi ülkelerde motorlu taşıtların tescili amacıyla iki kısımdan oluşan standart bir belgenin kullanılması ve uygulamaya en geç 01.06.2004 tarihine kadar geçilmesi öngörülmüştür. Bu direktife uygun olarak İngiltere’de ilgili Devlet Bakanlığı tarafından V5 kod numarası verilen bir tescil formu kullanılmaya başlanmıştır. Söz konusu yeni tescil belgesi üç kısımdan oluşmaktadır. Belgenin V5/1 numaralı mavi renkli bölümüne araç sahibi ya da aracı elinde bulunduran şahsa ilişkin bilgiler, V5/2 numaralı yeşil renkli bölümüne aracın daha sonra satılması ya da devredilmesi halinde alan şahsa ait bilgiler işlenmekte ve V5/3 numaralı kırmızı renkli bölümüne ise motorlu taşıtın, araç alım ve satımı ticareti yapan kişi ya da firmalarca alması halinde bu şahıs ya da firmalara ilişkin bilgiler işlenmektedir.

1971 tarihli yönergeye göre şayet trafiğe ilk defa çıkacak bir motorlu taşıt satın alınmış ise motorlu taşıtın tescil işlemleri alıcı adına genellikle satıcı firmalar tarafından yürütülmektedir. Son yıllarda otomobil ile minibüslere yönelik olarak başlatılan ve uygulamaya konan AFRL (Otomatik İlk Tescil ve Ruhsatlandırma Sistemi) sistemi ile motorlu taşıt ticareti yapan firmalar ile DVLA arasında elektronik bağlantı kurulması sağlanmış ve böylece firmaların trafiğe ilk defa trafiğe çıkacak bir motorlu taşıtı satmaları halinde doldurulması zorunlu olan formu kullanmadan elektronik bağlantı yoluyla tescil işlemi yaptırılmakta ve bilahare satıcı firma tarafından alıcıya bir “tescil sertifikası” verilmektedir. DVLA ise satıcı firmanın elektronik bağlantı yoluyla kendisine ulaştırdığı bilgilere dayanarak 1-2 hafta içinde alıcı adına tescil belgesini düzenlenmekte ve adresine göndermektedir. Satıcı kişi ya da firmanın AFRL sistemine dahil olmaması halinde ise satıcı tarafından V55 başvuru formunu alıcı adına düzenlemekte, başvuru formu birlikte imzalanmakta ve alıcı tarafından bilgilerin doğruluğu kontrol edildikten sonra belge, posta yoluyla DVLA yerel bürosuna göndermektedir. Bu başvuru formundaki bilgilere göre DVLA tarafından alıcı adına 1-2 hafta içinde tescil belgesi düzenlenmekte ve adresine gönderilmektedir.

b)Kullanılmış Motorlu Taşıtların Satış veya Devri Halinde Tescil

Söz konusu yönerge hükümlerine göre daha önce tescili yapılmış ve trafiğe çıkmış bir motorlu taşıtın satın alınması halinde ise motorlu taşıta ait tescil belgesinin eski ya da yeni tip tescil belgesi olmasına göre farklı işlemler yürütülmektedir.

Satın ya da devir alınan motorlu taşıta ait tescil belgesinin, eski tip tescil belgesi olması halinde bu belgenin üst kısmı kesilmek suretiyle alıcıya ve-

rilmekte ve alıcı tarafından arka bölümü doldurularak en kısa süre içinde DVLA bürosuna gönderilmektedir. Şayet satış ya da devir alınan motorlu taşıta ait tescil belgesi, yeni tip tescil belgesi ise satıcı tarafından V5 tescil belgesinin mavi renkli birinci bölümü doldurulmakta ve alıcı ile satıcı birlikte imzalamaktadırlar. Yönergeye göre bu bölümün satıcı tarafından DVLA gönderilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. V5 tescil formunun yeşil renkli ikinci bölümü ise satıcı tarafından alıcıya teslim edilmektedir. Alıcı ise bu bölümü yeni tescil belgesi gelinceye kadar muhafaza etmek zorundadır. V5 tescil belgesinin kırmızı renkli üçüncü bölümü ise satıcı tarafından imha edilmektedir.

c) Tescil Belgesinde Kayıtlı Kişinin İsim ve Adres Değişikliği

Yönergenin 13 üncü kuralı, tescil belgesinde kayıtlı kişinin isim ya da adresinde meydana gelen herhangi bir değişikliğin derhal DVLA bildirilmesini hüküm altına almıştır. Böyle bir durumda, tescil belgesinde kayıtlı kişi tarafından V5 tescil formunun yeşil renkli ikinci bölümü doldurularak DVLA gönderilmekte ve DVLA tarafından yine 1-2 hafta içinde yeni tescil belgesi ilgilinin adresine postalanmaktadır. İsim ve adres değişikliği nedeniyle yenilen tescil belgesi için herhangi bir ücret talep edilmemektedir.

d) Tescil Belgesinin Kaybedilmesi, Çalınması ya da Tahrip Olması

Yönergenin 6 ncı kuralı, tescil belgesinin kaybedilmesi, çalınması, tahrip olması, bir kısmının ya da tamamının okunamaz hale gelmesi durumlarında, V62 formunun doldurularak DVLA başvurulması zorunluluğunu getirmiştir. Bu formun ön kısmında çeşitli açıklamalar bulunmakta ve arka kısmında ise doldurulacak bölümler yer almaktadır. Formun arka bölümünde kişi ve taşıtla ilgili kısımlar doldurulmak suretiyle DVLA gönderilmekte ve DVLA tarafından ise kayıtlar üzerinde incelemeler yapıldıktan sonra 4-6 hafta içinde yeni tescil belgesi ilgilinin adresine gönderilmektedir.

e) Tescil Belgesinde Kayıtlı Motorlu Taşıtın Bazı Özelliklerinin Değiştirilmesi

Yönergenin 10 uncu kuralı, tescili yapılmış bir motorlu taşıtın renginin, enerji kaynağının, silindir kapasitesinin, oturma kapasitesinin ya da yük taşıtlarında ağırlığının değiştirilmesi hallerinde tescil belgesinin ilgili bölümünün doldurularak DVLA bildirilmesi yükümlülüğü getirmiştir. Bu tür değişiklikler, vergi oranlarında da değişikliğe yol açması nedeniyle tescil belgesinin de değiştirilmesini gerektirmektedir. Başvurular gerekli vergi ödenmek ve V70 başvuru formu kullanılmak suretiyle DVLA'a yapılmaktadır.

f) Tescili Yapılmış Motorlu Taşıtın Çalınması

DVLA tarafından tescili yapılmış olan bir motorlu taşıtın çalınması halinde başvurular, polise yapılmaktadır. Polis tarafından gerekli soruşturma yapıldıktan sonra taşıt sahibi adına DVLA kurumuna bilgi verilmektedir.

g)Tescili Yapılmış Motorlu Taşıtın Hurdaya Çıkarılması

Yönergenin 14 üncü kuralı ile bir motorlu taşıtın kullanılamayacak ölçüde bozulması ya da sahibi tarafından tahrip edilmek suretiyle hurdaya ayrılması halinde uygun başvuru formu ile DVLA bildirilmesi yükümlülüğü getirilmiştir. Şayet sahibi tarafından hurdaya ayrılan motorlu taşıta ait tescil plakasının muhafaza edilmesinin istenmesi halinde, başvuru sırasında bu talebin belirtilmesi gerekmektedir. Şayet hurdaya ayrılan taşıt, hurda olarak başkasına satılmış ya da devredilmiş ise yine DVLA'ya bildirilmesi gerekmektedir.

h)İthal Edilen Motorlu Taşıtların Tescili

Bir motorlu taşıtın sürekli kullanılmak amacıyla ithalinin yapılmış olması halinde 14 gün içinde tescilin yapılması ve ruhsatının alınması gerekmektedir. Ayrıca bu tür taşıtlarda sadece ithali nedeniyle makul sayılabilecek ölçüde kullanılmış olmasına ve ülke dışında sürekli kullanım amacıyla tescilinin yapılmamış bulunmasına dikkat edilmektedir. Bu koşullar altında ticari amaçla ithal edilen motorlu taşıtlar için öncelikle V55 formu kullanılır. Bu forma tescil ücreti, araç kullanım vergisi ve katma değer vergisinin ödendiğine ilişkin belgeler ile müşteri formu, geçerli sigorta sertifikası, araç test sertifikaları, satın alındığı ülkeden alınan mülkiyete ilişkin belgeler, araç standartının Avrupa Birliğince kabul edilen tipte olup olmadığına ilişkin onay belgesi de eklenmek suretiyle DVLA müracaat yapılmaktadır.

Kişisel olarak yapılan motorlu taşıt ithalinde ise, taşıtın ithal edildiği tarihte 3 yaşının altında olmasına rağmen AB tarafından kabul edilen standartlara uygun değilse, Tek Araç Onayı (SVA) olarak tanımlanan bir teste tabi tutulmakta ve uygun bulunması halinde tescili yapılmaktadır. Taşıtın 3 yaşının üstünde olması durumunda ise Yol Değerleri Testi olarak anılan daha kapsamlı bir teste tabi tutulmakta ve uygun bulunması halinde tescili yapılmaktadır.

Motorlu Taşıtların Ruhsat İşlemleri

Diğer AB üyesi ülkelerde olduğu gibi İngiltere'de de bir motorlu taşıtın trafiğe çıkabilmesi için gerekli belgelerden bir diğeri ise ruhsattır. Motorlu taşıtın ruhsatlandırılması, taşıtın trafikte kullanımına yetki verilmiş olduğu anlamını taşımaktadır. Motorlu taşıt ruhsatı da DVLA tarafından verilmekte ve

gerekli verginin ödendiğini göstermektedir. Diğer bir ifade ile ruhsatlandırma, motorlu taşıt kullanım vergisinin (VED) ödenmesidir.

a) Motorlu Taşıtlar Kullanım Vergileri

DVLA tarafından düzenlenen ruhsatlar, ödenen vergiye göre 6 ya da 12 aylık süreleri kapsamaktadır. Vergi miktarları ise motorlu taşıt tiplerine göre değişiklik göstermektedir. Söz konusu vergi oranları 1994 tarihli Motorlu Taşıt Kullanım ve Tescili Kanununa dayanarak en son 01.07.2001 tarihinde yeniden düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre tüm motorlu taşıtlar, 7 bölümde toplanmıştır. Birinci bölümde özel otomobiller ve hafif yük taşıtları, ikinci bölümde motosikletler, üçüncü bölümde otobüsler, dördüncü bölümde yük ve iş taşıtları, beşinci bölümde maden taşıtları, altıncı bölümde çekicili taşıtlar ve yedinci bölümde ise katı yük taşıtları yer almaktadır. Her bölümde yer alan taşıtların ağırlıklarına göre 6 ya da 12 aylık motorlu taşıt kullanım vergileri tespit edilmiştir.

b) Ruhsat Süreleri ve Özellikleri

Motorlu taşıtlar için gerekli vergiler ödenmek suretiyle DVLA yapılan başvurular üzerine 14 gün içinde 12 ya da 6 aylık ruhsat düzenlenerek ilgilinin adresine gönderilmektedir. Motorlu taşıt kullanım ruhsatı, başvuran kişi adına değil motorlu taşıta yönelik olarak düzenlenmektedir. Genellikle satışı yapılan taşıtla birlikte ruhsatın da transferi yapılmaktadır. Motorlu taşıt kullanılmaya devam edilecek ise ruhsat süresi bitmeden en az 14 gün önceden yeni ruhsat için müracaat yapılmaktadır. Ruhsat yenilemesi sırasında da, taşıtların cins ve kapasitelerine göre belirlenen vergi tutarlarının ödenmesi gerekmektedir.

DVLA tarafından düzenlenen ruhsatların, hava koşullarından etkilenmemesi için şeffaf bir kılıf içinde ait olduğu taşıtın ön camının sağ tarafına gün ışığında yol kenarından rahatlıkla görünebilecek şekilde yerleştirilmektedir. Böylece denetimle görevli olanlar tarafından yolda kullanılan ya da yol ve park işgal eden motorlu taşıtların, gerekli vergilerini ödeyip ödemedikleri takip edilebilmektedir. Motorlu Taşıt Kullanım Yönergesi hükümlerine göre, polis dışında Devlet Bakanlığı ve yerel otoriteler tarafından yetki verilen görevlilere de, taşıt kullanım vergisinin ödenmemesi ya da ödendiğini kanıtlayan belgenin taşıt camına yapıştırılmadan yol ya da park işgal eden motorlu taşıtların kullanımını men etme yetkisi verilmiştir.

Ruhsatının kaybolması, çalınması ve tahrip olması gibi hallerde V20 formu kullanılarak DVLA'dan yenisi talep edilebilmektedir. Taşıtta yapılan değişikliklerin vergi oranlarını değiştirecek nitelikte olması gibi hallerde olduğu gibi

bazı hallerde ruhsatın değiştirilmesi gerekmektedir. Böyle hallerde ise V70 formu kullanılarak yeni ruhsat talebinin yapılması gerekmektedir. Geçerli ruhsat süresi dolmadan bir motorlu taşıtın herhangi bir nedenle hurdaya ayrılması ya da geçici olarak yollardan çekilmek istenmesi halinde ise VII ile V85 formları kullanılarak DVLA'ya başvurulması kaydıyla, ruhsatın kalan süresine isabet eden verginin geri ödenmesi söz konusu olmaktadır.

Motorlu Taşıt Muayene ve Testleri

Bir motorlu taşıtta bulunması gereken diğer zorunlu belge ise, MOT olarak ifade edilen taşıt muayene sertifikalarıdır. Ayrıca bir motorlu taşıtın kullanılabilmesi için gerekli olan ruhsatının verilebilmesi, standartlara uygun muayene ve testlere tabi tutularak test sertifikasının alınmış olmasına bağlıdır. Karayolları Trafik Kanunu ve Karayolları Araçları Yapım ve Kullanım Yönergesi, motorlu taşıtların muayeneleri ve bunun denetimine ilişkin hükümler de içermektedir. Karayolları Trafik Kanununun 45 inci bölümü, tüm taşıtların karayollarında güvenli biçimde bulunmalarını sağlamak ve muayene ile testlerini yürütmekle Devlet Bakanlığını sorumlu ve yetkili kılmıştır. Bakanlık tarafından da bu amaçla 1981 tarihli Motorlu Taşıtlar Testleri Düzenleme Yönergesi çıkarılmıştır.

Bir ruhsat için başvurulduğu zaman ruhsat süresini kapsayan muayene sertifikasının da ibraz edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte muayene sertifikası, bir motorlu taşıtın karayolunda güvenli kullanımının garantisi kabul edilmemektedir. Bu nedenle sürücüler, muayene sertifikaları bulunsa dahi taşıtlarının güvenli olmasından sorumlu sayılmaktadırlar. Ayrıca trafik görevlileri de, muayene sertifikası ibraz edilse dahi şüphe halinde her zaman taşıtları bazı testlere tabi tutabilmektedirler. Üniformalı her polisin, bazı şartlara bağlı olarak karayollarında ya da kamuya ait parklarda bulunan bir motorlu taşıtın teste tabi tutulmasını isteme yetkisi bulunmaktadır. Karayolları Trafik Kanununun 67 nci bölümüne göre verilen bu yetki uyarınca, taşıt sahipleri 7 gün içinde gerekli testleri yaptırmak zorundadırlar.

1981 tarihli yönerge ile taşıt cinsleri, kullanım amaçları ve yaşlarına göre sınıflandırma yapılarak istisnalar dışında tüm taşıtların muayeneye tabi olacakları öngörülmüştür. Yönergeye göre, teste tabi tutulacak taşıtlar 7 sınıfa ayrılmıştır. Her sınıftaki taşıtlara farklı testler uygulanmaktadır. Motorlu taşıtların bazı aksamalarının muayene ve testlerinin yapılması ise her taşıt için zorunlu sayılmıştır. Bunlar taşıtların tekerlekleri, direksiyonları, görsel ve işitsel ikaz cihazları, ışıkları ve lambaları, arka reflektörleri, stop lambaları, tehlike ikaz sinyal cihazları, frenleri, aynaları, cam silecekleri, kornaları, yakıt tankları,

koltuk kemerleri, çekme demirleri, eksozları, süspansiyonları, motor numaraları, koltukları ve kapıları gibi aksamlardır.

Hangi motorlu taşıtların hangi sürelerde muayeneye tabi tutulacakları ise, yine taşıtın cinsi ve yaşına göre belirlenmektedir. Yönergeye göre otomobiller, motorsikletler, motorlu karavanlar, 1525 kg'ı geçmeyen hafif yük araçları ve 8 yolcu koltuğunu geçmeyen yolcu araçları, ilk tescil tarihlerinden 3 yıl sonra her yıl teste tabi tutularak geçerli muayene sertifikasını almak zorundadırlar. Tescil tarihinden itibaren her yıl muayeneye tabi tutulacak taşıtlar ise 8 koltuktan fazla koltuğa sahip yolcu taşıtları, ticari taksiler, ambulanslar, 360 kg'ı geçmeyen sakat arabaları ve polis taşıtlarıdır. Özellikle yolcu ve yük taşıtlarının muayenelerine daha çok önem verildiği ve bu tür taşıtların hız göstergeleri ve güvenlikle ilgili aksamları daha detaylı muayenelere tabi tutulmaktadır. Bir motorlu taşıtın muayene sertifikasının süresi bitmeden önceki ay içinde muayeneleri yaptırılmaktadır. Yapılan testler sonucunda, uygunluk sertifikası verilmeyen taşıt sahiplerine, taşıtın eksiklikleri belirtilen bir liste eklenmek suretiyle red yazısı verilmektedir. Ancak taşıt sahibinin buna itiraz hakkı bulunmaktadır. Genel olarak taşıt sahipleri muayene sonucunda, belirlenen eksiklikleri tamamlayarak taşıtlarının yeniden teste tabi tutulmasını sağlamak suretiyle uygunluk sertifikasını almaktadırlar. Muayeneyi başarı ile geçen motorlu taşıtlara yönelik olarak düzenlenen uygunluk sertifikalarında seri numarası, muayene tarihi, muayene istasyonunun adı ve adresi, sertifikanın geçerlilik süresi ve sertifikayı düzenleyenin imzası bulunmaktadır. Muayene ve testleri yapacak muayene istasyonları ile sertifikaları düzenleyerek imzalayacak kişilerin tespiti ise, Devlet Bakanlığınca yapılmaktadır.

Motorlu Taşıtların Tescil Plakaları

Bir motorlu taşıtı, özel olarak tanımlayabilmek için tescil plakası verilmektedir. 1971 tarihli Yol Taşıtları Tescil ve Ruhsatlandırma Yönergesinin 18 inci kuralına göre, tescil plakalarının hangi taşıtlara ve nasıl takılacağı belirlenmiştir.

Yönergeye göre motosikletlerde tescil plakalarının sadece arka tarafa monte edilmesi zorunludur. Diğer tüm durumlarda ve taşıtlarda ise tescil plakalarının, hem ön ve hem de arka taraflarında bulundurulması gerekmektedir. Plakaların tüm araçlarda normal gün ışığında 75 feet ve motosikletlerde 60 feet mesafeden kolayca okunabilecek şekilde yapılması gerekmektedir. Plakalar, taşıtların arkasına sarı zemin üzerinde siyah, büyük harf ve rakamlarla ve taşıtların önünde ise beyaz zemin üzerine siyah, büyük harf ve rakamlarla dizayn edilmektedir. Tescil plakaları 7 karakterli olarak düzenlen-

mehtedir. İlk harf, taşıtın model yılını göstermekte ve takip eden 3 rakam ve 3 harfin ise, taşıtları ayırt etmek dışında başka bir anlamı bulunmamaktadır.

Tescil plakasının harf ve rakamları, tescil aşamasında DVLA tarafından belirlenmektedir. İngiltere ve Galler’de tescil plakalarında il kodu uygulanmamaktadır. Tescil plakalarında, taşıtın model yılını gösteren bir harf bulunmaktadır. Bununla birlikte İngiltere’de Ekim 2001 yılında yapılan yasal değişiklikle, yeni trafiğe çıkacak motorlu taşıtlar için bağılı bulunduğı bölgeyi gösterecek bir kod uygulaması başlatılmıştır.

Motorlu taşıt sahiplerinin, tescil plakalarını bir taşıttan başka bir taşıta transfer edebilmelerine ya da taşıtlarını sattıkları zaman tescil plakasını muhafaza edebilmelerine imkân verilmektedir. DVLA ve yerel büroları ile postanelerde bulunan V317 başvuru formu kullanılmak suretiyle bir tescil plakasının başka taşıta transferi ve V778 başvuru formu kullanılmak suretiyle ise taşıt elden çıkarıldığı halde tescil plakasını muhafaza etmek amacıyla başvuru yapılabilmektedir.

DVLA tarafından tüm gelir gruplarına, uygun fiyatlarla özel tescil plaka tahsisleri yapılabilmektedir. Kurum tarafından belirli zamanlarda yapılan özel plaka satışlarına, telefonla, bilgisayarla ya da bizzat katılabilmek mümkündür. Özel nitelikteki plakalar, kişisel plakalardır ve harf ve rakam grubuna bağılılık bulunmamaktadır. Genellikle kişisel tescil plakası ve reklama yönelik plakaların fiyatları, 200 pounddan başlamakta ve geniş bir yelpazeye yayılmaktadır.

Sürücüler ve Sürücü Eğitimleri, Sınavları ve Belgeleri

Karayolları trafik güvenliğinin odak noktasında eğitilmiş insan yer alır. İnsanlar karayollarında sürücü, yolcu, yaya gibi çeşitli konumlarda bulunurlar ve doğrudan trafik güvenliğini olumlu ya da olumsuz yönde etkilerler. Bu açıdan trafikte öncelikli konuların başında sürücüler ve sürücü eğitimleri gelmektedir.

BM Yol Trafik Kaza İstatistiklerine göre 1997 yılı itibariyle 1 milyon nüfusa düşen kaza sayısı ülkemizde 964 iken, İngiltere’de 4186’dır. Buna rağmen ölü sayısı ülkemizde 80, İngiltere’de ise 62’dir. Yaralı sayısı ise ülkemizde 1866, İngiltere’de ise 9550’dir. Yine istatistiklere göre 1997 yılı itibariyle 1 milyon taşıta düşen kaza sayısı ülkemizde 7908 iken İngiltere’de 8894’dür. 1 milyon taşıta düşen ölü sayısı ülkemizde 659, İngiltere’de ise 133’dür. Yaralı sayısı ülkemizde 13.863 ve İngiltere’de 12.002 olarak belirlenmiştir. Mevcut rakamlara göre, kaza sayısına oranla ölü sayısının ülkemizde fazla olmasının nedenleri olarak taşıt ve yol standartları yanında, sürücülerin eğitimlerinin de önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ülkemizde 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 123 üncü maddesi ile sürücü yetiştirmek ve yetiştirmiş olanlara ise sınav sonucu sertifikalarını vermek görevi ve yetkisi Milli Eğitim Bakanlığının denetiminde açılan sürücü kurslarına verilmiştir. Sürücü belgesi almak için ilk müracaatın sürücü kurslarına yapılması gerekmektedir. Uygun sağlık raporu, öğrenim belgesi, adli sicil kaydı, ikametgâh belgesi, nüfus cüzdan örneği ve müracaat formu ile başvuru yapılmakta, sürücü kurslarında kuramsal ve uygulamalı eğitime müteakip yapılan sınavda başarılı adaylara Bakanlık tarafından sürücü sertifikası verilmektedir. Bu sertifika ile sürücü kursunun bulunduğu yerdeki trafik birimine diğer bazı belgelerle birlikte başvurularak sürücü belgesi alınmaktadır. Başvurularda, çok sayıda belge istenmektedir. Kanunun 41/E maddesinde sayılan suçları işlemiş olanlara ise sürücü belgesi verilmemektedir. Sürücülerde belge cinsine göre 17, 18 ve 22 yaşını tamamlamış olmaları şartı da aranmaktadır. Keza F,G ve H belgeleri için ilköğretim ve diğerleri için 8 yıllık temel eğitim ya da ortaokulun bitirilmesi gerekmektedir. Sürücü belgesi alacaklar için sağlık kurulu raporu istenmektedir.

Ülkemizde sürücü belge sınıfları ve bu belgelere istinaden kullanılabilecek motorlu taşıtlar şunlardır: A1 motorlu bisiklet, A2 motosiklet, B otomobil, minibus, kamyonet, C kamyon, D çekici, E otobüs, F lastik tekerlekli traktör, G iş makineleri türünden motorlu taşıtlar, H hasta veya sakatlar tarafından kullanılan bu amaçla yapılan motosiklet ve otomobil türü taşıtlar. Ayrıca 6 ay geçerli olan K sınıfı sürücü aday belgesi ise taşıt sürmeyi öğrenmek isteyen adaylara verilmektedir. Karayolları Trafik Kanununun 36., 37., 39/1-a. ve 39/1-b. maddelerine göre, sürücü belgesi olmadan motorlu taşıt kullanan, kullanmasına izin veren ya da sürücü belgesine uygun olmayan taşıt kullanılması suç sayılmıştır.

TC vatandaşları ya da yabancı uyruklu şahıslar, başka ülkelerden aldıkları sürücü belgeleri ile ülkemizde sürücü belgesi sınıfına uygun taşıt kullanabilmektedirler. Türk vatandaşları ülkeye dönüşlerinden itibaren başka ülkelerden aldıkları sürücü belgelerini bir yıl kullanabilmektedirler. Sürücü belgesi almaya hak kazanan tüm sürücülerle ilgili kayıtlar ve belgeler, sicil numaraları ve soyadları esas alınarak trafik birimlerinde muhafaza edilmektedir.

AB ülkelerinde sürücü eğitiminde ise, iki farklı yöntemin benimsendiği görülmektedir. Bunlardan birincisi, sürücü adayının sürücü okulundaki teorik eğitimini takiben bir eğitmen nezaretinde ve akan trafiğin içinde pratik eğitime tabi tutulmasıdır. İkincisi ise, sürücü adayının bir eğitmen nezaretinde geçici sürücü belgesi ile birlikte trafik içinde hem teorik ve hem de pratik eğitime tabi

tutulmasıdır. İngiltere’de uygulanan sisteme göre, sürücü adayı teorik ve pratik sürücü eğitimine ya eğitmen nezaretinde ya da sürücü okulunda başlayabilmekte, geçici sürücü belgesi ile trafik içinde eğitilmektedir. Diğer bir ifadeyle, motosiklet sürücülüğü dışında diğer bütün sürücü belgelerinin temini için sürücü okuluyla bağlantılı ya da bağlantısız olarak eğitmen sürücüdün pratik eğitim alınmaktadır.

Teorik ve pratik eğitim ile sonrasında sınavın başarıyla tamamlanması üzerine tam sürücü belgeleri düzenlenmektedir. Avrupa Birliği’nin 91/439/EEC Yönergesinin 3.1 maddesi ile birlik üyesi ülkelerde, ortak sürücü belgesi sınıflandırılmasına gidilmiştir. Bu yönergenin 3.2. maddesiyle de, sürücü belgelerinin alt sınıfları belirlenmiştir. İngiltere’de, Avrupa Birliği’nin 91/439 EEC Yönergesine uyum sağlamak amacıyla 1996 tarihli Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgeleri Yönergesinde, sürücü belgeleri kategorileri ve hangi belgelerle hangi taşıtların kullanılabileceği belirlenmiştir.

a) Sürücüler ve Eğitimleri

1988 tarihli Karayolları Trafik Kanununun 101 inci bölümü, motorlu taşıt türlerine göre gerekli olan alt yaş sınırlarını liste halinde düzenlemiştir. Bunun detayları ise 1996 tarihli Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgeleri Yönergesinin 7 nci kuralında verilmiştir. Bu yasal dayanaklara göre mobilite, traktör ve yayalarca kontrol edilen araçlar için 16, küçük motosikletler, otomobil gibi araçlarda 17, otobüs, büyük kamyon, yol silindirleri, büyük motosikletler için 21 yaş şartı mevcuttur. Geçici sürücü belgelerinde, bu yaş sınırlamaları esas alınmaktadır.

İngiltere’de sürücüler için geçici sürücü belgesi ile eğitmen sürücü nezaretinde trafikte pratik eğitim verilmesine yönelik bir sistem uygulanmaktadır. Eğer daha önceden herhangi bir sürücü belgesi alınmamış ise sürücü adayları tarafından “geçici” sürücü belgesi için DVLA’ya müracaat yapmaktadırlar. Diğer bir ifade ile sürücü adayına, eğitmen sürücü nezaretinde pratik sürüş eğitimine başlayabilmesi için DVLA tarafından “geçici” sürücü belgesi verilmektedir. Nitekim Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgeleri Yönergesinin 15 inci kuralı, bu belgenin sürüş öğrenmek için verildiğini hüküm altına almıştır. Geçici sürücü belgesi, sürücü adayının yaşım gösteren bir belge ve sağlık durumunun sürüşüne uygun olduğuna ilişkin bir raporla birlikte gerekli müracaat formları olan D1 ve D750 nolu formların doldurulması suretiyle yapılan başvuru üzerine verilmektedir. Genellikle başvurunun postalanmasından itibaren 3 hafta sonrası, geçici sürücü belgesi ilgiliye gönderilmektedir. Geçici sürücü belgelerinin süresi, sürüş belgesi kategorisine göre değişmektedir. Genel

olarak geçici sürücü belgesinin süresi 2 yıldır. 70 yaşına kadar geçici sürücü belgesi talep edilebilmektedir.

Sürücü adayları, isteğine bağlı olarak ya bir sürücü okulunda ya da özel olarak çalışan bir eğitmen sürücü nezaretinde pratik eğitim görürler ve eğitim gördükleri motorlu taşıtlara görülebilecek şekilde İngiltere’de “L”, Galler’de “D” işaretini takmak zorundadırlar. Eğitmen sürücü nezaretinde yapılan eğitimde kullanılan taşıtlarda, çift kontrolü sağlayan pedal sisteminin bulunması zorunluluğu bulunmamaktadır. Geçici sürüş belgeli aday sürücüler, beraberlerinde eğitmen sürücü bulunmadan trafiğe çıkamazlar. Ayrıca yanlarında eğitmen sürücü olsa dahi otoyollarda taşıt kullanamazlar. Sürücü sınavlarına girebilmek için sürücü adaylarının en az 5-10 saat teorik ve 30-35 saat pratik eğitim alması gerekmektedir. Sürücü kurslarında da, pratik eğitim daha ağırlıklı olarak yürütülmektedir.

b) Eğitmen Sürücüler

Karayolları Trafik Kanununun 129 uncu bölümü, bir kişiye eğitmen sürücü yetkisinin verilmesi için uygunluk ve yeterliliğinin bir sınavla belirlenmesini öngörmektedir. Bu nedenle DSA (Sürücü Standartları Kurumu) tarafından bir kişinin, eğitmen sürücü olarak görevlendirilebilmek için, İngiltere ve K.İrlanda’da geçerli tam sürücü belgesine sahibi olması, en az 3 yıllık sürücü belgesinin bulunması, sürüş nedeniyle son 4 yıllık zaman içinde sürüş yetkisinden men edilmemiş ve eğitmen sürücü sınavlarını kazanmış olması gerekmektedir.

Uygun şartlara sahip olan ve sınavları vererek eğitmen sürücü olarak yetkilendirilen kişiler, belgelerindeki isim altında eğitim verebildikleri gibi bir sürücü okulunda da düzenli çalışarak eğitim verebilmektedirler. Eğitmen sürücünün en önemli görevlerinden biri de, sürücü adayının başka bir kişi ya da mala karşı tehlikeli olabilecek sürüşlerini ve hata yapmasını önlemektir. Bu nedenle eğitmen sürücünün, sürücü adayı üzerinde bazı yetkileri bulunmaktadır. Zira sürücü adayının, bir trafik suçu işlemesine yönelik olarak kasti bir tavrı ya da mantığa aykırı bir hatasının olması halinde eğitmen sürücüler de, işlenen suçta ortak olmakla itham edilebilmektedir. DSA tarafından eğitmen sürücülere, Onaylanmış Sürücü Eğitmeni (ADI) sertifikası verilmektedir. Eğitmen sürücüler, genel olarak 30-35 saat arası sürücü adayına eğitim vermektedirler. Eğitmen sürücülerin saat ücretlerine, DSA tarafından bir standart getirilmiştir.

Karayolları Trafik Kanununun 123 üncü bölümü, eğitmen sürücü olarak çalışmasına yetki verilen kişiler dışında, gönüllü ya da para ve para yerine geçen bir değerle sürücü adaylarına eğitim verilmesi yasaklanmıştır.

c) Mobilet ve Motosiklet Sürücüler ve Eğitimleri

Önceki bölümlerde açıklandığı gibi sürücü adayları, öncelikle geçici sürücü belgelerini almakta, 2 yıl geçerli olan bu belgeler ile trafikte eğitime tabi tutulmakta ve bilahare teorik ve pratik sınavlarına girerek başarılı olmaları halinde tam sürücü belgesi sahibi olabilmektedirler. Geçici sürücü belgeli adaylar, yanlarında eğitmen sürücü bulunmadan trafiğe çıkamamaktadırlar. Ancak mobilet ve motosiklet sürücüler için farklı bir uygulama bulunmaktadır.

Motosiklet ve mobilet için geçici sürücü belgesine 16 yaşında bulunanlar başvurabilmekte ve ancak 17 nci doğum gününden itibaren karayollarına çıkabilmektedirler. Mobilet ya da motosiklet sürücü adaylarına yönelik olarak DSA tarafından CBT olarak tanımlanan zorunlu temel eğitim verilmektedir. Bu uygulamada, öncelikle adayların motosiklet kullanabilecek uygun vücut yapısına sahip olmaları gerekmektedir. Bu koşulla alınabilen motosiklet ya da mobilet geçici sürücü belgesine istinaden DSA tarafından teorik ve pratik zorunlu temel eğitim programı uygulanmaktadır. Bir mobilet ya da motosiklet için alınan geçici sürücü belgesinin süresi, en fazla 2 yıldır. Böylece motosiklet ve mobilet aday sürücülerine, iki kısımdan oluşan eğitimlerini tamamlayabilmeleri için yeterli zaman sağlanmıştır. Eğitimin birinci bölümü, makine kontrolü ve temel el eğitimine yöneliktir. Bu eğitim, karayollarında motosikletle binmek ihtiyacı duyulmadan yürütülebilmektedir. Eğitimin ikinci bölümü ise bir uzman eğitici kontrolünde, karayollarında sürüş şeklinde uygulanmaktadır.

Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgeleri Yönergesinin 15 (7) kuralına göre, motosiklet ya da mobiletler için geçici sürüş belgesi olan sürücü adaylarının pratik eğitimlerinde, eğitmen sürücünün aynı motosiklette bulunması gerekmemektedir. Ancak eğitmen sürücünün, sürücü adayını başka bir motosikletle takip ederek radyo ya da telsizle haberleşme suretiyle denetimi altında bulundurması gerekmektedir. Diğer motorlu taşıtlar için alınan geçici sürücü belgesinden farklı olarak mobilet ya da motosiklet için alınan geçici sürücü belgesi, adaylara hemen karayollarında mobilet ya da motosiklet binme hakkı vermemektedir. Bu nedenle motosiklet ya da mobilet sürücü adayları yukarda özetlenen CBT eğitimini başarı ile tamamladıktan sonra karayollarına çıkabilmektedirler. Eğitimin başarı ile tamamlanması halinde sürücü adaylarına bir Tamamlama Sertifikası verilmekte ve bu sertifika, motosiklet ve mobilet için yapılacak teorik ve pratik sınavına giriş için gerekli olmaktadır. 2 yıl geçerli olan bu sertifika ile geçerlilik süresi içinde DSA tarafından yapılan teorik ve pratik sınavlara girilerek tam sürücü belgesinin alınması gerekmektedir. Aksi

halde CBT kursunun yeniden başarı ile tamamlanması zorunluluğu getirilmiştir.

d) İleri Eğitim Sistemi

Ancak teorik ve pratik sınavının başarılması ve sürücü belgesinin alınmış olması, çok iyi bir sürücü olduğu ve öğrenecek başka bir şey kalmadığı anlamını gelmemektedir. Bu nedenle “Pass Plus” olarak tanımlanan bir ileri kurs uygulaması bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda, yeni sürücülerin, eski sürücülere oranla daha çok kaza yaptıkları, kazaya karışan her 5 yeni sürücüden birinin öldüğünün anlaşılması nedeniyle ileri kurs uygulaması geliştirilmiştir. DSA tarafından organize edilen ileri kurs uygulaması ile daha detaylı sürüş koşulları, gece ve yağışlı havalarda sürüş teknikleri, kırsal kesim yollarında sürüşler gibi teknikler öğretilmektedir. İleri kurs uygulamasına katılmak isteğe bağlıdır ve kurs sonunda herhangi bir sınav yapılmamaktadır. Ancak DSA tarafından açılan bu kurslara katılan sürücülere yönelik olarak özendirici bir proje dolayısıyla sigorta şirketlerinin daha az bedellerle sigorta yapabilmesine imkân sağlanmıştır.

e) Sürücü Sınavları

Tam sürücü belgesi alabilmek için teorik ve pratik sınavların başarıyla verilmesi gerekmektedir. İngiltere’de sürücü belgesi sınavlarının yapılmasından, Devlet Bakanlığına bağlı DSA yetkili ve görevli kılınmıştır. Mevcut yasal düzenlemeler ile DSA’na, sürücü belgeleri sınavlarını yürütmek, sürücü eğitimlerini seçmek, kayıtları ve ders ücretleri standartlarını belirlemek, sürücü eğitimlerini denetlemek ve motosikletler için zorunlu temel eğitimi kurslarını yönetmek görevleri verilmiştir. DSA’nın gelişen hedefleri arasında sürücü sınavlarını ülke düzeyinde bir network sistemine bağlı olarak yürütmek, isteğe uygun sınav günü verebilmek ve sınav sonuçlarını anında bildirebilmek bulunmaktadır.

Geçici sürüş belgesi sahipleri, eğitimlerini tamamlamalarına müteakip DSA kurumuna başvurarak teorik ve pratik sınav için gün alabilmektedirler. Sınavlar, DSA kurumu tarafından İngiltere’nin değişik kentlerinde bulunan 152 yerel bürosunda da yapılabilmektedir. Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgesi Yönergesi ile sürücü sınavları ile ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Yönergenin III. kısmında, sürücü sınavlarının çeşitleri ve özelliklerinden bahsedilmektedir. Yönergenin 7 nci planına göre teorik ve 8 inci planına göre pratik sınavlar yürütülmektedir. Önce teorik sınav geçilmekte ve sonra pratik sınava girilebilmektedir. Teorik sınava, geçici sürüş belgesi sahipleri ile sürüş yetkisi geri

alınanlar girebilmektedir. Tam motosiklet ve otomobil sürücü belgesine sahip olanlar ise başka sınıf taşıtlar için sürücü belgesi talebinde bulunmaları halinde teorik sınava tabi tutulmamakta ve sadece pratik sınavına alınmaktadır.

Teorik sınavlar yazılı olarak yapılmakta ve kapsamı oldukça geniş tutulmaktadır. Bu sınavlarda, trafikte sürücünün tavırları, dikkati, taşıt hâkimiyeti, karayolları trafik kuralları, trafik ve yol işaretleri, kaza olasılığına ilişkin bilgi ve tavırlar ve ilk yardım gibi konuları kapsayacak şekilde 875 sorudan oluşan ve kitap halinde yayınlanmış bulunan test kitabından seçilen 35 soru sorulmaktadır. Teorik sınavın başarılabilmesi için sorulan 35 sorudan en az 26 tanesinin doğru olarak cevaplandırılması gerekmektedir. Sınavlar bilgisayar ortamında yapılmakta, 30 dakika sürmekte ve sonucu ilgiliye belge ile anında bildirilmektedir. Teorik sınavlar, İngilizce dışında 15 ayrı dilde de yapılabilmektedir.

Teorik sınavla, sürücü adaylarının güvenlikle ilgili sürüş koşullarını, trafik kurallarını, işaretlerini ve yol trafik kurallarını yeterli düzeyde bilip bilmediği ölçülmek amacıyla sürücü davranışları ve bilinci, trafik işaretleri ve kuralları, uyuşturucu ve alkolün sürüşe etkileri ile güvenlik ve taşıtın çevresel etkilerine yönelik sorular sorulmaktadır.

Teorik sınavın başarı ile geçilmesi halinde pratik sınav yapılmakta ve esas olarak şehir içi trafikte yürütülmektedir. Pratik sınavda, sınav görevlisi ile sürücü adayı taşıt önünde oturmakta ve sürücü adayının istemesi halinde eğitmen sürücü de taşıtta bulunabilmektedir. Pratik sınav, göz sağlığı testi ile başlamaktadır. Şayet sürücü adayının göz sağlığı yeterli değilse devam edilmez. Yaklaşık 40 dakika süren pratik sınav süresince, sürücü adayı sınav görevlisine güvenli taşıt kullanabildiğini, karayolları trafik kurallarına uygun davranabildiğini trafik içinde göstermek zorundadır. Sürücü adaya genel sürüş uygulamasından ayrı olarak ayrıca aşağıdaki konularda özel sürüş uygulamaları yaptırılabilir. Özel sürüş uygulamaları bir kavşak etrafında geri geri gidiş, çeşitli yönlere dönüş, geri geri bir parka ya da yol kenarına park ediş, acil duruş şeklinde yapılmaktadır. Bu testlerin her biri ikiye kez uygulanmaktadır.

Pratik sınav sonucunda, sınav görevlisi sürücü adayının uygulama sınavında başarılı olup olmadığı yönünde bir form doldurmakta ve DSA'ya teslim etmektedir. Uygulama sınavında başarısız olan sürücü adayı yeniden gün talebinde bulunabilmektedir. Başarılı olan adaylara ise bir sertifika verilmekte ve bir örneği ise DVLA'na gönderilmektedir. İlgililer tarafından 2 yıl içinde DVLA'na başvurularak tam sürücü belgesinin talep edilmesi gerekmektedir. Aksi halde sınavlara yeniden girilmesi zorunluluğu bulunmaktadır.

DSA tarafından pratik sınavları yürütmek üzere seçilen görevlilere yönelik bazı şartlar söz konusudur. Bunun için en az 25 en çok 57 yaşında olmak, 5 yıllık B sınıfı sürücü belgesinin sahibi bulunmak, DSA tarafından sınav görevlisi olarak açılan sınavı kazanmış ve eğitime katılmış bulunmak gerekmektedir. Daha açık bir ifade ile sınav görevlileri, herkese açık bir sınavla seçilmekte ve bilahare 4 haftalık özel teorik ve pratik eğitime tabi tutulmaktadırlar. Teorik eğitimde, konuya ilişkin yasal düzenlemeler, motorlu taşıtlar ve özellikleri ile iyi bir sınavın nasıl yapılacağı konularında bilgiler verilmektedir. Sınav görevlilerinin pratik eğitimlerinde ise sürücü sınavı yapma, sürücü yeteneklerini ve bilgisini ölçmeye yönelik teknikler verilmektedir. Sınav görevlileri başkaca bir eğitime tutulmamakla birlikte bu konudaki gelişmelerden devamlı olarak bilgilendirilirler. Bir sınav görevlisi günde ortalama 8 adet sürücü testi gerçekleştirir. Her sınavdan sonra sürücü adayı ile sürüşü hakkında konuşma ve tartışma yapıldıktan sonra bir değerlendirme formu düzenlenerek DSA'na teslim edilmektedir.

f) Sürücü Sınavları Ücretleri

İngiltere'de DSA tarafından uygulanan teorik ve pratik sınavlar için belirli bir ücret alınmaktadır. Sınav türlerine göre farklılık gösteren ve halen uygulanmakta olan tarife göre ücretlerin bir kısmı şöyledir.

Motosiklet sürücülüğü için teorik sınav, 15.50 pound

Hafta içi normal teorik sınav, 36.75 pound

Hafta sonu normal teorik sınav, 46 pound

B+E sınıfı sürücü belgeleri için hafta içi pratik sınav, 73.50 pound

B+E sınıfı sürücü belgeleri için hafta sonu pratik sınav, 92 pound

Ağır yük taşıtları hafta içi pratik sınav, 73.50 pound

Ağır yük taşıtları hafta sonu pratik sınav, 92 pound

Bu ücretler, sınavlar yapılmadan önce DSA tarafından tahsil edilmektedir.

g) Sürücü Belgeleri

İngiltere'de ilk sürücü belgesi 01.01.1904 tarihinde düzenlenmiştir. Keza 1937 yılından bu yana geçici sürüş belgeli sürücüler için "L" işareti kullanılmaktadırlar.

Karayolları Trafik Kanununun 3 üncü kısmı ve Motorlu Taşıt Sürücü Belgeleri Yönergesi, sürücü belgelerini kategorilere ayırmıştır. Kanunun 87(1) bölümünde, karayollarında hiç sürücü belgesi olmadan ya da sınıfına uygun sürücü belgesi olmadan taşıt kullanılması suç olarak tanımlanmıştır. Avrupa

Topluluğunun 91/439/EEC Yönergesinin 3.1. maddesi, birlik üyesi ülkelerde ortak sürücü belgeleri standartı getirmiştir. İngiltere’de bu yönergeye uygun düzenleme ise 1996 tarihli Motorlu Taşıt Sürücü Belgeleri Yönergesi ile yapılmıştır. Bu yönergeye göre sürücü belgeleri türleri, kullanılacak motorlu taşıtlar, belgenin kullanılmasına yetki verdiği diğer taşıt türleri ve alt yaş sınırları belirlenmiştir.

Karayolları Trafik Kanununun 101 inci bölümü ve Motorlu Taşıtlar Sürücü Belgeleri Yönetmeliğinin 7 nci kuralı ile taşıt türlerine göre en az yaş sınırları belirlenmiştir.

Avrupa Topluluğu ülkelerinde genel olarak sürücülerin büyük çoğunluğu 17 yaşında eğitime başlayabilmektedirler. Mobilletlerde alt yaş sınırı ise 16’dır. Sürücü belgeleri 70 yaşına kadar geçerlidir. Bu yaşa gelenler ise her 3 yılda bir sürücü belgelerinin yenilenmesi durumu ile karşı karşıyadırlar. Ancak sağlık nedeniyle daha kısa süreli yenilemeler de söz konusu olabilecektir. Belirli motorlu taşıtları kullanabilmek için daha büyük yaş sınırları benimsenmiştir. Kamyon, otobüs gibi taşıtlar için 21 yaş aranmaktadır. Yük ve yolcu taşımacılığına yönelik motorlu taşıtları kullanan ve 45. doğum yılını tamamlayan sürücülerin, her 5 yılda bir defa ve 65 yaşına gelinceye kadar belgelerini yenileme zorunluluğu getirilmiştir. 65 yaşından sonra bu tür sürücü belgeleri, sadece 1 yıllık sürelerle yenilenmektedir.

Sürücü belgeleri aşağıdaki sınıflardan oluşmaktadır.

A Sürücü Belgesi, A1 Sürücü Belgesi, A Otomatik Sürücü Belgesi, B Sürücü Belgesi, B1 Sürücü Belgesi, B Otomatik Sürücü Belgesi, B+E Sürücü Belgesi, C Sürücü Belgesi, C1 Sürücü Belgesi, C1+E Sürücü Belgesi, C+E Sürücü Belgesi, D Sürücü Belgesi, D1 Sürücü Belgesi, D+E Sürücü Belgesi, D1+E Sürücü Belgesi, F Sürücü Belgesi, G Sürücü Belgesi, K Sürücü Belgesi, L Sürücü Belgesi, P Sürücü Belgesidir.

Karayolları Trafik Kanununun 97(1) bölümü, bir şahsın DSA tarafından yapılan sınavları başarmış olması kaydıyla başvuru ücretini ödemesi ve gerekli belgeleri ibraz etmesi halinde sürücü belgesi vermek görevini Devlet Bakanlığına vermiştir. Devlet Bakanlığı adına bu görev, DVLA tarafından yürütülmektedir. Kanunun 98 inci bölümünde yapılan değişiklikle, sürücü belgeleri 1998 yılından itibaren fotoğraflı olarak düzenlenmektedir.

Yeni tip sürücü belgeleri iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım plastiktir. İkinci kısım ise bir ek belge niteliğindedir. Belgenin birinci kısmı olan fotoğraflı plastik kısımda, geçici sürücü belgesi ise ön kısmında kırmızı

harflerle “L” logosu üst köşede görünecek şekilde yer almaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği logosu da bulunmaktadır. Bu logoların altında ise elektronik olarak belgeye yerleştirilen fotoğraf bölümü yer alır. Belge sahibinin soyadı, adı, doğum tarihi ve yeri, sürücü belgesinin geçerliliğinin sona ereceği tarih, kişinin imzası, adresi ve sürüş yetkisi verilen taşıtlar listesi ile belgeyi düzenleyen kurum ve sürücü belgesi numarası bölümleri bulunmaktadır. Fotoğraflı sürücü belgesinin arka kısmında ise, sürüş yetkisi verilen taşıtlara ilişkin olarak sürüş yetkisinin başladığı ve sona ereceği tarihleri, kod numaraları halinde bilgi notları ve barkod yer almaktadır. Ek belgenin ön kısmında, bir barkod, sürücü belgesi seri numarası, kullanımına yetki verilen taşıt türleri, sürüş yetkileri, sürüş kusurları, ilgili onaylar, yapılan adres değişikliklerinin işlendiği bölüm ve imza kısmı yer alır. Ek belgenin arkasında ise, çeşitli açıklamalar bulunmaktadır.

Tam sürücü belgesini alan kişiler ilk 2 yıl içinde 6 ceza puanı aldıkları takdirde sürücü belgeleri iptal edilmekte ve talep etmeleri halinde yeniden teorik ve pratik sınavları geçene kadar geçici sürücü belgesi verilmektedir. Yük ve yolcu taşıtları sürücü belgeleri sahipleri, herhangi bir nedenle aldıkları trafik mahkûmiyetlerini DVLA kurumuna bildirmek zorundadırlar. Ayrıca yolcu taşıma araçları sürücüleri ise trafikle ilgisi olmayan mahkûmiyetlerini de DVLA bildirmek yükümlülüğündedirler. Sürüş yetkisinin geri alınması, mahkûmiyet ve sabit ceza uygulamaları gibi trafik suçları ilgili mahkemeler tarafından DVLA kurumuna bildirilmektedir.

h)Sağlık Belgeleri

Karayolları Trafik Kanununun 92 nci bölümünde, sürücü belgesi için yapılan başvuruda, sürüş için uygun fiziki koşullara sahip olunması yanında halen ve geçmişte belli rahatsızlıkların yaşanmamış olması gerektiğinin doktor raporu ile kanıtlanması öngörülmektedir.

Kanuna göre epilepsi, ciddi ruhsal handikaplar, baş dönmesi, baygınlığa neden olan ani nöbetlerin oluştuğu rahatsızlıklar ve normal gün ışığında sürücünün görebilme ve okuyabilme yetersizlikleri gibi rahatsızlıklardan bir ya da birkaçının doktor raporunda yer alması halinde sürücü belgesi başvurusu red edilmektedir. Bunun yanında sürücü belgesi talep edenlerin başvuru yaparken belli rahatsızlıklarının bulunması halinde beyan zorunluluğu getirilmiştir. Bunlar sara, baş dönmesi, baygınlık, göz kararması gibi ani ataklara maruz olmak, ciddi ruhsal handikaplar, insülinle kontrol edilen rahatsızlıklar, ilaçla kontrol edilen rahatsızlıklar, kalp rahatsızlıkları, parkinson rahatsızlığı, kronik sinirsel rahatsızlıklar, ciddi hafıza sorunları, büyük veya küçük inmeler, her tip beyin

ameliyatı ve beyin tümörü tespitleri, hastane tedavisini gerektiren ciddi baş yaralanması, her türlü ciddi ruhsal hastalıklar veya ruhsal bozukluklar, kol ve bacakların sürekli ve devamlı olarak kullanılmasını engelleyen ve güçleştiren rahatsızlıklar, devamlı alkol bağımlılığı, son üç yıl içinde yasadışı uyuşturucu veya kimyasal madde kullanmak ve gözlerdeki her türlü görme yetersizlikleridir.

İlk kez yapılan başvurularda D4 numaralı form kullanılmakta ve bu formun doktor tarafından onaylanması gerekmektedir. Ayrıca yaş nedeniyle yapılan yenilemelerde de sağlık raporları istenmektedir. Sağlık raporu niteliğindeki D4 formu 45 yaşından sonra 65 yaşına kadar her 5 yılda bir kez yapılacak sürücü belgesi yenilemelerinde ve 65 yaşından sonra her yıl yapılması gereken yenilemelerde de kullanılmaktadır. Bir sürücünün her zaman, göz sağlığına sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla bir sürücü, taşıt plakasını gün ışığında 20.5 metreden (67 feet) rahatlıkla okuyabilmelidir. Bunun için gözlük ve lens gerekiyor ise sürüş anında devamlı kullanmalıdır. Yolcu ve yük taşımacılığı yapan motorlu taşıtlar için sürücü belgesi talebinde bulunan sürücü adayları, bir doktordan alınan D4 sağlık raporundan daha yüksek bir sağlık denetimine tabi tutulurlar. Sürücü şayet gözlük ve lens kullanıyor ise bunlar sürücü belgesine işlenir.

Geçici ya da tam sürücü belgesi olan bir sürücünün, sonradan yukarıda sayılan rahatsızlıkların varlığı halinde sürücü belgesi numarası, isim ve doğum tarihi ile birlikte DVLA kurumuna bilgi verilmek zorundadır. Bunun yapılmaması durumunda 1000 pound para cezası ve ayrıca ceza davası söz konusu olmaktadır. Yanlış bilgi verilmesi halinde ise para cezası 2500 pounda çıkmakta ve belge iptal edilmektedir.

Sürücü belgesi talebi ile birlikte bir sağlık sorununun bildirilmesi halinde DVLA sağlık bölümü tarafından ayrıntılı inceleme yapılmakta ve bunun sonucunda ya sürücü belgesi verilebilmekte ya da talep red edilebilmektedir. Sağlık sorunu nedeniyle sürücü belgesi sınırlandırılan ya da iptal edilenlerin sürücülerin ilgili mahkemelere itiraz etme hakları mevcuttur. Yaş unsuru bir sürücü belgesinin talebinin red edilmesi için tek başına yeterli bir sebep değildir. Bununla birlikte yaşın, sağlık koşullarını etkilediği ve bunun sürüş güvenliği açısından önemli olduğu göz önünde bulundurularak yasal sınırlamalar getirilmiştir.

1) Sürücü Belgesi Ücretleri

İngiltere’de sürücü belgeleri için 2001 yılı içinde uygulanan ücret tarifeleri şöyledir.

Geçici sürücü belgesi için yapılan başvurularda, 23.50 pound ve sürücü sınavlarının geçilmesinden sonra alınan sürücü belgesi için ise ayrıca 8.50 pound ödenmektedir.

Sürücü belgesinin kaybolması, zarar görmesi ya da çalınması gibi nedenlerle bir örneğinin talep edilmesi 13.50, sürücü belgesinin değiştirilmesi 13.50, 70 yaş nedeniyle süresi biten sürücü belgesinin yenilenmesi 8.50, mesleki sürücü belgelerinde 45 yaş nedeniyle süresi biten sürücü belgesinin yenilenmesi 28.50, AB dahil ülkelere ait sürücü belgesinin değiştirilmesi için 23.50 pound ödenmekte ve ayrıca DVLA tarafından getirilen tarifeye göre, sağlık raporu için doktora 55.00 pound ödeme yapılmaktadır. Bu ücretler her yıl DVLA tarafından gözden geçirilmektedir.

2- Trafik Polisi, Trafik Denetimi, Trafik Suç ve Cezaları

Trafik Denetiminde Yetkili ve Görevliler

Ülkemizde 1926 tarihinde yürürlüğe giren 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 564 ve 565 inci maddeleri, halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye düşürecek şekilde taşıt kullananların genel zabıta tarafından takip ve kontrolünün yapılacağı, hükümleriyle başlayan trafik denetimine ilişkin sonraki yasal hükümler, 1934 tarihli 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu 19 uncu maddesinde yer almıştır. Karayolu alt yapısının gelişmesi ve motorlu taşıt sayısının artmasına paralel olarak 1953 tarihinde 6085 sayılı Karayolları Trafik Kanunu çıkarılmıştır. Böylece ilk kez bölge ve il düzeyinde trafik zabıtası oluşturulmuştur.

6085 sayılı Kanun ile trafik denetimlerinin trafik zabıtası ve araçların teknik kontrol ve muayenelerinin karayolları teşkilatı tarafından yapılması öngörülmüştür. Trafik zabıtasının tespit ettiği trafik suçlarına ilişkin tüm cezaların ise istisnasız olarak mahkemelere intikal ettirilmesi esasları benimsenmiştir.

Daha sonra 18.10.1983 gün ve 18195 sayılı T.C Resmi Gazete’de yayınlanarak 18.06.1985 tarihinde yürürlüğe giren 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu ile önceki yasal düzenlemelere göre önemli değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişiklikler ile trafik suçu işlediği halde sürücüsü tespit edilemeyen araçlar için trafik zabıtasına, tescil plakasına göre tutanak düzenleme yetkisi verilmiştir. Bir diğer değişiklik ise ceza puanı uygulamasının başlatılmasıdır. Ayrıca trafik zabıtasının bulunmadığı veya yetkili olmadığı yerlerde genel zabıta da trafiği düzenleme ve denetleme yetkisi verilmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki Trafik Hizmetleri Başkanlığı, trafik

zabıtasının merkez teşkilatını, il ve ilçelerdeki trafik denetleme ve trafik tescil birimleri ile bölge trafik birimleri ise trafik zabıtasının taşra teşkilatını oluşturmaktadır. Bunların yanında otoyolların bulunduğu yerlerde otoyol polisi yaygınlaşmaktadır. Ülkemizde genel polis içinde trafik polisinin oranı yaklaşık %12 civarındadır.

Polis ve trafik polisinin görev alanı dışında kalan bölgelerde ise trafik eğitiminden geçirilen jandarmaya, trafiği düzenleme ve denetleme yetkisi verilmiştir. Trafik denetimleri, yukarıda özetlenen hukuki dayanaklara göre ülkemizde trafik zabıtası tarafından,

- Trafiğe çıkan araçların trafiğe uygun olup olmadıkları,
- Araçlarda bulundurulması gerekli belgelerin olup olmadığı,
- Trafik kurallarına uyulup uyulmadığı,

Ana başlıkları altında yapılmaktadır. Böylece tanımlanan trafik suçlarının işlenmesi halinde ise yine hukuki dayanaklara göre belirlenen cezai işlemlerin uygulanması şeklinde denetimler yürütülmektedir. Ülkemizde trafik zabıtası, trafik denetimleri sonucunda aşağıdaki işlemleri yapma yetkisine sahiptir.

Trafik Suçlarının Rapor Edilmesi; Trafik zabıtası, trafik düzeni ve güvenliği açısından karşılaştıkları ve tespit ettikleri suçlarla ilgili olarak trafik suç işleyenler hakkında suç ve ceza tutanağı düzenlemektedirler. Suç tutanakları mahkemeye, ceza tutanakları ise paranın tahsili için mâliyeye gönderilmektedir. Ayrıca hakkında ceza tutanağı düzenlenen kişinin kabul etmesi halinde ise tahsilat mahallinde polis tarafından yapılabilir.

Suçlara El Koyma; Karayolları Trafik Kanununda yazılı olan trafik suçlarını işleyenler hakkında trafik zabıtası, genel zabıta, jandarma tarafından suç ve ceza tutanakları düzenlenmektedir. Sürücüler hakkında işledikleri trafik suçunun niteliğine göre sadece adli ya da idari işlem yapılabilirdiği gibi her iki işlem birlikte de yapılabilir.

AB üyesi olarak İngiltere’de trafik ile ilgili düzenlemeler oldukça ayrıntılı olarak hukuki metinlerde yer almaktadır.

a) Hukuki metinler

Birleşik Krallıkta temel yasal düzenlemeler, parlamento tarafından yapılmakla birlikte bakanlıklar da kendi görev alanları ile ilgili konularda hukuki düzenlemeler yapabilmektedirler. Bir AB ülkesi olarak İngiltere’de trafik denetimi ve ceza uygulamaları, genel kolluk gücü olan polis tarafından

yürütülmektedir. Polisin görev ve sorumlulukları, 1996 tarihli Polis Kanunu ile belirlenmiştir. Bunun yanında polisin çalışma yöntemlerini belirleyen 1984 tarihli Polis ve Suç Delilleri Kanunu bulunmaktadır. Trafik ile ilgili temel düzenleme, 1988 tarihli Karayolları Trafik Kanunudur. Bu kanun zaman zaman değişikliklere uğramaktadır. En önemli değişiklikler ise 1991 yılında yapılmıştır. Trafik düzeni ve güvenliğine yönelik önemli diğer kanunlar ise 1988 tarihli Karayolları Suçları Kanunu ile 1984 tarihli Karayolları Trafik Düzenlemeleri Kanunudur. Bu temel kanunlar dışında çeşitli yönerge ve talimatlar bulunmaktadır.

b) Trafik düzeni ve denetimi ile yetkili ve görevli olanlar

1996 tarihli Polis Kanununun 1, 2, 3 ve 4 üncü bölümlerine göre İngiltere ve Galler, çeşitli polis bölgelerine ayrılmıştır. Bu bölgeler dışında ayrıca Büyük Londra Şehri Polisi (Metropolitan Police) ile Londra Şehir Polisi (City of London Police) alanları da bulunmaktadır. Her bölge için görevlendirilmiş olan bir polis teşkilatı vardır. Polis görev ve sorumluluk alanlarının değiştirilmesi, bölge sayısının azaltılması ya da artırılması İçişleri Bakanlığı tarafından yapılabilmektedir. Ancak İçişleri Bakanlığına, Büyük Londra Şehri Polisi ve Londra Şehir Polisi görev alanlarının değiştirilmesi hususunda yetkili değildir.

Belirlenen polis alanlarının her birinde, bir otorite görevlendirilmiştir. Bu polis otoritesi, genel olarak 17 kişiden oluşmaktadır. 9 üyesi o bölgedeki yerel meclis üyelerinden, 5 üyesi çeşitli kurumlardan ve 3 üyesi ise söz konusu bölgede görevli sulh hakimlerinden oluşmaktadır. Kanunun 6 ncı bölümü, her polis otoritesine, kendi alanlarında polis güçlerinin etkili ve verimli çalışmasını ve bunun devam ettirilmesini temin etmek yetkisi vermiştir. Polis otoritesi bu görevini ifa ederken İçişleri Bakanlığı ile işbirliği içinde olmak ve İçişleri Bakanlığının makro hedeflerine uygun hedefler belirlemek durumundadırlar.

Polis Kanunu ile belirlenen polis bölgelerinde görev yapan polis memurları, Kanunun 11 inci bölümüne göre atanan polis şefinin emir ve denetimi altında çalışırlar. Polis şefi ve yardımcısı, Kanunun 11 ve 12 nci bölümleri gereğince polis otoritelerince atanmaktadır. Bu atamalar İçişleri Bakanlığının onayına tabidir. Polis şefleri, kendi görev ve sorumluluk alanında trafik ile ilgili yasaların uygulanmasından da sorumludur. Bir polis bölgesinde görevli polis teşkilatı adli soruşturma polisi, genel üniformalı polis ve trafik polisi olarak üç bölüme ayrılmaktadır. Mevcut istatistiklere göre trafik polisi sayısının mevcudun % 10 civarında olduğu ortaya çıkmaktadır.

Polis teşkilatının trafik bölümünün başında, polis şefine bağlı olarak bir üst rütbeli polis görevlisi bulunmaktadır. Ancak mevcut yasalara göre gerektiği hallerde diğer üniformalı polisler de, trafik polisleri gibi görev ifa edebilmektedirler. Ayrıca sorumluluk bölgesinde, bir otoyol olması halinde ise trafik bölümüne ayrıca otoyol konusunda uzmanlaşmış bir ekip ilave etmektedir. Trafik kurallarının uygulanmasında polis, özellikle karayolu dairesi, yerel otoriteler ve DVLA ile yakın işbirliği içindedir. İngiltere’de, trafik polisi olarak görevlendirilebilmek için genel kriterler mevcut değildir. Trafik polisleri iki yıllık polisler arasından amirlerince seçilirler. Son zamanlarda bir kısım trafik polisi, yol yeterlilik sertifikası, kaza incelemeleri ve takoğraf diski okuma kurslarına tabi tutulmaktadırlar.

Trafik polisi dışında “trafik koruyucuları” olarak tanımlanan görevliler de, trafikle ilgili bazı görev ve yetkilere sahip bulunmaktadırlar. 1984 tarihli Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 95 inci bölümüne göre İngiltere ve Galler’de her polis otoritesi, sınırları açık olarak belirlenmiş biçimde, trafik polisine belirli konularda yardımcı olmak üzere trafik koruyucuları atama yetkisi verilmiştir. Bu görevliler, Devlet Bakanlığı tarafından tanımlanan görevleri yerine getirmek üzere yetkilendirilmişlerdir. Polis otoritesi tarafından atanmalarının yapılmasına karşın trafik koruyucuları, polis şefinin emir ve denetimi altındadır. Görev esnasında Devlet Bakanlığı tarafından standartları belirlenen üniformaları giymek zorundadırlar.

Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 95(4) bölümü, trafik koruyucularının sadece Devlet Bakanlığı ile yerel otoriteler tarafından yapılan yol ve caddelerde, park yerlerinde ve okul yaya geçitlerinde görev yapabilecekleri hüküm altına almıştır. Yasanın 95(5) bölümü ise, Devlet Bakanlığına, talimatname hazırlaması görevini vermiş ve bu doğrultuda Trafik Koruyucuları Görevleri Talimatnamesi çıkarılmıştır. Mevcut hukuki düzenlemelere göre trafik koruyucuları, karanlıkta zorunlu reflektör ve ışsız olarak yapılan park kusurlarını, karayollarında ya da diğer kamu alanlarında yükleme, yük boşaltma, park, sol şeridi işgal etme, taşıtla bekleme ya da sürüş engel oluşturma şeklinde ortaya çıkan trafik kusurlarını, Motorlu Taşıt Araç Kullanma ve Tescil Kanununa aykırı olarak kayıt ve tescile ilişkin kusurları, karayolu üzerindeki ücrete tabi park yerlerindeki park kusurlarını, bir taşıtın yayaların düzenli geçiş yerlerinde çeşitli nedenlerle durmak suretiyle işlenen kusurları, takip etmek görevleri bulunmaktadır. Söz konusu talimatname, bu tür trafik kusurlarının tespiti halinde trafik koruyucularının, sürücüler ile ilişki kurabilmelerine imkân vermiştir. Ayrıca trafik koruyucularının, trafiği engelleyici ya da trafik akışını

tehlikeye düşürecek şekilde park eden ya da yasa dışı park yapan taşıtları güvenli bir yere çekirme yetkileri de bulunmaktadır.

Trafik güvenliği açısından gönüllü organizasyonlar da mevcuttur. Bunlardan en yaygın olanı Okul Geçitleri Devriyeleridir. Bu görevliler üniformalıdır ve üniforma biçimleri Devlet Bakanlığınca belirlenir. Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 26 inci bölümü, yerel otoritelere, okul çocuklarının, okul geçitlerinde güvenli geçişlerini temin amacıyla belirli zaman dilimlerinde görev yapmak üzere devriye görevlileri atama yetkisi vermiştir. Belirli zaman dilimlerinden kasıt, okulların açılış ve kapanış saatlerine uygun olarak 08.00 ile 17.50 saatleri arasındır. Okul Geçitleri Devriyeleri görevli oldukları yerlerde, anılan Kanunun 28 inci bölümüne göre motorlu taşıtları durdurma yetkisine sahiptirler. Söz konusu zaman dilimleri içinde motorlu taşıt sürücüsü, Okul Geçit Devriyeleri tarafından “lollipop” olarak tanımlanan trafik işaretlerini kullanarak verdikleri işaretler üzerine durmak ve çocukların geçişlerine izin vermek zorundadırlar.

c) Trafik Denetiminde İstenecek Belgeler

Bir trafik denetiminde, ilk istenecek belgeler bir motorlu taşıtta bulunması gerekli belgelerdir. Bunlar, Sürücü Belgesi, Sigorta Belgesi, Fenni Muayene Belgesi, Tescil Belgeleri, Ruhsat Belgesidir. Bu belgeler, istendiğinde polise ibraz edilmesi gereken belgelerdir. Ancak sürücü belgesi, fenni muayene sertifikası ya da sigorta sertifikasının sürücünün yanında olmaması halinde, 7 gün içinde polisin verdiği karakola götürülerek ibraz edilebilmektedir.

Trafik Cezaları

Trafik suçlarına yönelik olarak esas itibarıyla aşağıdaki cezalar uygulanmaktadır.

Para Cezası: İngiltere’de mevcut hukuki metinlerde, 1000’den fazla trafik suçu belirlenmiştir. Mahkemelerin iş yoğunluğunu azaltmak amacıyla 1986 tarihinden itibaren polise sabit ceza ihbarnamesi düzenleme yetkisi verilmiştir. Bir kısım suçlar ise sulh mahkemeleri ve kraliyet mahkemeleri görev alanına alınmıştır. Polis tarafından yaklaşık 200 civarında trafik suçuna yönelik olarak sabit ceza uygulaması yapılabilmektedir. Trafik suçlarına uygulanacak para cezaları, 5 seviye halinde tasnif edilmiştir. Para cezası limitlerini belirleme ve değiştirme yetkisi Devlet Bakanlığına aittir. Halen uygulanan para cezaları limitleri 1994 yılında düzenlenmiştir. Buna göre 1. seviyede yer alan trafik suçlarına uygulanacak para cezasının üst sınırı 200, 2. seviyede yer alan trafik suçlarına 500, 3. seviyede yer alan trafik suçlarına 1000, 4. seviyede yer alan

trafik suçlarına 2500 ve 5. seviyede yer alan trafik suçlarına 5000 pound para cezası uygulanmaktadır.

Ceza Puanı: Bazı trafik suçlarında, ceza puanı uygulaması yapılmaktadır. Hukuki düzenlemelerde, farklı trafik cezaları için uygulanacak ceza puanlarının alt ve üst sınırları belirlenmiştir. Genel olarak 3 yıl içinde alınan ceza puanları toplamının, 12 ya da daha fazla olması halinde sürüş yetkisi geri alınmaktadır. Ayrıca 1997 tarihinden itibaren sürdürülen uygulamada, tam sürücü belgesinin alınmasına müteakip ilk 2 yıl içinde 6 ya da daha fazla ceza puanı alınması halinde ise sürücü belgeleri iptal edilmekte ve yeniden sınavlara girme zorunluluğu getirilmektedir. Ceza puanı uygulaması, polis tarafından düzenlenen sabit ceza ihbarnamesinde belirtilmekte ve mahkemelere bağlı Sabit Ceza Ofisi tarafından sürücü belgelerine işlenmektedir.

Sürüş Yetkisinin Geri Alınması: Sürüş yetkisinin geri alınması cezası, mahkemelerce suçların türlerine bağlı olarak iki şekilde uygulanmaktadır.

Bunlardan birincisi, işlenen bazı ciddi trafik suçlarında belirli süreler için trafikten men kararları ile uygulanan cezadır. Bazı trafik suçlarında sürüş yetkisinin geri alınması zorunlu iken, bir kısım suçlarda ise sürüş yetkisinin geri alınması yüksek ihtimal olarak mevcuttur. Örneğin alkol ve uyuşturucu etkisi altında sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet verilmesi, tehlikeli sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet verilmesi, alkollü sürüş, tehlikeli sürüş ve sürüş sonrasında alkol için numune vermemek gibi suçlarda, sürüş yetkisi zorunlu olarak belirli bir süreyle geri alınmaktadır. Ancak kaza anında durmamak ve polise rapor etmemek, sigortasız araç kullanmak, otoyolda yanlış yönde gitmek, otoyolda U dönüşü yapmak ve limit üstünde alkollü olarak bir taşıtta sürüş halinde olmamakla birlikte sürücü koltuğunda bulunmak gibi suçlarda, sürüş yetkisinin belirli bir süreyle geri alınması ihtimali yüksektir. Bu tür suçlarda sürüş yetkisinin geri alınmasında, mahkemelerin takdir hakları bulunmaktadır.

İkincisi ise, ceza puanı uygulamasına tabi suçların işlenmesi nedeniyle mahkemelerce verilen ya da suçun kabulü halinde Sabit Ceza Ofisleri tarafından sürücü belgelerine işlenen ceza puanları toplamının 12 ya da daha fazla bir rakama ulaşması halinde, sürüş yetkisi geri alınması şeklinde uygulanan cezadır. Burada önemli olan en son alınan ve sürücü belgesine işlenen bir ceza puanından sonraki 3 yıl içinde alınan ceza puanlarının toplamının 12 ve daha fazla bir rakama ulaşması halidir. Ceza puanı toplamının 12 ya da daha fazla bir rakama ulaşması halinde sürüş yetkisinin geri alınması cezası, 6 ay ile 2 yıl arasında değişmektedir.

Karayolları Trafik Kanununun 42 nci bölümüne göre mahkemeler tarafından verilen sürüş yetkisinin belirli bir süre için geri alınması cezası halinde, bir süre sonra cezanın geri kalan kısmının kaldırılması istenebilmektedir. Ceza süresi 0-4 yıl arasında ise 2, 4-10 yıl arasında ise yarısı ve 10 yıldan fazla ise 5 yıl geçtikten sonra cezanın kalan kısmının kaldırılması için mahkemeye başvurulabilmektedir.

Sürüş yetkisi geri alınan sürücülerin, sahte belgelerle sürüş yapmalarını önlemek için parmak izleri alınmaktadır. Mahkemeler tarafından sürüş yetkisinin belirli bir süreyle geri alınması cezası verilmesi halinde, bu süre sonunda sürücü belgesi için öngörülen teorik ve uygulamalı sınavlara yeniden girilmesi kararı da verilebilmektedir. Hatta cezanın kraliyet mahkemeleri tarafından verilmesi halinde ise, standart sınavlar dışında daha farklı testlerin uygulanması da istenebilmektedir.

Motorlu Taşıta El Koyma Cezası: Mahkemeler tarafından bir suç işlenmesinde motorlu taşıt kullanılmış ise, o taşıta el koyma kararı da verilebilmektedir. Örneğin sürüş yetkisi geri alındığı halde taşıt kullanan sürücüler hakkında bu cezanın verilmesi ihtimali yüksektir. Ayrıca hapis cezasının verildiği trafik suçlarında, bu ceza verilebilmektedir.

Tutuklama: Mevcut hukuki düzenlemelerde bazı trafik suçlarına ilişkin olarak polise, sürücülerini tutuklama yetkisi verilmiştir. Önemli trafik suçlarında, sürücüler tutuklanmaktadır. Ancak genel olarak çok önemli suçlar hariç olmak üzere kefaletle serbest bırakılma uygulaması yapılmaktadır. Şayet kişinin bırakılması halinde muhtemelen daha başka suçlar işleyeceği şüphesinin olması, kefaleti ödeyemeyecek durumda bulunması, işlenen trafik suçunun kefaletle garanti edilemeyecek kadar ciddi nitelik taşıması, serbest bırakma halinde tanıklara baskı yapacağı şüphesinin taşınması hallerinde, tutukluluk devam etmektedir.

Sulh mahkemelerine tevdi edilen trafik suçlarından olan kazalarda durmamak ve kazayı polise rapor etmemek, belirlenen limit üzerinde alkollü araç kullanmak, alkollü sürüş nedeniyle numune vermeyi red etmek, sürüş yetkisi geri alındığı halde araç kullanmak, tehlikeli sürüş ve yolların diğer kullanıcıları için tehlike yaratacak şekilde sürüş hallerinde tutuklama ihtimali bulunmaktadır. Keza Kraliyet mahkemelerine tevdi edilen daha ciddi nitelikteki trafik suçları olan alkol ve uyuşturucu etkisi altında sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet vermek, tehlikeli sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet vermek, motorlu taşıtla kasıtsız olarak ölüme sebebiyet vermek gibi suçlarda ise tutuklama ihtimali çok yüksektir.

Hapis Cezası: Bazı ciddi trafik suçlarında ise sulh mahkemeleri ya da kraliyet mahkemeleri tarafından hapis cezaları verilmektedir. Özellikle uyuşturucu ve alkol etkisi altında dikkatsiz sürüş, tehlikeli sürüş nedenleriyle ölüme sebebiyet verilmesi hallerinde hapis cezası verilmektedir. Ceza miktarları ise 10 yıla kadar uzamaktadır.

Tazminat: Bir motorlu taşıt kullanarak ölüme, yaralanmalara ya da başkasının mülküne ya da taşıtına zarar verilmesi halinde, mahkemeler tarafından verilen zararın ölçüsüne ve suçun oluşumundaki hafifletici ya da ağırlaştırıcı hususlar göz önünde tutularak tazmin cezaları verilmektedir. 5000 pounda kadar maddi zarara yol açan suçlarda, tazmin kararı sulh mahkemelerinde verilebilmekte ve daha fazla zarara yol açan trafik suçlarında ise tazminat kararları, kraliyet mahkemesince verilmektedir.

Gözetim Cezası: Bazı hallerde mahkemeler tarafından gözetim cezası verilebilmektedir. Bu cezalar özellikle toplum güvenliği tehlikeye atan dikkatsiz ve saygısız sürüşlerde ve alkolle bağlantılı suçlarda uygulanmaktadır. Süresi 6 ay ile 3 yıl arasında değişmektedir. Bu cezayı alan sürücüler, Gözetim Ofisine bağlı bir görevlinin eğitiminde bulunmaktadır. Zaman zaman biraraya gelerek ve hatta görevlinin gözetim cezası alan kişiyi evinde ziyaret ederek eğitim sürdürülmektedir. Gözetim cezalarında, sürücülerin kendilerine verilen eğitim programını uygulamaları zorunludur. Bu süre içinde iş ve adres değişikliklerinin derhal ilgili ofise bildirilmesi gerekmektedir.

Toplum Hizmetinde Bulanma Cezası: Mahkemelerce verilen bu cezaların süresi 6 güne kadar çıkabilmektedir. Bu ceza ile sürücülere, günün belli saatlerinde parklarda, bahçelerde, kamuya ait binalarda, boya, bakım, dekorasyon, yaşlılara yardım gibi sosyal içerikli çalışma yükümlülüğü getirilmektedir. Bu ceza da, Gözetim Ofisinin elemanlarının nezaretinde ifa edilmektedir. Cezanın türü ve saatleri sürücünün yaşına, eğitimine ve işine göre belirlenmektedir. Bazı hallerde ise gözetim cezası ile toplum hizmetlerinde çalışması cezası birlikte uygulanabilmektedir.

Sabit Ceza Uygulaması

Sabit ceza uygulaması, 1000'in üzerinde trafik suçunun tamamının mahkemelere gönderilmesinin getirdiği ağır iş yükünü önlemek amacıyla 01.10.1986 tarihinde yürürlüğe konmuştur. Özellikle en çok işlenen ve trafik güvenliği açısından daha az öneme sahip yaklaşık 200 civarında trafik suçuna yönelik olarak uygulanmaktadır. Sabit ceza uygulamasının anlamı, bir trafik suçlusunun, sabit para cezası uygulanabilecek olan trafik suçu nedeniyle para

cezasını ödemesi halinde hakkında mahkemede dava açılmasına gerek kalmayan bir sistemdir. Belli bazı trafik suçlarını kapsamaktadır. Bu sistem, mahkemelerin iş yoğunluğunu azaltmak, polisin etkinliğini arttırmak ve sürücülerin zaman ve para kayıplarını azaltmak amacıyla yürürlüğe konmuştur. İstatistiklere göre İngiltere’de her yıl 6 milyon trafik suçunun işlenmesi ve bunların büyük kısmının önemli suçlar olmadığına ortaya çıkması üzerine sabit ceza uygulamasına geçilmiştir.

Sabit cezaların parasal miktarları, Devlet Bakanlığınca en son 1992 tarihinde çıkarılan Sabit Ceza Talimatnamesi ile belirlenmiştir. Bu talimatnameye göre başka cezayı gerektirmeyen suçlarda, sabit ceza miktarı 20 pounddur. Başka cezayı gerektiren suçlarda ise 40 pounddur. Bununla birlikte başka cezayı gerektirmediği halde Büyük Londra bölgesinde işlenen park suçlarına uygulanan sabit ceza miktarı 40 ve kırmızı çizgi ihlaline yönelik sabit ceza miktarı ise 30 pound olarak uygulanmaktadır. Bu uygulamada, tebligattan sonra 21 gün içinde para cezasının ödenmesi gerekmektedir. Ayrıca sabit ceza uygulaması, ceza puanını da içeriyor ise ilgili kişiler, Sabit Ceza Ofisine başvurarak sürücü belgelerine ceza puanının işlenmesini sağlamak zorundadırlar. Sabit Ceza Ofisleri mahkemelere bağlıdır ve gerek para cezasının ödenmemesi ve gerekse ceza puanlarının sürücü belgelerine işletilmemesi hallerinde doğrudan dava açılması işlemini başlatmaktadırlar.

Bir örnekle açıklamak gerekir ise, bir sürücü 40 mph hız limiti bulunan bir yolda 65 mph hızla gitmesi halinde polis tarafından sabit ceza ihbarnamesi düzenlenmektedir. Bu durumda, ilgili para cezasını süresi içinde öder ve suçun ayrıca ceza puanını içermesi nedeniyle Sabit Ceza Ofisine giderek alt ceza puanı olan 3 ceza puanını, sürücü belgesine işletirse işlem tamamlanmış sayılmaktadır. İlgili süresi içinde ödemeyi yapmaz ise mahkemeye sevk edilmektedir. Ya da ilgili suç iddiasını kabul etmediği takdirde ödemeyi yapmamakta ve kendisi mahkemeye başvurabilmektedir. Mahkemede suçsuz bulunması halinde para cezası ve ceza puanı iptal edilmektedir. Ancak suçlu bulunması halinde ise hız limitini aşanının cezası olan 40 poundluk sabit para cezası 80 pounda çıkmakta ve ayrıca hız limitine ilişkin ceza puanının üst sınırı olan 6 ceza puanı uygulanabilmektedir.

İki tip sabit ceza ihbarnamesi söz konusudur. Birincisi, park kusurları gibi başkaca bir cezayı gerektirmeyen suçlara ilişkin düzenlenen ihbarnamelerdir. İkincisi ise hız sınırlarının aşılması gibi başka cezaları da gerektiren suçlara ilişkin düzenlenen ihbarnamelerdir.

Başkaca cezayı gerektirmeyen ve sadece sabit para cezası uygulaması yapılan trafik suçları şunlardır: Motorlu taşıtın ufak tefek eksiklikleri, tescil ve

ruhsat belgelerine ilişkin kusurlar, yük taşıtlarında plakaların görünmemesi, otoyollarda durulması, yol ver, giriş yasaktır, U dönüşü yapılmaz ve tek yön gibi kesin trafik kurallarına ve işaretlerine aykırı hareket edilmesi, yaya haklarına saygısızlık ve ihlal, engelleme, bekleme, park suçları, ışık ve gürültü suçları, tehlikeli yükleme, emniyet kemeri takılmaması, motosikletlerde başlık kullanılmaması, fren, direksiyon ve tekerleklerin 1986 tarihli Karayolları Motorlu Taşıtlar Yapısı ve Kullanımı Yönergesinde tanımlanan standartlara uymaması gibi suçlardır.

Sabit ceza uygulanması yanında zorunlu başka cezaları da gerektiren trafik suçları ise, Karayolları Motorlu Taşıtlar Yapısı ve Kullanımı Yönergesinde belirtilen önemli ve bulunmaması halinde trafik güvenliği için tehlike doğabilecek parçaların eksikliği, tekerleklerin özelliğini kaybetmesi, dur işaretine uyulmaması, hız limitinin aşılması, çift beyaz çizgi ihlalleri, trafik ışıklarına ve görevlilerin talimatlarına uymama, zebra ve pelikan yaya geçitlerinde engelleme, bu geçitlerde durma ve yol vermeme gibi ihlaller, çift yönlü otoyollarda durma ve geri gitme, otoyolda geçici ehliyetle araç kullanma, otoyollarda yük ve yolcu araçlarına yasak şeridi kullanma, geçici ehliyet koşullarına uymama, taşıtı tehlikeli pozisyonda bırakarak terk etme ve sokaklardaki oyun alanlarında kullanma gibi suçlardır.

Sabit Ceza İhbarnamesi matbudur ve üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda ihbarnamenin düzenlendiği gün, saat, yer ile motorlu taşıtın tescil ve plaka numarası, modeli, rengi ve trafik suçları kodları ve imza bölümleri bulunmaktadır. İkinci kısım ödeme ile ilgili bölümdür ve sürücünün adı, soyadı, adresi, posta kodu ile ceza miktarı ve ödenmediği takdirde yapılacak işlemleri gösteren ikazlar bölümü yer alır. Üçüncü bölümde ise sürücünün yine adı, soyadı, adresi ve imzası ile şayet düzenlenen sabit ceza ihbarnamesinin doğruluğu hakkında şüpheleri varsa mahkemeye başvurması halinde izlenecek yolları gösteren tavsiyeler bölümü bulunmaktadır. Düzenlenen sabit ceza ihbarnamesinde kişinin adresi ile posta kodu bilgilerinin doğru olmasına özen gösterilir. Zira bu bilgiler hem ceza tahsilinde hem de yargı aşaması için önem taşımaktadır.

Trafik Suçları

İngiltere’de mevcut hukuki düzenlemelerle 1000 civarında trafik suçı belirlenmiş olmasına rağmen istatistiklere göre yoğun olarak 30-40 tür trafik suçu işlenmektedir. Aşağıda trafik güvenliği ve düzeni açısından özel önem verilen bazı trafik suçları ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

Hız: Her ülkede hız sınırlamaları mevcuttur ve denetimlerde en çok önem verilen trafik suçlarının başında gelmektedir. İngiltere’de Karayolları Trafik

Düzenleme Kanunu ile yol ve taşıt çeşitlerine göre farklı hız limitleri belirlenmiştir. Diğer bir ifade ile hız limitleri kontrollü yollarda, otoyollarda ve belirli alanlarda taşıt türleri itibarıyla çeşitlilik göstermektedir. Hız limitlerinin aşılması, sürücü hakkında dava açılmasını gerektiren suçlardandır. Genel olarak mahkemeler tarafından hız limitlerinin aşılması halinde otoyollarda 2500, diğer yollarda 1000 pound kadar para cezası, 3-6 arası ceza puanı ve takdirine göre trafikten men cezası verilebilmektedir. Bu tür suçlarda hapis cezası uygulanmamaktadır.

Trafik İşaretleri: Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 64 üncü bölümü, yolda ya da trafiğin özel alanlarında trafiği yönlendirmek amacıyla ikaz, bilgi, gereklilik, sınırlama ya da yasaklamaları ifade etmek üzere kullanılan seyyar ya da sabit nesne ve aygıtları, trafik işareti olarak tanımlamıştır.

Trafik işaretleri genel olarak trafiği kontrol eden ışıklı levhalar, resmi görevlilerce verilen işaretler, talimat veren işaretler, uyarı işaretleri, yön işaretleri, bilgi veren işaretler, yol çalışma işaretleri, yol işaretleri, yol kenar çizgileri, yol çizgileri, taşıtta kullanılacak işaretler başlıklar halinde toplanabilmektedir. Karayolları Trafik Kanununun 36 ncı bölümü, trafik işaretlerine uyulmamasını suç saymıştır. Yasak vurgulayan trafik işaretleri, “giriş yasaktır”, “sağa dönülmez”, “U dönüşü yapılmaz”, “kamyonlar giremez” ve “geçilmez” gibi işaretleri ifade eder. Sınırlama vurgulayan trafik işaretleri, “08.00 am-06.00 pm park yapılmaz” gibi genellikle yükleme, park ve bekleme gibi konularda sınırlamaya yönelik işaretlerdir. Zorunluluk vurgulayan işaretler ise “dur”, “yol ver”, “sağdan gidiniz”, “soldan gidiniz”, “trafik işaretlerine uyunuz” gibi işaretlerdir.

Trafik polisleri dışında üniformalı diğer polisler de, trafik işaretlerine uyulmaması nedeniyle hem sürücüleri hem de yayaları durdurma yetkisine sahiptirler. Kanunun 163 üncü bölümüne göre, ilgili hakkında işlem yapmak amacıyla isim ve adresleri istenebilmektedir. Trafik işaretlerine uyulmaması genel olarak sabit cezayı gerektiren trafik suçlarıdır.

Yaya Geçitleri: Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 23 ve 24 üncü bölümlerine göre yerel otoritelere, şehirlerarası yollar hariç olmak üzere tüm yollarda yaya geçit yerlerini hazırlama yetkisi verilmiştir. Şehirlerarası yollarda bu görev Devlet Bakanlığına aittir. Yerel otoriteler, yaya geçitleri oluşturmadan, kaldırmadan ya da değişiklikleri gerçekleştirmeden önce bölge polis şefinin görüşünü almak ve Devlet Bakanlığına da bilgi vermek zorundadır. İngiltere’de yaya geçitleri Zebra, Pelikan ve Puffin olarak tanımlanan biçimlerde düzenlenmektedir. Devlet Bakanlığı tarafından çıkarılan 1997 tarihli Zebra,

Pelikan ve Puffin Yaya Geçitleri Yönergesine göre zebra geçitleri kontrolsüz, pelikan ve puffin geçitleri ise ışıklarla kontrol edilen yaya geçitleridir. Söz konusu geçitlerde, gerekli şartların bulunmasına rağmen yayalara yol verilmemesi trafik suçu sayılmaktadır. Bu tür trafik suçlarında, 1000 pound kadar para cezası, 3 ceza puanı ve takdiri mahkemeye bağlı olmak üzere sürüş yetkisinin bir süre geri alınması cezaları verilebilmektedir.

Park: Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 32 nci bölümü ile yerel otoritelere, Büyük Londra içinde bulunan bir yolda olmamak kaydıyla kendi bölgelerindeki yolların herhangi bir kısmında park alanları oluşturmak ve kullanımını sağlamak yetkisi verilmiştir. Ayrıca Kanunun 5 ve 8 inci bölümlerine göre, yerel otoritelere park konusu ile ilgili olarak talimatları yerleştirme izni de verilmiştir. Yerel otoriteler tarafından oluşturulan bu talimatlarda, bazı tip taşıtlar ya da bazı özelliklere sahip şahıslar ya da bazı zamanlara ilişkin sınırlamalara da yer verilebilmektedir. Bu talimatlara uyulmaması ise Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 47 nci bölümüne göre trafik suçu sayılmaktadır. Karayolları Trafik Kanununun 2 nci bölümü, kesin park kusurlarını tanımlamıştır.

Anılan kanunlarla birçok hal, park suçlarını oluşturmaktadır. Bunların bir kısmı şunlardır, “park yapılmaz” işareti bulunan yerler, sarı çizginin bulunduğu anayol kenarları, anayoldaki okul giriş işaretinin olduğu yerler, otoyollardaki en sonda bulunan acil durma şeritleri, yaya geçitler, durmak ve beklemenin yasak olduğu yerler, otobüs durakları, yol ortasında çift beyaz çizgi bulunan yerler, otobüs, tramvay ve bisiklet şeritleri, kavşaklar, virajlar ve bina girişleri gibi yerler, park yasağı olan yerlerdir. Park suçları, sabit cezayı gerektiren suçlardır. Para cezasının ödenmemesi halinde dava açılmaktadır. Yasadışı park hallerinde, para cezası yanında polis tarafından taşıtın kaldırılmasının istenebileceği gibi bağlanmasını isteme yetkisi de bulunmaktadır. Taşıtın kaldırılmasını isteme ya da bağlama yetkisi, yerel otoritelere de tanınmıştır.

Alkollü Araç Kullanma: Polis denetimlerinde en çok önem verilen konulardandır. Karayolları Trafik Kanunun 5(1) bölümüne göre nefesinde, kanında veya idrarında belirlenen limitlerin üstünde alkol almış halde kamu alanlarında ya da bir yolda, motorlu taşıt kullanmak ya da kullanmaya kalkışmak ya da bir motorlu taşıtın kamu alanlarında veya bir yolda bulunmasından sorumlu olmak alkollü taşıt kullanmak suçunu oluşturmaktadır.

Kabul edilebilir alkol seviyesi, her 100 mg kanda 0.80 mg alkoldür. Bu limiti aşan seviyede alkollü olarak taşıt kullanmak suçtur. Genel olarak nefes testlerinde sonucun, 36-50 mikrogram çıkması halinde polis tarafından kan ve

idrar testi uygulaması da istenmektedir. Bu tespitler mahkemeye delil olarak sunulur. Polis tarafından alkollü olduğu düşünülen sürücü hakkında nefes, alkol ve idrar numuneleri alınması kararı verilebilir. Nefes yoluyla alkol test cihazları polis tarafından kullanılmaktadır. İçişleri Bakanlığınca kullanımına izin verilen bu cihazlarla, elektronik olarak alkol seviyesi ölçülmektedir. Bazı hallerde alkolün etkisinin geçmesi ya da başka tıbbi nedenlerle kan ve idrar tahlili için numune alınmasına karar verildiği ya da nefes testinde sonucun 50 mg/lt çıkması halinde sürücünden kan ve idrar testleri uygulanmaktadır. Alınan kan ve idrar örnekleri, polisten bağımsız birimlerde tahlil edilir. Genellikle hastanelerde ya da adli eczanelerde tahliller yaptırılmaktadır. Tahlil sonuçları adli delil olarak kullanılmakta ve tüm tahlil masrafları sürücüler tarafından karşılanmaktadır.

Alkollü taşıt kullanma suçları, para cezası yanında hapis, ceza puanı, trafikten men cezası gibi cezalar da gerektirmekte ve suçluları hakkında dava açılmaktadır.

Zorunlu Işıklar: Trafik güvenliği açısından önem verilen bir diğer husus ise motorlu taşıtların lamba ve ışıklarıdır. Karayolları Trafik Kanununun verdiği yetkiye istinaden Devlet Bakanlığı tarafından 1984 tarihinde Karayolları Motorlu Taşıtlar Işıklandırma Yönergesi çıkarılmıştır. Bu yönergenin 18 inci kuralına göre, yolda motorlu taşıt kullanan ya da kullanmasına neden olan ya da kullanılmasına izin veren şahısların taşıtlarına ilişkin zorunlu lambalar, ışıklar, reflektörler ve diğer cihazlar bulunmasını sağlamak zorunluluğu vardır. Yönergede söz konusu cihazlar tanımlanmıştır. Hangi cihazların hangi tür taşıtlarda bulunması gerektiği belirtilmiştir. Karayolları Motorlu Taşıtlar Işıklandırma Yönergesine göre belirlenen herhangi bir kurala aykırılık, Karayolları Trafik Kanununun 42 nci bölümüne göre trafik suçu sayılmaktadır.

Eğitmen Sürücüler: Karayolları Trafik Kanununun 123 üncü bölümüne göre, yetkili otoriteler tarafından sürücü eğitimi vermek üzere yetkilendirilmiş ve eğitici olarak kayıtları yapılmış olmadıkça hiç kimsenin para ya da para değerinde olan şeyler karşılığında sürücü eğitimi veremeyeceği öngörülmüştür. Ücretsiz eğitim, sadece taşıtın bir motorlu taşıt satıcısı firmadan alınması ve eğitimin de ödemeye dahil olması halinde verilebilmektedir. Karayolları Trafik Kanunu ile kayıtlı, lisanslı ve izinli eğitmenler dışında sürücü eğitimi verilmesi suç sayılmıştır.

Çeşitli Sürüş Kusurları: Karayolları Trafik Düzenleme Kanununun 2 nci bölümüne göre, yolda ya da kamu alanlarında motorlu taşıtın tehlikeli sürüşü suç sayılmıştır. Genel olarak mahkemelerce, sürüş kurallarına aykırı davranışlar

tehlikeli sürüş olarak kabul edilmektedir. Karayolları Trafik Kanununun 2 nci bölümü, karayollarında ya da kamuya açık alanlarda bir motorlu taşıtın kurallara aykırı biçimde kullanılması suretiyle başkasının ölümüne sebebiyet vermesini, tehlikeli sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet vermek saymış ve böylece cezaları arttırılmıştır. Ayrıca bu tür suçlarda sanıklar hemen tutuklanmaktadır.

Kanunun 3 üncü bölümü, iki ayrı suç çeşidini bu başlıkta toplamıştır. Bunlardan birincisi, yolda ya da kamuya açık alanlarda dikkatsiz sürüş, diğeri ise yol ya da kamuya açık alanlarda diğer kişilere karşı akla ve mantığa uygun olmayan saygısız sürüşlerdir. Kanun dikkatsiz sürüş kadar saygısız sürüşü de suç saymıştır. Dikkatsiz ve saygısız sürüşlerde hapis cezası bulunmamakta, ancak 2500 pound kadar para cezası, takdiri mahkemeye ait men cezası ile 3-9 arası ceza puanı verilmektedir. Dikkatsiz sürüş ya da alkol ve uyuşturucu etkisi altında dikkatsiz sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet verilmesi en ciddi suçlar olarak kabul edilmektedir. Karayolları Trafik Kanununun 3 A(l) bölümüne göre, bu sürücüler hakkında 10 yıla kadar hapis, sınırsız para cezası, en az 2 yıl olmak üzere sürüşten men cezası ve özel olarak men edilmemiş ise ayrıca 3-11 arası ceza puanı uygulanmaktadır.

Kaza Sonrası Durmamak: Bir sürücü yaptığı trafik kazası sonucunda, kendisinden başka birisinin ya da kedi, köpek ve çiftlik hayvanlarının yaralanmasına yol açmış ya da yol kenarında bulunan mülklere ve başkasına ait taşıtlara zarar vermiş ise derhal durdurmak zorundadır. Sürücü gerek kaza anında ve gerekse sonrasında adı ve soyadını, adresini, başkasına ait taşıtı kullanıyor ise taşıt sahibinin adını, taşıtın tescil ve plaka numarasını bu kaza nedeniyle istemek için geçerli nedenleri ve hakkı olanlara vermek durumundadır.

Her trafik kazası nedeniyle polisin çağırılması zorunlu değildir. Ancak sürücü kendi kusurundan kaynaklanan bir kaza olmadığına inanıyor ise polis çağırabilmekte ve alkol ya da uyuşturucu testi isteyebilmektedir. Polis kaza mahalline geldikten sonra sürücülere çeşitli sorular yönelterek ve sürücülerin kaza şokunun tesiri altında iken verecekleri beyanlar ile ayrıntıları tespit etmeye çalışır. Zira kaza şokunun atlatılmasından sonra bazı ayrıntıların saklanması mümkündür. Taraflardan birinin mahkemeye başvurması halinde polisin daha önce kaza anında aldığı notlar mahkemeye iletilmektedir. Trafik kazası anında ilgililere ad ve adresin verilmemesi, kazada sürücünün kendisinden başka birisinin yaralanmasına neden olunması ve sigorta sertifikasını istemeye hakkı olan kişilere ibraz edilmemesi hallerinde kazanın 24 saat içinde polise rapor

edilmesi gerekmektedir. Gerek kaza anında durmamak ve gerekse durduğu halde ilgililere gerekli bilgileri vermemek ya da polise bildirilmesi gereken kazaları bildirmemek suç sayılmaktadır. Bu hallerde 5000 pound para cezası, 5- 10 arası ceza puanı, 6 ay hapis cezası ve mahkemenin takdirine göre belirli bir süre sürüş yetkisinin geri alınması söz konusu olabilmektedir.

Ceza Puanı Uygulamasına Tabi Olmayan Trafik Suçları

İngiltere’de bazı trafik suçları için sadece bir çeşit ceza uygulanmakta iken bazı trafik suçlarına birden fazla ceza uygulanmaktadır. Bazı trafik suçları, ceza puanı uygulamasına tabi değildir. Bu suçlar;

Belgeleri ibraz edememek, ruhsatsız taşıt kullanmak, taşıt sahipliğinin ve bilgilerin değiştiği halde yetkili kuruma bilgi vermemek, İzinsiz olarak başkasına ait taşıtı almak, MOT (yol yeterlilik sertifikası) olmadan araç kullanmak, eksoz emisyon ihlali, başlıksız motosiklet kullanmak, emniyet kemeri takmamak ve park suçlarıdır.

Ceza Puanı Uygulamasına Tabi Olan Trafik Suçları

Bu bölümde, ceza puanı uygulamasına tabi olan bazı trafik suçları sayılmıştır. Bunlar; Kazadan sonra durmamak ve ilgililere yeterli bilgileri vermemek, kazayı polise rapor etmemek, trafik güvenliğini tehlikeye düşürecek ölçüde kusurlu lastiklerle taşıt kullanmak, çift beyaz çizgi ihlalleri, dikkatsiz ve saygısız sürüş, sürücü belgesine uygun olmayan sürüş, sürüş yetkisi geri alındığı halde sürüş, sigortasız sürüş, yaya geçitleri ihlalleri, yük taşıtlarında sürüş sürelerine uymamak, hız limitlerini aşmak ve alkollü sürüş suçları gibi suçlardır.

Otoyol Suçları

Esasen otoyollar için belirlenen trafik suçlarının birçoğu diğer yollar için de geçerlidir. Sadece otoyollara özgü suçlar ise şunlardır. 70 mph hız limitini aşmak, otoyollarda dönüş kısımlarında durmak, otoyollarda geri sürüş, otoyollarda ters yönde sürüş, otoyollarda geçici sürüş belgesi ile sürüş, otoyollarda U dönüşü yapmak, üç şeritli otoyollarda bazı araçlarla üçüncü şeritte sürüş ve otoyollarda trafik işaretlerini ihlal suçlarıdır.

Trafik Suçlarında Yargılama

Mevcut yasal düzenlemelere göre trafik suçlarının bir kısmı sulh mahkemelerinde, bir kısmı kraliyet mahkemelerinde dava konusu olmaktadır.

Alkol ve uyuşturucu etkisi altında dikkatsiz sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet vermek, tehlikeli sürüş nedeniyle ölüme sebebiyet vermek, bir motorlu

taşıtla kasıtsız olarak ölüme sebebiyet vermek gibi ciddi trafik suçları sadece kraliyet mahkemelerinde görülmektedir. Bir trafik suçunun kraliyet mahkemelerinde görülmesi halinde, suçun sabit bulunması durumunda verilecek ceza oranları artmaktadır. Dava konusu olması gereken diğer trafik suçları ise sulh mahkemelerinde görülmektedir.

SONUÇ

İnsan ve yük hareketliliğinin sürekli gelişimiyle birlikte ulaşım ve trafik, sosyal ve ekonomik hayatın önemli bir alanı haline gelmiştir. Bu alanda ağır alt yapı yatırımları, taşıt, insan ve eğitim unsurları öne çıkmaktadır. Ayrıca trafik olgusu, birçok yönden insan yaşamını doğrudan etkilemektedir.

Yayınlanan istatistiklere göre, bir Avrupa Birliği ülkesi olarak İngiltere’de, başkent Londra’da her 1000 kişiye 321, Güney İngiltere’de 451 ve Kuzey İngiltere’de 265 otomobil düşmektedir. İngiltere’de yol uzunluğu, 2000 yılı itibarıyla otoyollar 3.358, ayrımsız yollar 41.276, ayrımlı yollar 6.909, B ve C sınıfı olarak tanımlanan yollar 113.106 ve sınıflandırılmamış yollar 207.255 km olmak üzere toplam 371.914 km. dir. Avrupa Birliği ülkelerinde yılda ortalama 40.000-45.000 kişi, trafik kazalarında hayatlarını kaybetmektedir. İngiltere’de bu rakam ise 3.400 kişi civarındadır. İngiltere’de 1990 yılında toplam 8.017.000, 1995 yılında 5.013.000 ve 1998 yılında 5.066.000 adet trafik suçu ile ilgili işlem yapılmıştır. 1998 yılında işlenen trafik suçlarının 2.139.000 adedini yolda bekleme, trafiği engelleme ve park suçları oluşturmuştur. Hız limitlerinin aşılması ile ilgili olarak 962.000, tehlikeli ve alkollü sürüş ile ilgili olarak 190.000, trafik işaretleri ve talimatlarına uymamak ile ilgili olarak 271.000 ve gerekli belgeleri taşıtta bulundurmamak ile ilgili olarak 817.000 adet trafik suçu tespiti ve işlemi yapılmıştır. İngiltere’de 2000 yılında sadece otomobil ve hafif yük taşıtı cinsinden 29.400.000 taşıt, motorlu taşıtlar testine tabi tutulmuş ve bunlardan 7.400.000 adedi test sonucu yetersiz bulunmuştur. Yetersizlikler ise, genel olarak fren, direksiyon ve ışık sistemlerinin eksikliğinden ortaya çıkmaktadır.

AB’de trafik kültürü açısından üç kategoride çalışmalar yapılmaktadır.

Bunlardan birincisi, karayolu kullanıcılarının davranışlarının düzeltilmesidir. Bu amaçla okul öncesi, sırası ve sonrasını kapsayan eğitim ve bilgilendirmeler yanında denetimler ve ceza uygulamaları ile karayolu kullanıcılarının davranışlarının belirli bir düzeye ulaştırılması hedeflenmiştir.

İkinci önemli çalışma, taşıt güvenliğinin iyileştirilmesi konusunda yürütülmektedir. Bu amaçla, AB’ce standartları geliştirilmiş taşıt üretimi ve

ithaline izin verilmekte ve ayrıca trafikteki tüm taşıtların belirli zaman dilimleri içinde mutlaka ve ciddi anlamda muayene ve testleri yapılmaktadır.

Üçüncü çalışma ise, karayollarının alt yapısının güçlendirilmesi çalışmalarıdır. AB ülkelerinde trafik yoğunluğunun 2010 yılına kadar bir kat daha artacağı tahmin edilmektedir. Bu nedenle trafiğin ciddi sorunlar yaratmasını önlemek için tüm birlik üyesi ülkeleri kapsayacak şekilde karayolu, demiryolu ve su yollarının geliştirilmesine yönelik oldukça kapsamlı bir proje uygulanmaktadır.

Bütün bu çalışmaların temel hedefi, AB ülkelerinde ortak bir trafik kültürünün oluşmasını sağlamaktır. Dolayısıyla her ülke için trafik kültürünün, zaman ve kaynak harcamak suretiyle oluşabileceğini söylemek mümkündür.

Diğer yandan bir AB ülkesi olarak İngiltere’de trafik, bir bütün olarak ele alınmaktadır. Eğitiminden denetimine kadar, kayıt sisteminden trafik alt yapısına kadar, her konuya özel önem verilmiştir. Hukuki düzenlemeler ise taviz verilmeden ciddiyetle uygulanmaktadır. Uzun yıllar boyunca devam eden uygulamalar nedeniyle trafik, insanların en çok önem verdiği ve kurallarına uyulmasına itina gösterdikleri bir alan haline gelmiştir. Bu nedenle kişi, ancak belgeleri tam ve uygun ise bir motorlu taşıta binebilmekte, motoru çalıştırmadan önce emniyet kemerini bağlamakta ve trafikteki tüm kurallara uygun hareket etmesi gerektiği bilincini taşımaktadır.

İngiltere’de motorlu taşıtların kayıt ve tescil işlemleri ile sürücü sınavları merkezi bir yapı içinde yürütülmektedir. Kayıt ve tescil işlemleri DVLA ve sürücülerin eğitimi ve sürücü sınavları ile ilgili işlemleri ise DSA kurumu tarafından yapılmaktadır. Ancak bu merkezi yapıya rağmen gerek sağlanan teknolojik olanaklar ve gerekse yerel büroları aracılığı ile mahallinde hizmete ulaşma kolaylığı sağlanmıştır. Trafik ile ilgili iş ve hizmetler, insanların yüz yüze gelmesinden çok teknolojik olanaklar kullanılmak veya yazışmalar yapmak suretiyle sunulmaktadır. Trafikle ilgili işlemlerin hukuki çerçevesinin oldukça ayrıntılı düzenlenmesi, trafiğe verilen önemin bir işaretidir.

Son söz olarak AB üyesi İngiltere ile ülkemiz arasında trafik mevzuatı açısından çok fazla farklılıklar gözükmemekle birlikte, temel farklılığın trafikte temel unsur olan insanın eğitime verilen önemden kaynaklandığını söylemek mümkündür.

KAMU (AMME) ALACAKLARINDA GECİKME ZAMMI VE FAİZ

Dr. Çetin ARSLAN*

GİRİŞ

Yirminci yüzyıl batı demokrasilerinde ortaya çıkan ve Anayasamızın da benimsediği sosyal devlet veya refah devleti anlayışı, devletin sosyal barışı ve adaleti sağlamak amacıyla sosyal ve ekonomik hayata müdahalesini meşru ve gerekli kılmıştır. Bu anlayışın doğal sonucu olarak, kamu hizmetlerine olan ihtiyaç büyümüş ve kamu giderleri sürekli bir şekilde artmıştır. Artan bu hizmet ve giderler, beraberinde kamu finansmanının önemini daha da arttırmış ve devleti alacaklarını korumak için gerekli tedbirleri almaya yöneltmiştir. Devlet bu amaçla alacaklarının takip ve tahsili için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'u vazetmiş ve özel şahısların alacaklarından farklı faiz ve gecikme zammı miktarı belirlemiştir.

Çalışmamızda 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'da değişiklik yapan **“4786 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda ve Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”**¹ hükümleri de nazara alınarak, kamu alacaklarında faiz ve gecikme zammı konusu genel hatlarıyla incelenecektir.

I-KAMU (AMME) ALACAKLARI KAVRAMI VE KAMU (AMME) ALACAKLARININ KAPSAMI

“Kamu alacağı”² konusunda üzerine anlaşmaya varılmış bir tanım olduğu söylenemez: **“Devletin, kamu hukukundan doğan ve kamu gücüne dayanarak**

* Yargıtay Cumhuriyet Savcısı

1 Bkz.RG,15/01/2003, 24994 (M)

2 Kamu alacağı kavramı ile kamu geliri kavramı çoğu zaman aynı anlama gelmektedir. Kamu hizmetlerinin finansmanın, sağlamak amacıyla ve kamu gücüne dayanılarak elde edilmesi gereken ekonomik değerler, hazine adına hasılat irat kaydedilmesi bakımından gelir; bir talep hakkı doğurması bakımından ise, alacak olarak ifade edilmektedir (Karakoç, Yusuf, Kamu Alacaklarının Tahsili Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözülen Uyuşmazlıklar, Ankara 2000, s. 25).

idari işlemlerle sağladığı kamu gelirleridir”³ “devletin kamu tüzel kişiliğinden ve egemenlik hakkından doğan, ayrıcalık ve özellik taşıyan alacaklarıdır”⁴, “kamu hizmetlerinin finansmanı amacıyla Devletin kamu gücüne dayanarak koyduğu mali yükümlerden doğan alacaklarıdır”⁵, “amme alacağı devletin ve yetkili idarelerin, amme kudretinden ve ceza tenfiz doğan alacaklarıyla, vergi, resim, harç gibi amme hizmetlerine karşılık olmak üzere alınan paralar ve kamu hizmetlerinin aynı vasıtaları olan kamu emlakı makamına kaim olmak üzere muhtelif sebeplerden dolayı tekevvün eden, alacaklarla idari mukavelelerden doğan ve kamu hizmetinin devam ve istikrarını sağlayan alacaklar, kamu alacaklarıdır.”⁶ şeklindeki ifadeler, “kamu (amme) alacakları” ile ilgili yapılmış bazı tanım denemeleridir.

Kamu alacaklarının ödenmesinde gecikme iki durumda söz konusu olabilir. Bunlardan birincisi, **kamu alacağının vadesinin geçmiş olmasına** rağmen ödenmesinde gecikme olması halidir ki, bu durum gecikme zammı uygulamasını gerektirir. İkincisi ise, **kamu alacağının tarh edilmemiş veya eksik tarh edilmiş olması nedeniyle ödenmesinde gecikme olmasıdır** ve bu durumda ise kamu alacağı için, ikmalen, re’sen veya idarece tarhiyat yapılacaktır ve gecikme zammı değil, **gecikme faizi** uygulanacaktır.⁷

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kamu alacaklarının takip ve tahsil usul ve esaslarının düzenlendiği kamusal bir icra hukuku olup, özel icra hukukundan farklı olarak alacaklı kamunun bir takım alacaklarının takip ve tahsilinde devlet gücünü kullanabilmesine yönelik düzenlemeleri içeren bir yasadır. Yasanın 1 inci maddesinde, kamu alacağı özelliğini taşıyan bir alacağın, kime ait olacağı ve içeriği hakkında düzenleme yapılmıştır.⁸

3 Çelik, Binnur, Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku, İmaj Yayıncılık, Ank. 2000, s. 4.

4 Tuncer, Selahattin, “Teoride ve Uygulamada Kamu (Amme) Alacağı”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 1996/1997, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4099, İst., 1998, s. 148. Karakoç, s.25.

6 Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C. III, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1960, s. 1647.

7 Çelik, s. 189; Kamu alacağının gecikmesi durumunda tahsil ile ilgili olarak ayrıca bkz: Gülleryüz, Süveyda, Kamu Alacağının Cebren Tahsil Usul ve Esasları, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 12, Sa.274, 15.6.1998, s.1 13-115.

8, Bkz. <http://www.vmm.net/vergirehberi/tahsilat.htm>. 7.1.2003; Bu konuda ayrıca bkz. Karakoç, s.25 vd; Çelik, s. 1vd.; Gülseven, Mustafa, **Açıklamalı-İçtihatlı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999, s.19-42; Özbacı, Yılmaz, Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun, Oluş Yayıncılık, Ankara 2000, s.46- 61; Özer, İlhan, **Kamu Alacaklarının Tahsili Teorisi ve Türkiye’de Uygulaması**, TODAİ Yayını, Ankara 1979, s. 17-42.

6183 sayılı Kanun uyarınca bir alacağın takip ve tahsilinin yapılabilmesi için bu alacağın bir kamu alacağı olması gerekmektedir olup, bunun içinde söz konusu iki unsurun bir arada bulunmasını gerektirmektedir. Bunlar;

A-Alacağın devlete, il özel idarelerine veya belediyelere ait olması,⁹

B-Alacağın devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası, gecikme zammı ve faizler ile aynı idarelerin amme hizmetleri tatbikatından mütevellit olan diğer alacakları ve bütün bunların takip masraflarından oluşmasıdır. Önemle belirtmek gerekir ki devlet, il özel idareleri ve belediyelerin akitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğan alacakları 6183 sayılı Yasa kapsamının dışında kalmaktadır. Yani Devletin, il özel idarelerinin ve belediyelerin kamusal hizmetlerinin uygulanmasından doğan alacaklar dışındaki alacakları, 6183 sayılı Yasa uyarınca takip ve tahsil edilemeyecektir. Ancak yine önemle belirtmek gerekir ki **idari sözleşmelerden kaynaklanan alacaklar kamusal bir hizmetin uygulanmasından doğan bir alacak addedildiğinden 6183 sayılı Yasa kapsamında takip ve tahsil edilebilecektir.**¹⁰

6183 sayılı Kanun uyarınca takip ve tahsil edilen kamu alacaklarının kendi içinde asli ve fer'i ayrımı vardır. **Asli kamu alacağı, vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası ve para cezası olarak yasa da belirtilmiştir. Fer'i kamu alacakları da kamu alacaklarının vadesinde ödenmemeleri sonucu ortaya çıkan gecikme zammı, faizler (gecikme faizleri gibi) ve takip giderlerinden oluşmaktadır.** Takip giderlerinden oluşan kamu alacakları ise, cebren tahsil yöntemleri uygulanması durumunda zor kullanma, ilan, haciz, taşıma ve saklama gibi idarelerce yapılan giderlerden oluşmaktadır.¹¹

6183 sayılı Kanun'un, 1. maddesinde yukarıda zikredilen asli ve fer'i kamu alacakları belirtilirken **(‘...para cezası gibi asli, faiz gibi fer'i amme alacakları’** ifadesi kullanılmakla birlikte, örneksene yöntemiyle bu alacaklar çoğaltıla-

9 6183 sayılı Kanun'un 1. maddesi kamu alacaklarını aidiyeti itibarıyla belirlerken; Devlet, il özel idareleri ve belediyelerin gelirlerini kapsamına almış, ancak köy gelirlerine değinmeyerek köyleri (köy tüzel kişiliğine özgü gelirler açısından), Kanunun kapsamı dışında tutulmuştur. Oysa köy tüzel kişiliğinin salma gibi kamusal nitelikte gelirleri vardır ve bunların tahsili 442 sayılı Köy Kanunu'na göre yürütülür. Ancak hemen belirtmek gerekir ki, 6183 sayılı Kanun'un 1. maddesine giren bir kamu alacağının köyde tahsili söz konusu ise, bu kanun hükümlerinin uygulanacağı şüphesizdir (Bkz. Çelik, s. 15)

10 Bkz. <http://www.ymm.net/vergirehberi/tahsilat.htm>. 7.1.2003.

11 Bkz. <http://www.ymm.net/vergirehberi/tahsilat.htm>. 7.1.2003; Gülseven, s. 21-22.

maz.¹² Zira kanun burada asli ve fer'i kamu alacaklarını belirtilirken sayım tekniğini kullanmış bulunmaktadır. Bu durumun aksine söz konusu Kanunda, kamu hizmetleri uygulamasından doğan kamu alacakları belirtilirken ise, sayım tekniği kullanılmamış, sadece istisnalar sayılmıştır.¹³

Tahsil biçimi Türk Ceza Kanununda gösterilen para cezalarının 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsili olanaklı değildir. Zira 6183 sayılı Kanunun konusunu belirleyen 1 inci maddesinin son fıkrası ile, Türk Ceza Kanununun para cezalarının tahsil şekli ve hapse dönüşümü hakkındaki hükümleri saklı tutulmuştur. Belirtelim ki saklı tutulan bu hükümler Türk Ceza Kanununun kamusal türden olan ağır ve hafif para cezalarının tahsil ve infaz usulleri ile ilgili 19 ve 24 üncü (ayrıca bu maddeleri değiştiren 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 5. maddesi) maddelerinde yer almış olup, bu hükümlere göre söz konusu para cezalarının hapse dönüşümü de olasıdır. Bundan başka, Türk Ceza Kanununun 10 uncu maddesi, aynı Kanundaki hükümlerin, hususi ceza kanunlarının buna muhalif olmayan mevaddı hakkında da uygulanacağını hüküm altına almıştır. Belirtelim ki, aksine bir hüküm bulunmayan durumlarda, özel kanunlarına göre hükmedilen kamusal para cezalarının da Türk Ceza Kanununun 19 ve 24 üncü maddeleri gereğince tahsil ve infazı gerekmektedir. Buna göre, Türk Ceza kanununun 10 uncu maddesine göre, özel kanunlarında tahsil şekli gösterilmemiş kamusal para cezalarının tahsil usulü de Türk Ceza Kanununa göre olacağından, Karayolları Trafik Kanunu, Milli Korunma Kanunu, Orman Kanunu ve İspençiyarı ve Tıbbi Müstahzarlar Kanunu gibi, bünyelerinde hükmedilen para cezalarının tahsil şekli gösterilmemiş olan kanunlara göre verilen kamusal para cezalarının 6183 sayılı Kanuna göre takip ve tahsil edilmesi olanaklı olmayacaktır.¹⁴ Bununla birlikte 4786 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda ve Âmmeye Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 5. maddesi gereğince infaz edilen para cezaları ile ilgili değişiklik yapılmış ve buna göre “...**Mahkeme, ödeme**

12 Çelik, s. 7.

13 Tancı, Muhittin/ Arıkan. Vural/Yalçiner, Polat, **İzahlı içtihatlı Âmmeye Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve Tahsilatla İlgili Diğer Kanunlar**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1970, s. 3; Akmansu, Mehmet, **Âmmeye Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanunun Şerh ve İzhaları**, Örnek Matbaası, Ankara 1954, s. 47, 48 (zkr. Çelik, s. 7).

14 Bkz. <http://www.ymm.net/vergihberi/tahsilat.htm>. 7.1.2003; Özbacı, s.49-50; Bu konuda ayrıca bkz. Bereket, Zuhal, 6183 sayılı Kamu Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun Hükümlerinin Özel Hukuktan Doğan Alacak Borç İlişkisine Uygulanması, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 12, Sa. 265, 1 Şubat 1998 , s. 61.

emrinin tebliğinden itibaren bir aylık sürenin sona erdiği veya takside bağlanıp da taksitlerden birinin süresinde ödenmemesi nedeniyle geri kalan miktarının tamamının muaccel olduğu tarihten başlayarak ödenmeyen para cezasına, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 inci maddesinde belirlenen gecikme zammı oranının yarısı oranında gecikme zammı uygulanmasına da karar...” verileceği hükme bağlanmıştır. Getirilen bu düzenlemeyle para cezasına hükümlü kişinin uzun süre yakalanamaması ihtimalinde, para değerindeki düşüşün ortaya çıkardığı cezanın caydırıcı vasfının kaybetmesi tehlikesi önlenmek istenmiştir.¹⁵ Yapılan bu yeni düzenlemeye ters düşmemek ve paralel bir uygulamaya olanak sağlamak¹⁶ için, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan ve ceza mahiyetinde olan âmme alacaklarına gecikme zammı uygulanmayacağına dair olan hüküm **“Gecikme zammı; 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre uygulanan vergi ziyayı cezalarında bu madde uyarınca belirlenen oranda, mahkemeler tarafından verilen ve ceza mahiyetinde olan âmme alacaklarında ise bu oranın yarısı ölçüsünde uygulanır”** şeklinde değiştirilmiştir.

Bazı kanunlarda, kamu idareleri ve/veya kamu kurumları tarafından tahsil edilen bazı alacakların Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun

-
- 15 Bilindiği gibi 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 5 inci maddesi, para cezasını içeren ilâmın kesinleştiğinde Cumhuriyet Savcılığına verilmesi. Cumhuriyet Savcısının da bir ay içinde para cezasını ödemesi için hükümlüye usulü dairesinde bir ödeme emri tebliğ etmesi ve hükümlü tebliğ olunan ödeme emri üzerine belli süre içerisinde para cezasını ödemezse, Cumhuriyet Savcısının kararıyla bir gün onbin lira sayılmak suretiyle hapsedilmesi, para cezası yerine çektirilen hapis cezasının 3 yılı geçmemesi hükmünü muhtevî bulunmaktadır. Para cezasının tamamı ödendiğinde kişi serbest bırakılmaktadır.

Uygulamada para cezasına hükümlü kişi uzun süre yakalanmadığında, para değerindeki düşüş nedeniyle ceza caydırıcı vasfını kaybetmekte, yakalandığında para cezasını ödeyerek hapis yatmaktan kurtulmaktadır.

Tasarıyla kesinleşmiş para cezasını geç ödemek suretiyle bundan çıkar sağlayanların bu istifadelerine son vermek amacıyla, mahkemeye para cezasına hükümlü olduğunda, ödenmeyen para cezasından yıllık % 50 oranında gecikme zammı alınmasına da karar verilmesi esası getirilmektedir”(genel gerekçe).

- 16 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun 51 inci maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan ve ceza mahiyetinde olan âmme alacaklarına gecikme zammı uygulanmayacağına dair olan hüküm, para cezalarına gecikme zammı uygulanmasına ilişkin tasarıyla getirilen hükümle ters düşeceği cihetle, değişikliğe koşut olarak bu fıkra yeniden düzenlenmiştir. Buna göre, 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre uygulanan kaçakçılık, ağır kusur ve kusur cezalarından maddenin birinci ve ikinci fıkrasında yazılı oran ve miktarlarda, ceza mahiyetinde olan diğer âmme alacaklarından ise yıllık % 50 oranında gecikme zammı alınması öngörülmüştür (2. madde gerekçesi).

hükümlerine göre tahsil edilmesi gerektiği belirtildiğinden, bu alacaklar da yine Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamına giren kamu alacaklarının takip ve tahsil usullerine tabi olacaktır. Örneğin. 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu'na göre, **“...Ecrimisil fuzuli şağil tarafından rızaen ödenmez ise... Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil olunur.”** (DİK md. 75/2).¹⁷

Kamu mâliyesinde parafiskal gelir olarak adlandırılan, bazı kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sosyal güvenlik kurumlarına özgü gelir çeşitleri vardır. Bu tür gelirlere sosyal sigorta primleri, belli kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının giriş ücretleri ile yıllık üyelik aidatları örnek olarak gösterilebilir. Bunlar, kamusal mali yüküm niteliğinde olmalarına rağmen, kural olarak Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun kapsamına dahil olmayıp, ancak özel kanunları ile bu statü tanınabilmektedir. Nitekim, Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 80/4. maddesi **“Kurumun, süresi içinde ödenmeyen prim ve diğere alacaklarının tahsilinde, 21.07.1953 tarih ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır...”** hükmünü ihtiva ettiğinden, SSK alacakları da kamu alacaklarının statüsüne tabi olacaktır^{18,19}.

Emekli Sandığı Kanununa göre, sandık gelirlerini tahakkuk ettirmeyen, kanunda belirtilen süreler içinde kesmeyen veya göndermeyen kurumların ve ödeme (tediye) merkezlerinin, tahakkuk ve ödemeye ilgili memurları ile sorumlu muhasiplerinden bu paraların % 10 fazlasıyla birlikte ve Sandığın talebi üzerine Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre mahalli maliye teşkilatınca tahsil edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, kanunda belirtilen süreler içerisinde yatırılmayan Sandık geliri ise, kumullarından % 30 faizi ile birlikte Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre tahsil edilmektedir (ESK md. 17).²⁰

17 Karakoç, s.41.

18 Karakoç, s.41.

19 Bu hususta bkz. ve karş. Arslanköylü, Resul, **Sosyal Sigortalar Kanunu** Yorumu, Ankara 2003, 74 vd; Deynekli, Emel/ Kısa, Sedat, **Faiz Hukuku**, Ankara 2003, s. 17; Belirtelim ki 80. maddenin ilk şekline göre, primlerin süresinde ödenmemesinin yaptırımı hem gecikme zammı hem de faiz olduğu halde, son şeklinde göre sadece gecikme zammıdır. Önceki metnin son fıkrasına göre gecikme zammının uygulandığı sürenin sonundan itibaren yasal faiz uygulanmakta iken, 1.6.1985 tarih ve 3203 SK'la yapılan değişiklikle, faiz yükümü metinden çıkarılmış sadece 6183 sayılı Kanun'da belirlenen gecikme zammı yükümü getirilmiştir. Ancak söz konusu yükümlülük işveren yönünden geçerli olup sigortalıyı bağlamaz (Arslanköylü, s. 768).

20 Karakoç, s. 41.

Yüksek Öğretim Kanunu'na göre, yükseköğrenim öğrencilerinin ödemek zorunda oldukları cari hizmet maliyetine öğrenci katkısı ödeme güçlüğü olan öğrencilere Yükseköğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu'nca verilen harç kredilerinin zamanında geri ödenmemesi halinde, bunların Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre mal sandıklarınca tahsil edilip Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumuna ödenmesi gerekmektedir (YÖK md.46).²¹

Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 1 inci maddesinde Bütçe Kanunlarında belirtilen ya da özel kanun veya kanun hükmünde kararnameyle kurulmuş olan fon idarelerinin alacaklarından söz edilmediği ve “**vergi benzeri mali yükümler**” kavramına da yer verilmediği için, fon alacaklarının Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre tahsil edilebilmesi ancak, fon alacaklarını düzenleyen kanunlarda, bu alacakların Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'a göre tahsil edileceğine ilişkin hükümlere yer vermelerine bağlıdır. Örneğin 3238 sayılı **Savunma Sanayiini Destekleme Fonuna** ilişkin Kanunun 15'inci maddesinde, fon gelirlerini zamanında ödemeyenler hakkında 6183 sayılı Kanunun uygulanacağı belirtilmektedir. Aynı şekilde, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu Ek Madde 1'e göre, bu kanuna göre oluşturulan Fon'un 4'üncü maddesinde belirlenen zorunlu gelirlerin tahsilinde; 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun'un 16'ncı maddesine göre, ödenecek aidatlardan gecikenler hakkında 6183 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır.²²

Bunun yanında Türk bankacılık mevzuatında, 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve bu Kanunda 4491 sayılı Kanun ile değişiklikler yapılmış, bilahare 29.05.2001 tarih ve 24416 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4672 sayılı Kanunun 15/3. maddesinde yapılan değişiklikle Fon kaynakları ile her türlü alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Kanun hükümlerinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, Fon'un, kendisine 14'üncü maddenin (6) numaralı fıkrasının (b) bendi ile verilen yetkiler çerçevesinde bankalardan devraldığı alacaklar için bu bentte belirtilen yöntemleri, 6183 sayılı Kanun hükümlerine başvurmaksızın uygulayabileceği hususuna açıklık kazandırılmıştır. Dolayısıyla, alacağın Fon tarafından devralınmasından sonra da bu yetki-

21 Karakoç, s. 42.

22 Karakoç, s. 43.

lerin kullanımına olanak sağlamak amacıyla Kanun'un 15'inci maddesinin (3) numaralı fıkrasında değişikliğe gidilmiştir.²³

Önemle belirtmek gerekir ki çeşitli kanunlarda **Tahsili Emval Kanununa** göre tahsil edileceği bildirilen her çeşit alacaklar hakkında da 6183 sayılı Kanun uygulanacaktır (6183 SK md. 2)²⁴⁻²⁵.

-
- 23 “4672 sayılı Bankalar Kanunu Üzerine Bir Değerlendirme” <http://www.activefinans.com/active/arşiv/shayı19/bankalarkanunu.html>, 7.1.2003 ; Bu konuda ayrıca bkz. Reisoglu, Seza, Bankalar Kanununda 4672 sayılı Yasa İle Getirilen Değişiklikler (Prof. Dr. Seza Reisoglu tarafından 13.06.2001 tarihinde İstanbul ve 25.06.2001 tarihinde Ankara’da verilen Konferans metni) (<http://194.133.171.194/turkce/seminer/Seza%20Reisoglu%20Tebliği%204672.doc>), 7.1.3003; Bereket, s. 61.
- 24 Bu konuda bkz. Gülseven, s.37-40; Özbacı, s.63-75.
- 25 Özel kanunlarında, Tahsili Emval Kanunu’na yollama yapılmış olması nedeniyle 6183 sayılı Kanun kapsamına giren kamu alacaklarına aşağıdaki örnekler verilebilir (Bkz.Çelik, s. 12-13).
- 3524 sayılı Kanun’un 3. maddesine göre milli emlak taksit bedelleri,
 - 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu’nun 88. maddesine göre mutemet avansları,
 - 2644 sayılı Tapu Kanunu’nun 19. maddesine göre alınan değer paha bedelleri (belirtilen 19. maddede değer pahaların eşit taksitlerle beş yıl içinde Tahsili Emval Kanunu’na göre tahsil olunacağı, ilk seneye ait taksit ödenince gayrimenkul sahibi namına tescil edileceği ve geri kalan taksitler için bu gayrimenkulün ipotekli olacağı belirtilmiştir),
 - 873 sayılı Kanun’un 3. maddesine göre askeri teçhizatı seferiye bedelleri (anılan 3. maddede askeri araç gereçlerin bedellerinden kısmen veya tamamen ödemeksizin ordudan ayrılan veya ölen ilgili kişilerin, bu bedellerin maaşlarından tevkifat ve maaşları yoksa menkul ve gayrimenkul mallarından Tahsili Emval Kanunu’na göre tahsil olunacağı belirtilmiştir),
 - 2903 sayılı Kanun’un 7. maddesine göre pamuk ıslah masrafları (adı geçen 7. maddede Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı’na tayin edilen çeşitlerden başka pamuk çeşitlerini eken veya karışığını ekenlerin tarlalarındaki pamukların, masrafları kendilerine ait olmak üzere sökülüp yok edileceği, bu masraflar verilmezse Bakanlık bütçesinden ödeneceği ve Tahsili Emval Kanunu’na göre eken kişiden tahsil edileceği belirtilmiştir),
 - 4109 sayılı Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Hakkında Kanun’un 7. maddesine göre asker ailelerine yapılacak yardımlar (anılan 7. maddede verilen yardımı dağıtmaktan kaçınanlardan, nakdi yardımların Tahsili Emval Kanunu’na göre tahsil olunacağı belirtilmiştir),
 - 442 sayılı Köy Kanunu’nun 45. maddesine göre yolsuz sarf edilen köy paraları (belirtilen 45. madde bu paraların Tahsili Emval Kanunu’na göre köy muhtarı ve ihtiyar heyeti üyelerinin malları satılarak köylünün parasının ödeneceğini belirtilmiştir),
 - 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındaki Kanun’un 15. maddesine göre çiftçi mallarının korunma bedelleri,
 - 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu’nun 67. maddesi ecrimisillerin Tahsili Emval Kanunu’na göre tahsil edileceğini belirtmekte idi, ancak 2490 Sayılı Kanun, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ile değiştirilmiş ve bu Kanun’un 75/2. maddesinde, ecrimisilin, füzulü şağil tarafından isteği ile Ödenmediği takdirde 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre tahsil olunacağı ifade edilmiştir.

6183 sayılı Kanun'un uygulamaya girdiği tarihten bugüne kadar Maliye Bakanlığı'na gelen olaylar dolayısıyla kamu hizmeti uygulamasından doğan kamu alacakları kapsamına girdiği tespit edilerek mahalline bildirilen kamu alacakları şunlardır:²⁶

-2510 sayılı İskân Kanunu'na ek 105 sayılı Kanun'un 1. maddesinde yazılı nedenlerden dolayı zorunlu iskâna tabi tutulan kişilere, aynı Kanun'un 2. maddesi gereğince borçlandırılmak suretiyle verilen ve bu Kanun'u kaldıran 81 sayılı Kanun'un 4/3. maddesi gereğince, Kanun'un uygulama tarihinden itibaren bir yıl içinde aylık eşit taksitlerle iadesi gereken sermayeler.

-5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu'nun 14/8. maddesi gereğince % 25 işe giriş keseneği olarak ödenmesi gereken paralar.

-3293 sayılı Sınai Müesseselerle Sigorta Şirketlerinde Kullanılan Ecnebilere Mukabil Türk Memur ve Mütehasıs Yetiştirilmesi Hakkında Kanun 'un 1. maddesine göre tüm sanayi kuruluşları ile sigorta şirketleri tarafından ödenmesi gereken uzman yetiştirme ücretleri.

-7126 sayılı Sivil Müdafaa Kanunu'nun 37. maddesi gereğince belediye ve özel idareler bütçesine konulan ödeneği, süresi içinde Sivil Savunma Fonuna yatırmayan ita amiri ve muhasebecilerden aranması gereken ödenekler.

-Kambiyo karşılık fonuna yatırılması gereken kambiyo satış primleri²⁷.

-Devlet hastanelerinde tedavi edilenler için yapılan masraflar.

-işletme imtiyazı sahiplerinin taahhüt ettikleri miktarda cevher elde etmemesi (imar etmemesi) halinde 6309 sayılı Maden Kanunu'nun 116. maddesinin uygulanmasından doğacak olan devlet hakkı.

Yukarıda sıralanan kamu alacaklarından başka Danıştay da bazı alacakların kamu hizmeti uygulamasından doğan kamu alacağı olduğunu saptamıştır. Bunlar "ithalatta alınan teminat, akaryakıt istikrar fonu, kanal bağlama ücreti ve kanal temizlik ücretidir".

26 Bkz.Çelik, s. 10-11 ve orada belirtilen yazarlar ile Dnş. Kararlarına.

27 Türk Parasının Korunması Hakkındaki 1567 sayılı Kanun'un, 6258 sayılı Kanun'la değiştirilen 1. maddesine dayanılarak hüküm altına alınmıştır, ancak 6258 sayılı Kanun şu anda yürürlükte değildir.

II - KAMU (AMME) ALACAKLARINDA GECİKME ZAMMI

A - GECİKME ZAMMININ HUKUKİ NİTELİĞİ VE ORANI

Gecikme zammının ceza niteliğinde olduğu belirtilmekte ise de, 6183 Sayılı Kanunun 1. maddesinde açıkça belirtildiği üzere, fer'i kamu alacağı niteliğindedir. Gerçekten hem anılan 1. madde gereği, hem de ölüm halinde ölen mükellefe ait olan gecikme zamlarının mirasçılar tarafından ödenmesi zorunluluğunun bulunması, yani ölümle düşmemesi nedeniyle gecikme zammı hukuki niteliği itibariyle ceza olmaktan uzaklaşmaktadır.²⁸

6183 Sayılı Kanunun 51/1. maddesine göre,²⁹ kamu alacağının **ödeme süresi içinde (vadesinde)** (6183 SK md. 37) ödenmeyen kısmına, vadenin **bitim tarihinden itibaren** her ay için ayrı ayrı %9 (2002/3550 sayılı BKK ile % 7)³⁰ gecikme zammı uygulanacak ve **ay kesirleri tam ay olarak hesap edilecektir.**³¹

Gecikme zammı, vergi borcunun zamanında ödenmemesinin bir bedeli olup, gecikme zammı oranı, borçların zamanında ödenmesini sağlayacak kadar yüksek, borcun ödenmesini olanaksız kılmayacak kadar düşük saptanmalıdır.³² Bu durumu öngören Yasama Organı **Bakanlar Kurulu'na** gecikme zammı oranının günün koşullarına uygun hale getirilebilmesi için yetki vermiştir. Bakanlar Kurulu, gecikme zammı oranlarını aylar itibariyle topluca veya her ay için ayrı ayrı % 10'una kadar indirmeye, bir katına kadar artırmaya ve gecikme zammı asgari tutarını 3 katına kadar artırmaya yetkilidir (6183 SK md. 51/4).³³ Bu nedenle **söz konusu oranlar zaman içinde değişebileceğinden izlenmesi gerekir.** Gecikme zammı asgari tutarı 500.000 TL³⁴ olmakla birlikte (6183 SK

28 Danıştay 7.D, 24.4.1968, E. 1967/1756, K. 1968/814; Çelik, s. 189-190; Gülseven, s.299; Deynekli, Adnan, İflasın Vergi Alacağının Tahsiline Etkisi, Yetkin Yayınları, Ankara 1998, s.53.

29 (Değişmeden önceki şekli: 3946 sayılı Kanunun 3'üncü maddesiyle değişen madde) Amme alacağının ödeme müddeti içinde ödenmeyen kısmına vadenin bitim tarihinden itibaren her ay için ayrı ayrı % 9 (96/7798 sayılı BKK ile % 15) gecikme zammı tatbik olunur. Ay kesirleri tam olarak hesap edilir.

30 29.03.2001 tarihinden itibaren.

31 Yıllara göre değişen oranlar için aşağıdaki "Gecikme Zammı Oranları" kısmına bakınız.

32 Korkusuz, Mehmet, "Gecikme Zammı Oram Gözden Geçirilmelidir", Yaklaşım, Sa. 84, Aralık 1999, s. 59, 60 (zkr.Çelik, s. 190); Aynı düşüncede : Çelik, s. 190.

33 Maddenin değişmeden önceki ifadesi "...iki katına kadar artırmaya veya bu nispetleri % 30 una kadar indirmeye, yeniden kanunî hadlerine getirmeye ve gecikme zammı asgari miktarını 10 katına..." şeklindedir.

34 Değişmeden önceki şekli 5.000 TL'dir.

md. 51/2), herhangi bir üst sınırı mevcut değildir ve ödenmediği sürece uygulamaya devam edilir.³⁵

Gecikme zammının önceden mükellefe bildirilmesi gerekmemekle birlikte (6183 SK md. 52/2), gecikme zammı doğduktan sonra bunun fer'i bir kamu alacağı niteliğinde olması nedeniyle mükelleflerden 6183 sayılı Kanunun 55. maddesine göre ödeme emri ile istenmesi gerekmektedir.³⁶

Gecikme zammı, 4786 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda ve Âmme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. maddesiyle 6183 sayılı kanunun 51/3. maddesi değiştirilmeden önce³⁷, **cezalar dışında tüm kamu alacaklarına ve ceza niteliğinde olan kamu alacaklarından ise sadece vergi ziyai cezasına uygulanabilirken** (yani diğer cezalara uygulanamazken), değişiklikten sonra **“...213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre uygulanan vergi ziyai cezalarında bu madde uyarınca belirlenen oranda, mahkemeler tarafından verilen ve ceza mahiyetinde olan âmme alacaklarında ise bu oranın yarısı ölçüsünde...”** uygulanacaktır (6183 SK md. 51/3).

Bunun yanında gecikme zammı, **teminata bağlanmış bulunan kamu alacaklarının ödenmemesi halinde de uygulanacaktır**,³⁸ Çünkü alacaklı kamu idaresi, borcun ödenmesi için vadenin son günü mesai saatine kadar beklemek zorundadır, aynı gün teminatı nakde çevirmesi olanaksızdır.³⁹

Verginin tarhı aleyhine vergi mahkemesinde dava açıldığı takdirde, vergi mahkemesinin kararına kadar vergi tahakkuk etmeyeceğine göre, gecikme zammı uygulaması söz konusu olamayacak, ancak ödeme emrine karşı dava açılması halinde, gecikme zammı uygulanacaktır. Zira ödeme emrine karşı dava açılması tahsilatı durduran bir neden değildir.⁴⁰

35 Yıllara göre değişen oranlar için aşağıdaki “Gecikme Zammı Oranları” kısmına bakınız.

36 Bu konudaki Danıştay kararı için bkz.Çelik, s. 190 dn.34'te zikredilen esere; Aynı düşüncede : Çelik, s. 190.

37 (4786 sayılı Kanunun 2 inci maddesiyle değişmeden önceki fıkra) 213 sayılı Vergi Usul Kanununa göre uygulanan (4369 sayılı Kanunun 81/B-3 üncü maddesi ile değişen ibare) vergi ziyai cezası (Değişmeden önceki şekli kaçakçılık, ağır kusur ve kusur cezaları) hariç olmak üzere ceza mahiyetinde olan amme alacaklarına gecikme zammı tatbik edilmez.

38 Deynekli, s.53 .

39 Bu konudaki Danıştay kararı için bkz.Çelik, s. 191 dn.35'te zikredilen esere; Aynı düşüncede : Çelik, s. 190.

40 Öncel /Kumrulu/ Çağan, s. 128 (zkr.Çelik, s. 190); Aynı düşüncede : Çelik, s. 190; Karş. Özbacı, s. 503-504.

Süreleri durduran nedenlerin ortadan kalkmasından sonra kamu borçlularının ödevlerini yerine getirmeleri halinde, ödevler süresinde yerine getirilmiş sayılacağından **süreleri uzatan hallerin varlığı durumunda (mücbir sebep, zor durum ve ölüm hallerinde)** gecikme zammı uygulanamaz.⁴¹ Sürelerin hesabında VUK hükümleri uygulanacaktır (6183 SK md.8)

6183 sayılı Kanun'un 35. maddesinde asli-fer'i kamu alacakları ayırımı yapılmaksızın, mükelleflerden alınamayan veya alınamayacağı anlaşılan kamu alacaklarından kanuni temsilcilerin şahsi mal varlıkları⁴² ile sorumlu tutuldukları hükme bağlandığından, gecikme zammı, **borcunu vadesinde ödemiş bulunan tüm kamu borçlularından istenebileceği gibi, kanuni temsilciden de istenebilecektir.**

6183 sayılı Kanun 52/3. maddesinde, kamu alacağının aslının ödenmesinin, gecikme zammının takip ve tahsiline engel olmayacağını belirtmiştir. Belirtelim ki, fer'i bir kamu alacağı olan gecikme zammının takip ve tahsili de 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre yapılacaktır.⁴³

Gecikme faizi ve gecikme zammı üzerinden tekrar gecikme zammı hesaplanmaz.⁴⁴

Yargıtay'ın gecikme zammına tekrar faiz yürütülüp yürütülemeyeceği konusundaki kararları istikrarlı değildir. Gerçekten 11. Hukuk Dairesi, Elektrik Tarifeleri Yönetmeliğinde yer alan gecikme zammının faiz niteliğinde olduğunu kabul ederek, gecikme zammına faiz yürütülmesini BK'nun 104/son maddesine aykırı bulmuş,⁴⁵ 19. Hukuk Dairesi ise gecikme zammının faiz niteliğinde olmadığını kabul ederek asıl alacak ve gecikme zammı toplamı üzerinden temerrüt tarihinden itibaren faiz istenebileceğini belirtmiştir.⁴⁶ Keza HGK ve 21. Hukuk Dairesi gecikme zammına faiz yürütülebileceğini, 10. Hukuk Dairesi yürütülemeyeceğini kabul etmektedir.⁴⁷

41 Çelik, s. 191; Gülseven, s.299.

42 Çelik, s. 191.

43 Çelik, s. 191.

44 Özbalcı, s.504.

45 11.HD, 28.5.1991, 90-1964/3555 (Eriş, Gönen, Açıklamalı İçtihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Şirketler, Ankara 1992, s. 149); Deynekli/Kısa, s. 17

46 19.HD 2.10.1995, 5641/7771; aynı yönde 21.HD 11.6.2001, 4373/4633 (YKD 2001/12 s. 1867-1868); Deynekli/Kısa, s. 17.

47 10. HD, 13.10.2000, 6003/6188; ayrıntı için bkz.Arsılköylü, s.768 vd.

B- GECİKME ZAMMININ UYGULANMA SÜRESİ⁴⁸

6183 sayılı Kanun'un 52/1. maddesine gecikme zammı;

- kamu alacağının tecilinde; tecilin yapıldığı,
- iflas halinde; iflasın açıldığı,⁴⁹
- aciz halinde; bu durumun sabit olduğu güne kadar,

uygulanabilir. Başka bir ifade ile bu hallerin ortaya çıkmasıyla gecikme zammı uygulaması sona erer. Gerçekten söz konusu hükme göre, kamu alacağına gecikme zammının uygulanma süresi; tecil halinde kamu alacağının vadesi ile tecil talebinin kabulü arasındaki süre, iflas halinde kamu alacağının vadesi ile iflas masasının kurulduğu tarih arasındaki süre,⁵⁰ ve nihayet aciz halinde ise kamu alacağının vadesi ile aciz belgesinin düzenlenmesi tarihi arasındaki süredir.⁵¹

Mücbir sebeplerin varlığı halinde, bu sebep ortadan kalkıncaya kadar VUK'daki süreler işlemeyeceğinden (md.15) gecikme zammının uygulanmaması gerekir.⁵²

İflasın kaldırılması durumunda (İİK md.182), iflasın açılmasıyla sona ereceği açıkça belirtilen gecikme zammı tekrar uygulanması mümkün değildir.⁵³

İflas konkordatonun tasdiki nedenine dayanılarak kaldırılmışsa, iflasın kaldırılmasından sonraki dönem için gecikme zammı istenebilir.⁵⁴

SSK prim alacakları için, iflasın açılmasından sonra da gecikme zammı uygulanır.⁵⁵

C - KÖYLERDE GECİKME ZAMMI UYGULAMASI

6183 sayılı Kanun'un 53. maddesinde, köylerde gecikme zammının uygulanmasına yönelik özel hükümler vazedilmiş olup, buna göre, **Maliye Bakan-**

48 Ayrıntı için 378 Seri Nolu Tahsilat Genel Tebliğine bakınız.

49 İflasın vergi alacağına etkisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için Deynekli'nin monografik çalışmasını bakınız.

50 Bu durumun İİK'un 196. maddesi ile çelişkili olduğu ve ana paralar ödendikten sonra para artarsa özel hukuktan kaynaklanan alacaklarda faiz tahakkuk ettirilmesinde olduğu gibi kamu alacaklarında da gecikme zammı tahakkuk ettirilmesi konudaki görüş/karşı görüş ve tartışmalar için bkz. Deynekli, s.67-70.

51 Çelik, s. 192; Deynekli, s.54,67.

52 Deynekli, s.54, 67 ve dn.6.

53 Deynekli, s. 167-168; Aksi Fikir: Pekçantez, **İflasın Kaldırılması** (2), s. 926 vd.(zkr. Deynekli, s. 168).

54 Deynekli, s. 169.

55 YİBK, 22.11.1991, 5/4 (YKD, 1992/1, s.5-28).

lığı'nca belirlenen ve ilan edilen vergiler hariç olmak üzere, belediye sınırları dışındaki köylerde tahsildarlar tarafından tahsil olunan kamu alacakları ödeme süresi içinde ödenmediği takdirde, bunlar için sadece %10 gecikme zammı uygulanır (6183 SK md.53/1).⁵⁶

Belirtelim ki, %10 oranındaki bu gecikme zammı, tahsildarın köye gelmediği her ay için ayrı uygulanmayacak, borcun tamamını ödeme sırasında bir defaya mahsus uygulanacaktır.⁵⁷

Maliye Bakanlığı, anılan hükümden doğan yetkisini kullanmış ve **gelir, kurumlar, katma değer ve motorlu taşıtlar vergilerini bu hükmün dışına çıkartmıştır (378 Sıra No'lu Tahsilat Genel Tebliği)**. Buna göre sıralanan dört vergi için genel hükümlere göre gecikme zammı uygulanacak, ancak bunların dışındaki tüm kamu alacakları için anılan 53. madde tatbik edilecektir.⁵⁸

Ödeme süresi geçmiş olmasına rağmen tahsildarın gidemediği köylerdeki borçlulara bu zam, tahsildarın ilk uğradığı zaman içinde borçlarını ödemedikleri takdirde uygulanacaktır. Başka bir anlatımla, kamu borcunun ödenmesindeki gecikme, tahsildarın köye gelmesine rağmen ödenmemiş olması halinde ortaya çıkmakta, genel hükümlere göre gecikme zammı vadenin bittiği günü izleyen günden itibaren başlamakta iken, köylerde tahsildarın ilk uğradığı zaman içinde borçlarını ödemedikleri takdirde gecikme zammı işlemeye başlamaktadır.⁵⁹

56 Çelik, s. 192; Gülseven, s.322; Özbacı, s.543-545.

57 Çelik, s. 192 Gülseven, s.322; Özbacı, s.543-545.

58 Çelik, s. 192 Gülseven, s.322; Özbacı, s.543-545.

59 Çelik, s.192-193 Gülseven, s.322; Özbacı, s.543-545.

D- GECİKME ZAMMI TABLOSU60

GENEL TEBLİĞ NO	UYGULAMA TARİHLERİ	ORANI	
<u>359</u>	01/01/1981 - 29/02/1984 tarihleri arasında	İlkyay	10%:
		Diğer aylar için aylık	3%
<u>367</u>	01/03/1984 - 31/08/1985 tarihleri arasında	İlkyay	10%
		Diğer aylar için aylık	4%
<u>370</u>	01/09/1985 - 31/05/1988 tarihleri arasında	İlkyay	10%
		Takip Eden 5 ay için aylık	7%
		Diğer aylar için aylık	5%
<u>372</u>	01/06/1988 - 31/12/1988 tarihleri arasında	İlk 3 ay	10%
		Takip Eden 3 ay için aylık	8%
		Diğer aylar için aylık	6%
<u>375</u>	01/01/1989 - 31/12/1989 tarihleri arasında	İlk 4 ay için aylık	10%
		Diğer aylar için aylık	7%
<u>378</u>	01/01/1990 - 29/12/1993 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	7%
<u>381</u>	30/12/1993 - 07/03/1994 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	9%
<u>383</u>	08/03/1994 - 30/08/1995 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	12%
<u>389</u>	31/08/1995 - 31/01/1996 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	10%
<u>391</u>	01/02/1996 - 08/07/1998 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	15%
<u>403</u>	09/07/1998 - 19/01/2000 tarihleri arasında	Tüm aylar için aylık	12%
<u>408</u>	20/01/2000 - 01/12/2000 tarihleri arasında	Her ay için	6%
<u>411</u>	02/12/2000 - 28/03/2001 tarihleri arasında	Her ay için	5%
<u>415</u>	29/03/2001 - 30/01/2002 tarihleri arasında	Her ay için	10%
<u>422</u>	31/01/2002 tarihinden itibaren	Her ay için	7%

III - KAMU ALACAKLARINDA GECİKME FAİZİ

A- GECİKME FAİZİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ORANI

1983 yılına kadar vergi ile ilgili ödevlerini kısmen veya tamamen yerine getirmeyerek, vergilerin kanunlarında belirtilen zamanlarda tahakkuk etmesini engelleyen mükelleflerden faiz veya herhangi bir ek ödeme alınması söz konusu olamamakta, bu durum ise, kamu alacağı tahakkuk etmiş, fakat vadesinde ödemede bulunmamış mükellefle, kamu alacağını tahakkuk ettirmemiş mükellef arasında, karşılaştıkları müeyyideler açısından eşitsizliğe neden olmaktaydı. Gerçi gecikme zammı uygulaması vardı, ancak, bu uygulama sadece tahakkuk etmiş fakat vadesinde ödenmemiş kamu alacaklarına uygulanmakta, bu nedenle kamu borcunu hiç tahakkuk ettirmemiş veya eksik tahakkuk ettirmiş mükelleflere gecikme zammının uygulanamaması nedeniyle, sistemde boşluk bulunmaktaydı. Başka bir ifade ile, kamu alacağının tahakkukunu engelleyen mükelleflere vergi cezalarının dışında bir yaptırım uygulanamamaktaydı. Bu nedenle 21.01.1983 tarihinde 2791 Sayılı Kanun'la Vergi Usul Kanunu'nun 112. maddesinde değişiklik yapılmış ve ihtilafli tarhiyatlarda tecil faizi oranında faiz alınması uygulaması başlatılmış ve daha sonra 01.01.1986 tarih ve 3239 Sayılı Kanun ile Vergi Usul Kanunu'nun 112. maddesinde tekrar değişiklik yapılarak daha geniş kapsamlı olan günümüzdeki gecikme faizi uygulamasına geçilmiştir.⁶¹

Gecikme faizi, Vergi Usul Kanunu'nun kapsamında bulunan vergi, resim ve harçların zamanında tahakkuk ettirilmemesi nedeniyle kamunun uğradığı zararı gidermek amacıyla tahsil edildiğinden, gecikme faizi ceza değil, tazminat olarak algılanması doğru olacaktır. Gerçekten ölüm halinde mirası kabul eden mirasçılar tarafından da ödenmesi zorunluluğu söz konusu olan, gecikme faizinin bu özelliği onu cezadan çok tazminat niteliğini ortaya koymaktadır.⁶²

Gecikme faizi, gecikme zammı oranındadır (VUK md. 112/3). Bu durumda gecikme zammı oranındaki değişiklikler, doğrudan gecikme faizi uygulamasında da değişikliğe neden olacaktır. **Gecikme faizinin hesaplanmasında, gecikme zammının aksine, ay kesirleri dikkate alınmaz.**

B- GECİKME FAİZİNİN UYGULANMA SÜRESİ

Gecikme faizi, ikmalen, re'sen veya idarece yapılan tarhiyatlarda;

- Dava konusu yapılmadan kesinleşen vergilerde, normal vade tarihi ile son yapılan tarhiyatın tahakkuk tarihi arasında (daha açık bir ifadeyle, normal vade tarihi ile dava açma süresi olan 30 günün sonu arasında),

61 Çelik, s. 193.

62 Çelik, s. 193-194; Korkmaz, Şirin, 6183 Sayılı Kanun, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog, Yıl 14, Sa. 134, Haziran 1999, s.93.

- Dava konusu yapılan vergilerde; ödeme yapılmamış kısmına, normal vade tarihi ile yargı organının kararının tebliği tarihi arasında,

- Uzlaşılan vergilerde; uzlaşılan vergi tutarına, verginin normal vade tarihi ile uzlaşma tutanağının imzalandığı tarih arasında,

gecikme faizi uygulanır (VUK md. 112/3).

Gecikme zammının iflasın açılmasıyla duracağı 6183 SK md.52'de açıkça zikredildiği halde, gecikme faizinin durup durmayacağı konusunda bir düzenleme mevcut değildir. Ancak gerek Danıştay, gerekse Yargıtay isabetli bir şekilde VUK md.112'de öngörülen gecikme faizinin iflasın açılmasından sonra tahakkuk ettirilmeyeceğim kabul etmiştir.⁶³

İflasın kapanması durumunda, gerek basit (İİK md. 218), gerekse adi tasfiyede (İİK md. 219) öngörülen sürelerde, iflas masasına bildirilmeyen ve İİK md. 236 uyarında deftere yazdırılmayan vergi alacakları sona ermemekle ve tamamı iflastan sonra istenebilmekle birlikte (İİK md.253), bu alacaklara faiz istenemez⁶⁴

İflasın konkordatonun tasdiki nedenine dayanılarak kaldırılması ihtimalinde, vergi alacağı konkordato hükümlerine tabi değilse de, vergi idaresi iflasın açılmasından, iflasın kaldırılmasına kadar geçen dönem için sadece kanuni faiz isteyebilecektir.⁶⁵

IV -GECİKME ZAMMI İLE GECİKME FAİZİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Gecikme zammı ile gecikme faizi arasındaki farklılıklar ve benzerlikler konunun daha net bir şekilde ortaya konabilmesi için aşağıdaki şekilde bir mukayeseye tabi tutulabilir.⁶⁶

A-BENZERLİKLER

- 1- Her ikisi de ceza niteliğinde değildir.
- 2- Her ikisi de fer'i alacaktır.
- 3- Gerek bileşik gecikme zammı gerekse bileşik gecikme faizi uygulanmaz.
- 4- Her ikisi de aynı oranda uygulanır.
- 5- Her ikisi de ölümle düşmez, mirasçılara geçer.

⁶³ Dnş.11.D, 6.11.1995, 2201/2904; Yargıtay Deynekli, s.70.

⁶⁴ Deynekli, s. 178.

⁶⁵ Deynekli, s. 169; 19. HD, 7.5.1996, 1658/4371.

⁶⁶ Çelik, s.195-196.

B-FARKLILIKLAR

1- Gecikme zammı 6183 Sayılı Kanun'da, gecikme faizi ise Vergi Usul Kanunu'nda düzenlenmiştir.

2- Gecikme zammı tüm kamu alacaklarına, gecikme faizi ise Vergi Usul Kanunu kapsamına giren vergi, resim ve harçlara uygulanır.

3- Gecikme zammı tahakkuk etmiş kamu alacağının vadesinin geçmesi halinde, gecikme faizi ise tarhiyatın gecikmesi nedeniyle ödemenin gecikmesi halinde uygulanır.

4- Gecikme zammında ay kesirleri tam ay olarak dikkate alınır. Gecikme faizinde ise ay kesirleri dikkate alınmaz.

5- Gecikme zammı vade tarihi ile ödeme tarihi arasına, gecikme faizi ise vade tarihi ile tahakkuk tarihi arasına uygulanır.

6- Gecikme zammı asgari tutar belirlenmiştir (500.000 TL). Oysa gecikme faizinin asgari tutarı yoktur.

7- Gecikme zammının durduran haller düzenlenmiştir (tecil yapılması, iflasın açılması, aciz halinin tespit edilmesi). Buna karşın gecikme faizini durduran haller düzenlenmemiştir.⁶⁷

V- KAMU ALACAKLARINDA TECİL FAİZİ

A- GENEL OLARAK

Tecil⁶⁸ kamu borcunun ödeme vadesinin ertelenmesini sağlayan, idari bir işlemdir. Amme Alacakları Kanununa göre (md.l) idarenin "**tecil kararı**" alabilmesi için kamu borçlusunun bu yönde yapılmış bir başvurusu bulunmalı, borcun vadesinde ödenmesi veya haczin tatbiki veyahut haczolunmuş malların paraya çevrilmesi amme borçlusunu çok zor duruma düşürecek nitelikte olmalı ve borç için teminat gösterilmelidir.⁶⁹

Tecil asli ve ferî tüm kamu alacakları için istenebilir.⁷⁰ Tecil işlemi ile birlikte yeni bir hukuki durum ortaya çıkmakta ve bu nedenle tecil kararından sonra kamu alacağının vadesi artık 6183 sayılı Kanunun 37. maddesinde

⁶⁷ Deynekli, s. 54.

⁶⁸ Bkz.Dönmez, Recai, Tecil Kurumunun Hukuki Niteliği, Unsurları ve Kamu Alacaklarının Tecilinde İdarenin Takdir Yetkisi, <http://home.anadolu.edu.tr/~rdonmez/tecil.htm>, 8.1.2003;

⁶⁹ Bkz. Dönmez, aynı yer, Özbacı, s.474.

⁷⁰ Özbacı, s. 474;

belirtilen vade olmamaktadır. Zira bu durumda yeni bir vade ve kamu borcunun ilişkin olduğu özel yasasında düzenlenenden farklı bir taksitle ödeme söz konusu olacaktır. Bunun sonucu olarak tecil edilen kamu alacağına bundan sonra gecikme zammı da uygulanmayacak, gecikme zammı yerine tecilin yapıldığı tarihten itibaren tecil faizi işlemeye başlayacaktır (AAK md. 52).⁷¹

Tecilden sonra alacaklı kamu idaresi borçluya eski vadeye dayanarak ödeme emri gönderemez ve tecile uyulduğu sürece cebri takip işlemleri yapamaz. Ancak tecil koşullarına uyulmaması durumunda tecil geçerli olmaktan, alacağın tamamı muaccel hale gelir (AAK md. 48/6) ve normal vade tarihinden itibaren gecikme zammı alınır.⁷²

Tecil yetkisi devlete ait alacaklarda ilgili bakanlar, il özel idarelerine ait alacaklarda vali, belediyelere ait alacaklarda belediye başkanlarının kullanılması gerekmekte (AAK md. 48/3). birlikte bu yetkinin kısmen ya da tamamen devri mümkündür. Bu bağlamda Vergi Usul Kanunu kapsamına giren Devlete ait alacaklarda vergi dairesi müdürleri ve defterdarlara kısmi yetki devri yapılmış ancak bu hususta hem tutar hem de tecil süresi itibarıyla kısıtlamaya gidilmiştir.⁷³

Amme Alacakları Kanununa göre vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası ve gecikme zammı alacakları en fazla iki yıl için, bu alacaklar dışında kalan kamu alacakları ise beş yıl için tecil olunabilir (AAK md. 48/1).

İdare, tecil kapsamına girecek vergileri genel olarak belirleme yetkisine de sahiptir. Nitekim, şu andaki uygulamaya göre, taşıt alım, motorlu taşıtlar ve katma değer vergisi, dahili tevkifat, geçici vergi, zirai stopaj vergisi, ekonomik denge vergisi ve net aktif vergisi ile fonlardan doğan alacaklar tecil kapsamı dışında bırakılmıştır.

Yasada mevcut “tecilde taksit zamanları ve diğer şartlar tecile salahi yetli makamlarca tespit olunur” (AAK. md. 48/5). hükmünün yöntem ve biçim konusunda da idareye düzenleme yapma yetkisi veren açık bir hüküm olduğu söylenebilir.⁷⁴

71 Bkz.Dönmez, aynı yer;

72 Bkz.Dönmez, aynı yer;

73 Bkz.Dönmez, aynı yer; Özbalcı, s.474.

74 Bkz.Dönmez, aynı yer.

İdarenin her tür işleminde olduğu gibi tecil işlemleri de yargı denetimine tabi olup, idare, tecil taleplerini karara bağlarken bu konudaki yasal sınırlara ve kendi koyduğu kurallara uymak durumundadır. Bu nedenle idare, tecil taleplerini reddederken gerekçe göstermek zorundadır.⁷⁵

B-TECİL FAİZİ

Tecilin şartlarından biride tecil faizi alınmasıdır. Tecil faizi oranının genel olarak bütün vergi borçlularını kapsayacak biçimde saptanması eşitlik ilkesinin zorunlu bir sonucudur. Daha açık bir deyişle, tecil faizinin çeşitli bireysel olaylar bakımından sübjektif bir şekilde ayrı ayrı saptanmasına imkân olmamak gerekir. Vergi alacaklarında tecil faizi oranını belirleme yetkisi Maliye Bakanlığına aittir. Bakanlık bu yetkisini yayınladığı tebliğler vasıtasıyla kullanmaktadır. Tecil faizi oranının belirlenmesi tümüyle takdir yetkisi alanına giren bir sorundur. Yasada oran konusunda idareyi bağlayacak bir alt ya da üst sınır öngörülmemiştir. İdare, enflasyon oranı, faiz hadleri gibi genel ekonomik koşulları dikkate alarak tecil faizi oranını belirleyebilecektir. Tecil faizi oranı, gecikme zammı oranının üzerinde ya da altında olabilir.⁷⁶

Oran konusunda idareyi bağlayacak bir alt ya da üst sınır öngörülmemekle birlikte, idare tecil faizi oranını sıfır olarak belirleme yetkisine sahip olmasa gerek. Çünkü tecil faizi oranının sıfır olması, hiç faiz alınmaması anlamına gelir. Yasada ise tecilin faiz alınmak koşuluyla yapılması emredici bir hüküm olarak düzenlenmiştir. Diğer bir deyişle, faiz alıp almamak konusunda idarenin takdir yetkisi yoktur.⁷⁷

Tecil faizinin hesaplanmasında değişik uygulamalar yapılabilmektedir. Maliye Bakanlığı bu konuda esas alınması gereken hesaplama şeklini 370 numaralı Tahsilat Genel Tebliğinde açıklamıştır. Tecil faizi amme alacağının tecilli sayıldığı tarihten başlayarak ödenecek taksit miktarına günlük olarak uygulanacaktır.⁷⁸

⁷⁵ Bkz.Dönmez, aynı yer.

⁷⁶ Bkz.Dönmez, aynı yer; Özbacı, s.489.

⁷⁷ Bkz.Dönmez, aynı yer.

⁷⁸ Gülseven, s.281; Tecil faizinin hesaplanması ile ilgili Maliye Bakanlığının uygulama 2001/1 seri numaralı iç genelgesinin için bkz; http://www.turmob.org.tr/mevzuat/mb/uygulama_14-02.htm, 8.1.2003

C- YILLAR İTİBARI İLE AYLIK TECİL FAİZİ ORANLARI

09.03.1994	tarihi ile	06.09.1995	tarihleri arası	%10
07.09.1995	tarihi ile	01.02.1996	tarihleri arası	%8
02.02.1996	tarihi ile	21.10.1996	tarihleri arası	%12
22.10.1996	tarihi ile	09.07.1998	tarihleri arası	%10
10.07.1998	tarihi ile	24.01.2000 .	tarihleri arası	%8
25.01.2000	tarihi ile	20.12.2000	tarihleri arası	%4
21.12.2000	tarihi ile	30.03.2001	tarihleri arası	%3
31.03.2001	tarihi ile	01.02.2002	tarihleri arası	%6
02.02.2002	tarihinden İtibaren			%5

VI- SAYIŞTAY İLAMİ İLE TAZMİNİNE KARAR VERİLEN KAMU ALACAKLARINDA FAİZ

Burada **6183 SK** kapsamında değerlendirilmeyen ve Sayıştay ilamı ile tazminine karar verilen kamu alacakları için öngörülen faize kısaca değinmekte yarar vardır.

Sayıştay'ın, bütçenin yürütülüp uygulaması sırasında yaptığı idari nitelikteki denetimin yanında, bütçe devresinden sonra hesaplar üzerinde bir denetleme daha yapar ki, bu denetim i(kazai (yargısal)) denetimdir. Sayıştay bu yetkisini, sayman hesaplarını Sayıştay Kanununda ayrıntılı olarak düzenlendiği şekilde kendine özgü bir yargılama yapmak suretiyle kullanır ve sonuçta üç tür karar verebilir: Beraat, zimmet veya tazmin⁷⁹

Beraata, saymanın (veya diğer sorumlu tahakkuk memuru, ita amiri vs.) idare hesabı ile ilgili işlemlerden sorumlu olmadığı durumlarda; zimmete⁸⁰ gerekli ispat edici belgeleri ibraz edememesi durumunda (örneğin ödeme

79 832 SK'nin 3162 SK'nin 4. maddesiyle değiştirilmesine müteakip “zimmet” kararı veremeyeceği iddia edilmektedir (Bkz. İnan, Atilla, Yasal Faiz Oranlarının iptaline ilişkin anayasa mahkemesi kararı ve Sayıştay ilamlarına uygulanan faiz oranı, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 13, Sa.307, 01.11.1999, s.66)

80 **Zimmet**; irtikap ve/veya ihtilas yoluyla veya nakden almaya ait bir paranın veya aynın, kanunun himaye etmediği bir şekilde özel tasarrufa geçirilmesidir (Özdemir, Ahmet, Kanuni Faizde Yeni Düzenlemeler, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 14, Sa.318, 15.4.2000, s.33)

belgelerinin ilgiliden alınmamış veya kaybedilmiş olması ya da suç teşkil edecek şekilde devlete ait para veya ekonomik değerin mal edinilmesi durumunda); **tazmine**⁸¹ ise hataya düşmesi sebebiyle yaptığı giderlerin kabul edilmeyecek bir halde olması (örneğin suç teşkil etmeyecek bir şekilde eksik belgeyle ödeme yapılması durumunda) durumunda hükmedilir.⁸²

Genel hükümlere göre takip edilerek tahsil olunacak kişi borçlarına 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun hükümlerine göre uygulanacak kanuni faiz oranları ile temerrüt faizi oranları uygulandığı halde, Sayıştay ilamları ile tazminine karar verilen zimmet için **vuku tarihinden**, tazmin için **hüküm tarihinden**⁸³ itibaren 3095 SK gereğince kanuni faiz⁸⁴ uygulanarak, İİK hükümlerine göre tahsil olunacak (Sayıştay Kanunu md.64) ancak hesaplanan faiz tutarı, **832 sayılı Sayıştay Kanunun 64 üncü maddesi gereğince borç tutarının % 10 unu geçemeyecektir**⁸⁵ Belirtelim ki zikredilen bu %10'luk sınır bir yıl için değil, zimmet veya tazmini gerektiren olayın başlangıcından tahsilin gerçekleşmesine kadar olan toplam süreyi kapsamaktadır.⁸⁶

Çelişkili, mantıksız ve gayri adil bir durum olmakla birlikte zimmet veya tazmine konu kamu alacağı Sayıştay ilamına dayanmaksızın ödenirse %10'luk oran söz konusu olmaksızın 3095 SK hükümlerine göre kanuni faiz uygulanacaktır.⁸⁷

81 Tazmin; özel mameleke bir nakdin veya aynın geçirilmesi söz konusu edilmeksizin Kanun ve nizamlarına uyulmadan yapılan sarfiyattan ötürü ilgililerin sorumlu tutulmalarını ifade etmektedir (Özdemir, s.33).

82 Feyzioğlu, Bedi Necmettin, Nazari, Tatbiki, Mukayeseli Bütçe, 7. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 1984, s.431-432

83 Feyzioğlu, s.433; İnan, s.66; Özdemir, s.33.

84 Özdemir, s.33

85 Feyzioğlu, s. 433; Bu konuda bkz:Muhasebat Genel Müdürlüğü'nün 554 sayılı ve 10.12.1997 tarihli genel tebliği (Özdemir, s. 33) ile aynı Genel Müdürlüğün, 3 nolu tebliğine (R.G.: 14/1/2003-24993) (Değişik: R.G.:30/1/2003-25009) (www.ist-def.gov.tr/duvurulan/yenimevzuat/teb3.htm, 5.4.2003); Sayıştay GKK, 24.04.1980/ 4058/1.

86 İnan, s.67.

87 Bu çelişkili durumun eleştirisi için bkz. Kızılot, Şükrü, Sayıştay'ın faizi 10'da kaldı devleti soyanlar hep yaşadı, www.hurriyetim.com.tr/haber/, 5.04.2003; Özkan Tuncay, Bırkaç iyi adam'ın işi, www.radikal.com.tr/2000/10/05/yorum/01_bir_shtml, 5.04.2003.

BİBLİYOGRAFYA

- Akmansu, Mehmet, **Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanunun Şerh ve İzahları**, Örnek Matbaası, Ankara 1954.
- Arsılköylü, Resul, **Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu**, Ankara 2003.
- Bereket, Zuhal, 6183 Sayılı Kamu Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Hükümlerinin Özel Hukuktan Doğan Alacak Borç İlişkisine Uygulanması, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 12, Sa.265, 1 Şubat 1998.
- Çelik, Binnur, **Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara 2000.
- Deyneki, Adnan, **İflasın Vergi Alacağının Tahsiline Etkisi**, Yetkin Yayınları, Ankara 1998.
- Deyneki, Emel / Kısa, Sedat, **Faiz Hukuku**, Ankara 2003.
- Dönmez, Recai, Tecil Kurumunun Hukuki Niteliği, Unsurları ve Kamu Alacaklarının Tecilinde İdarenin Takdir Yetkisi, <http://home.anadolu.edu.tr/~rdonmez/tecil.htm>, **8.1.2003**.
- Eriş, Gönen, **Açıklamalı İctihatlı Türk Ticaret Kanunu, Ticari İşletme ve Şirketler**, Ankara 1992.
- Gülyüz, Süveyda, Kamu Alacağının Cebren Tahsil Usul ve Esasları, **Maliye ve Sigorta Yorumları**, Yıl 12, Sa. 274, 15.6.1998.
- Gülseven, Mustafa, **Açıklamalı-İctihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999.
- Karakoç, Yusuf, **Kamu Alacaklarının Tahsil Aşamasında Ortaya Çıkan ve Vergi Yargısında Çözülen Uyuşmazlıklar**, Ankara 2000.
- Korkmaz, Şirin, 6183 Sayılı Kanun, **Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog**, Yıl 14, Sa. 134.
- Korkusuz, Mehmet, “Gecikme Zammı Oranı Gözden Geçirilmelidir”, **Yaklaşım**, Sa. 84, Aralık 1999.
- Onar, Sıddık Sami, **İdare Hukukunun Umumi Esasları**, C.III, 3. Baskı, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1960.
- Özbalcı, Yılmaz, **Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun**, Oluş Yayıncılık, Ankara 2000.
- Özer, İlhan, **Kamu Alacaklarının Tahsil Teorisi ve Türkiye’de Uygulanması**, TODAİ Yayını, Ankara 1979.
- Reisoğlu, Seza, Bankalar Kanununda 4672 Sayılı Yasa İle Getirilen Değişiklikler (Prof. Dr. Seza Reisoğlu tarafından 13.06.2001 tarihinde İstanbul ve 25.06.2001 tarihinde Ankara’da verilen Konferans metni) (<http://194.133.171.194/turkce/seminer/Seza%20Reisoglu%20Tebli%20204672.doc>).
- Tancı, Muhittin / Arkan, Vural / Yalçiner, Polat, **İzahlı İctihatlı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun ve Tahsilatla İlgili Diğer Kanunlar**, Balkanoğlu Matbaacılık, Ankara 1970.
- Tuncer, Selahattin, “Teoride ve Uygulamada Kamu (Amme) Alacağı”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 1996/1997, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4099, İstanbul, 1998.

KISALTMALAR

AAK	Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun
AC	Adliye Ceridesi
AD	Adalet/Adliye Dergisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
b	bent
BK	Borçlar Kanunu
BKK	Bakanlar Kurulu Kararı
Bkz	bakınız
C	cilt
CGK	Ceza Genel Kurulu
CMUK	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
Çev	çeviren
D	daire
DİK	Devlet İhale Kanunu
Dnş	Danıştay
E	esas
ESK	Emekli Sandığı Kanunu
f	fıkra
HD	Hukuk Dairesi
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	Yargıtay İçtihadı Birleştirmesi Kararı
İİK	İcra ve İflas Kanunu
in	içinde
İÜHFD	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K	karar
Karş.	karşılaştınız
M	mükerrer
md	madde
MK	Medeni Kanun
RG	Resmi Gazete
s	sayfa
Sa	sayı
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
t	tarih/tarihli
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
vb	ve benzeri
vd	ve devamı
VUK	Vergi Usul Kanunu
Y	Yargıtay
YD	Yargıtay Dergisi
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
YÖK	Yüksek Öğretim Kanunu
zkr	zikreden

**4483 SAYILI YASAYA GÖRE İŞLEME KONULMAYACAK
İHBAR VE ŞİKÂyetLER VE HAKSIZ İSNATTA
BULUNANLARA KARŞI AÇILACAK OLAN CEZA VE
TAZMİNAT DAVALARI**

Faruk ŞAHİN*

I- SUNUŞ

Hukuk tarihi ve felsefesi hocası merhum Ord. Prof. Dr. Sadri Maksudi Arsal, öğrencilerine “Hukuk devletinın yürürlükte bulunduğu bir toplumda yaşayanlar uygar, sosyal ve çağdaş düzeyi yükselmiş olur. O toplumun insanları, kendilerini güven içinde görürler. Özellikle resmi sektördeki başvurularında dışlanmak ve hor görölmek işlem ve eylemlerinden kurtulmuş olurlar. Bu değerlere erişebilmek için de, o toplumun insanların “Hak İçin Mücadele” etmeden çekinmemesi ve yılmaması gerekmektedir. Bu yapılsa o toplumun moral gücü, kültürel düzeyi, insanların refah ve huzurunun gelişme biçimi bu suretle belli olur.” demiş ve ilaveten bir örnek olarak şu vakayı anlatmış: Bir İngiliz Lordu, kış tatilini geçirmek için Viyana’ya gider. Bir süre kaldıktan sonra döneceğı gün kaldığı otelden ödeyeceğı masraflara ait fatura ister. Gelen faturada beş Şilin fazlalık görür. Buna itiraz eder. Fatura sahibi, kabul etmeyince Lord, gezisini tehir eder. Viyana’da kalır, dava açar. Davayı kazanır ve Londra’ya döner. Beş şilin Lord için bir bahşış bile değildir. Ancak hak için mücadelenin iradesini gösterir. Bu tutum hak için mücadelenin, ibret verici güzel bir örneğini gösterir. Aynı zamanda İngiliz toplumunun çağdaş hukuka dayalı simgesini gösterir.

Bu konuda merhum Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu da kendisi için düzenlenen bir toplantıda yaptığı konuşmasında aynı konuya başka bir biçimde temas etmiş ve “Halkın doğrudan doğruya ve sürekli ve katkısı olmadan ülkede hiçbir sorun, kalıcı çözüme bağlanamaz” demiştir.¹

Yukarıda verilen örneklerde, hak için mücadelenin önemi anlatılmaktadır. Hak için mücadele yollarından birisi de her vatandaşın, her kamu görevlisinin

* Kültür ve Turizm Bakanlığı Başmüfettişi

1 Reşit İskenderoğlu, İnsan Hakları Bakımından Karar Tashihi, Ankara, 2002, s.53-54.

gördüğü, tanık olduğu veya öğrendiği suçları, yolsuzlukları ilgili mercilere bildirerek mücadele etmesidir.

1982 Anayasamızın 36. maddesi: “Herkes meşru vasıta ve yollarından faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.”

Yine Anayasamızın 74. maddesi: “Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne yazı ile başvurma hakkına sahiptir.” şeklindeki ifadesiyle DİLEKÇE VERME hakkını hiçbir tereddüde meydan vermeyecek şekilde hükme bağlamıştır.

Anayasanın bu maddesinin son fıkrasında yer alan “Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.” şeklindeki kesin ifade dikkate alınarak 01/11/1984 tarih ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hazırlanarak yürürlüğe konmuştur.

Her vatandaş, kendisini veya kamuyu ilgilendiren hususlarda dilek ve şikâyetlerini ilgili makamlara duyurma, dava açma, yargı mercileri önünde kendisini savunma hakkını, kötüye kullanmamak kaydıyla dilediği gibi kullanabilir. Bu anayasal hakkın kullanılmasını engelleyici hiçbir hüküm yoktur.

Öte yandan vatandaşlar için olduğu kadar, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun değişik 21. maddesi ile de “Devlet memurları kumrularıyla ilgili resmi veya şahsî işlerinden dolayı müracaat; amirleri veya kurumları tarafından kendilerine uygulanan idari eylem ve işlemlerden dolayı şikâyet ve dava açma hakkına sahiptirler.” hükmü getirilmiş ve Devlet Memurlarının görevlerinden ötürü şikâyet ve dava açma hakları da yasallaştırılmıştır.²

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununa göre bir suç işlendiğinde önce Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturması yapılır. Bu aşamadan sonra mahkeme önünde yapılan son soruşturmaya geçilir. Suçun ortaya çıkmasından hükmün kesinleşmesine kadar sanık hakkında yapılacak bütün işlemlerin Adli makamların görev ve yetkisi içinde bulunması genel kuraldır.

Ancak etkili, verimli, süratli ve saygın bir kamu yönetimi de toplumun vazgeçemeyeceği bir olgudur. Kamu yönetiminin hizmet görürken bunu memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle yapacağı tabiidir. Bu noktada, Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri

2 Bahir Sorguç, Adli Soruşturma, MEB Yayınları: 195, İstanbul, 1992, s.44.

kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri kamusal yetki ve usuller kullanmak suretiyle ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu görevleri sebebiyle işledikleri suçlar nedeniyle doğrudan doğruya ceza kovuşturmasına tâbi tutulmaları, kamu hizmetinin işleyişinde aksamalara ve kamu otoritesinin saygınlığının zedelenmesine yol açabilir. Bu sakıncaları gidermek, memurlar ve diğer kamu görevlilerini asılsız isnat ve iftiralar karşısında korumak için bunların görevleri sebebiyle işledikleri suçlar hakkında adli makamların kovuşturma yapmasından önce idarenin bir inceleme yapmasını ve bu incelemenin sonucuna göre olayın yetkili ve görevli adli mercie intikal ettirilmesini öngören sistemler geliştirilmiştir. Nitekim Anayasamızın 129 uncu maddesinin son fıkrasında da “Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği İdari mercinin iznine bağlıdır” hükmüne yer verilmek suretiyle sözü edilen sistem, Anayasal güvence altına alınmıştır. Ülkemizde kamu hizmetinin aksamadan yürütülmesi için öngörülen özel soruşturma sistemini en kapsamlı biçimde düzenleyen metin, 1913 yılında kabul edilerek yürürlüğe konulan Memurin Muhakematı Hakkında Kanunu Muvakkat’tır. Daha sonra ise MMHKM’nın 04/12/1999 tarihinde yürürlükten kaldırılması üzerine yerine konulan 4483 sayılı “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun”dur.³

Diğer taraftan yine, etkili, verimli, süratli ve saygın bir kamu yönetimini zaafa uğratmamak için, memurlar ve diğer kamu görevlilerini asılsız isnat ve iftiralar karşısında korumak da lazımdır. Bu sebeple gerek Türk Ceza Kanununda, Devlet Memurları Kanununda gerekse 4483 sayılı Yasada asılsız suç isnadında bulunanlara yönelik birçok ağır müeyyideler getirilerek, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin bu durumdan korunmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

Biz bu çalışmamızda; sırasıyla soruşturulması gereken bir suçun ortaya çıkma durumunu, suç olduğu ileri sürülen eylemin özelliği, suç işlendiğinin öğrenilmesi ve suçun yetkili makamlara iletilmesi, 4483 sayılı Yasaya göre işleme konulmayacak ihbar ve şikâyetler ve ihbar ve şikâyetlerin garaz, kin veya mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı suretiyle yapılması durumunda açılacak olan ceza davası ve tazminat davalarını inceleyeceğiz.

3 Faruk Şahin, “4483 Sayılı Kanunun Boşlukları ve Yöneltilen Eleştiriler”, Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi, Kont-Der Yayını, C:6, S:8, Ağustos 2001, Ankara, s. 17.

II- Soruşturulması Gereken Bir Suçun Ortaya Çıkması

Suç olmadan hiçbir soruşturma başlayamaz. Suç olan, suç olduğu iddia edilen, ihbar veya yakınma yoluyla ileri sürülen bir eylemin bazı özellikleri taşınması gerekir. Bazı eylemler, suç konusu olmadığından, bazı eylemler disiplin soruşturması gerektirir nitelikte bulunduğundan, bazı eylemler tazmini nitelikte ya da hukuki uyumsuzlıklara ilişkin olduğundan Türk Ceza Kanununa göre suç sayılacak eylemi ötekilerden ayırmak gerekir. Ancak bu durumda bir eylemin Türk Ceza Kanununa göre ve memurlar ve diğer kamu görevlileri için özel bir yargılama sistemi olan 4483 sayılı Yasa'ya göre kovuşturulması mümkün olabilir.

Bu açıklamaya göre suç olduğu ileri sürülen eylemlerin açıklanması gerekir. Örneğin bir memurun, görevi başında bir vatandaşa hakaret etmesi suç oluşturduğu halde aynı memurun dairede halı ticareti yapması disiplin kovuşturmasını, dairede çay içmesi suç oluşturmayacağı gibi dairenin eşyasını kırması tazmini nitelikte olduğundan suç sayılacak eylemde bazı özellikler aramak gerekir.

A-Suç Olduğu İleri Sürülen Eylemin Özelliği

a- Suç Olmayan Eylem

Her eylem suç olmayabilir. Eylemin hiçbir şekilde suç olmaması olasıdır. Örneğin “Dairede namaz kılma” eylemi Danıştay’ca suç sayılmamıştır. Aynı şekilde tazmini nitelikte olan veya hukuki uyumsuzlığa ilişkin eylemler 4483 sayılı Yasaya göre yapılacak bir soruşturmaya konu edilemezler.

b- Disiplin Suçunu Oluşturan Eylem

Memurların üstlerine suç olarak atılan eylemlerin bazıları disiplin kovuşturmasını gerektirebilir. Eğer bu özellikte bir eylemin yasal unsurları bakımından gerçekleşmiş olması halinde disiplin suçunu oluşturabileceğinden, ilgili memur hakkında bağlı olduğu yasal mevzuata göre disiplin kovuşturması yapılması gerekmektedir. Ancak, bu konu çoğu kez gözden kaçırılarak, memurun eyleminden dolayı hakkında disiplin kovuşturması yerine ceza soruşturulması yapıldığı görülmektedir. Böyle bir kovuşturma da tamamen yasaya aykırı olmaktadır.

c- Türk Ceza Kanununa Göre Suç Sayılan Eylem

İnsanların toplum halinde yaşamaya başlamasıyla birlikte, toplumun düzenli yaşayabilmesi için bazı kurallar kabul edilmiş ve bu kurallara uyularak

yaşamak, kuralsız yaşamaya tercih edilmiştir. Bu kabul edilen kurallar basitten karmaşık ve toplumun her alanını düzenleyen kurallara haline gelmiştir. Ancak her insan bir ötekenden farklı özelliklere, farklı düşünceye sahip olduğu için konulan kurallara egemen güç tarafından bir takım yaptırımlara bağlanmıştır. İşte bu yaptırımlar bazen ekonomik, bazen siyasi, bazen disiplin, bazen de cezai yaptırımlar olarak çeşitli yasal düzenlemelere konu olmuştur. Cezai yaptırımlar ceza hukukunda yerini alırken ceza kanunlarında da somutlaşmaktadır.

Ülkemizde geçerli olan Türk Ceza Kanunu suçun ne olduğunu göstermek yerine, suç sayılabilecek eylemleri göstermiştir. Başka bir deyişle, ne Türk Ceza Kanunu ne de öteki ceza kanunları suçu tanımlayan herhangi bir maddeye yer vermemişlerdir. Türk Ceza Kanununun 1 inci maddesinde; yasanın suç saymadığı bir eylem için kimseye ceza verilemeyeceği ve kimsenin yasada belirtilen cezadan başka cezalara çarptırılamayacağı kabul edilmektedir.⁴ Kanunun suç saydığı eylem nedir? Bunu şöyle tanımlayabiliriz: Yasaların cezalandırdığı her davranışa suç diyoruz. Bir davranışın suç sayılabilmesi için bazı unsurlar taşınması gerekir. Bunlar dört unsurdur:

aa- Kanunilik Unsuru: Suç sayılan eylemin ve cezasının kanunda gösterilmiş olmasıdır. Yani kanunda yazılı olmayan bir fiilin suç sayılmamasına kanunilik unsuru diyoruz.

bb- Maddi Hareket: Buna eylem de denir. Kanunun yasakladığı, yapılmamasını istediği bir davranışın yapılması olabileceği gibi, kanunun yapılmasını emrettiği bir eylemin yapılmaması olarak da meydana gelebilir.

cc- Hukuka Aykırılık: Meydana gelen eylemin hukuka aykırı sayılması gerekir. Hukuka aykırı olmayan eylem suç oluşturmaz.

dd- Suçun Manevi Unsuru: Suç oluşturan ve hukuka aykırı olan eylemin bilerek ve sonucunu isteyerek yapılmış olması gerekir. Kişinin iradesi dışında meydana gelen eylem suç olmaz.⁵

III- Suç işlendiğinin Öğrenilmesi ve Suçun Yetkili Makamlara İletilmesi

1- Suç Sayılan Eylemin Öğrenilmesi

Ceza Kanununa göre suç sayılan eylemin kovuşturulabilmesi için öğrenilmesi gerekir. Suç sayılan eylemin öğrenilmesinin değişik yöntemleri vardır. Şimdi bu öğrenme yollarını kısaca inceleyelim.

4 Faruk Erem, Türk Ceza Hukuku, Cilt:I Genel Hükümler 1973, s.81. Akt. Çağatay Özcan, Memurin Muhakematı Hakkında Kanun ve Uygulaması, Uzmanlık Tezi, Ankara, 1988, s. 47-48. (TODAİE Kütüphanesinde tetkik edilmiştir.)

5 Muhtar Çağlayan, Ceza Usul Hukuku, 1977, s. 1 -2. Akt Çağatay Özcan, a.g.m., s. 48-49.

a - Amirin Öğrenmesi

aa - Amirin Doğrudan Öğrenmesi: Kamu örgütünün yapısı kural olarak merkeziyetçi bir yapıya sahiptir. Bu hiyerarşik yapı içinde yönetici işlevini yerine getirir. Bu sırada birçok olay astlar tarafından sözlü ya da yazılı olarak kendisine iletebileceği gibi, normal hiyerarşik denetim sırasında da öğrenebilir.

bb - Denetim Nedeniyle Öğrenilmesi: İdare kuruluşu amir tarafından yapılan iç denetim yanında genellikle o örgütün dışında yer alan kuruluşlardan gelen müfettişler aracılığı ile dış denetim yapılır. Bu denetim genel olarak bir kuruluşun bağlı olduğu Bakanlık ya da Bağımsız Genel Müdürlüğe bağlı denetim elemanları olabileceği gibi, Sayıştay, Yüksek Denetleme Kurulu ve Devlet Denetleme Kurulu elemanları gibi ülke çapında denetim yetkisi olan elemanlarca yapılır.

Bu çeşit bir denetim yapılırken suç sayılan bir eylem saptanması halinde, bu eylemi saptayan denetim elemanı, durumu ya bir yazı ile, ya da düzenleyeceği denetim raporunu denetlediği kuruluşun en yüksek yöneticisine bildirmesi gerekir. Böylece, suç sayılan eylemden bilgi sahibi olan yönetici konunun soruşturulması için soruşturma emri verebilir.⁶

Müfettiş ve Muhakkikler sadece denetim yaparken değil, yaptıkları soruşturmalarda yeni suçlar veya suçlular tespit etmeleri halinde, durumu bildirip bu suçlar veya suçlular hakkında da soruşturma yapılmasını isterler.⁷

cc - Suçun İhbar Üzerine Öğrenilmesi: İhbarı, suçtan zarar görmeyen herhangi bir kimsenin, suçun işlendiğini bildirmesi, haber vermesi olarak tanımlayabiliriz. Suç ihbarı yazılı veya sözlü olabilir. Sözle olduğu takdirde ihbarın yapıldığı yetkili makam tarafından bir tutanak düzenlenerek, ihbarı yapana imzalatılması gerekir. Müessir fiil suçundan dolayı yakınıcının yakınması Cumhuriyet Savcısı tarafından tutanakla tespit edilebileceği gibi, ihbarın yapıldığı yönetici de bir tutanak tutabilir.⁸ İhbarı yapan kimseye de muhbir denir. Suçu ihbar eden kimsenin (muhbirin) suçtan zarar gören kimse olması gerekmez.⁹ Suçu ihbar edenin (muhbir-ihbarcı) kimliğini açıklamaya zorlanamaz.¹⁰

6 Çağatay Özcan, ag.m, s. 50.

7 Bahir Sorguç, a.g.e., s. 45.

8 Çağatay Özcan, a-g.m., s. 51.

9 Erol Çetin, Ceza Hukukunda Memur ve Memur Suçları, Ankara, 2000, s. 470.

10 İbrahim Topuz, Memur Yargılama Hukuku, Mahalli İdareler Derneği Yayını, Ankara, 2001, s. 161.

Gerek sözlü ve gerekse yazılı ihbarlarda, ihbarcının kimliğinin gizli tutulması çok önemlidir. Ancak, uygulamada, genellikle ihbarcının kimliği çeşitli yollardan öğrenilmekte ve şikâyet edilenin husumetine uğranılmaktadır. Bu durum, birçok kimsenin suçu ihbar etmekte çekinmesine ve bunun sonucu olarak suçların ortaya çıkmamasına sebep olmaktadır.¹¹

İhbar Anayasal bir hak olduğu gibi bazı hallerde de kanuni bir zorunluluk ve hatta görevdir.

İhbarın Zorunlu ve Görev Olduğu Haller

1- Hakkında son soruşturma açılması kararı verilip, mahkeme sırasında, bir memurun başka suçlarının da bulunduğu veya aynı suçtan başka memurların da işlemiş olduklarının anlaşıldığı,

2- Türk Ceza Kanunu'nun 235 inci maddesi gereğince, bir memurun görevini yaptığı sırada, re'sen soruşturma yapılmasını gerektiren bir suç bulunduğunu anladığı,

3- TCK'nun 476 ncı maddesi gereğince, yedi yaşından küçük çocuğun veya akıl ve beden hastalığından dolayı kendisini idare edemeyen bir kimsenin terk edilmiş olarak bulunduğunu; bir yaralıya veya tehlikede bulunan kimseye ya da ölüye benzer bir cesede rastlandığı,

4- TCK'nun 530 uncu maddesi uyarınca da, hakim, cerrah, ebe veya sağlık memurlarının, şahıslar hakkında bir suç işlendiğine kanaat getirdikleri,

hallerde gereken makamlara olayı ihbar etmek kanuni görevleridir. İlgililer bir taraftan ihbar görevlerini yerine getirirlerken bir taraftan da görevlerinin gereğini yaparlar.¹²

Suçların ihbarında yöntemi düzenleyen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 151 inci maddesinde; "Suçlara dair ihbarlar, şifahi ve yazılı olarak Cumhuriyet Savcılığına, zabıta makam ve memurlarına ve sulh hakimlerine yapılır.

Bu ihbarlar kanuni mercilere tevdi edilmek üzere Vali, Kaymakam ve Bucak Müdürlerine de yapılabilir.

Şifahi ihbarlar üzerine tutanak tutulur.

Takibi şikâyetle bağlı olan suçlarda bu şikâyet yazı ile veya tutanağa geçirilecek beyan ile mahkemeye, Cumhuriyet Savcılığına ve yukarıda gösterilen makamlara da yapılabilir.

11 Turan Genç, Ceza ve Disiplin Soruşturması, Ankara, 1999, s. 110.

12 Bahir Sorguç, a.g.e., s. 45.

Ceza Kanununda yazılı şikâyet ve şahsi iddia tabirleri bir olup aynı hükümlere tabidir”¹³

Vali, kaymakam ve bucak müdürlerine yapılan ihbarlar, genel hükümlere göre soruşturulması gereken bir suç olduğu taktirde, Cumhuriyet Savcılarına iletilir. Ancak, görev sebebiyle işlenen memur suçu ise, 4483 sayılı Kanuna bakılacak ya ihbar edilen memur veya diğer kamu görevlisi hakkında kendisi ön inceleme ve soruşturma yapma yetkisine haiz ise kendisi durumunu değerlendirecek, aksi halde yetkili merci neresi ise ihbar dilekçesini o mercie gönderecektir.

İhbarın Cumhuriyet Savcısına doğrudan yapılması halinde ise, ihbar edilen suç genel hükümlere tabi bir memur suçu ise, savcı doğrudan soruşturmaya geçecek, aksi halde kaybolma ihtimali bulunan belge ve bilgileri tespit edecek, ihbar edilenin ifadesine başvurmaksızın yetkili merciden soruşturma izni isteyecektir. Hangi delillerin ivedilikle toplanması gerekli ve kaybolma ihtimali bulunan bir delil olduğuna, suçun özelliğini dikkate alarak olaya el koyan savcı taktir edecektir.

İhbar dilekçesi 4483 sayılı Yasanın 4 üncü maddedeki şartları taşııyorsa yetkili mercilerce işleme konulmayacak ve işleme hangi sebeple konulmadığı ihbarcıya da bildirilecektir. Dilekçenin 4 üncü maddedeki şartları taşıması halinde ise, yetkili merciler bizzat kendisi ya da görevlendireceği bir görevli vasıtasıyla bir ön inceleme başlatır. Ön inceleme sonucunda memur veya diğer kamu görevlisi hakkında soruşturma izni verir veya vermeyebilir.^{14 15}

Üst yönetici kendisine gelen ihbar dilekçelerini önce inceleyerek gerçeklik payı olup olmadığını saptamalıdır. Eğer gerçeklik payı var ise 4483 sayılı Kanuna göre soruşturma yapılması için emir vermelidir.

dd- Suçun İddia Üzerine Öğrenilmesi

Burada da suçtan zarar görmek gerekmez. Herhangi bir kişi bir memurun suç işlediğini ya da bir kamu hizmetinin iyi yürümediğini iddia edebilir.

1982 Anayasasının 74 üncü maddesinde: “Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

13 Sabahattin Şahin, TCK-CMUK-CİK-TMK-BK, Savaş Yayınları, Ankara 1991, s. 306.

14 İbrahim Topuz, a.g.e., s. 162.

15 Bu konuya biraz sonra değinileceğinden burada kısaca izah edilmiştir.

Kendilerine ilgili başvuruların sonucu dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.” hükmü ile bu konu bir hak olarak düzenlenmiştir. Yine Anayasanın 39 uncu maddelerinde “Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır” denilerek, olur olmaz iddialardan, memurun korunması amaçlanmıştır. Çünkü iddia edilen bunu ispat etmek zorundadır.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 151 inci maddesinin son fıkrasında da “Ceza Kanununda yazılı şikâyet ve şahsi iddia tabirleri bir olup aynı hükümlere tabidir” denilmekle, iddia ve ihbarın veya şikâyetin aynı ceza hükümlerine tabi olacağı öngörülmüştür.

İddia edilen suç konusu eylemin de önce incelenmesi, suç belirtileri var ise soruşturma emri verilmesi gerekir.

ee- Suçun Yakınma (Şikâyet) Üzerine Öğrenilmesi

Çoğu kez, memurun işlediği suç, yakınma üzerine öğrenilebilir.¹⁶ Yakınma, suçtan zarar gören kimsenin yetkili makamlara yazılı ya da sözlü olarak başvurarak kovuşturma açılmasını istemesidir.¹⁷ Oysa iddiada suçtan zarar görmek gerekmezdi. İşte bu nedenle, suçtan zarar gören her kim olursa olsun, yakındığı konuyu (ki bu konu 1982 Anayasasının 74 üncü maddesinde bir hak olarak düzenlenmiştir) suçu işleyen memurun en yakın yüksek amirine veya Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 151 inci maddesinde belirtilen Cumhuriyet Savcılarına, zabıta makam ve memurlarına, sulh hakimlerine ya da bunlara iletilmek üzere Vali, Kaymakam ve Nahiye Müdürlüğüne iletebilir.¹⁸

Sözle yapılan şikâyetler için bir tutanak düzenlenir. Şikâyetçinin suçtan zarar gören kimse durumunda olması ve yaptığı başvuruda suçu işleyen kimsenin cezalandırılmasını istemesi gerekir. Suçtan zarar gören kimse yaptığı başvuruda sanıktan şikâyetçi olduğunu bildirdiği halde sonradan şikâyetinden vazgeçmişse şikâyetçi değil mağdur sıfatını alır.¹⁹

16 Çağatay Özcan, a.g.m., s. 51 -54.

17 Turan Genç, a.g.e., s. 95.

18 Çağatay Özcan, a.g.m., s. 50.

19 Erol Çetin, a.g.e., s. 470.

Şikâyet, şahsa bağlı haklardandır. Hakkın sahibi, suçtan zarar gören kimsedir. Bu sebeple, temyiz kudretine sahip küçükler de şikâyet haklarını bizzat kullanabilirler.

Şikâyet hakkı, belli bir süre içinde kullanılabilir. Bu süre, TCK'nun 108'inci maddesine göre, altı aydır. Altı ay zarfında dava edilmediği takdirde kovuşturma yapılamaz. Bu müddet, davaya hakkı olan kimsenin fiilden ve failin kim olduğundan haberdar olduğu günden başlar.

Davaya hakkı olan birkaç kimsenin bulunması halinde, bunlardan birinin altı aylık müddeti geçirmesi halinde diğerlerinin hakları kaybolmaz.

Savcının kendiliğinden kovuşturabildiği suçlarda, suçtan zarar görenin şikâyetinde bulunması, şikâyet olmayıp, kamu dâvası açılması için “suç duyurusunda bulunma”, yani bir tür ihbar niteliğindedir.

İhbarla şikâyet arasında bazı farklar bulunmaktadır. İhbarda bulunan (muhbir), suçta taraf değildir. Tarafların dışında bulunan bir kimsedir. Şikâyet ise, şikâyetçi taraftır ve suçtan maddi ve manevi zarar gören (mağdur) kimsedir. İhbarda bulunan, bazen suça katılmış olabilir. Fakat suçtan zarar gören değildir. İhbarda bulunduğu olayı takip yetkisi yoktur. Şikâyetçinin, sanığın cezalandırılmasını istemesi yasal hakkıdır ve olayı takip yetkisi vardır.

Şikâyetçi gördüğü zararın karşılığında maddi ve manevi tazminat isteme hakkı vardır. İhbarcı ise, sadece kaçakçılık suçlarında ikramiye alır. Şikâyetçi, iddiasını ispatlamak zorundadır. İhbarcının iddiası mahkemede delil olabilir, şikâyetçinin olmaz.²⁰

ff- Basın Yayın Yoluyla Öğrenme

Memur veya diğer kamu görevlilerinin suçlarını yetkili merciler, radyo, televizyon, gazete, dergi vb. basın yayın organlarından öğrenebilir. Bu tür durumlarda suçların incelenmesini kendiliğinden başlatabilir.²¹

gg- Başka Kurumdan Öğrenme

Memurların işledikleri suçları öğrenen başka kurumlar da, o memurun bağlı bulunduğu kuruma suçü bildirebilir.²²

20 Turan Genç, a.g.e., s. 95.

21 İbrahim Topuz, a.g.e., s. 163.

22 Turan Genç, a.g.e., s. 96.

IV-İşleme Konulmayacak İhbar ve Şikâyetler

4483 sayılı Yasanın 4 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasında; “Bu Kanuna göre memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar veya şikâyetlerde kişi ve/veya olay belirtilmesi zorunludur. ”

Anılan maddenin 4 üncü fıkrasında ise; “Yukarıdaki fıkra ya aykırı bulunan ihbar ve şikâyetler, cumhuriyet başsavcılar ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum, ihbar veya şikâyetle bulunana bildirilir. ”

hükümleri yer almıştır.

Bu fıkralardan amaç, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin asılsız isnatlarla suçlanmasını önlemek için haklarında yapılacak ihbar ve şikâyetlerde kişi ve olay belirtilmesi zorunluluğu getirilmiştir.

Maddenin 3. ve 4. fıkraları hükümlerine göre, memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin c. savcılar ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulması için soyut ve genel nitelikte olmaması, belli bir memur adı ve olay belirtilmesi zorunludur. İhbar ya da şikâyet belli bir memur adı ve belli bir olay gösterilmeden yapılmış ise c. savcılar ve izin vermeye yetkili merciler tarafından işleme konulmaz ve durum ihbar veya şikâyetle bulunan kimseye bildirilir.²³ Bildirim Cumhuriyet Başsavcısı ve yetkili merci için bir mükellefiyet ve zorunluluk, ihbarcı ve şikâyetçi için bir haktır.²⁴

Bir belediye fen işleri müdürünün yapılan binalara oturma izni verirken usulsüz işlemler yaptığı yolundaki iddia soyut ve genel nitelikte bir iddiadır. Yasaya göre benzeri olaylardaki ihbar ve şikâyetlerin işleme konulabilmesi için olay ve/veya kişi adı göstermek, başka bir deyişle kimin ya da kimlerin hangi inşaatına usulsüz izin verdiğini bildirmek gerekecektir.

Soruşturma izni vermeye yetkili merciler, ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması ya da kişi veya olay belirtilmemiş bulunması nedeniyle 4483 sayılı Yasaya göre işlem yapılmasına yer olmadığına karar verip durumu ilgililere bildirmelerinden sonra, bu ihbar veya şikâyetin niteliğini gözeterek konuyu inceletme gereği duymaları durumunda bir suç işlendiği sonucuna ulaşırlarsa 4483 sayılı Yasa uyarınca işlem yapmaya başlayabilirler.

23 Erol Çetin, a.g.e., s. 456.

24 İbrahim Topuz, a.g.e., s. 165.

Bu gibi durumlarda 4483 sayılı Yasanın 7. maddesindeki sürelerin başlangıcı, yetkili merciin memur ve kamu görevlisinin suç işlediğini öğrendiği tarih olarak kabul edilmelidir.²⁵

Bu maddenin 3 üncü fıkrasındaki ihbar ve şikâyetlerin şekil ve içeriğine yönelik nitelik koşulları sakıncalar doğurmaya elverişli görülmektedir.

Zira, **soyut ve genel nitelikte olmama**, istenir ve beklenir ama, öğrenilen veya anlaşılan bilgiler ancak bu nitelikte bir ihbar ve şikâyet yapılabilmesine olanak sağlıyorsa buna değer vermemek doğru olamaz. İhbar veya şikâyetin gerçek olup olmadığı önemlidir. Olay ve kişiler itibarıyla somutlaştırılmadı diye şikâyeti görmezlikten gelmek şekilcilik olur. Zira, belli bir kurumda çalışan görevlilerin suç işledikleri yolunda bazı belirtiler öğrenilince, 3 üncü fıkranın aradığı niteliklerin ortaya çıkmasını beklemek zaman kaybı ve suçun işlenmesine devam edilmesine imkân sağlamak olur. Kaldı ki bazen suç bellidir de failini belirleme o an için mümkün olamaz.

Üstelik bir de, fıkranın belirttiği üzere, **kişi ve olay belirtilmesini** zorunlu kılmak şikâyeti önlemeye yol açar. Şikâyet veya ihbar asılsız ve maksatlı ise zaten Türk Ceza Kanununda yaptırımları vardır. TCK'nun. 283 (Suç Uydurma ve Resmi Mercileri Aldatma) ve 285. (Masum Kimseye Suç Atma) maddeler (TCK'nun 273. maddesi (Resmi Sıfatlılara İşlenen Cürümler-Cezayı Artıran Haller) ile birlikte) bu kişiler hakkında uygulanabilir.

Bir başka husus ise, yukarıdaki fıkra ya aykırı bulunan ihbar veya şikâyetlerin işleme konulmaması hükmü sakıncalıdır. Gerçi, yetkili merci şikâyet ve ihbar nedeniyle işlem yapmamakla birlikte kendi yasal denetim ve inceleme yetkisine dayanarak araştırma yapabilir. Ancak, bunu yapmayan yetkilileri sorumlu tutmak bu hüküm karşısında yasal dayanaktan yoksun hale gelebilir.

Vatandaşa, olayı ve faillerini apaçık bir şekilde öğrenip tespit ettikten sonra şikâyet veya ihbarda bulun demek, gerçeklerin ve suç teşkil eden olayların üzerine zamanında gidememek sonucunu doğurur²⁶

Diğer taraftan, Kanunun 4 üncü maddesinde kanaatimizce bir eksik düzenleme bulunmaktadır.²⁷ Maddede ihbar ve şikâyetlerin, işleme konulmaması kararının ihbar ve şikâyetinde bulunana bildirileceği açıklanmakta ise de

25 Erol Çetin, a.g.e., s. 456.

26 İsmail Malkoç, Memur Yargılaması, Ankara, 2000, s.80.

27 İbrahim Topuz, a.g.e., s. 166.

bu karara karşı itiraz mercii ve yolu getirilmemiştir.²⁸ Şöyle ki, eğer ihbar ve şikâyetle bulunan Kanunun aradığı şartlara haiz bir dilekçe vermişse ve yetkili merci bu dilekçeyi 4 üncü madde kapsamında değerlendirdiğini belirterek inceleme ve soruşturma izni konusunda bir karar vermeden veya karar verilmesine gerek olmadığına karar vererek, şikâyetçiye durumu bildirmişse ne olacaktır? 4483 sayılı Kanunun itiraz başlıklı 9 uncu maddesinde, 4 üncü madde kapsamında verilecek kararlara itiraz edilebileceğine ilişkin bir düzenleme de bulunmamaktadır. Kanaatimizce böyle durumlarda şikâyetçi ve ihbarcıya yetkili merciiin durumu bildiren yazısı ulaştığında, ihbar ve şikâyetle bulunanlarca yetkili ve görevli yargı yerine (Danıştay veya ilgili bölge idare mahkemesi) ihbar ve şikâyetinin Kanunda aranılan şartlara uygunluğu ile sınırlı olmak üzere 10 gün içinde itiraz edilebilir. Yetkili ve görevli yargı yerleri de ihbar ve şikâyetin Kanunun aradığı şartları taşıdığına karar vermesi durumunda, yetkili merciiin 4 üncü madde uyarınca verdiği kararı kaldırarak, yetkili merciden ön inceleme izni verilmesi, ön inceleme yapılması ve soruşturma izni konusunda (verilmesi ya da verilmemesi) bir karar vermesini isteyebilir.²⁹

V- Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri Hakkındaki İhbar ve Şikâyetlerin Garaz, Kin veya Mücerret Hakaret İçin Uydurma Bir Suç İsnadı Suretiyle Yapılması

Uygulamada çoğu kez ihbar veya şikâyet yöntemiyle birçok suçun açığa çıkartıldığı görülmekle birlikte bazen ihbar veya şikâyet yönteminin kötüye kullanıldığı görülmektedir. Bu düşüncede olanlar bazı memurları veya diğer kamu görevlilerini zarara uğratmak amacıyla asılsız ve çoğu kez isimsiz ihbarlara başvurdıkları görülmektedir. İhbarı yapanın kimliği gizli olması halinde, ihbar edilen konuların gerçeklik payı fazla kanıtlanamamaktadır. Bu nedenle soyut iddialardan ibaret olan ihbar dilekçeleri hakkında hiç bir işlem yapılamayacağı doğaldır.

Bu incelemenin en başında belirttiğimiz gibi, Memur Yargılama Sisteminin (4483 sayılı Kanunun) amacı, kamu görevini yapanların her türlü iddia, iftira ve isnattan uzak, korkmadan görevini en iyi şekilde yapabilmesini sağlamaktır. Böyle olunca, bir ihbarın değerlendirilmesi sonucunda, gerçeklik payı yok ise,

²⁸ İsmail Malkoç, a.g.e., s. 80.

²⁹ Danıştay 2. Dairesi 27/04/2000 tarih ve E:2000/1442, K:2000/2318 sayılı kararında, yetkili merciiin 4483 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinden bahisle, şikâyet edilen memurlar hakkında bu kanuna göre işlem yapılmasına gerek olmadığına karar verilmesi üzerine, şikâyetçi tarafından yapılan itirazı kabul etmiş ve ön inceleme raporu düzenleyerek gönderilmesini istemiştir. Akt. İbrahim Topuz, a.g.e. (Dip not: 110), s. 166.

ihbarı yapan hiç bir yaptırımla karşılaşmayacak mıdır? Elbette bu mümkün değildir.

1- TCK'nun 285 inci maddesi bu konuyu şöyle düzenlemiştir: “Her kim, adliyeye veya keyfiyeti adliyeye tevdi mecbur olan bir makama veya kanuni takip yapacak veya yaptırabilecek bir mercie ihbar veya şikâyetle bulunarak, suçsuz olduğunu bildiği bir kimseye bir suç isnat eder yahut o kimse aleyhinde böyle bir suçun maddi eser ve delillerini uydurursa, isnat eylediği suçun çeşitli ve mahiyetine ve uydurduğu delillerin kuvvetine göre üç aydan üç seneye kadar hapsolunur.

Bu isnat, kendisine iftira olunan kimsenin tevkifi gibi şahsi hürriyeti bağlayan bir halin durumuna sebep olmuşsa, müfteri hakkında bir seneden beş seneye kadar hapis cezası hükmolunur.” denildikten sonra aynı maddenin öteki fıkralarında da duruma göre asılsız iftira edene verilecek cezalar daha da yükselebilmektedir.

Öte yandan 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 14 üncü maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak CMUK'nun 148 inci maddesinin 4 üncü fıkrası “Valiler de kamu davası açılmasını kendi vilayetleri dahilindeki Cumhuriyet Savcılarından isteyebilirler.” hükmü uyarınca Valiler tarafından, müfteri hakkında kamu davası açılması için Cumhuriyet Savcılığından istemde bulunabilinecektir.³⁰

2- Bu konuda koruyucu bir başka düzenleme de 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda getirilmiştir. Şöyle ki; Memur hakkında yapılan ihbar ve şikâyetler üzerine yapılan soruşturma sonucunda veya yargılamanın tabi olduğu kanuni işlem sonucunda bu isnadın sabit olmadığı ve yapılan ihbar ve şikâyetin garaz veya mücerret hakaret için, uydurma bir suç isnadı olduğu anlaşıldığında, şikâyet veya ihbar eden hakkında 657 sayılı DMK'nun 25'inci maddesi hükmüne göre, merkezde bu memurun en büyük amiri, illerde valiler, isnatta bulunanlar hakkında kamu davası açılmasını Cumhuriyet Savcılığından isterler. Böylece, isnat ve iftiralara karşı, devlet memuru korunmak istenmiştir. Ancak uygulamada, bu yolun çok sık kullanıldığı söylenemez. Bu durum, ihbarcı ya da şikâyetçi hakkında, uydurma isnatlarından dolayı hiçbir işlem yapılmaması sonucunu doğurmaktadır.³¹

3- 4483 sayılı Yasanın “**Cumhuriyet Başsavcılığınca Re'sen Dava Açılacak Haller**” başlığını taşıyan 15. maddesinde ise, bu konuda şöyle bir düzenleme getirilmiştir:

30 Çağatay Özcan, a.g.m., s. 52-54.

31 Turan Genç, a.g.e. s. 111.

“Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin garaz, kin veya mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı hazırlık soruşturması sonucunda anlaşılır veya yargılama sonucunda sabit olursa haksız isnatta bulunanlar hakkında yetkili ve görevli cumhuriyet başsavcılığınca re’sen soruşturmaya geçilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin yukarıdaki fıkrada belirtilen durumlarda kamu davası açılması için cumhuriyet başsavcılığına başvurma ve haksız isnatta bulunanlar hakkında genel hükümlere göre tazminat davası açma hakları saklıdır.”

Kanun koyucu maddenin gerekçesini ise şöyle belirtmiştir: “Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin garaz, kin veya mücerret hakaret amacıyla yapıldığının soruşturma sonucunda anlaşılması veya yargılama sonucunda sabit olması üzerine, bu fiilleri işleyenler hakkında cumhuriyet savcılığınca re’sen soruşturmaya geçilmesi öngörülmek suretiyle kamu otoritesinin zaafa uğratılması önlenmiş; kamu görevlisinin saygınlığı korunmuştur.”

Bu maddede düzenlenen suç yukarıda da değindiğimiz Ceza Yasamızın 285. maddesinde yazılı iftira suçunun özel bir biçimidir.

Bu suçun oluşumu için sanığın maddede gösterilen yerlere ihbar veya şikâyetle bulunarak suçsuz olduğunu bildiği bir kimseye bir suç yüklemesi (isnat etmesi) yeterlidir. Maddede sanığın amacına (saikine) yer verilmediği için 285. maddedeki suç genel kasıtle işlenebilecek bir suçtur.

4483 sayılı Yasanın 15.maddesinde düzenlenen suçun oluşumu için ise memura yapılan isnadın açık ya da gizli düşmanlık (garaz, kin) ya da yalnızca onu küçük düşürmek (hakaret) için ve uydurma bir suç isnadı suretiyle yapılmış bulunması ve bu durumun yapılan hazırlık soruşturmasının sonucunda anlaşılması ya da yargılama sonunda sabit olması gerekmektedir. Yasa koyucu bu suçta özel kasıt aradığından maddede yazılı amaçlarla yapılmış olmayan ihbar ve şikâyetler bu suçun oluşurmaz.³²

Yani, maddede amaçlanan (mücerret hakaret için) ibaresinden şikâyet veya ihbar amacı bulunmadan sadece kin, hakaret ve garaz duygularıyla bu yola gidilmiş olmasıdır. Her iki saikle de hareket edilmesi halinde mücerret hakaret (kin, garaz, hakaret) halini kabul kolay olmaz. Bu durum kesin ve net olarak anlaşılıp belirlenemiyorsa hükümlülük kolayca verilemez. Genel ilke olan,

32 Erol Çetin, a.g.e., s. 481.

şüpheden sanık yararlanır ilkesinin uygulanması gerekebilir. Zira hem takipsizlik kararlarında ve hem de mahkemelerin belirtilen nitelikteki kararlarında şüpheye dayalı olmak niteliği bulunabilmektedir.³³

Kanaatimizce TCK'nun 285. maddesindeki suç varken ve orada genel kasıt aranmışken; özel kasıt arayan ve 285. maddeden daha zor oluşacak olan 4483 sayılı Yasanın 15. maddesindeki düzenlemeye hiç gerek yoktu.³⁴

Yukarıda değindiğimiz gibi, **uydurma bir suç isnadının yapıldığının anlaşılması**; hazırlık soruşturması sırasında olabileceği gibi yargılama sonunda da olabilecektir. Fakat bu anlaşılmanın, nasıl değerlendirilebileceği duyarlı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kesin anlaşılma ve tespit halinde sorun yoktur. Ancak, dava açmaya yeter kuvvette delil olmaması nedeniyle verilen takipsizlik kararı üzerine, tartışmaya açık bir durum doğacaktır. Mahkemelerin delil yetersizliği veya şüpheden sanığı yararlandırarak verdikleri kararlar da aynı nitelikte olacaktır.

Dikkat çeken bir başka husus da, ihbar ve şikâyetlerin 15. maddede yazılı amaçlarla yapılması halinde, yapanların sıfat veya memuriyetleri ne olursa olsun haklarındaki soruşturmanın genel hükümlere göre yapılacağıdır. Demek ki, bu eylemleri yapanlar, bu yasaya göre soruşturma usulüne tabi olsalar da, doğrudan kovuşturulacaklardır.

İhbar ve şikâyetle bulunan görevlinin özel bir soruşturma ve kovuşturma usulüne tabi bulunması halinde de anılan hükmün uygulanacağı sonucuna varılabilirse de tereddütleri giderecek kadar ayrıntılı bir açıklamanın 15. maddede bulunmadığı görülmektedir.³⁵

Maddenin 2.fıkrası uyarınca, kendisine birinci fıkrada gösterilen biçimde suç yüklenen (isnat edilen) kimsenin, bu suçu yükleyen (isnat eden) aleyhine kamu davası açılması için c. savcılığına başvurma ve genel hükümlere göre tazminat davası açma hakkı vardır.

A- Ceza Davası

4483 sayılı Yasanın 15. maddesinde bir suçun öğeleri açıklanmakta, ancak bunun yaptırımı gösterilmemektedir. Yukarıda da değinildiği gibi bu maddede öğeleri açıklanan suç tipi Ceza Yasamızın 285. maddesinde yazılı iftira suçuna benzediğinden olayda öğeleri varsa c. savcısının açacağı kamu davasında

33 İsmail Malkoç, a.g.e., s. 112.

34 Erol Çetin, a.g.e., s. 481.

35 İsmail Malkoç, a.g.e., s. 112.

uygulanması istenecek Yasa maddesi 285. madde olacaktır. Ancak, yapılan ihbar ya da şikâyetteki sözler bu suçun öğelerini taşıyor ve yalnızca hakaret ve sövme suçlarını oluşturuyorsa açılacak davada uygulanması istenecek yasa maddesi TCK'nun 480. (Hakaret) ya da 482. (Sövme) maddeleri olacaktır. Her iki durumda da bu suçlar memurun sıfat ve hizmeti nedeniyle işlenmiş olacağından sözü edilen maddelerle verilecek cezalar TCK'nun 273. (Resmi Sıfatlılara İşlenen Cürümler-Cezayı Artıran Haller) maddesiyle artırılacaktır. Bu maddenin uygulanması gereken durumlarda kişisel dava açılmayacağından eylem hakaret ve sövme suçlarını oluştursa dahi dava kamu adına iddianameyle açılacaktır.³⁶

B- Tazminat Davası

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin garaz, kin veya mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı hazırlık soruşturması sonucunda anlaşılır veya yargılama sonucunda sabit olursa, haksız isnatta bulunanlar hakkında yetkili ve görevli Cumhuriyet Başsavcılığınca re'sen soruşturma yapılır. Haksız isnatta bulunanların bu şekilde suç isnatları TCK'nun 285. maddesinde düzenlenen iftira ya da 283. maddedeki suç uydurma veya TCK'nun 480-482. maddelerinde yer alan hakaret sövme suçlarını oluşturduğu gibi, eylemin hukuka aykırılığı sabit olursa Borçlar Kanununun 41. maddesi uyarınca bir haksız eylem de oluşturabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri kamu davası açılması için Cumhuriyet Başsavcılığına başvurabileceği gibi haksız isnatta bulunanlar hakkında Borçlar Kanununun 41. ve devamı maddeleri gereğince bir haksız giderim (tazminat) davası açabilirler. Ayrıca haksız isnatta bulunan kişinin eylemi hakaret ve sövme suçunu oluşturduğu takdirde kişilik haklarına yapılan saldırı nedeniyle BK 49 ve Medeni Kanunun 24/a maddesi uyarınca manevi tazminat da talep edebilirler.³⁷

Yani, memura yapılan isnat iftira suçunu oluşturuyorsa Borçlar Yasasının 41 ve sonraki maddeleri uyarınca, hakaret ya da sövme suçunu oluşturuyorsa aynı Yasanın 49 ve Medeni Kanunun 24/a. maddeleri uyarınca açılır.³⁸

Kişinin maddi ve manevi varlığında meydana gelen eksilmenin giderilmesi amacıyla yönelik giderim davalarına “tazminat davaları” denir. Tazminat davaları maddi ve manevi tazminat davaları olarak ikiye ayrılır.

³⁶ Erol Çetin, a.g.e., s. 481-482.

³⁷ İsmail Malkoç, a.g.e., s. 114.

³⁸ Erol Çetin, a.g.e., s. 482.

Maddi tazminat, kişinin malvarlığında isteği dışında meydana gelen eksilmenin karşılanması için zararlı sorumlu olanın yani haksız eylem failinin (haksız isnatta bulunanın) yerine getirmekle yükümlü bulunduğu bir edimdir.

Manevi tazminat ise; kişinin malvarlığı dışında hukuksal değerlerine, kişilik haklarına (onur, haysiyet, itibar, hayat, beden, ruh tamlığı, vicdan, düşünce ve ekonomik çalışma, her çeşit özgürlük, ün, ad, sır ve resim gibi sınırlanamayacak; zaman ve mekâna göre değişen) haklarına yapılan saldırılar nedeniyle ruhsal bütünlüğünde meydana gelen eksilmenin çekilen elem ve ızdırabın, kırılan onurun düzeltilmesi için yapılan bir edimdir.

BK'nun 41. maddesi;

“Gerek kasten, gerek ihmal ve teseyyüp yahut tedbirsizlik ile haksız bir surette diğer kimseye bir zarar ika eden şahıs, o zararın tazminine mecburdur.

Ahlaka mugayir bir fiil ile başka bir kimsenin zarara uğramasına bilerek sebebiyet veren şahıs, kezalik o zararı tazmine mecburdur”

hükümünü düzenlemiştir.

Görülüyor ki, bilerek ve isteyerek veya ihmal ile önemsemeyerek, ya da kayıtsızlıkla veya tedbirsizlikle haksız bir surette bir şahsa zarar veren şahsın o zararı tazminle sorumlu olduğunu ifade etmiştir. 4483 sayılı Yasanın 15. maddesinde ise bunun daha özel bir şekli sorumluluk için aranmış; ihbar ve şikâyetin garaz, kin veya mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı sureti ile yapılması halinde cezai ve hukuki sorumluluk getirilmiştir. Yani haksız isnatta bulunanın kasten, bilerek ve isteyerek hareket etmesi şartı getirilmiştir.

İhbar ve şikâyet hakkı Anayasal bir hak olup, Anayasanın 31. maddesinde hak arama hürriyeti olarak tanımlanır. Ne var ki Anayasanın öngördüğü her hak gibi bu hak da sınırsız değildir ve kötüye kullanılamaz. Çatışan hak ve ihlal edilen çıkarlar arasındaki sınırı Medeni Kanunun 1. maddesindeki ana kural uyarınca hakim özenle çizer ve dengeyi kurar.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkındaki ihbar ve şikâyetlerin garaz, kin ve hakaret için uydurma bir suç isnadı ile yapılmadığı ancak yeterli delil bulunmadığından memur ve kamu görevlisi hakkında takipsizlik kararı veya beraat kararı verildiği durumda ne olacaktır?

İhbar ve şikâyetle bulunan kişi; memur ve kamu görevlisini zararlandırma amacı ile hareket etmediği, Anayasal şikâyet hakkını kullandığı, ihbar ve şikâyetindeki iddiaların gerçekliğini gösterir maddi vakıalar ve emareler (belirtiler) olmakla beraber mahkûmiyete yeter delil bulunmadığı durumlarda

artık isnatta bulunanın haksızlığından bahsedilmeyecektir. Yani ihbar ve şikâyetle bulunan maddi ve manevi tazminatla sorumlu tutulmayacaktır. Aksinin kabulü Anayasal şikâyet hakkının kullanılmasını engeller.

İhbar ve şikâyetle bulunan kişi kasten yani garaz, kin ve hakaret amacı ile hareket etmiş; memur ve kamu görevlisine uydurma bir suç isnat ederek zararlandırmışsa o takdirde **BK'nun 41, 49 veya MK'nun 24/a** maddeleri gereğince maddi ve manevi tazminat davaları açılabilir.

Tazminat davası istenilen tazminatın miktarına göre Asliye Hukuk veya Sulh Hukuk mahkemesinde açılacak bir dava ile istenilebilecektir

Görevli mahkeme dava olunan şeyin değerine (istenilen tazminatın miktarına) göre belirlenir. Görevli mahkemenin tespitinde davanın açıldığı gündeki değer esas tutulur. Faiz ve yargılama giderleri görevin tespitinde hesaba katılmaz. (**HUMK. md. 1-8**)

Miktarı ve değeri 1.1.1998 tarihinden itibaren iki yüz milyon lira olan maddi ve manevi tazminat davaları (4046 sayılı Yasa ile eklenen ek 3. madde gereğince 1.1.2000 tarihinden itibaren bu sınır dört yüz milyon lira olarak belirlenmiştir) Sulh Hukuk mahkemesinin; bu sınırı geçen tazminat davaları ise Asliye Hukuk Mahkemesi'nin görevine girer.

BK. 41. maddesinde düzenlenen haksız eylem sorumluluğunun;

- a) zarar verici eylem,
- b) eylemin hukuka aykırılığı,
- c) eylemi yapanın kusurlu olması,
- d) illiyet (neden- sonuç) bağı

gibi unsurları mevcuttur.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında ihbar ve şikâyeti garaz, kin ve mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadı suretiyle yapan kişinin eyleminde haksız eylemin bu dört unsuru da gerçekleşmektedir. 4483 sayılı Yasanın 15. maddesinde yukarıda açıklandığı gibi ağırlaştırılmış bir kusur yani kasıt (kin, garaz vs) aranmıştır.

Haksız isnatta bulunan kişinin eylemi ceza hukuku bakımından bir suç oluşturmuş ve ihbar ve şikâyetle bulunan kişi memur ve kamu görevlisine iftira (TCK 285. m.) suç uydurma (TCK 283.) ya da hakaret - sövme (TCK 480 - 482 m.) suçlarından birinden mahkûm olmuş ise; eylemin hukuka aykırılığı sabit olmuş demektir ve haksız eylem faili olarak da tazminatla sorumlu olacaktır.

Ancak ceza mahkemesinin beraat kararı hukuk hakimini bağlamayacaktır. Hukuk hakimi serbestçe eylemin haksız eylem olup olmadığını takdir edecektir. Ayrıca ceza mahkemesinin kararı kusurun takdiri ve zararın miktarının tayini hususunda da hukuk hakimini bağlamaz.

Memur ve diğer kamu görevlileri hakkında haksız isnatta bulunan kişinin eyleminin memur ve kamu görevlisine zarar verdiği, isnadın ağır kusur (kasten - bilerek, isteyerek, kin, garez vs) la yapıldığı ve isnatta bulunanın eylemi ile meydana gelen zararlı sonuç arasındaki bağın varlığının ispat edilmesi gerekir. MK'nun 6. maddesi gereğince herkes iddiasını ispatla yükümlüdür. Yine BK'nun 42. maddesi uyarınca "Zararı ispat etmek müddeiye (davacıya) düşer. Zararın hakiki miktarını ispat etmek mümkün olmadığı takdirde hakim, halin mutad (olağan) cereyanını ve mutazarrır (zarar görenin) olan tarafın yaptığı tedbirleri nazara alarak onu adalete tevfikane tayin eder.

Yani zararı davacı ispat edecektir. Zararın gerçek miktarını tespit etmek mümkün olmaz ise hakim halin olağan durumuna göre ve zarar görenin yaptığı tedbirlere göre hak ve adalete uygun bir miktar tazminata hükmedecektir.

Hakim, memur ve kamu görevlisine haksız isnatta bulunan davalının eyleminin (şikâyet ve ihbarının) haksız olduğuna ve memur ve kamu görevlisinin zarar gördüğüne kanaat getirirse HUMK'nun 74. maddesi gereğince taleple bağlı olarak maddi ve manevi tazminata karar verecektir. Davacı memur ve kamu görevlisi maddi tazminata ilişkin davada; fazlaya ilişkin dava ve talep hakkını saklı tutarak bir bölümü için istekte bulunabilir. Bakiye maddi zararını da zamanaşımı süresi içinde ek bir dava ile isteyebilir. Ancak, manevi tazminat istemi bölünemez ve manevi tazminat talebi, kısmi dava olarak kullanılamaz. Manevi tazminatın fazla hak saklı tutulup bir bölümünün istenemeyeceği Yargıtay içtihatları ile kabul edilmiştir.

BK'nun 49. maddesi:

"Şahsiyet hakkı hukuka aykırı bir şekilde tecavüze uğrayan kişi uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat namıyla bir miktar para ödenmesini dava edebilir.

Hakim manevi tazminatın miktarını tayin ederken tarafların sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate alır.

Hakim bu tazminatın ödenmesi yerine diğer bir tazmin sureti ikame veya ilave edebileceği gibi tecavüzü kınayan bir karar vermekle yetinebilir ve bu kararın basın yolu ile ilanına da hükmedebilir"

hükümünü getirmiştir.

3444 sayılı Yasa ile gerek Türk Medeni Kanununun 24. maddesi gerekse BK. 49. maddesi değiştirilmiş, Türk Medeni Kanunu'na 24/a maddesi ilave edildiği BK. 49. maddesindeki “ağır kusur” şartı kaldırılmıştır. Ancak memur ve kamu görevlisine haksız isnatda bulunan kişinin eylemi ile (ihbar ve şikâyetle) memur ve kamu görevlisinin kişilik haklarına saldırı oluşturmuşsa isnatta bulunanın manevi tazminatla sorumlu tutulması için 15. maddedeki düzenlemede yukarıda açıklandığı üzere ağır kusur (kasıt, kin, garez) şartı aranmıştır.

Hakim manevi zarara karşılık manevi tazminat namıyla bir miktar paranın ödenmesine karar verebilecektir. Manevi tazminat ne bir ceza ne bir tazminattır. Mamelek hukukuna ilişkin bir zararın karşılanması amaç edinmediği gibi kusurlu olana yalnız hukukun ihlalinin dolaylı bir kötülük de değildir. Zarara uğrayanda bir huzur duygusu uyandıracak bir miktar paradır. Hakim tazmin miktarını belirlerken BK'nun 42, 43 ve 44. maddelerinde öngörülen ilke ve kuralları gözeteceği gibi tarafların sıfatını, işgal ettikleri makamı ve sosyal, ekonomik durumlarını nazara alacaktır. Manevi tazminat bir taraf için yıkım diğer taraf için zenginleşme aracı olacak bir miktarda olmayacaktır. Hakim kişilik hakları saldırıya uğrayan kimsede huzur duygusu uyandıracak, ruhsal acılarını bir parça giderecek bir miktar paraya hükmedecektir. Hakim manevi tazminat miktarını belirlerken her olaya göre değişebilecek özel hal ve şartları nazara alarak hak ve nispetle hükmedecektir. (MK md. 4.)

Hakim, davacının (memur ve kamu görevlisinin) faiz istemi varsa haksız eylem (haksız isnat) tarihinden itibaren yasal faize de hükmedecektir. Davacı dava dilekçesinde haksız eylem tarihinden faiz istemez, açıklama yapmadan yasal faiz isterse hakim dava tarihinden itibaren yasal faize hükmedebilir. Yasal faiz 3095 sayılı Yasanın 1. maddesi gereği %30 iken 8.8.1997 tarih 9807 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile 1.1.1998 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere %50 ye çıkartılmıştır. Ancak **Anayasa Mahkemesinin 15.12.1998 gün E.1997/34,K 1998/79 sayılı kararı** ile yasal faize ilişkin 3095 sayılı Yasanın 1. ve 2. maddelerin birinci ve ikinci fıkraları Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar verilmiştir. Ayrıca 3095 sayılı Yasanın 1 ve 2 nci maddelerinin iptali nedeniyle meydana gelen hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden Anayasanın 153 üncü maddesinin üçüncü fıkrasıyla, 2949 sayılı Yasa'nın 53 üncü maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince iptal hükmünün kararın Resmi Gazetede yayımlandığı 26 Kasım 1999 tarihinden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine karar vermiştir.

Buna göre açılan tazminat davalarında 26.5.2000 tarihine kadar sonuçlanan davalarda %50 yasal faize hükmedilecek; 26.5.2000 tarihine kadar yasal faize ilişkin yeni bir yasa uygulanacaktır.

4146 sayılı Yasa ile değişik HUMK’nun 427/2 maddesi gereğince 1.1.1998 tarihinden itibaren açılmış tazminat davalarında hakimin verdiği yirmi milyon liralık maddi ve manevi tazminata ilişkin kararlar kesindir. 1.1.2000 tarihinden itibaren açılan davalarda kesinlik sınırı kırk milyon lira olarak belirlenmiştir.

1.1.2000 tarihinden sonra açılacak maddi ve manevi tazminat davalarında kırk milyon lirayı geçen tazminata ilişkin kararı haksız isnatta bulunan davalı temyiz edebilir.

Memur ve kamu görevlisinin (davacının) istediği tazminatın reddedilen miktarı kırk milyon lirayı geçerse (1.1.2000 tarihinden itibaren açılan davalarda) davacı da reddedilen miktar yönünden kararı temyiz edebilir.

Temyiz; Asliye Hukuk Mahkemesinin kararının taraflara tebliğinden itibaren onbeş gün içerisinde (HUMK. 432.), Sulh Hukuk Mahkemesi kararının tebliğinden itibaren sekiz gün içinde (HUMK. 437. Md.) yapılmalıdır. Temyiz, temyiz dilekçesi ile yapılır. Temyiz dilekçesi, kararı veren mahkemeye veya başka bir yer mahkemesine verilebilir.(HUMK. 431-432/11.md.)

Temyiz dilekçesi, hükmü veren mahkeme aracılığı ile karşı tarafa tebliğ olunur. Tebliğ tarihi, temyiz dilekçesinin dosyada kalan aşına işaret edilir.

Karşı taraf, tebliğ gününden başlayarak on gün içinde cevap dilekçesini, hükmü veren mahkemeye veya bu mahkemeye gönderilmek üzere başka bir mahkemeye verebilir.

Cevap veren (davacı ya da davalı) hükmü süresinde temyiz etmemiş olsa bile, cevap dilekçesinde hükme ilişkin itirazlarını bildirerek temyiz isteğinde bulunabilir (HUMK.433/I-II md.)

Borçlar Kanununun 60. maddesi: “**Zarar ve ziyan manevi zarar namiyle nakdi bir meblağ tediyesine müteallik dava, mutazzarrır olan tarafın zarar ve failine ıttıla tarihinden itibaren bir sene ve her halde zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on sene mürurundan sonra istima olunmaz.**

Şu kadar ki, zarar ve ziyan davası ceza kanunları mucibince müddeti daha uzun müruru zamana tabi cezayı müstelzim bir fiilden neşet etmiş olursa şahsi davaya da o müruru zaman tatbik olunur” hükmünü düzenlemiştir.

Memur ve kamu görevlisi haksız isnatta bulunan şahsın hukuka aykırı şekilde ihbar ve şikâyeti nedeniyle maddi ve manevi tazminata ilişkin davasını, zararı ve failini (zarar vereni yani haksız isnatta bulunanı) **öğrendiği tarihten**

itibaren bir yıl ve herhalde zarara sebep olan eylemin yani ihbar ve şikâyetin yapıldığı tarihten itibaren **on yıl** içinde açılması gerekir. Bu sürelerin geçmesi ile dava zamanaşımına uğrar. Zamanaşımı itirazı bir defa olup, borçlu (haksız isnatta bulunan kişi) zamanaşımı defini usul hukukunda öngörülen şekilde ileri sürmez ise dava, zamanaşımı süresinden sonra açılrsa dahi hakim davaya bakacaktır. Hakim dava hakkının zamanaşımına uğradığına kendiliğinden (res'en) karar veremez.

Borçlar Kanunu 60 inci maddesinin 2 nci fıkrasında öngörülen **uzamış ceza zamanaşımının uygulanması** için failin eyleminin suç niteliğinde olması yeterli olup, ceza davası açılması zorunlu değildir. Memur ve kamu görevlisine garaz, kin ve mücerret hakaret için uydurma bir suç isnadında bulunarak haksız ihbar ve şikâyetle bulunan kişinin eylemi de bir suç oluşturduğu için haksız isnatta bulunan kişi aleyhine ceza davası açılmasa dahi tazminat davası için uzamış ceza zamanaşımı (ceza hukuku hükümlerine göre buna dava zamanaşımı denir. Ceza hukukunda ceza zamanaşımı, kesinleşen hükümlerin infazı için belirli zamanaşımı sürelerini ifade eder) uygulanacaktır. Haksız isnatta bulunanın eylemi, iftira (TCK.285); suç uydurma (TCK.283); hakaret ve sövme (TCK.480-482) suçlarını oluşturacağı için ve bu suçların ceza zamanaşımaları TCK'nun 102/4. madde gereği 5 yıl olduğundan tazminat davalarında da uzatılmış 5 yıllık zamanaşımı süresi uygulanacaktır. TCK'nun 104/2. maddedeki ek süreler gözözetilmeyecektir.

KAYNAKÇA

- Reşit İskenderoğlu, **İnsan Hakları Bakımından Karar Tashihi**, Ankara, 2002.
 Bahir Sorguç, **Adli Soruşturma**, MEB Yayınları: 195, İstanbul, 1992.
 Faruk Şahin, “4483 Sayılı Kanunun Boşlukları ve Yöneltilen Eleştiriler”, **Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi**, Kont-Der Yayını, C:6, S:8, Ankara., Ağustos 2001.
 Çağatay Özcan, **Memurin Muhakematı Hakkında Kanun ve Uygulaması**, Uzmanlık Tezi, TODAİE, Ankara, 1988.
 Erol Çetin, **Ceza Hukukunda Memur ve Memur Suçları**, Ankara, 2000.
 İbrahim Topuz, **Memur Yargılama Hukuku, Mahalli İdareler Derneği** Yayını, Ankara, 2001.
 Turan Genç, **Ceza ve Disiplin Soruşturması**, Ankara, 1999.
 Sabahattin Şahin, **TCK-CMUK-CİK-TMK-BK**, Savaş Yayınları, Ankara, 1991.
 İsmail Malkoç, **Memur Yargılaması**, Ankara, 2000.

BAŞBAKANLIK TASARRUF GENELGELERİ KONUSUNDA UYGULAMADA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yılmaz ARSLAN*

GİRİŞ

Kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu olarak kullanılması, kamu görevlilerinin öncelikleri arasında yer alması gereken bir konudur. Bu kapsamda yapılan yasal düzenlemeler ve bu düzenlemelere uygun olarak alınan idari kararların temel amacı da kıt olan kamu kaynaklarının etkin, verimli ve tutumlu olarak kullanılmasını sağlamaya yöneliktir.

Ülkemizde bütçe açığı problemlerinin ciddi olarak yaşanmaya başladığı 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren, kamu kaynaklarının kullanımı konusundaki mevcut yasal ve idari düzenlemelere ilave olarak, Başbakanlık tarafından kamu harcamalarında tasarruf sağlamaya yönelik **“Başbakanlık Tasarruf Genelgeleri”** çıkartılmaya başlanmıştır. Aradan geçen 25 yılı aşkın süre içerisinde gerektiğinde çıkartılmaya devam edilen bu Tasarruf Genelgeleri ile arzu edilen sonuçlara ulaşıp ulaşılamadığı da sürekli tartışılmaktadır.

“Tasarruf Genelgesi” adı altında yapılan düzenlemelerde esas itibariyle kamu kesiminin cari harcamalarının disiplin altına alınmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu nedenle de kamuda tasarruf denilince akla; telefon görüşmelerinin kısıtlanması, araç alımının sınırlandırılması, kamu binası, lojman ve sosyal tesis sınırlamaları, döşeme, demirbaş ve kırtasiye konusundaki giderlerin azaltılması gelmektedir. Ayrıca, özellikle son on yıl içerisinde kamu personelinin atama ve nakillerine belirli sınırlamalar getirilmesi, maliyeti yüksek olan yurtdışı görevlendirmelerinin kontrol altına alınması da tasarruf kapsamında değerlendirilmektedir.

Ülkemizde büyük doğal afetlerin yaşandığı son beş yıllık dönemde ise, kamusal yatırımların ilke ve esaslarının belirlenerek tasarrufu sağlamaya yöne-

* İçişleri Bakanlığı Mülkiye Başmüfettişi

lik olarak bazı tedbirlerin alındığı, Başbakanlık Genelgelerinde de benzer düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

Bu çalışmada, öncelikle Başbakanlık tarafından çıkartılan Genelgeler toplu olarak ele alınarak değerlendirilecek, daha sonra bunların içerisinde tasarruf amaçlı olanlar ayrılarak ayrıntılı olarak değerlendirilecek, tasarruf genelgelerinin uygulanması ve sonuçları konusunda bazı çarpıcı rakamlar verilecek, genelgelerin yararları ve uygulamada karşılaşılan aksaklıklar ve problemler ele alınacak, yapılması gereken düzenlemeler konusunda önerilere yer verilecektir.

BAŞBAKANLIK GENELGELERİNE TOPLU BİR BAKIŞ

Başbakanlık tarafından “Yürütme” erki kapsamında değerlendirilebilecek kamu kurum ve kuruluşlarını ilgilendiren konularda açıklayıcı, kısıtlayıcı, düzenleyici Genelgeler çıkartılmaktadır. Yıllar itibariyle incelendiğinde dönemin Başbakanlarının tutum ve yaklaşımlarına bağlı olarak çok farklı konularda çok sayıda Genelge çıkartıldığını görmek mümkündür.

1975-2001 dönemine ilişkin dış Genelgeler “Başbakanlık Dış Genelgeleri” adı altında kitaplaştırılmış olup, bu çalışmada kullanılan bilgiler bu kitaplardan yararlanılarak elde edilmiştir. 1975 öncesi döneme ilişkin Genelgeler değerlendirme kapsamına alınmamıştır.

Başbakanlık tarafından, 1975 yılından günümüze kadar ihtiyaç duyulan farklı konularda çok sayıda “**Genelge**” çıkartılmıştır. Bu Genelgelerden Başbakan tarafından imzalananlara (Başbakanlık Müsteşarı tarafından da imzalanan birkaç örnek vardır) yıllar itibariyle birbirini takip eden sıra numarası (2002/1 gibi) verilmektedir. Bunlar arasında “GİZLİ” nitelikli Başbakanlık Genelgeleri de bulunmaktadır, ancak bu Genelgeler diğerleri gibi yayımlanmamaktadır.

Başbakan veya Başbakanlık Müsteşarı tarafından da zaman zaman bu Genelgelerin uygulanmasına ve açıklanmasına ilişkin genel emir niteliğinde düzenlemeler çıkartılmakta, ancak bunlara aynı sistemde sıra numarası verilmemekte, sadece normal resmi evrak çıkış sayısı verilmektedir. Bunlar “**Genelge Mahiyetindeki Yazılı Dağıtımlar**” olarak tanımlanmaktadır.

Başbakan tarafından imzalanan ve seri olarak numara verilen ve tarafımca (1278) adet olarak tespit edilen Genelgeler ile (458) adet olarak tespit edilen genelge mahiyetindeki yazılı dağıtımların yıllar itibariyle dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. (Bu sayılara yürürlükte olanlar ve yürürlükten kaldırılanlar dahildir).

TABLO: 1
Başbakanlık Tarafından Çıkarılan Genelge ve Genelge Mahiyetindeki
Yazılı Dağıtımların Sayıları

Yıllar	Genelgeler	Genelge Mahiyetindeki Yazılı Dağıtımlar	Toplam
1975	9	-	9
1976	16	-	16
1977	13	-	13
1978	37	-	37
1979	41	-	41
1980	82	-	82
1981	95	7	102
1982	118	28	146
1983	96	13	109
1984	22	18	40
1985	20	20	40
1986	18	7	25
1987	13	12	25
1988	13	18	31
1989	12	18	30
1990	10	21	31
1991	26	22	48
1992	36	31	67
1993	66	45	111
1994	59	45	104
1995	39	26	65
1996	78	18	96
1997	74	20	94
1998	35	19	54
1999	62	25	87
2000	33	21	54
2001	54	8	62
2002	62	8	70
2003	39	8	47
Toplam	1278	458	1736

NOT:2003 yılı 27.06.2003 tarihine kadarki dönemi kapsamaktadır.

Görüldüğü gibi Başbakanlık tarafından Genelge çıkartılması, belli dönemlerde daha çok, belli dönemlerde de nispeten daha az başvuru bir yöntem olmuştur.

TASARRUF TEDBİRLERİ GENELGELERİ VE MAHİYETLERİ

1975-2003 döneminde yukarıda sayıları verilen (1278) Başbakanlık Genelgesi ve bu Genelgelerin açıklanmasına ilişkin (458) ilave düzenleme içerisinde, kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasına yönelik olarak çıkarılanlar ayrıca tespit edilmiş ve tarafımdan aşağıdaki şekilde bir tasnife tabi tutulmuştur. (Bu sayılara yürürlükte olanlar ve yürürlükten kaldırılanlar dahildir.)

TABLO:2
Başbakanlık Tasarruf Genelgelerinin Dağılımı

Genelgenin Konusu	1977/90	1991/94	1995/99	2000- 2003	TOPLAM
Genel Tedbirler	26	27	18	7	78
Resmi Araçlar	12	4	-	3	19
Kamu Binaları	6	1	2	-	9
Enerji	6	-	-	3	9
Demirbaş	2	-	-	-	2
Telefon	2	.	-	2	4
Kit'ler	1	4	.	-	5
Kamu Personeli	27	11	23	14	75
Toplam	82	47	43	29	201

NOT: 2003 yılında 27.06.2003 tarihinde 2003/39 Sayılı son Tasarruf Genelgesi çıkartılmıştır.

Görülebileceği gibi (1278+458=1736) 1736 genel düzenleme içerisinde (201) tanesi doğrudan veya dolaylı olarak tasarruf sağlamaya yönelik düzenlemelerden oluşmaktadır. Bu da oran olarak %12'ye tekabül etmektedir.

Genel Tedbirler kapsamında zamanın şartlarına göre tasarrufa ilişkin birden çok konunun bir arada düzenlendiği, kamu personeli ile ilgili işlemler kapsamında da açıktan ve naklen atamalar, yurt dışı görevlendirmeler gibi konulara ilişkin düzenlemelerin yapıldığı anlaşılmıştır.

Personelle ilgili düzenlemelerle personel hareketlerinin disiplin altına alınması amaçlanmakla birlikte, konunun personel giderlerinde tasarruf sağlamaya yönelik boyutu da dikkate alınarak bu kapsamda değerlendirilmiştir.

Tasarruf Genelgeleri içerisinde, kamu personeli ilgili olarak çıkartılan Genelgelerin oranı %37'nin biraz üzerindedir.

Kamu harcamalarında tasarruf ve kontrol sağlamaya ilişkin olarak çıkarılan aynı nitelikteki bir Genelge prensip olarak kendisinden önceki aynı nitelikteki Genelgeyi yürürlükten kaldırmaktadır. Konuya bu çerçevede bakıldığında 04.11.2002 tarih ve 2002/45 sayılı “Kamu Harcamaları Tasarruf Önlemleri” adı altında genel nitelikli son Genelge 27.06.2003 tarihine kadar yürürlükte kalmış, bu tarihte 25151 Sayılı Resmi Gazetede 2003/39 Sayılı yeni Başbakanlık Genelgesi yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Şu anda geçerli olan Genelge 12 maddeden oluşmaktadır ve özetle;

1.maddede Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve TBMM Genel Sekreterliği dışında **tüm kamu kurum ve kuruluşlarının kapsama alındığı**, mahalli idarelere ilişkin istisnaların,

2. maddede, **yatırımlara** ilişkin genel ilkelerin,
3. maddede, **yurtdışı görevlendirmelerin** usul ve esaslarının,
4. maddede, **kamu binalarına** ilişkin genel kuralların,
5. maddede, **sağlık** harcamalarına ilişkin esasların,
6. maddede, **taşıt alımı ve kullanılmasına** ilişkin esasların,
7. maddede, **demirbaş** alımlarına ilişkin genel esasların,
8. maddede, **telefon** kullanımına ilişkin genel esasların,
9. maddede, **temsil, tören ve ağırlama** giderlerine ilişkin esasların,
10. maddede, **reklam ve tanıtım** giderlerine ilişkin esasların,
11. maddede, **gazete ve dergi** alımına ilişkin esasların,

12. maddede, **vakıf, dernek ve kulüplere** yardım yapılıp yapılmayacağına ilişkin esasların, düzenlendiği anlaşılmaktadır.

TASARRUF TEDBİRLERİNE İLİŞKİN GENELGELERİN YARARLARI

Tasarruf Genelgelerinin sonuçlarının tam manasıyla rakamsal olarak ortaya konulamamasına rağmen, kamu harcamalarında belli bir miktar tasarrufa gidilmesini sağladığı bir gerçektir.

Genelgelerin Başbakanlık tarafından çıkartılıyor olmasının doğal bir sonucu olarak kamu kurum ve kuruluşları için üst düzey bağlayıcı bir metin niteliği taşımakta, Başbakanlığın kamu harcamaları konusunda ağırlığını ve hassasiyetini gösteren manevi bir baskı unsuru olmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının bazı harcamaları yapmak için izin ve onay ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Başbakanlıkla doğrudan irtibata girme zorunlulukları, bu kurum ve kuruluşları daha dikkatli olmaya, yapacakları harcamalar konusunda makul ve mantıklı açıklamalar getirmeye zorlamaktadır.

Genelge çıkartılması prosedür olarak kolay olduğu için, ihtiyaç duyulan zaman ve konuda düzenleme yapılmasına ve değiştirilmesine imkân vermektedir.

TASARRUF GENELGELERİNİN UYGULANMASI VE SONUÇLARI

Genelgeler ile kamu harcamalarına getirilen kısıtlama ve sınırlamalara uyulup uyulmadığının takibi, ilgili birimlerin yetkilileri ile her ne surette olursa olsun teftiş ve denetim görevi üstlenen kişiler tarafından yapılması gereken bir işlemdir. Bu sonuçların sayısal verilere dökülmesi ve kesin bir değerlendirme yapılması her zaman mümkün olmamaktadır.

Başbakanlık Genelgeleri ile izin ve onay müessesesine bağlanan konuların yazışma mercii ve takibi Başbakanlığın çeşitli birimleri tarafından yürütülmektedir.

Genelgelerde personel atamaları, nakiller, kadro tahsisleri gibi kamu personeli ile ilgili işlemler Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü, kamu personelinin yurtdışı geçici görevlendirilmeleri ile ilgili işlemler Başbakanlık Dış İlişkiler Başkanlığı ve izne tabi diğer yatırım ve ödenek işlemleri ise Başbakanlık Ekonomik ve Mali İşler Başkanlığı tarafından takip edilmekte ve yürütülmektedir.

Tasarruf Genelgeleri ile ilgili olarak Başbakanlığın yürüttüğü işlemlerin parasal boyutu, iş yükü ve alınan sonuçlar çerçevesinde fikir vermesi açısından ilgili birimlerden alınan rakamsal bazı veriler aşağıya çıkartılmıştır.

Başbakanlık Personel ve Prensipler Genel Müdürlüğü

Genel Müdürlüğün 01.01.1998- 30.11.2002 döneminde ilişkin verilerine göre; Başbakanlık tarafından Genel Bütçeli Kuruluşlar, Katma Bütçeli Kuruluşlar, Kamu İktisadi Teşebbüsleri, Özel Bütçeli Kuruluşlar, Özelleştirme Kapsamına Alınan Kuruluşlar ve Fonlara verilen açıktan atama izinlerine ilişkin rakamsal bilgiler aşağıya çıkarılmıştır.

TABLO: 3
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Verilen Açıktan Atama İzinleri
(Belediyeler Hariç)

Yıllar	Memur	Sözleşmeli	İşçi	Toplam
1998	116.525	13.445	19.050	149.020
1999	62.415	10.487	9.553	82.455
2000	102.846	3.825	1.412	108.083
2001	50.859	5.038	111	56.008
2002	9.989	4.108	-	14.097
Toplam	342.634	36.903	30.126	409.663

TABLO:4
Belediyelere Verilen Açıktan Atama İzinleri

1998	1999	2000	2001	2002	TOPLAM
5.759	8.577	3.043	210	671	18.260

Tabloların incelenmesinden de anlaşılacağı gibi son beş yıllık dönemde toplam **427.923** adet açıktan atama izni verilmiştir. Kurum ve kuruluşların taleplerinin ne kadar olduğuna ilişkin veriler elimizde olmadığından izin uygulamasının ne kadar caydırıcı ve tasarruf sağlayıcı olduğu konusunda fikir edinmek mümkün olmamıştır.

Başbakanlık Dış İlişkiler Başkanlığı;

Başkanlığın verilerine göre, kamu görevlilerinin yurtdışı görevlendirme izinlerine ilişkin bilgiler aşağıya çıkartılmıştır.

TABLO:5
Kamu Görevlilerinin Yurtdışı Görevlendirme İzinleri

Yıllar	İzin Verilenler (Kişi Sayısı)	İzin Verilmeyenler (Kişi Sayısı)	Oran
1999	4.812	202	% 4.2
2000	9.242	91	% 0.9
2001	7.674	65	% 0.8
2002	2.663	92	% 3.0
Toplam	24.391	450	% 1.8

NOT: 1999 yılı son yedi aylık dönemi, 2002 yılı da 19.07.2002 tarihine kadarki dönemi kapsamaktadır.

Görüldüğü gibi izin verilmeyenlerin oranı oldukça düşük düzeydedir. Buradan çıkan sonuç, bu görevlendirmelerin yapılmasının zorunlu olduğu veya izin alınması konusunda ilgili kurum ve kuruluşların ısrarcı olduğudur.

Yurtdışı görevlendirmeleri konusunda izin işlemlerinin Başbakanlık tarafından yürütülmesinin maliyeti ve zaman kaybı dikkate alınarak konunun yeniden değerlendirilmesinde yarar olduğu muhakkaktır.

Milli Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı ve Merkez Bankası yurtdışı görevlendirmeler konusunda Genelge ile izin alması gerekmeyen kurumlar arasındadır.

Genelgenin açık hükmü olmasına rağmen; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ve kapsamdaki kuruluşlar, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Halk Bankası ve Ziraat Bankası, (TODAİE) Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsünün halen yurtdışı görevlendirmelerde Başbakanlıktan izin almadığı, TRT'nin ise yeni almaya başladığı anlaşılmıştır. (19.07.2002 tarihi itibarıyla)

Başbakanlık Ekonomik ve Mali İşler Başkanlığı;

Başkanlığın verilerine Göre 2002 Yılında Tasarruf Tedbirleri gereğince Başbakanlık iznine tabii olan konularda kurumların izin verilmeyen talepleri ve bu taleplerin parasal tutarları aşağıya çıkartılmıştır;

TABLO: 6

Kamu Kurum ve Kuruluşlarının İzne Tabi Harcamalarına Getirilen Kısıtlamalar ve Parasal Boyutu

S.No	Kurumun Adı	Talebin Türü	Parasal Tutarı
1	Tapu Kadastro Gn.Md.	Taahhüt Alımı	2.025.000.000.000
2	Çay İşletmeleri Gn.Md.	Temsil-Reklam	340.000.000.000
3	Türkiye Taşkömürü Kurumu	Temsil	40.250.000.000
4	Eti Holding Gn.Md.	Temsil-Reklam	274.500.002.000
5	Kıyı Emn. Gemi.Kur. Gn.Md.	Temsil	40.000.000.000
6	Milli Piyango Gn.Md.	Temsil	30.000.000.000
7	Özelleştirme İdaresi Bşk.	Reklam	580.000.000.000
8	Denizcilik Müsteşarlığı	Temsil	10.000.000.000
9	T. Kalkınma Bankası A.Ş.	Temsil	12.600.000.000
10	Maden Tetkik Arama Gn.Md.	Diğer	135.000.000.000
11	Basın,Yayın, Enf. Gn.Md.	Temsil	50.000.000.000
12	Meteoroloji İş. Gn.Md.	Temsil	7.000.000.000

13	Milli Savunma Bakanlığı	Temsil	318.400.000.000
14	İçişleri Bakanlığı	Demirbaş ve Bina	582.701.500.000
15	Milli Eğitim Bakanlığı	Temsil-Yatırım	373.950.000.000
16	Bayındırlık ve İskan Bak.	Diğer	435.634.320.000
17	Sağlık Bakanlığı	Yatırım	2.350.000.000.000
18	Ulaştırma Bakanlığı	Temsil	315.000.000.000
19	Tarım ve Köyşleri Bak.	Temsil	57.000.000.000
20	Çalışma ve Sos.Güv. Bak.	Temsil-Taşıt	102.000.000.000
21	Sanayi ve Ticaret Bak.	Temsil	178.000.000.000
22	Enerji ve Tab.Kayn. Bak.	Temsil-Reklam	1.868.560.000.000
23	Kültür Bakanlığı	Temsil	130.000.000.000
24	Turizm Bakanlığı	Diğer	620.000.000.000
25	Orman Bakanlığı	Reklam	100.000.000.000
26	Çevre Bakanlığı	Temsil	3.000.000.000
	Toplam		10.978.595.822.000

NOT: Tablodaki bilgiler 2002 yılı ilk (10) aylık döneme aittir. Kasım ve Aralık aylarında taleplerden karşılanan kısımlar olmuşsa bu rakamlardan düşülmesi gerekir.

Kurumların özellikle temsil-ağırlama ve reklam giderlerine ilişkin izin taleplerinin karşılanmaması veya miktar olarak azaltılarak karşılanması yönünde bir eğilim olduğu anlaşılmıştır

TASARRUF GENELGELERİNE UYULMASI KONUSUNDA AKSAYAN HUSUSLAR VE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

1. Tasarruf Genelgelerinin belli bir standardı yoktur. Genelge adı “Tasarruf Tedbirleri” olarak ifade edilmemiş olsa bile çoğu zaman içeriği gereği tasarrufa yönelik olduğu anlaşılan Genelgeler çıkartılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları ise yıllardan beri “Tasarruf Tedbirleri” olarak adlandırılan Genelgeler konusunda daha dikkatli olmaktadır.

2. Genelgeler genel olarak çalışma yaşamını Ankara’da sürdüren, taşranın ve diğer bakanlıkların işleyişi konusunda yeterince bilgi sahibi olmayan, olaylara rakamsal açıdan ve makro düzeyde bakma eğilimi kazanmış kişiler tarafından hazırlanmakta, geniş katılımlı bir konsensüs sağlanması yoluna gidilmemektedir.

3. Genelgeler çıkartılırken bazı kurum ve kuruluşların hiç kapsama alınmaması, bazılarının belli alanlarda istisnalar tanınması, Genelge çıktıktan sonra

belli kurum ve kuruluşlara yönelik olarak daha sonra değişiklikler yapılması bütünlüğü bozmakta ve etkinliği azaltmaktadır.

4. Ülkemizdeki ödenek sisteminin düzgün çalışmaması nedeniyle, Genelgelerle sınırlanan bazı konularda özellikle taşrada kamu hizmetlerinin sunumunda aksamalar olmakta, bunun bir yansıması olarak iş yapma azmi ve gayreti olmayan kamu görevlileri açısından çalışmamak için bu Genelgeler bahane edilmektedir.

5. Genelgelerin gereğinin kamu kurum ve kuruluşları tarafından yerine getirildiğinin takip ve tespiti tam yapılamamaktadır. Taşra birimlerinde belli periyotlarla düzenli denetim yapıldığından buralarda takip ve denetim büyük ölçüde yapılmakta, ancak merkez birimlerinde periyodik denetim olmadığından konunun takibi gereği gibi yapılamamaktadır.

6. Genelge hükümlerine uyulmamasının çoğu zaman cezai bir müeyyidesi yoktur. Memurlar açısından müeyyide en hafif disiplin cezasından ibarettir. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 125/A-c fıkrasında; **“Kurumca belirlenen tasarruf tedbirlerine riayet etmemek,”** UYARMA cezasını gerektiren bir suç olarak sayılmıştır. Genelge ile uymayanlara yeni bir ceza tayini de mümkün değildir. (Anayasanın 128. maddesi ikinci paragrafı gereği ancak Kanunla olabilir.)

7. Genelge hükümlerine hassasiyetle uyan ve geçmiş dönemlere göre önemli ölçüde tasarruf sağlanması konusunda çaba harcayan ve başarılı olanların tespiti, maddi ve manevi olarak ödüllendirilmesi yönünde bir düzenleme veya uygulama yapılmaması da önemli bir eksiklikler.

8. Kamu kurum ve kuruluşları merkez ve taşrada, Genelgelerle getirilen kısıtlama ve yasaklamalar nedeniyle bütçe imkânlarıyla yapamadıkları harcamaları gerçekleştirmek için Vakıf, Dernek v.b. adlar altında çeşitli yapılanmalara yönelmekte, buralara gelir temini için doğrudan ya da dolaylı olarak hizmetten yararlanan vatandaşlara baskı yapılmakta, bu durum da halkın Devlete olan güven duygusunu sarsmaktadır.

9. Özellikle son yıllarda kamuoyunda Devlet imkânlarının çok büyük miktarlarda yolsuzluklar aracılığıyla belirli kişi ve gruplara kanallize edilmesi sonucu ciddi bir şey yapılmadığı genel kabulü nedeniyle, kamu kurum ve kuruluşlarındaki telefon, yakıt, araç v.b. küçük sayılabilecek konularla uğraşılıyor görüntüsü verilmesi halk deymi ile “göz boyama” olarak nitelendirilmektedir.

KAMU HARCAMALARINDA TASARRUF SAĞLANMASI AMACIYLA YAPILABİLECEK DÜZENLEMELER

1. Kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasına ilişkin genel nitelikteki uzun vadeli düzenlemelerin ilgisine göre her yıl çıkan Bütçe Kanunlarına konulması, Taşıt Kanunu, Ayniyat Yönetmeliği, Devlet Harcama Belgeleri Yönetmeliği gibi mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması öncelikli bir tedbir olarak değerlendirilmelidir. Kapsam itibarıyla yukarıda sayılan mevzuata tabi olmayan kurum ve kuruluşlar için de kendi mevzuatlarında gerekli düzenlemeler yapılmalı ve bağlayıcı hükümler getirilmelidir.

2. Mevzuatta yapılacak düzenlemeler dışında zamanın şartlarına göre Tasarruf Tedbirlerine ilişkin ilave düzenlemeler yapılması kaçınılmaz olacaktır. Ancak bu düzenlemelerin en önemlisi olan Başbakanlık Genelgelerinin hazırlanış prosedürü gözden geçirilmelidir.

Mevcut uygulamada Başbakanlık tarafından hazırlanan Genelgeler için ilgisine göre Maliye Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı, Devlet Personel Başkanlığının görüşleri alınmaktadır. Bu birimlerin konuya ülkenin makro büyüklükleri açısından baktıkları bir gerçektir. Sadece bu birimlerin görüşleri alınarak uygulanabilirliğin sağlanması mümkün gözükmemektedir.

Yukarıda sayılan kurum temsilcilerinin yanı sıra Bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarının İdari ve Mali İşlerinden sorumlu olan uygulayıcı kişilerle, taşra birimlerinden aynı nitelikte seçilecek belli sayıda kişinin de katılımı sağlanarak kısa süreli bir alt komisyon çalışması yapılmalı, hangi alanlarda, hangi yöntemlerle tasarruf sağlanabileceğine ilişkin kriterler belirlenmeli, bu çerçevede hazırlanacak taslak Genelge Bakanlar Kurulunda da görüşülerek, bütün Bakanlar konu hakkında bilgilendirilmeli ve takibi konusunda mutabakatları alındıktan sonra yine Başbakan imzası ile Genelge çıkartılmalıdır.

Tasarruf tedbirlerine ilişkin izin, onay v.b. iş ve işlemler konusunda, yetki ve sorumluluk ilgili Bakanlara ait olmalı, Başbakanlık bu konudaki mevcut iş yükünden kurtarılmalıdır. Başbakanlığın buradaki fonksiyonu uygulamanın zaman zaman takibi ve denetlenmesini sağlamakla sınırlı olmalıdır.

3. Tasarruf Genelgelerinde kısıtlama ve sınırlama getirilecek konuların çok ayrıntılı olarak düzenlenmesi uygulamasından vazgeçilmelidir. Devletin üst düzey görevlilerinin ne kadar telefon görüşmesi yapabileceği, gazete alıp alamayacağı, çiçek gönderip gönderemeyeceği, temsil ve ağırlamayı nasıl yapacağına ilişkin düzenlemeler yapılması kolay kabul edilebilir bir durum değildir. Bu tür düzenlemeleri kurumların kendi içlerinde yapmalarının daha

uygun olacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle tasarruf tedbirlerinin öncelikle büyük harcama kalemlerine yönelik olarak alınması sağlanmalıdır. Nihai hedefin kamu harcamalarında tasarruf sağlamak olduğu gerçeğinden hareketle kurumların kendi şartlarına göre alabileceği tedbirleri belirlemeleri ve uygulamaları, rakamsal olarak sonuç alınabilen konuların sonuçlarının da tespiti için yapılması sağlanmalıdır.

4. Ödeneklerin zamanında ve yeterli miktarda gönderilmemesi nedeniyle, bütün talepler abartılı olarak yapılmakta, mevzuata uygun olmayan yol ve yöntemlere başvurulmaktadır. Özellikle taşraya bazı ihtiyaçların talebi sonucunda, “ödenek yoktur, mahalli imkânlarla karşılayın” tarzında cevaplar verilmesi Devlet ciddiyeti ile bağdaşır bir durum değildir. Merkezdeki görevlilerle kişisel ilişkileri iyi olanların rahat ödenek aldığı, olmayanların zorlandığı bir yapının sağlıklı olduğundan bahsedilemez. Bu nedenlerle ödenek sistemi gözden geçirilmeli, makul ölçülerde ve adil bir şekilde ihtiyaçların karşılanması sağlanmalıdır.

5. Ülkemizde her alanda olduğu gibi kamu yönetimi alanında da ihtiyaçlara yönelik yeterli yasal ve idari düzenleme yapılmakta fakat uygulanması konusunda aynı başarı sağlanamamaktadır. Kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasına ilişkin düzenlemeler yapılmasının amacı, bu düzenlemelere uyulması ve sonuçta kamu harcamalarında geçmiş döneme oranla azalma sağlanması, hiç olmazsa artma olmaması veya makul seviyede artış olmasını temin etmektir. Dolayısıyla yapılan düzenleme ve alınan kararların uygulanıp uygulanmadığının çok sıkı takip edilmesi şarttır. Tasarruf tedbirlerinin gereğinin yapılıp yapılmadığının özellikle merkez birimlerinde Müfettişler tarafından denetlenmesi sağlanmalıdır. Kurumların kendi müfettişleri tarafından bu denetimin yapılmasının zor olacağı değerlendiriliyorsa, Başbakanlık Müfettişlerinin veya Başbakanlık Onayı ile farklı kurumların müfettişlerinin bu denetimi yapmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır. İş yükü açısından bunun zor olacağı değerlendirilirse de hiç olmazsa her yıl örnekleme olarak seçiler bazı merkez teşkilatları için bu işlem yapılmalıdır.

6. **Yapılacak denetimler neticesinde kamu harcamaları konusunda gerekli** hassasiyeti göstermediği tespit edilen görevliler hakkında ünvanı ne olursa olsun mutlaka işlem yapılmalı, idari ve cezai yönden ilgili bu uygulamasının karşılığını görmelidir. Bununla birlikte düzenlemelere uygun hareket eden, ülkemizin içinde bulunduğu durumu dikkate alarak tasarruf konusuna önem veren ve bu konuda olumlu, somut adımlar atan veya atılmasını sağlayan kamu görevlilerinin de maddi ve manevi olarak mutlaka ödüllendirilmesi sağ-

lanmalıdır. Bu konuda personel mevzuatlarında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

7. Kamu kurum ve kuruluşlarının doğrudan veya dolaylı olarak kurdukları veya kurdurdukları Vakıf ve Derneklerle ilgili olarak acilen bir çalışma yapılmalı, bunların mali durumları tespit edilmeli ve bankalarda düşük faizlerle bekleyen trilyonlarca liralık kaynak için gerekli tedbirler alınmalıdır. Devletimizin yurtiçinden ve dışından sürekli borçlanmak zorunda kaldığı bir ortamda bu kaynakların Devlete borç veren bankalarda daha düşük faizlerle tutuluyor olmasının kabul edilebilir bir tarafı yoktur. Yapılması gereken bu vakıf ve derneklerin paralarına el koymak değil, hangi amaçlarla toplanmışsa, o amaca uygun kullanılmasını sağlamak ve aynı konuda bütçe kaynaklarını kullanmamaktır. Ancak bu konuda geleceğe yönelik olarak yeni düzenlemeler yapılması da zorunludur.

8. Kamu harcamalarındaki israf konusunda kamuoyunun hassasiyeti de dikkate alınarak, kamu kurum ve kuruluşlarının harcamalarının belli periyotlarla ve ayrıntılı olarak internet ortamında halka duyurulması sağlanmalıdır. Bu şekilde kamuoyu baskısı da devreye sokulmalıdır.

SONUÇ

Kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasıyla ilgili olarak Başbakanlık tarafından çıkartılan Genelgelerin istenen sonucu verip vermediği konusu ile ilgili olarak elde edilen bilgi, belge ve kanaatler yukarıda ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Kuşkusuz bu konunun daha geniş bir zaman aralığında kamu kurum ve kuruluşlarının verilerine de inilerek derinlemesine incelenmesi halinde kapsamlı tespitlerde bulunulması ve öneriler geliştirilmesi mümkündür.

Kamu harcamalarında tasarruf sağlanması konusunu bir bütün olarak ele almak gerekmektedir. Yani belli cari harcamaların azaltılması gerekli ve faydalı olmakla birlikte kuşkusuz yeterli değildir. Hatta bazı durumlarda cari harcamaları kısmaya yönelik zorlamalar kamu hizmetlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Kamu harcamalarında tasarruf sağlanmasını, kamunun cari, yatırım, sermaye teşkili ve transfer harcamaları kapsamında ele almak, bu harcamaların etkinlik, verimlilik ve tutumluluk ilkeleri çerçevesinde yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak olarak anlamak daha sağlıklı ve çağdaş bir yaklaşımdır. Çünkü, iyi bir fizibiliteye dayanmayan büyük bir yatırım, yıl boyunca Tasarruf Genelgesi ile sağlanacak artıları bir kalemde silip götürebilmektedir.

Devletin yeniden yapılandırılması kapsamında “Kamuda Etkin Yönetimin Geliştirilmesi” ne yönelik talepler uzun zamandır yüksek sesle dile getirilmekte ve tartışılmaktadır. Kamu harcamalarının etkin, verimli ve tutumlu olarak yapılması da bu çerçevede ele alınan konulardan bir tanesidir.

Uzun yıllardır yapılan çalışmalardan belli somut sonuçlara ulaşıldığı bir gerçektir. Artık sorunların neler olduğu bilinmekte, pek çoğunun da nasıl çözümleneceği belirlenmiş bulunmaktadır. Artık yapılması gereken bu çözüm önerilerinin siyasi irade tarafından en kısa zamanda hayata geçirilmesidir. Büyük Atatürk’ten devraldığımız mirasa yapabileceğimiz en büyük katkı da bu olacaktır.

KAMU YÖNETİMİNDE YENİDEN YAPILANMA

Dr. Osman GÜNAYDIN*

GİRİŞ

Kamu Yönetimi kavramı; devlet, vilayet, belediye ve köy yönetimleri olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle; kamu hizmetlerini yerine getirme faaliyetleri ile bu hizmetleri yürütmekle yükümlü yönetim aygıtının (personel dahil) bütününe kamu yönetimi denilebilir (Hançerlioğlu, 1981: 203, Gözübüyük 1983: 2). Bu durumda, yasama, yürütme ve yargı organları ile merkezi yönetim ve yerel yönetimler kamu hizmetlerini yürütmekle yükümlü olduğuna göre ülkemizdeki kamu yönetimi sistemini meydana getirmektedirler.

Bu tanımlardan kamu yönetiminin biri “işlevsel” diğeri “örgütsel” olmak üzere temelde iki yönünün olduğu ortaya çıkmaktadır. İşlevsel bir terim olarak kamu yönetimi, genel hukuksal kuralları ve kamu politikası kararlarını uygulama sürecini açıklamaktadır.

(Durna-Eren, 2002:56). Örgütsel bir kavram olarak kamu yönetimi ise devletin hem merkezi hem de yerel düzeydeki örgütsel yapılanmasını ifade eder (Eryılmaz, 1999:7).

Kamu yönetimi kavramını biri “dar” diğeri “geniş” olmak üzere iki şekilde daha açıklayabiliriz. Geniş anlamda kamu yönetimi; yasama, yürütme, yargı organlarını, bunların yürüttükleri faaliyetlerin tümünü içine alan oldukça kapsamlı bir deyimdir. Dar anlamda kamu yönetimi ise; sadece “yürütme ve idare” alanındaki teşkilat ve faaliyetleri içeren bir kavram olarak tanımlanabilir (Gözübüyük, 1983: 1-10, Karluk 1994: 34-38).

Literatürde ve günlük hayatta kamu ekonomisi, kamu hizmeti, kamu kesimi, kamu sektörü gibi ifadelerle çok karşılaşıldığı bilinen bir gerçektir. Bize göre bunların hepsi kamu yönetimi ana kavramından ortaya çıkan türev tanımlamalardır. Onun için kamu yönetiminde yeniden yapılanma çalışmaları ile bu kavramlar anlam ve içerikleri ile birebir ilişki halindedir.

*Kırıkkale Vali Yrd.

Kamu yönetimi olgusunun parasal ve mali boyutlarını ifade etmek için “kamu sektörü” kavramını kullanırız. Sistemin diğer ayakları da kuşkusuz özel sektör ve üçüncü sektördür. Kamu sektörü terimini de yine “geniş ve dar” anlamları ile kabaca ikiye ayırmak mümkündür. Geniş anlamda kamu sektörü; ilke olarak bölünmez sosyal fayda sağlayan kamu hizmetlerini, bunları üreten kamu otoritelerini, piyasa şartlarında fiyat karşılığında üretilen mal ve hizmetler ile bunları üreten kamu ekonomisi üretim birimlerini kapsayan oldukça geniş bir yelpazeyi ifade eder. Geniş anlamda kamu sektörü kavramının içeriğini başlıca şu başlıklar altında belirtebiliriz.

- 1- Konsolide bütçeye (genel ve katma) dahil kuruluşlar
- 2- Kamu İktisadi Teşebbüsleri
- 3- Sosyal Güvenlik Kuruluşları
- 4- Yerel Yönetimler
- 5- Bütçe dışı fonlar

Dar anlamda kamu sektörü ise; piyasa şartları dışında işleyen ve kamu hizmetlerini yürüten genel, katma ve özel bütçeli kamu kurum ve kuruluşlarından meydana gelir (Karluk, 1994:34-38, Durna-Evren,2002:56). Buna göre “geniş anlamda kamu yönetimi” deyiimi ile “dar anlamda kamu sektörü” kavramı aynı objenin değişik açılardan (yönetisel, ekonomik) ifade ediliş biçiminden başka bir şey değildir.

Kamu ekonomisi, kamu kesimi, kamu sektörü ya da kamu yönetiminin varlık nedenleri ülkenin kullanılabilir kıt kaynakları ile vatandaşlara (müşterilere) sunulan “kamu hizmetlerini”, yeterli nicelik ve nitelikte etkin bir şekilde üretmektir. Kamu hizmeti terimi; kamu yönetimiyle olduğu kadar, ekonomi, maliye, hukuk, siyaset bilimi, sosyoloji v.b. birçok sosyal bilim dalını ilgilendiren komplike ve çok yönlü bir karakter taşımaktadır (Günaydın, 1998 : 5). Kamu hizmeti kavramını; “siyasal organlar tarafından kamuya yararlı olarak kabul edilen ve bir kamu kuruluşunun ya kendisi ya da yolun denetimi ve gözetimi altında özel sektör tarafından kamuya sağlanan hizmetlerdir “şeklinde tanımlayabiliriz (Günday, 1996:219, Gözübüyük-Akıllıoğlu, 1992: 220).

İster modern, ister postmodern yöntemlerle olsun vatandaşlara (müşterilere) sunulan kamu hizmetlerinin yukarıda ifade edilen boyutlarının yanısıra fayda-maliyet analizlerini gerektiren olmazsa olmaz bir de iktisadi ve mali kaynak boyutu vardır. Kamu hizmetlerinin örgütlenmesi ve üretimi ile ilgili yapılan hukuksal, idari ve teknik düzenlemelerde çoğu kez iktisadi ve mali kaynak boyutu göz ardı edilmektedir.

Kavramsal çerçevesini çizmeye çalıştığımız kamu yönetimi sisteminde; yeniden yapılandırma çalışmaları üzerine ciltler dolusu yazmak imkân dahilindedir. Yukarıda yaptığımız tanımlama ve çerçeve açıklamaların ışığında genel anlamıyla kamu yönetiminde yeniden yapılandırma (reform) çalışmalarını başlıca beş (5) kategori halinde ele almak gerektiğini düşünmekteyiz.

- a) Kamunun piyasa koşullarında üretimden vazgeçmesi (özelleştirme)
- b) Personel rejiminde yeniden düzenleme
- c) Kamu yönetimi aygıtlarının işlevlerinde ve işleyişinde yeni düzenlemeler
- d) Merkezi yönetimde yeniden yapılandırma
- e) Yerel yönetimler reformu

Bu makalede siyasal ve ekonomik sistemimizin önemli bir bölümünü oluşturan geniş anlamda kamu sektörünün tamamını elden geçirmeyi (devletin ekonomideki hacmi ve rolü dahil) gerektiren genel kamu yönetimi reformunun bir kısmını teşkil eden ve “e” şıkkında yer alan “yerel yönetimler reformu”nu farklı bir yaklaşımla irdelemeye çalışacağız.

I - YENİDEN YAPILANMANIN ARKA PLANI

Bugün dünyadaki hemen her ülke ekonomik sistemlerinin kamu sektörü (kamu ekonomisi), özel sektör (piyasa ekonomisi) olmak üzere iki ana kesimden meydana geldiği bilinmektedir (Türk, 1994;60). İş gücü, sermaye, doğal kaynaklar, teşebbüs gücü, teknoloji v.b. üretim faktörleri; ülkelerin sahip oldukları ve ekonomilerinin iki ana sektörü arasında paylaştırdıkları iktisadi ve mali kaynaklardan başka bir şey değildir. Siyasal rejimleri, kamu yönetimi sistemleri, tarihsel gelenekleri ve ekonomik modellerine göre ülkeden ülkeye değişiklikler göstermekle beraber; sözkonusu üretim faktörleri hemen her ülkede, özel sektör ve kamu sektörü arasında değişken oranlarda paylaşılmaktadır. Başka bir ifadeyle, ülkelerin üretim faktörlerinin bir kısmı piyasa ekonomisinin, diğer bir kısmı da kamu ekonomisinin kontrolünde üretim sürecine girmektedir (Günaydın, 1998 :1).

Özel ihtiyaçlar ve kollektif (kamusal) ihtiyaçlar olarak, iki grupta toplayabileceğimiz insan ihtiyaçları bu iki sektör tarafından üretilen mal ve hizmetlerle karşılanır (Bulutoglu, 1981:1-30). Özel sektör, serbest piyasa koşullarında özel mal ve hizmetler üreterek bireylerin özel ihtiyaçlarını, kamu sektörü de kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmetler üreterek birey ve toplumların kamusal ihtiyaçlarını karşılar. Diğer bir ifadeyle, özel mal ve

hizmetler piyasa ekonomisinin üretim birimleri olan firmalar, kamusal mal ve hizmetler ise kamu ekonomisi üretim birimleri olan kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilerek, bireylerin ve toplumun fayda ve kullanımına sunulur. Tarihsel süreç içerisinde, ülkelerde ve toplumlarda meydana gelen sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik değişme ve gelişmelere göre kamu sektörü ve özel sektörün ekonomideki nispi ağırlıkları sürekli değişmiştir (Şener, 1980:22, Türk, 1994:55, Karluk, 1994:38).

18. ve 19. yüzyılların klasik liberal düşünce ve uygulamalarında devlet iktisadi ve mali kaynakları rasyonel kullanmayıp, israf eden ve katlanılması zorunlu bir fena olarak kabul edilmekte, sosyo-ekonomik sistem içerisinde minimum bir hacimde tutulması gerektiği savunulmaktaydı. Ancak 20. yüzyılın ilk yarısında dünyada yaşanan sosyal, politik ve ekonomik gelişmeler klasik liberal iktisat politikalarında önemli değişikliklere gidilmesine neden olmuştur. I. ve II. Dünya Savaşlarının her alandaki büyük tahribatları, 1929 dünya ekonomik krizi ve ardından geliştirilen müdahaleci Keynesyen iktisat modelleri, liberal kapitalist sisteme alternatif olarak ortaya çıkan sosyalist kolektivist ekonomi modeli ve uygulaması, bütün bu sorunlar yumağı içerisinde gelişen “sosyal refah devleti” anlayışı v.b. birçok faktör, ekonomiye devlet müdahalesinin artmasına neden olmuştur. Dolayısıyla, bu zaman dilimi içerisinde, kamu sektörünün dünya ekonomilerindeki nispi payı ve ağırlığı giderek artış göstermiştir.

45-50 yıllık pratik sonucunda, kamu kesiminin aşırı büyüdüğü, kaynak dağılımında rasyonelliğin ve kaynak kullanımında etkinlik ve verimliliğin kaybolduğu, devletin kaynak yutan bir dev haline geldiği fark edilmiş ve bu büyük soruna çözüm yolları bulma gereği ortaya çıkmıştır. Sosyal, kültürel, teknolojik ve özellikle ekonomik açıdan değişimi öngören düşünceler küreselleşen dünyada hızla yayılmıştır.

Liberal kapitalist ekonomilerde 1930’lu yıllardan itibaren yaygın olarak uygulanmaya başlayan Keynesçi ekonomi modelleri ve uygulamaları; 1960-1970’li yıllara gelindiğinde sorgulanmaya, çeşitli eleştirilere tabi tutulmaya ve ciddi sarsıntılar geçirmeye başlamıştır. Başta Milton Friedman olmak üzere; bazı teorisyenler tarafından çeşitli platformlarda, devlet müdahaleciliğinin azaltılmasını ve/veya biçiminin değiştirilmesini öngören görüşler savunulmaya, yeni modeller üretilmeye başlanmıştır. Kanaatimizce insanlık tarihi iktisadi düşünce düzeyinde bir kez daha tekrerrr ediyordu. 1970’li yılların sonları 1980’li yılların başlarından itibaren dünyada uygulanmaya başlayan serbest piyasaya yönelik ekonomi politikalarının arka planını teşkil eden bu düşünce ve

yaklaşım değişiklikleri, Türkiye dahil gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülkede; siyasal ve ekonomik sistemlerde yeniden yapılanma ve özelleştirme hareketlerini başlatmıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllara egemen gözüken yeniden yapılanma sürecinin en belirgin öğeleri arasında “özelleştirme”, “deregülasyon” ve “küreselleşme” olgularını saymak mümkündür (Şaylan, 2000; 12).

Ülkeler, geliştirilen çeşitli özelleştirme teknik ve yöntemlerini kullanarak, önemli ölçüde özelleştirme faaliyetleri gerçekleştirmiş, ekonomide kamu sektörünü, devleti küçültme yoluna gitmişlerdir. Yirminci yüz yılın son çeyreğinde başlayan ve halen devam eden özelleştirme hareketlerine; önemli ölçüde, kamu kumullarının hizmet üretmedeki performans yetersizlikleri kaynaklık etmiştir (Emek, 2002:1).

Gezegemizdeki toplumların ve bireylerin sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçları sürekli bir değişim geçirdiği için söz konusu ihtiyaçları karşılamak üzere kurulup örgütlenen kamu yönetimi sistemleri de değişmek, gelişmek zorundadır. 1930’lar ve 1940’larda merkezi ve hiyerarşik bürokratik anlayışla dizayn edilmiş kamu yönetimleri; 1990’lı yılların hızlı değişen bilgi, (Kızılcık 2002:37) iletişim ve yönetişimin etkili olduğu toplumsal ve ekonomik düzleminde kendilerinden beklenenleri yeterli kalite ve kantitede veremez hale gelmişlerdir.

Bugün kamu yönetiminde değişim ve yeniden yapılanma çalışmaları dünyanın en gelişmiş ülkesinden en geri kalmış ülkesine kadar görülmekte, bu durum ilginç ortak noktaların ve benzerliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Özer, 2000:96). Birçok ülkenin deneyimi; kamu yönetimindeki değişim ve yeniden yapılanmanın;

- a) Siyasal liderlikteki değişim,
- b) Toplumsal tutumlardaki dönüşüm,
- c) Yönetim kuramındaki entelektüel gelişmeler
- d) Özellikle başarısızlığın kavranması ve yenilenme ihtiyacı

gibi bazı önkoşullara bağlı olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Bunlardan bir kaç gerçekleştiği zaman değişim olabilmektedir. İngiltere’de 1988-95, Fransa’da 1995-97, ABD’de 1980, Yeni Zelanda’da 1984, AB’de 1999 yıllarında gerçekleşen dönüşüm ve yeniden yapılandırılmalr söz konusu değişim süreci içerisindeki somut örneklerdir (Duggett, 2002:2).

II - TÜRKİYE’DEKİ GELİŞMELERİN SEYRİ VE DEĞİŞİM İHTİYACI

Dünyadaki bu gelişmelerin ülkemizdeki yansımaları ekonomide, kamu yönetimi sisteminde çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. 1930’lu yıllardan

1980’li yıllara kadar uygulanan müdahaleci ekonomi politikalarından kuşkusuz Türkiye’de etkilenmiştir. Ancak Türkiye’nin kendine özgü bir takım nedenleri de vardır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti; uzun yıllar süren savaşların (Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı) yıkıntıları ve bu savaşlar sonucu dağılan Osmanlı İmparatorluğu’nun mirası üzerine kurulmuştur. Yetişmiş insan gücü, sermaye birikimi, serbest teşebbüs ruhu ve gücünden tamamen yoksun bir toplum ve harabeye dönmüş bir ülke söz konusuydu.

Yukarıda işaret ettiğimiz dünyadaki genel ve Türkiye’ye özgü koşulların etkisiyle ülkemizde, özellikle 1930-1950 arası dönemde sosyo-politik ve ekonomik hayatta katı devletçilik politikaları uygulanmıştır. Çok partili demokratik rejime geçtiğimiz ve nispeten liberal politikaların benimsendiği 1950-1960 arası dönemde de kamu sektörünün ağırlığı azalmamış, kurulan çok sayıdaki Kamu İktisadi Teşebbüsleri ile sürekli artış eğilimi sergilenmiştir (Atasoy, 1993:72-74, Aktan, 1993:132). Son yıllarda GSMH’nın yarısından fazlası kamu bütçelerince (KİT’ler dahil) kullanılmaktadır. Bunun hem sebebi hem de sonucu olarak ekonomik yaşam tümüyle politize olmuştur (Savaş, 1997:4).

1980’li yıllardan itibaren dünyadaki özelleştirme, kamu sektörünü ve devleti küçültme şeklindeki yaygın gelişmelerin ülkemizdeki yansıması ise çok geçmeden etkisini göstermeye başlamıştır. Bu değişim, ithal ikameci, ekonomik modelin terk edilmesi, ihracata dayalı dış ve iç rekabete açık serbest piyasa ekonomisi modeline geçilmesi şeklinde kendini göstermiştir. Benimsenen bu yeni modelin temel esprileri; aşırı büyüyen kamu sektörü payını azaltmak, kamu kesimini ve devleti küçültmek, iç ve dış güvenlik, adalet, dış politika eğitim, sağlık ve temel alt yapı gibi asgari işlevlere indirmektedir. Devleti; piyasa ekonomisinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütebildiği mal ve hizmet üretimi işletmeciliğinden çıkarıp, genel ve makro politikaları belirleyici, etkin şekilde düzenleyici, yönlendirici ve denetleyici bir konuma getirmektedir.

Avrupa Birliğinin eşiğinde ve demokrasi içerisinde kalkınmaktan başka alternatif bulunmayan ülkemizde, bu alanda karşılaşılan en büyük sorun; sınırlı iktisadi ve mali kaynakların önce oluşumunu sağlamaktır. Sonra da kamu ve özel sektörler arasında sosyal refahın optimizasyonunu sağlayacak bir şekilde dağılımını ve her iki sektörde etkin ve verimli bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Kalkınma yolunda temel sorun sermaye birikimi, iktisadi ve mali kaynak sorunudur (Aktan, 1993: 38-40, Aren, 1984:245). Sosyo-ekonomik bakımdan gelişmiş ve/veya gelişmekte olan her ülke; uyguladığı ekonomi politikaları gereği iç kaynaklarını artırmaya ve dış kaynaklardan (yabancı sermaye, dış krediler vb.) ilaveler temin etmeye çalışır. Ancak bundan daha da önemlisi, mevcut olan ve elde edilen kaynakların yerinde ve verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

Atıl kapasiteleri harekete geçirmek ve yeni kaynaklar bularak, devasa kamu sektörü bütçe açıklarını kapatmak gereği açıktır. Ancak elde mevcut iktisadi ve mali kaynakların ana ve alt sektörler (özel-kamu, merkez-yerel) arasında rasyonel bir şekilde dağılımını, kaynak israfına yol açmadan, etkin ve verimli kullanımını sağlamak da önemli ve gereklidir. Bütün bunlar Türkiye gibi sınırlı kaynaklarla kalkınma uğraşısı veren bir ülkede ekonomik ve sosyal refah düzeyinin yükseltilmesinde, sosyal barışın tesisi ve devamının sağlanmasında birinci derecede belirleyici bir rol oynamaktadır (Günaydın, 1998:4).

Bu gün itibariyle ülkemizin sahip olduğu iktisadi kaynakların önemli kısmı sarf edilen bunca özelleştirme çabasına rağmen, öyle ya da böyle kamu sektörü tarafından tasarruf edilmekte ve devletin elinde bulunmaktadır (Aktan, 1993:55-68). Parasal kaynakların yanında aynı kaynakların da (özellikle hazine arazileri) direkt ve/veya dolaylı olarak kamu otoritelerinin kontrolünde olduğu gerçeği göz önüne alındığında, kamu sektörünün genel ekonomi içerisinde belirleyici ağırlığı daha çarpıcı bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bütün bu olumsuzlukları gidermenin yolları özelleştirme, yerelleştirme, işlev ve işleyiş açılarından postmodern kamu yönetimi modelleri geliştirip uygulamaktan geçer.

Kısacası dünyada son 25-30 yıldır süregelen değişim süreci her bakımdan ülkemizi de etkilemiş, diğer alanlardaki gelişmelere paralel, kamu yönetimi sistemimizde de köklü ve kalıcı bir değişim ve yeniden yapılanma ihtiyacını ortaya koymuştur. Bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler, toplumsal ihtiyaçların yanında bu ihtiyaçları karşılamak üzere kurulmuş bulunan kamu yönetiminin merkezi ve yerel düzeydeki örgütlenmesi ve işleyişinde de değişimi zorunlu kılmaktadır. Merkezi yönetimin görevlerindeki oransal artış, sistemin birçok noktada tıkanmasına ve işleme bozukluklarına yol açmaktadır. Kamu yönetiminde insan kaynaklarını, yönetsel ilkeleri ve işleyişi de içeren bütüncül, köklü ve kalıcı bir değişim ihtiyacı devam etmektedir (VIII. BYKP: 191).

2001 - 2005 yılları arasında uygulanmakta olan “Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı”da yukarıda özetlendiği gibi kamu yönetimi sistemimizin halen mevcut tıkanıklıklarını, açmazlarını ve olumsuzluklarını tespit etmiştir. Plan ayrıca “Bu çerçevede kamu kuruluşlarının amaçlarında, görevlerinde, görevlerin bölüşümünde, teşkilat yapısında, personel sisteminde, kaynaklarında ve bunların kullanılış biçiminde halkla ilişkiler sisteminde mevcut aksaklıkları ve eksiklikleri gidermek.....” gerektiğini vurgulayıcı bir şekilde ifade ederek kamu yönetimi sistemimizde köklü bir değişim ve yeniden yapılanmanın gereklilik ve zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

III - BİR YENİDEN YAPILANDIRMA ARACI OLARAK ÖZELLEŞTİRME

Devleti hür teşebbüsün faaliyet alanından çıkararak, hacimce küçültüp, daha işlevsel, dinamik ve kuvvetli bir yapıya kavuşturmak gerektiği bu gün hemen herkes tarafından tartışmasız kabul edilmektedir. Öyleyse bu işlemler nasıl gerçekleştirilecektir? İşe, kamu kesiminin ekonomimiz içindeki parasal büyüklüğünün gerçekçi bir şekilde tespiti ile başlamak gerekecektir. Bu tespit ve belirlemelerden sonra hedefe ulaşmak için izlenecek yollardan birisi “Özelleştirme” diğeri ise “Yerelleştirme”dir. Gerçekçi ve paralel bir şekilde yürütülmesi gereken özelleştirme ve yerelleştirme uygulamaları ile kamu yönetimi sistemini yeniden yapılandırmak gerekmektedir.

Özelleştirmenin en doğru ve ideal şekillerde başarıldığını ve devletin hür teşebbüsünün faaliyet alanından tamamen çıkarıldığını varsayalım. Kaldı ki; yeterli rekabetin bulunmadığı piyasalarda özelleştirme sonrası beklenen etkinlik ve eşitlik şeklindeki kamusal yararlara her zaman ulaşamayacağını, yeterince denetlenemeyen özel tekellerin tüketicilere daha yüksek fiyattan kamu hizmeti sunabileceğini belirten yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yukarıdaki varsayıma tekrar dönecek olursak, bu takdirde sorunlar tamamıyla çözülmüş olacak mıdır? Elbette ki hayır.

Çeşitli ülkelerde bir yandan özelleştirme ile devletin ekonomideki hacmi, rolü ve görevleri daraltılmaya çalışılırken (Aktan, 1999: 1). Diğer yandan kamu hizmetleri subsidyarite ilkesi gereği yerel yönetimlere bırakılarak, toplam kalite yönetimi ve diğer postmodern yönetim modelleri uygulanarak, kamu hizmetlerinde kalitenin ve verimliliğin artırılmasına çalışılmaktadır. Kamu hizmetlerinden bazılarının özel sektör tarafından yerine getirilmesi, yani bazı kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi eğilimi gittikçe yaygınlaşmaktadır. Ancak belirtmek gerekir ki, bu türden uygulamaların yaygınlaşması, vatandaş ile devlet ve kamu yönetimi arasındaki zaten zayıf olan bağı iyice tehdit eder noktaya getirme riskini de taşımaktadır (Öztürk, 1999:15).

IV - KAMU HİZMETİ ÜRETİMİNDE ETKİNLİK-VERİMLİLİK ARAYIŞLARI VE YERELLEŞTİRME

Tüm kamusal mal ve hizmetlerin özelleştirilmesi mümkün ve mantıklı olmayacağına göre; merkezi yönetimin üstlendiği bir kısım kamu hizmeti görev ve fonksiyonlarının kaynaklarıyla birlikte yerel yönetimlere devredilmesi, yani yerelleştirilmesi en akılcı çözüm olarak görülmektedir. Ancak yerelleştirme ya da yerel yönetimler reformu tek başına kamusal hizmetlerin kaliteli, etkin ve

verimli sunulması anlamına gelmez. Yerel yönetim hizmetlerinde yüksek performansı elde edebilmek için “müşteri tatmini”, “kalite”, “stratejik yönetim” ve “sürekli gelişme” üzerinde odaklanan bir yeni yönetim felsefesi ve kültürünün yerel yönetimler tarafından benimsenmesi ve uygulanması gerekir (Aktan, 1998:75).

Bu gelişmelerden sonra stratejik açılardan özelleştirilemeyecek veya özelleştirilmesi fiilen mümkün olamayan büyük sayı ve miktarlarda kamu hizmetleri her zaman var olmaya devam edecektir. Bu hizmetler yine devlet ve kamu yönetiminin merkezi yönetim ve yerel yönetimler şeklindeki hizmet üretim birimlerince kamuya sunulmaya devam edilecektir. Ekonomisinde yeterli rekabetçi bir yapının bulunmadığı, gelir dağılımının bozuk, işsizlik ve göç oranının yüksek olduğu ülkemizde, bazı kamu hizmetlerinin üretimini bazı görüşlerde ileri sürüldüğü gibi piyasa dinamiklerine bırakmak (en azından şu aşamada) doğru bir yaklaşım değildir (Emek, 2002:8).

Merkezi yönetim ile yerel yönetimleri, kamu ekonomisinin hizmet üretim birimleri olarak nitelendirebileceğimizi daha önce belirtmiştik. Bu hizmet üretim birimleri birlikte veya ayrı ayrı, topluma bireylere çok sayı ve türdeki kamu hizmetlerini üreterek sunmakta ve bunların finansmanı için kamu gelirleri ve diğer mali kaynaklar üzerinde tasarrufta bulunmaktadır. Bu idareler ya da birimler; kamusal mal ve hizmet üretim ve sunum faaliyetlerini belirli bir siyasal, hukuksal ve yönetsel çerçeve içerisinde yürütürler. Kamu ekonomisi eliyle maliyeti ödenen kamu hizmetlerinin karşılanması, kamu yönetimi kurumlarının bu mal ve hizmetleri bizzat kendilerinin üretmesi anlamına gelmeyip, piyasadan satın alma yoluyla da sağlanması mümkündür (Stiglitz 2, 1992:218).

Merkezi yönetimin merkez örgütü ve taşra teşkilatı ile belediyeler, köyler ve İl Özel İdareleri ülkemizde kamu yönetiminin en önemli hizmet üretim birimleridir. Bu hizmet üretim birimleri; kendilerine Anayasa ve yasalarla verilen görevleri yerine getirirken ülkenin belirli, sınırlı ve kıt kaynaklarına başvurmak, aynı üretim faktörleri pastasını paylaşmak zorundadır. Kamu-özel bütün üretim birimleri, gelir ve özellikle harcama yönünden aynı yıllık GSMH içerisinde yer almaktadırlar.

Ülkemiz yıllık GSMH’sının yaklaşık üçte birinden fazla bir kısmına direkt ve/veya indirekt olarak hükmeden dar anlamda kamu sektörü (geniş anlamda kamu yönetimi demektir)ndeki aşırı merkeziyetçi idari ve mali örgütlenme nedeniyle kamu hizmetlerine ilişkin görev, yetki ve kaynakların büyük bir çoğunluğunun merkezde toplandığı görülmektedir. Türkiye’de kamu hizmet-

lerinin ancak % 10-12'si yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir. Bu oran Almanya'da % 70'lere dayanmışken Avrupa ülkeleri ortalaması % 50 civarındadır (Başesgioğlu, 1998:3).

Aşırı merkezcilik nedeniyle yerel kamu hizmetlerinin yeterli düzeyde etkin ve verimli bir şekilde üretilip sunulmadığını, böylece ülke kaynaklarının israf edilmekte olduğunu düşünmekteyiz. Belirli bazı kamu hizmetleri yetki ve kaynakları ile birlikte; yerel yönetimlere devredilirse, söz konusu yerel kamu hizmetlerinin daha düşük maliyette, daha yüksek kalite ve miktarlarda, hızlı, etkin, verimli ve isabetli bir şekilde vatandaşların tüketimine sunulabileceğini savunmaktayız.

Uzun vadeli strateji ve VIII. BYP'da da öngörüldüğü gibi yerel yönetimler kanunların yasaklamadığı veya başka idarelere vermediği yerel nitelikli kamu görevlerinin yerine getirilmesinde yetkili kılınmalı, kamu hizmetlerinin yerinden karşılanması esas olmalıdır. Hizmet üretiminde etkinliğin ve kıt kaynakların kullanımında akılcılığın gereği budur (VIII. BYP : 199).

Unutulmamalıdır ki, kıt kaynakların rasyonel dağılımı ile etkin ve verimli kullanımı sadece piyasa ekonomisinin sorunu değildir. Etkinlik ve verimlilik en az özel sektör kaynaklarında olduğu kadar, kamuya ayrılan kaynakların kullanımında da büyük önem arz etmektedir (Günaydın, 1998 : 272).

V-MERKEZ-YEREL ARASI HİZMET-KAYNAK BÖLÜŞÜMÜ VE DEVRİNDE UYULABİLECEK KRİTERLER

Kamu yönetimi sistemimiz merkezi idare yerel yönetimler olarak ikili bir ayrıma tabi kılındığına göre, kamu hizmetlerinin ve kamusal kaynakların da bu iki kesim arasında bölüştürülmesi gerektiği açıktır. Diğer bir ifadeyle görev ve kaynak bölüşümünün gerçekleştirilmesi, idari merkeziyet ve idari ademi merkeziyet ayrımının zorunlu bir sonucudur. Merkezi yönetimle yerel yönetimler arasındaki ilişkilerin iki yönü vardır. Birincisi görevlerin diğeri ise kaynakların bölüştürülmesidir. Aynı olguyu gelir ve giderlerin bölüşümü şeklinde de ifade edebiliriz. Çünkü, her görevin gerçekleştirilmesi bir harcamayı gerektirir. Bu sebepledir ki hizmet, mali planda harcama olarak kendini gösterir (Nadaroğlu, 1994:51).

Burada hangi kamu hizmetlerinin kaynaklarıyla birlikte merkezi yönetimden yerel yönetimlere devredilmesi gerektiği ikinci olarak kamu hizmetlerine genel ekonomiden tahsis edilen kamusal kaynakların bu iki kesim arasında yeniden nasıl paylaştırılması gerektiği ilkel düzeyde tartışılacaktır.

Hizmet ve kaynak bölüşümü; Türkiye gibi üniter yapılı devletlerde merkezi idare ile yerel yönetimler arasında gerçekleşir. Federal devlet sistemi söz konusu olduğunda bu İkiliye bir de federe devlet eklenir. Kamu hizmetlerinin yerel yönetimler ve merkezi idare arasında bölüşülmesi, doğal olarak yerel kaynakların da bölüştürülmesini gerektirir (Tortop, 1996:27). Görev ve kaynak bölüşümünün teknik ve mantıksal gerekçelerin yanında, ekonomik, siyasi, geleneksel, idari, hukuksal v.b. diğer bazı kriterlere bağlı olarak da açıklamak gerekmektedir.

A. EKONOMİK KRİTERLER

Kamu hizmetlerini yürüten her iki yönetim kademesinin de aynı kaynaktan (milli gelir veya GSMH) beslenmeleri, kaynak israfının önlenmesi, kamusal mal ve hizmetlerin mekansal boyut farklılıkları ve optimum hizmet düzeyinin sağlanıp, sürdürülmesi ve bölgeler arası eşitsizliklerin giderilmesi gibi konuları ekonomik kriterler olarak sıralayabiliriz.

1. Aynı Kaynaktan Gelir Sağlama Zorunluluğu

Dış borçlanma ile dış yardımlardan sağlanan gelirler bir yana bırakılırsa, kamusal gelirler esas itibarıyla iki kaynaktan sağlanır. GSMH ve milli servet. Asıl kamu finansman kaynağı GSMH veya milli gelirdir. Milli servete bir kaynak olarak, ancak savaş v.b. olağanüstü hallerde başvurulur. Bu durumda; gerek merkezi yönetim, gerekse yerel idareler, üretmekle yükümlü bulundukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılayacak kamu gelirlerini ortak bir kaynaktan, milli gelirden elde edeceklerdir (Nadaroğlu, 1994:58). Diğer bir anlatımla, bu hizmet üretim birimleri kamusal hizmetlerin finansmanında, nihayetinde GSMH'yi oluşturan kıt kaynaklara başvurmak zorundadırlar (Öncel, 1992:1).

İktisadi refahı mümkün olan en yüksek seviyeye çıkarabilmek için kıt kaynakların sektörler arasında olduğu kadar yönetim kademeleri arasında da optimum dağılımını gerçekleştirmek gerekir. Bunun anlamı sınırlı kamusal fonları; toplumsal refahı en yüksek düzeye ulaştıracak kamu hizmetlerine ve bu hizmetleri üretecek yönetim birimlerine rasyonel bir şekilde tahsis etmek demektir (Nadaroğlu, 1994:37).

2. Kamusal Mal ve Hizmetlerin Nitelik Farklılığı

Kamusal mal ve hizmetleri kamu ekonomisinin üretici birimleri üreteceğine göre, bu kamu hizmetlerinin hangileri merkezi yönetim, hangileri yerel yönetimler tarafından üretilmelidir sorunu ortaya çıkmaktadır. Zira, kamusal mal ve hizmetlerin yayıldıkları fayda alanları birbirinden farklıdır. Kamusal mal

ve hizmetlerin bazılarının faydaları ulusal düzeyde bölünmezdir. Dış güvenlik, iç güvenlik, adalet ve diploması hizmetleri bu tür kamu hizmetlerinin tipik örnekleridir. Bu hizmetlerin merkezi yönetim dışındaki kuruluşlarca üretilmesi mümkün ve doğru değildir (Nadaroğlu, 1994:39). Bu tip kamusal mal ve hizmetlere, tam kolektif mal ve hizmetler de denir (Öncel, 1992:40).

Bazı kamusal mal ve hizmetlerin faydaları ise bölgesel düzeyde bölünmezdir. Ulusal sınırlar içindeki toplumun bütünü bunların faydasından yararlanmaz, sadece belli bölgelerin sınırları içinde yaşayanlar bu hizmetlerden yarar sağlarlar. Bu tür mal ve hizmetler, yarı kolektif mal ve hizmetler (değerlendirilmiş mal ve hizmetler) olarak sınıflandırılmaktadır. Bölgesel düzeydeki yarı kamusal mal ve hizmetlere örnek olarak su, kanalizasyon, çevre koruma, park, mezarlık ve itfaiye hizmetlerini gösterebiliriz. Ayrıca eğitim ve koruyucu sağlık hizmetleri gibi ulusal düzeyde yarı kamusal mal ve hizmetler de söz konusudur (Öncel, 1992:40 ve Nadaroğlu, 1994:48-49).

Tam kolektif mal ve hizmetlerin fayda alanı tüm ülkeye yayıldığından, merkezi yönetim tarafından üstlenilmesi zorunludur. Bölgesel düzeydeki yarı kamusal mal ve hizmetler ile ulusal düzeydeki bazı yarı kamusal mal ve hizmetlerin üretiminin yerel yönetimlere bırakılması kamu yönetimi ve kamu ekonomisi mantığının bir gereğidir. Gerek talep, gerekse arz yönünden bakıldığında, yarı kamusal nitelikteki mal ve hizmet üretiminin yerel yönetimlerce gerçekleştirilmesi, kıt kaynakların optimum düzeyde ve daha etkin bir şekilde kullanımını sağlayabilir.

3. İktisadi Kaynak İsrafının Önlenmesi Gereği

Hangi kamu hizmetlerinin, hangi idareler tarafından yürütüleceğinin önceden açıkça belirlenmemesi kaynak israfına neden olabilir. Aynı görev hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından üstlenilmek istenebilir. Böyle bir durumda, her iki otoritenin aynı konuda ayrı ayrı yürüteceği çalışmalar, hem yetki çatışmasına, hem de kaynak israfına sebep olur (Nadaroğlu, 1994:56).

Hizmet veya görevin yapılması sorumluluğu açıkça bir yönetim birimine verilmediği takdirde, yönetim yapısının özelliği gereği, hizmeti daha fazla kaynağa sahip olan otorite üstlenebilir. Bu da kaynak israfının bir başka görüntüsüdür. Örneğin, satılan gıda maddelerinin sağlık şartlarına uygun olup, olmadığının denetimi yerel yönetimler tarafından, merkezi yönetime oranla çok daha ucuza gerçekleştirilebilir. Kendisine bu konuda açıkça görev verilmediği gerekçesi ile yerel yönetim bu görevi yerine getirmese, hizmet ya ortada

kalacak ya da daha fazla kaynak kullanılarak, merkezi yönetim tarafından yerine getirilecektir (Nadaroğlu, 1994:57).

Kamu hizmetleri hangi yönetim tarafından en ekonomik ve etkin bir şekilde yürütülebilecekse, kaynakları ile birlikte o birimin sorumluluğuna bırakılmalıdır. Esas olan, merkezi yönetimin disiplin veya yerel yönetimin özerklik gösterisi değil, kamu hizmetlerinin en yararlı, rasyonel, ucuz ve çabuk olarak hangi idare tarafından yerine getirileceğidir (Tortop, 1994:28). Kamu hizmetlerinin sunumunda yetersiz kaldığı herkesçe kabul edilen mevcut kamu yönetimi yapılanması mazeret gösterilerek, ülkemizin zaten sınırlı olan kaynaklarının israf edilmesine göz yumulmamalıdır.

4. Optimum Hizmet Düzeyi ve Ölçek Ekonomileri

Belirli bir kamu hizmetinin en etkin biçimde sunulabileceği alan ve nüfus büyüklüğü ne olmalıdır? Bu sorunun cevabı bize; alan ve nüfus bakımından optimum hizmet düzeyini gösterecektir. Optimum hizmet düzeyi; en az maliyetle en çok sosyal faydanın sağlandığı, hizmet düzeyidir. Optimum hizmet seviyesi, belirli kamu hizmetlerinin, belirli bir alana veya nüfusa en etkin bir şekilde sunulması anlamına gelmektedir (Öncel, 1992:28).

Coğrafi alan veya nüfusa bağlı olarak; her bir kamu hizmetinin optimum düzeyde sunulabilmesi farklılıklar arz eder. Örneğin, millî savunma, adalet ve dış işleri hizmetlerinin faydaları ülke sınırlarına kadar yayılır. Buna karşılık; çevre sağlığı, itfaiye, sokak aydınlatma, çöp toplama ve kanalizasyon gibi hizmetlerin fayda yayılma alanı ise daha dar bir bölge ile sınırlıdır.

Hizmetin faydasının yayıldığı alan (etki alanı) ile hizmet üretim birimi olan idarenin sınırlarının (yetki alanı) eşitlendiği saha optimum hizmet alanını belirler (Öncel, 1992:32). Hedef optimum hizmet düzeyini yakalamak olduğuna göre; açıktır ki, alan ve nüfus olarak faydası tüm ülke sathına yayılan hizmetler merkezi yönetim, faydası bir il, ilçe, köy veya belediye hudutlarına yayılan hizmetler yerel yönetimler tarafından sunulmalıdır. Uygulamada hizmet alanı çoğu kere tarihi, siyasal ve idari faktörlerce tayin edilmekle beraber, açıklamaya çalıştığımız ekonomik kriterler de, belirli ölçülerde bu belirlemede rol oynamaktadır. Bazı mal ve hizmetlerin üretiminde; başlangıçta sabit maliyetler yüksek seyreder. Ancak, kapasite sınırına bağlı olarak üretim arttıkça, marjinal maliyetler ve ortalama maliyetler düşer. Buna en tipik örnek olarak, elektrik enerjisi üretim ve dağıtım hizmetlerini gösterebiliriz.

Kaynak kullanımında ve fayda sağlamada optimum seviyeyi tutturmak için, teknik olarak büyük ve küçük ölçekli üretim birimlerini gerektiren kamu

hizmetlerini, merkezi yönetim yerel yönetimler arasında dağıtarak, ölçek ekonomisinden yararlanmak aklın ve ilmin gereğidir.

B. SİYASAL, HUKUKİ, İDARİ VE GELENEKSEL KRİTERLER

Kamu hizmetlerinin merkezi yönetim yerel yönetimler ve yerel yönetimler arasında optimum bir şekilde bölüşümünde bütünüyle ekonomik kriterler rol oynamaz. Kamu hizmeti üretim birimleri olan merkezi yönetim ve yerel yönetimlerin yatay ve dikey hudutlarının tayininde, yetki ve kaynak paylaşımında tarihsel, siyasal, hukuki, idari ve geleneksel faktörlerin rolü en az ekonomik faktörlerinki kadar belirleyicidir. Ekonomik kriterler “iktisaden olması gerekeni” diğer faktörler de “olanı” ortaya koymaktadır (Öncel, 1992:47-48).

1. Siyasal, Hukuki ve İdari Nedenler

Merkezi yönetim yerel yönetimler üzerinde çeşitli biçimlerde idari vesayet denetimi yetkisini haizdir. İdari vesayet mercii olmasının doğal sonucu olarak, kamu hukuku açısından merkezi yönetimin yerel idarelere karşı fiili bir üstünlüğü bulunmaktadır (Günaydın, 1989: 5-25). Eğer, yerel yönetimlerin hakları, yetkileri, görevleri ve özellikle kaynakları kanun koyucu tarafından Anayasa ve kanunlarda açık, kesin ve net bir şekilde belirlenmezse, merkezi yönetim keyfi tasarruflar sonucu yerel yönetimlere bir takım külfetler yükleyebilir. Ya da, bazı haklarını kullanmalarına engel olabilir. Örneğin, merkezi yönetim gerekli kaynağı sağlamadan, önemli harcamaları gerektiren bir hizmetin ifasını yerel yönetimden isteyebilir. Veya yerel idareye transfer edilmesi gereken bir fonu bloke edebilir, geciktirebilir, miktarını azaltabilir. Bu ve benzeri durumlara genellikle, merkezi yönetim ile yerel yönetimlerin seçimle iş başına gelen organlarına farklı siyasal partilerin egemen oldukları dönemlerde rastlanmaktadır (Nadaroğlu, 1994: 60).

Görev ve kaynak bölüşümü rasyonel bir şekilde sağlanıp, hukuki teminat altına alınmamış ise, bu gibi hallerde yerel yönetimler işlevlerini ve varlık nedenlerini tamamen kaybetmeye başlarlar. Böylece kıt kaynakların etkin bir şekilde kullanımını ve maksimum düzeyde toplumsal fayda sağlamayı öngören yerinden yönetim uygulaması tamamen ortadan kalkmaya yüz tutar. Merkezi yönetim, yerel yönetim ayırımından beklenen yararları sağlamak ve yerel yönetimleri, üstün durumdaki merkezi yönetime karşı korumak için, bu iki kesim arasında rasyonel bir şekilde görev ve kaynak paylaşımını sağlamak gerekli ve zorunludur.

Kamu hizmetlerinin, bu hizmetlerin tüketicisi olan vatandaşlara daha süratli, zamanında ve tatminkar bir düzeyde ve isabetli bir şekilde sunulması,

idari etkinliğin ve modern yönetim biliminin vazgeçilmez amaçlarından birisidir. Kamu yönetiminde etkinliği sağlamak için, kamu hizmetlerinin yetki, görev ve kaynaklarıyla birlikte merkezi yönetimin yetki genişliği ile işleyen taşra kuruluşları ve yerel yönetimler arasında optimum düzeyde bölüştürülmesi, merkezdeki pek çok hizmetlerin kaynaklarıyla birlikte yerel yönetimlere devredilmesi çağdaş kamu yönetimi anlayışının olmazsa olmaz ön koşullarıdır. Ayrıca, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası, bağlayıcı hukuksal metinler (15.05.1985 tarihli Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı md 4/9) ve ulusal anayasal düzenlemeler (1982 Anayasası md. 127) merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev ve kaynak devrini emredici bir şekilde öngörmektedir.

2. Kamu Düzeninin Korunması ve Yetki Çatışmalarının Önlenmesi Gereği

Görev ve kaynak bölüşümü ve devrinde dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de; kamu düzeninin korunması ve idarelerarası yetki çatışmalarının önlenmesi gereğidir. Ülkede ulusal ve genel düzeyde olmak üzere iki ayrı kamu otoritesinin mevcut olduğunu belirtmeye gerek bile yoktur. Bir yerde birden fazla yetkilinin bulunması halinde, hangi yetki ve kaynaklarla, hangi görev ve hizmetlerin hangi hizmet birimlerince yürütülmesi gerektiği açıkça belirtilmelidir. Aksi halde, yetki çatışması ve idari anarşinin doğması, dolayısıyla kamu düzeninin ve toplum huzurunun bozulması kaçınılmaz olacaktır (Nadaroğlu, 1994:55).

Bazı hallerde ise, görevin ve sorumluluğun hangi idareye ait olduğunu açıkça belirtilmemiş olması, işlerin ortada kalmasına ve hiç yapılmamasına neden olmaktadır ki; sonuç yine kamu düzeni ve huzurunun bozulmasına kadar gitmektedir.

3. Tarihi, Geleneksel ve Diğer Faktörlerin Etkisi

Görev ve kaynak bölüşümü ve devrinde bir ülkenin idare tarihi ve geleneklerinin de önemli rolü vardır. Milli savunma, adalet, para politikası, diplomasi, yasama hakkı v.b. hizmetler, tarihsel ve geleneksel olarak merkezi yönetimin tekelinde olan kamu hizmetleridir. Buna karşılık, şehir yollarının yapımı, bakımı, aydınlatılması, su, kanalizasyon, mezarlık ve itfaiye gibi yerel hizmetler de yerel yönetimlere devredilerek yürütülmektedir (Nadaroğlu, 1994:62).

Merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev, yetki ve kaynak paylaşımı ve hizmet-kaynak devri sorununa bütün ülkeler için geçerli, ortak ve

tatmin edici bir çözüm bulmak mümkün görülmemektedir. Bu durumda görev, kaynak bölüşümü ve devri konusu bilimsel ve rasyonel kriterlerle birlikte, ülkelerin kendi özelliklerine, siyasal ve ekonomik yapılarına, tarihsel geleneklerine ve hukuksal rejimlerine göre farklı şekillerde düzenlenmektedir (Nadaroğlu, 1994:65).

VI- KAMU KESİMİNE AYRILAN KAYNAKLARIN YENİDEN DAĞILIMI

Sınırlı kaynakların özel sektör ve kamu sektörü arasında çağın gereklerine uygun rasyonel bir şekilde dağılımı gerçekleştirildikten sonra, bir de dar anlamda kamu sektörünün kendi içerisinde merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında rasyonel paylaşımı sorunu ortaya çıkmakta ve büyük önem arz etmektedir. Kaynakların bu şekilde yeniden dağılımı yıllık genel, katma bütçeler ve özel bütçeler ve spesifik yasalarla sağlanmaktadır. Öncelikle mevcut durumu gerçekçi bir şekilde sorgulamak gerekir.

Kamusal kaynaklar merkez ile yerel arasında nasıl ve hangi kriterlere göre paylaşılacaktır? Hangi yönetim hangi kamu hizmetlerini üstlenecek ve üstlenmelidir? Söz konusu kamu hizmetlerinin finansmanı için gerekli olan kamu gelirlerinin elde edilmesi ve bu birimler arasında (merkez-yerel) paylaşımı hangi ilke ve kriterlere göre yapılacaktır? Türkiye’de idareler arası (merkezi yönetim-yerel yönetimler) hizmet ve kaynak paylaşımının hali hazırdaki durumu nedir? Görev, yetki ve kaynaklar idarenin iki kesimi arasında bilimsel ve gerçekçi kriterlere göre dağılmış mıdır? Onca kaynak sarf edilmesine karşın, ulusal ve yerel düzeydeki kamusal hizmetler ülkemiz insanına çağdaş ölçüt ve standartlarda sunulabilmekte midir? Vatandaşlar (müşteriler) nicelik ve niteliksel olarak kamu hizmetlerinden memnun mudur? Bu sorulara verilecek karşılıklar genellikle olumsuzdur. Bu yüzden nihai kerte de kurulu siyasal sistemimiz ve kamu yönetimimiz tıkanmakta ve kendisinden beklenen asgari çözümleri dahi üretmekte zorlanır hale gelmektedir. Kuşkusuz bu olumsuz gelişmelerde, kamu yönetimi ve kamu hizmetlerini hatalı örgütlemenin yanı sıra, yaşanan politik ve ekonomik yozlaşmanın da önemli rol oynadığı açıktır. Kamu yönetimi reformuyla ilgili anayasal ve yasal düzenlemelerin öncesinde yukarıdaki sorular ve benzeri sorgulamaların gerçekçi karşılıkları bulunmalıdır.

Uzun yıllardır artan kamu açıkları, çeşitli örgütlenme sorunları, kamu yönetiminin yeterince saydam olmayışı, devlet vatandaş ilişkilerinin ‘yönetişim’ anlayışından uzak oluşu vb. bir çok faktör, kamu yönetimimizin ciddi bir krizin içerisinde olduğunu gözler önüne sermektedir (Eren, 2002 : 61).

VII - ÇIKIŞ YOLLARI VE HİZMET - KAYNAK PAYLAŞIMINI YENİDEN DİZAYN ETMENİN GEREKLİLİĞİ

Kamu yönetimi reformu ve yerel yönetimlerin yetki ve kaynak bakımından güçlendirilmesi gerektiği, merkeze bağımlılıklarının azaltılması konuları yıllardır 5 yıllık kalkınma planları ve yıllık uygulama programlarında, parti ve hükümet programlarında yer almakta, akademik platformlarda, medyada ve kamuoyunda sıkça gündeme getirilip, tartışılmaktadır. Nitekim Sekizinci BYKP şu öngörü ve düzenlemeleri gerekli ve zorunlu tutmaktadır: Yerel yönetimler görevlerinin gerektirdiği gelir yapısına kavuşturulacak; gelir kaynaklarının yerel kamu hizmetlerinin yürütülmesine ve mali planlamaya imkan verecek şekilde düzenli ve sürekli olması sağlanacak, merkezi idareye bağımlılığı azaltılacaktır. Yerel yönetimlere genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamından ayrılan paylar artırılabilecek, alt ve üst sınırlar merkezi yönetimce tespit edilmek kaydıyla, yerel vergi ve harçların oran ve miktarlarının belirlenmesinde yerel meclisler yetkili kılınacaktır (VIII. BYKP, 199-200).

Ayrıca idari reform ve kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması İLMİP, MEHTAP, KAYA projeleri gibi gerçekçi ve bilimsel içerikli araştırma projelerine de konu teşkil etmiştir. Önceki yıllarda bu alanda yapılan bir takım kısmi hukuksal düzenlemeler (çeşitli mevzuat değişiklikleri) kanımızca finansal ve bütçesel boyut ihmal edildiği için kağıt üzerinde kalmış, hayata geçirilememiştir. Kamu yönetiminde reform konusu günümüz itibarıyla de ülke ve parlamento gündeminin en önemli önceliklerinden birisini oluşturmaktadır.

21. yüzyılın başında dünyadaki ülkeleri ve toplumları derin bir şekilde etkileyen diğer bir olay da “küreselleşme”dir. Başta ekonomi olmak üzere ülkelerin; siyasal, sosyo-kültürel, yönetsel, bilimsel ve teknolojik bütün varolanları hızla küreselleşmektedir. Bu yüzden kamu yönetimi reformlarını gerektiren diğer ülkelerdeki nedenlerle Türk kamu yönetiminin değişim sürecine girmesine yol açan nedenler arasında önemli benzerlikler bulunmaktadır (Saran, 2001:47).

Kamu yönetimini beklentilere cevap verebilecek bir yapıya kavuşturabilmek için değişik ülkelerde çeşitli modern yönetim yaklaşımları kullanılmaya başlanmıştır. Toplam Kalite Yönetimi, Stratejik Yönetim, Öğrenen Organizasyon, Yalın Yönetim, Hizmet Karşılaştırması gibi yeni yaklaşımlar bunlardan bazılarıdır. Özellikle 1990’lı yıllardan sonra uluslararası kullanımda “Yeni Kamu İşletmeciliği” (New Public Management) olarak yaygınlık kazanan yaklaşım, farklı ülkelerde farklı isimlerle anılmaya ve kamu yönetimlerinin

içinde bulunduğu krizden çıkarılması için yapılan reformlara ışık tutmaya başlamıştır (Eren, 2002:62).

Kamu yönetimlerinin kriz ortamına girmelerinin nedenleri merkezle-yerel görev-kaynak paylaşımı yanlışlığıyla sınırlı olmayıp, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, küresel, bilimsel, teknolojik pek çok neden bulunmaktadır. Biz bu makalemizde kamu yönetiminin kaynak boyutuyla direkt ilişkili organizasyonel sıkıntılarını ağırlıklı vurgulamaya çalıştık. Kamu yönetiminin işlevsel ve eylemsel boyutlu olumsuzluklarına ise yer yer değinmekle yetindik.

Genelde tüm ekonomi, özelde kamu ekonomisi içerisinde nasıl bir yetki ve kaynak paylaşımı yapılınsın ki; sınırlı kaynaklar israf edilmeden etkin ve verimli kullanılabilinsin, kamu yönetimi sistemimiz yukarıda sözü geçen çözümsüzlük ve açmazlardan kurtulabilinsin? Türk kamu yönetimi sisteminin bir bütün olarak yeniden yapılandırılması gerektiği hemen herkes tarafından kabul edildiğine göre; merkezde ve özellikle yerel düzeyde nasıl bir yönetim sistemi ya da model kurulsun ki; ülkenin sosyo-ekonomik kalkınmasının önündeki engeller kaldırılabilinsin ve her alandaki kalkınma çabalarına yeni ivmeler kazandırılabilinsin?

Bize göre Türk kamu yönetimi sisteminin bu işlevsiz ve hantal hale gelmesinde diğer nedenlerle birlikte birincil ve en önemli nedenlerden birisi idareler arası görev, yetki, sorumluluk ve özellikle de kaynak paylaşımının bilimsel, rasyonel ve ülke gerçeklerine uygun düzenlenmemiş olmasıdır. Yapılması gereken; öncelikle üniter devlet yapısını zedeleyip bozmaksızın, gerekli ve yeterli hukuksal düzenlemelerle, hizmet ve kaynakların merkez ile yerel yönetimler arasındaki dağılımını gerçekçi ve rasyonel bir şekilde reorganize edecek kamu yönetimi reformu çalışmalarını hayata geçirmektir.

VIII - DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sosyo-ekonomik, siyasal, kültürel, teknolojik ve iletişimle ilgili alanlardaki değişimlerin birbirlerini tetikleyerek ve gittikçe globalleşerek yaygınlaştığı günümüz dünyasında, kamu hizmetlerinin üretimi ve sunumundan sorumlu kamu yönetimi sistemlerinin bu değişim, dönüşüm ve reorganizasyonlara kayıtsız kalması düşünülemezdi. Üstelik kamu yönetimlerinin düşük performansla çalıştıkları ve fonksiyonlarını nispi olarak yüksek maliyetle yerine getirebildikleri artık kanıtlanmış bir gerçek gibidir.

Kamu yönetimi reformu ve yeniden yapılanmanın önkoşullarının ülkemiz açısından çoktan gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. Özelleştirme, yerelleştirme uygulamaları ve postmodern yönetim teknikleri kullanılarak; personel rejimi, işlevler ve bürokratik işleyişler, merkezi yönetim ve yerel yönetimler bir

bütün halinde yeniden yapılandırmaya tabi tutulmalıdır. Ülkemizde kamu hizmetlerini üreten dar anlamda kamu sektörü üretim birimleri, aşırı merkeziyetçi bir anlayışla yapılandırılmıştır. Kamu ekonomisinin tümüne tahsis edilen kaynakların yarısından fazlasının merkezi yönetim ile yerel yönetimler tarafından üretilen çok sayıda ve türdeki kamu hizmetlerine harcadığı bilinen bir gerçektir. Kamu sektörünün örgütsel yapısını oluşturan kamu yönetimi hizmet birimleri tarafından gerçekleştirilen kamu harcamaları, aslında kamu hizmetlerinin parasal boyutunu gösterir.

Merkezi yönetime ve yerel yönetimlere kanunlarla görev olarak verilen kamu hizmetleri; genel bütçe, katma bütçe ve özel bütçelerle tahsis edilen kaynaklarla realize edilebilir. Öyleyse merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında bir hizmet-kaynak paylaşımı söz konusu olmaktadır. Kamu yönetimi reformunun özü halen mevcut olan bu hizmet-kaynak paylaşımını yerel yönetimler lehine yeniden düzenlemek etrafında odaklanmaktadır. Ülkemizde halen mevcut olan idareler arası kaynak bölüşümü yerel yönetimler aleyhinedir. Kamu hizmetlerinin % 88'i merkezi idare, %12'si yerel yönetimler tarafından üretilmektedir. Bu dağılım; anayasanın öngördüğü genel espriden ve Türk toplumunun beklentilerini karşılamaktan çok uzak, Cumhuriyetin ilk yıllarında erişilen düzeyin bile daha gerisinde kaldığını göstermektedir.

Kamu yönetimi sisteminde yeniden yapılanmanın biçimine ilişkin olarak Sekizinci BYKP'da aşağıdaki emredici hükümler yerini almış bulunmaktadır. Merkezi yönetim ile yerel yönetimler üniter yapı içinde, idarenin bütünlüğü ilkesine uygun olarak, iş bölümü ve koordinasyona dayalı bir yapıya kavuşturulacak; merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasında görev, yetki, sorumluluk ve kaynak paylaşımı ile yerel yönetimlerin teşkilat, mali ve personel yapısı yeniden düzenlenecektir (VIII.BYKP:200). Planda yeniden yapılandırma sonucu ulaşılması istenilen hedefler de şu şekilde öngörülmektedir. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında verimlilik, etkinlik ve tutumluluğun dolayısıyla da performansın artırılması, personelin bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında eğitiminin sağlanması, çalışanlarının performansını etkin bir şekilde ölçen bir sistemin getirilmesi, hesap verme sorumluluğunun ve yönetsel saydamlığın güçlendirilmesi; kamu yöneticilerinin politika ve strateji oluşturma kapasitesinin geliştirilmesi ve nitelikli kamu hizmeti için performans yönetimi, toplam kalite yönetimi gibi postmodern yönetim tekniklerinin tüm kamu kurum ve kuruluşlarına yaygınlaştırılması sağlanacaktır (VIII: BYKP: 192-193).

Kamu yönetimi reformu hem merkezi idarede hem de yerel yönetimlerde eş zamanlı yapılmalı önce merkezi idarede yapılacak bir yeniden yapılandırma

ve küçültme temeline dayanmalıdır. Aksi takdirde yeni hizmet-kaynak tahsis ve devirleriyle kamu kesimi daha da büyütölmüş olur (Günaydın, 1998 : 273).

Gelişmiş demokratik ölkelerde %50-%70'lerde seyreden yerelleştirme uygulamalarına paralel olarak ilk etapta; %40-50 oranında bir yerelleştirme düzeyini yakalamak için pek çok yerel kamu hizmetlerinin yetki, sorumluluk ve kaynakları ile (ödenekleri) birlikte yerel yönetim birimlerine devredilmesini sağlamak gerekir. Bu konuda Sekizinci BYKP'nın belirlediğı hedef şu şekilde ifade edilmektedir. "Yerinden yönetim ilkesi dikkate alınarak, merkezi yönetim tarafından sağlanmakta olan bazı hizmetlerin İl Özel İdarelerinden başlamak üzere yerel yönetimlerin ve taşra birimlerinin yetki ve sorumluluğuna bırakılabilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılacaktır" (VIII: BYKP: 194). Ölkemizin 1992 yılından beri taraf olduğı Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda öngörüldüğü üzere; kamu hizmetleri genellikle ve tercihen vatandaşlara en yakın olan otoritelere bırakılmalıdır. Diğer bir ifadeyle kamu hizmetlerinin esas sahibi, vatandaşlara en yakın birimler olmalı (subsidiyarite ilkesi), bu birimlerin yerine getiremedikleri hizmetler merkezi yönetime bırakılmalıdır. Yerinden yönetim hakkı yasal düzenlemelere ilaveten Anayasal garanti altına da alınmalıdır.

Merkezi yönetim ulusal düzeyde bölünmeyen adalet, milli savunma, güvenlik, diplomasi ve bazı temel altyapı hizmetlerini üstlenmelidir. Bunların dışındaki tüm kamu hizmetlerinin bilimsel, teknolojik, evrensel ve yöresel özellikleri de dikkate alan standartları merkezi yönetim tarafından konulmalı, ayrıca hizmet sürecinin işleyişi etkin bir şekilde denetlenmelidir. Merkezi yönetim yerel hizmetlerle ilgili politika ve standartları belirleyecek ve etkin bir denetleme sağlayacaktır (VIII: BYKP: 199). Yerelleştirme sağlanırken verimli, etkin, halkın ve devletin denetimini kolaylaştırıcı iyi ve hızlı işleyen bir kamu yönetimi yapısı ortaya konmalıdır.

Türkiye hiç vakit kaybetmeksizin, özelleştirme yoluyla bir yandan kamunun ekonomideki hacmini azaltmalı, diğer yandan yerelleştirme uygulamalarıyla da kamu yönetimi sistemini yetersiz işleyiş ve hantallıktan kurtararak küçöltüp, daha dinamik, demokratik ve etkin bir yapıya kavuşturmalıdır. Ancak devletin küçöltölmemesinin tek başına her zaman iyi kamu yönetiminin garantisi olmadığı, esas olanın yönetimin kalitesinin yükseltilmesi olduğı gerçeğinin hiçbir zaman gözden ırak tutulmaması gerektiğini düşünmekteyiz.

Özelleştirme uygulamaları ile ölkö bütünö için kaynak dağılım ve kullanımında etkinlik ve verimlilik aranırken, yerelleştirme düzenlemeleri ile de kamu kesimine tahsis edilen iktisadi ve mali kaynakların etkin ve verimli bir

şekilde kullanımı sağlanmalıdır. Zira, rasyonel kaynak dağılımı ile verimli kaynak kullanımı ve kaliteli hizmet üretimi ekonominin her iki sektörü için de geçerlidir. Özelleştirme ve yerelleştirme çabalarının; devleti küçültmeye, daha dinamik, etkin, üretken, verimli ve vatandaş (müşteri) memnun ve tatmin edici bir yeniden yapılanma oluşturmaya yönelik olması gerektiği açıktır. Ayrıca yerelleştirme uygulamalarının uzun süren sabır ve kararlılık gerektiren yoğun ve yorucu çabalar bütünü olduğu unutulmamalıdır.

Mali tevzin (denkleştirme) de denilen hizmet-kaynak paylaşımının yerel yönetimler lehine yeniden düzenlenmesi eyalet sistemi ya da federal devlet düzeni ile karıştırılmamalıdır. Yerel kamu hizmetlerinin, yetki ve kaynaklarıyla birlikte yerel yönetimlere devredilmesi şeklindeki yasal düzenlemelerin üniter devlet yapısını zayıflatıcı bir yanı bulunmamaktadır. İdari yerinden yöneticilik (idari adem-i merkezîyet) üniter devlet yapısının alternatifi olmayıp, hem üniter hem de federal yapıli devletlerde geçerli olan kamu hizmetlerinin örgütlenme biçimlerinden birisidir.

Netice itibarıyla diyebiliriz ki; “özelleştirme”, “yerelleştirme”, “küreselleştirme”, “toplam kalite yönetimi”, “etkinlik”, “verimlilik” kavramları, günümüz sosyo-ekonomik, siyasal ve idari oluşum ve süreçlerine damgasını vurmaya devam eden en önemli olgulardır. Bunların dışında bir de “katılım” deyiminden hayli farklı anlamlar taşıyan ve devlet toplum ilişkilerine yeni boyutlar kazandıran “yönetişim” kavramı ortaya çıkmıştır. Ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde devletin, özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının, meslek örgütleri ve gönüllü kuruluşların kamu hizmetlerini beraberce düzenlemeleri, yönlendirmeleri, birlikte üretmeleri ve yönetmeleri anlamlarına gelen “yönetişim” kavramı; gerek kamu yönetimi ve yerel yönetimler reformu çalışmalarında gerekse devlet-toplum ilişkilerinde yakın geleceğimizin yaygınlaşarak belirleyici yükselen değeri haline geleceğimize benzemektedir.

KAYNAKÇA

- AKTAN, Coşkun Can (1993), **Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**, Takav Matbaası, Ankara
- AKTAN, Coşkun Can (1999), Türkiye’de Toplam Kalite Yönetiminin Kamu Sektöründe Uygulanmasına Yönelik Öneriler, **TİD**, Sayı 422, s. 1-12.
- AKTAN, Coşkun Can (1998), Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması ve Yerel Yönetimlerde Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanması, **TİD**, Sayı 419 s. 75-100.
- AREN, Sadun (1984), **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, Savaş Yayınları, Ankara
- ATAŞOY, Veysel (1993), **Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme Sorunu**, Nurel Matbaacılık, Ankara
- BAŞEŞGİOĞLU, Murat (1998), Mahalli İdareler Reformu

- BULUTOĞLU, Kenan (1981), **Kamu Ekonomisine Giriş**, Filiz Kitabevi, İstanbul
- DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 2001 - 2005, (2000), Ankara
- DUGGETT, Michael (2002), Kamu Yönetimlerinde Değişim: "Sonraki Adımlar", (Çevir.
- Argun AKDOĞAN, O. Ender ASLAN) **Amme İdaresi Dergisi**, 35/2 Haziran, s. 1-9.
- DURNA Ufuk- EREN Veysel (2002), Kamu Sektöründe Stratejik Yönetim, **Amme İdaresi Dergisi**, 35/1 Mart s. 55-75.
- EMEK, Uğur (2002), Altyapı Hizmetlerinde Özelleştirme, Rekabet ve Regülasyon, <http://www.Basbakanlik.gov.tr/basbakanliktes/dıslıskılar/uğur.Htm>, 06.04.2002.
- EREN, Veysel (2002), Kamu Yönetiminde Bir Rekabet Aracı Olarak " Hizmet Karşılaştırması" Yoluyla Yenilik ve Başarı Geliştirme, **Amme İdaresi Dergisi**, 35/2 Haziran, s. 61-67.
- ERYILMAZ, Bilal (1999), **Kamu Yönetimi**, İstanbul
- GÖYMEN, Korel (1999), Türk Yerel Yönetimlerinde Katılımcılığın Evrimi; Merkeziyetçi Bir Devlette Yönetişim Dinamikleri, **Amme İdaresi Dergisi**, 32/4 Aralık, s. 67-83.
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref - AKILLIOĞLU Tekin (1992), **Yönetim Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara
- GÖZÜBÜYÜK, A. Şeref (1983), **Yönetim Hukuku**, S Yayınları, Ankara
- GÜNAYDIN, Osman (1989), İdari Vesayet Denetimi ve Belediyelerin Kararları Üzerinde Uygulanışı, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara
- GÜNAYDIN, Dr. Osman (1998), Türkiye'de Kamu Ekonomisinin Yerleştirilmesi ve İl Özel İdareleri Modeli, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Malatya
- GÜNDAY, Metin (1996), **İdare Hukuku**, İmaj Yayıncılık, Ankara
- HANÇERLİOĞLU, Orhan (1981), **Ekonomi Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul
- KARLUK, Rıdvan (1994), **Türkiye Ekonomisi**, Birlik Ofset Yayıncılık, Eskişehir
- KIZILCIK, Dr. Recep (2002), Liberal Batı Demokrasileri ve Türk Kamu Yönetimi Sistemindeki Gelişmeler, **TİD**, Sayı:434, s. 37-54.
- NADAROĞLU, Halil (1994), **Mahalli İdareler Maliyesi**, Beta Basım Yayım, İstanbul
- ÖNCEL, Ş. Yenal (1992), Mahalli İdareler Maliyesi, Filiz Kitabevi İstanbul
- ÖZER, M. Akif (2000), Kamu Yönetiminin Yeniden Yapılandırılmasında ABD Örneği: Al Göre Raporu ve Alınacak Dersler, **TİD**, Sayı 428, s. 95-123, Ankara
- ÖZTÜRK, Namık Kemal (1999), Kamu ve Özel Yönetim Etiği: Benzerlikler ve Farklılıklar, **Amme İdaresi Dergisi**, 32/2 Haziran, s. 15-26.
- SARAN, Dr. Ulvi (2001), Küresel Değişim Dinamiklerinin Kamu Yönetimi Alanındaki Etkileri, **TİD**, Sayı. 433, s. 37-51.
- SAVAŞ, Vural (1997), **Anayasal İktisat**, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul
- ŞAYLAN, Gencay (2000), Kamu Yönetimi Disiplininde Bunalım ve Yeni Açılımlar Üzerine Düşünceler, **Amme İdaresi Dergisi**, 33/2 Haziran, s. 1-22.
- ŞENER, Orhan (1980), **Kamu Ekonomisi**, Erenler Matbaası, İstanbul
- STİGLİTZ, Joseph (1992), **Public Sector Economics (Kamu Kesimi Ekonomisi)**, Çev. Ömer Faruk Batırel, Marmara Üni. Yayın No 549, İstanbul
- TORTOP, Nuri (1996), **Yerel Yönetimler Maliyesi**, TODAİE Yayını, Ankara
- TÜRK, İsmail (1994), **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, Ankara

E-DEVLET VE YENİDEN YAPILANMA

Yrd. Doç. Dr. Kemal ÇELİK*

GİRİŞ

21. yüzyılda dünya ülkelerinde devletin rolü değişmektedir. Bürokratik yapısı hantal ve her şeye karışan devletin yerini, gerektiğinde özel sektörü yönlendiren, sivil toplum kuruluşlarının görüşlerini dikkate alan, eşgüdümüne yer veren ve çalışmalarında etkinliği öne çıkaran bir devlet modeli yer almaktadır. Savurganlığı, rüşveti ve yolsuzluğu önleme gelişmiş ülkelerin devlet yönetiminde önemli uğraş parametrelerini oluşturmaktadır. Bilgi teknolojisi (BT) kullanılarak yapılan yönetim ile ekonomik başarı arasında sıkı bağ bulunmaktadır. Devletin her biriminin güncel koşullara göre yeniden yapılandırılması bir ihtiyaç haline gelmiştir. İyi bir yönetim BT kullanılarak gerçekleştirilebilmektedir. Bilgi teknolojileri dediğimiz bilgisayar, internet ve bilgisayar ağları gibi araçlarda insanlık tarihinde daha önce hiç görülmemiş hızdaki ve boyuttaki teknolojik gelişmeler sonucu, veri/bilgi en önemli ve en değerli kaynakların başında gelmeye başlamıştır. Bunun sonucunda devletin kurumsal yapısı içinde veri/bilgi alış verişine olanak sağlayan yapılanmaya gidilmesi ihtiyacı günden güne artmıştır.

Bilgi çağı bireylerden başlayarak tüm toplum kesimlerini, kamu kuruluşları, yerel yönetim, özel sektörü çok yakından ilgilendirmektedir. Ülkemizde de kamu kurum ve kuruluşlarının parasal ve insan gücü kaynaklarından en etkin bir şekilde yararlanmak amacıyla, bilgi ve BT kullanılarak yeniden yapılandırılmaları (re-organizasyon) yararına olacaktır. Standartların sağlanması ve Avrupa Birliği ile entegrasyon için de bütün kurumların öncelikle ele alınarak BT yatırım programları hazırlanmalıdır. Ülkemizde kamunun yeniden yapılanması ile ilgili çalışmalar yıllar öncesine dayanmaktadır. 1966 yılında tamamlanan Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi ve 1991 yılında Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü tarafından bitirilen Kamu Yönetimi Araştırma Projesi adlı projeler yardımıyla Türkiye’de kamu yönetiminin yeniden

* Karadeniz Teknik Üniversitesi Gümüşhane Mühendislik Fakültesi Jeodezi ve Fotogrametri Mühendisliği Bölümü

yapılanması çalışmaları yapılmıştır. Yeniden yapılanma projelerinin çoğu araştırma raporu olarak kalmış, uygulanamamıştır.

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılanma çalışmaları içinde olduğunu görmekteyiz. Fakat bu çalışmaların tümü bireysel kaldığı ve aralarında bilgi paylaşımı yeterli düzeyde olmadığı, bir eşgüdüm bulunmadığından çoğu defa başarısız olmaktadır. Bilgi teknolojilerine yapılan ilk yatırım maliyetleri yüksek olduğundan, çoğu defa olan yitirdiğimiz zamana ve gelişi güzel harcanan paramıza olmuştur. Yeniden yapılanmada amaç devletin ve kamunun küçültülmesi değil devletin daha etkin hale getirilmesidir. Güncel bir terim olarak kullanılan e-Devlet, sadece mevcut kamu hizmetlerinin olduğu gibi bilgisayar ortamına aktarılması anlamına gelmemelidir. Öncelikle merkeziyetçi kuruluşların işleyişinin yeniden yapılandırılması daha sonra da yerel yönetimlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bunların öncesinde de ilgili mevzuatların ele alınarak güncel koşullara göre düzenlenmesi yapılmalıdır.

1. BİLGİ TEKNOLOJİLERİNE GEÇİŞ NASIL YAPILACAKTIR

Günümüz dünyası, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçişin temellerinin atıldığı, değişim ve dönüşümlerin inanılmaz bir hızla yaşandığı bir dünya olmuştur. Veri/bilgi ve iletişim teknolojilerinin, ekonomide, toplum yaşamında ve kültürde kalıcı değişiklikler yarattığı bir süreçten geçilmektedir. Gelişme ve rekabet stratejisini bilgi ekonomisine dayandıran ülkeler, bilim, teknoloji alanındaki mevcut kurumsal yapılarını yeniden düzenlemekte ve bu ekonominin gereklerine uygun yeni kurumsal yapılar oluşturmaktadırlar.

Bilgi çağının getirdiği değişim; tüm dünyada olduğu gibi bizde de yeniden yapılanma sürecini hızlandırmış ve ülkenin önüne önemli bir fırsat olarak gelmiştir. Ülkemizin bilgi toplumu'na dönüşebilmesi, bilgi ve iletişim teknolojilerini hem kullanan hem de dünya ölçeğinde üreten bir konuma gelebilmesi için gerekli stratejilerin belirlenmesi, ulusal eylem planının hazırlanması ve uygulanması gerekmektedir. Eylem planının hazırlanması kadar bu planı uygulama sorumluluğunu üstlenecek, kurumlar arası koordinasyonu sağlayacak, işi sadece ülkenin bilişim stratejilerini geliştirmek ve uygulamak olan bir kurumun olması çok daha önemlidir.

2. DEĞİŞEN DÜNYADA DEVLETİN ROLÜ VE DEVLETİN YENİDEN YAPILANMASI

Dünya inanılmaz hızlı bir değişim trendi içerisinde bulunuyor. Ekonomide, siyasette, yönetim alanında, bilim ve teknolojide çok önemli değişimler yaşanıyor. Demokratikleşme, ekonomide serbestleşme, özelleştirme, yerelleştir-

me, sivilleşme ve benzeri değişim dinamikleri tüm dünyada hızla yayılıyor. Dünya bir teknolojik değişim ve bilgi çağını yaşıyor. Tüm bu gelişmeler geleneksel devlet anlayışının yerine yeni bir devlet felsefesinin ikame edilmesini ve bu çerçevede devletin yeniden yapılandırılmasını kaçınılmaz kılıyor. Özellikle, tüm dünyada devletin aşırı büyümesinin ortaya çıkardığı ekonomik ve sosyal sorunlar neticesinde devletin sınırları giderek daha fazla tartışılıyor. Değişen dünyada devlet anlayışı da değişmekte ve tüm dünyada devlet yeniden tanımlanmaktadır.

Devletin yeniden yapılanması reformun temelini oluşturur. Değişen dünya ve yeni global gerçekler karşısında devletin ekonomideki rolünün, görev ve fonksiyonlarının ne olması gerektiğinin tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Dünyadaki değişim dinamiklerini ve değişim trendini yeniden düşünmek ve bu çerçevede devleti yeniden tanımlamak zorundayız. Bundan sonra ise devletin yeniden yapılandırılmasına yönelik reformlar yürürlüğe konulmalıdır. Ülkemizde geleneksel merkeziyetçilik anlayışı egemendir. Kararların alınmasında ve kamusal hizmetlerin sunulmasında merkezi yönetim ağırlığını sürdürmektedir. Yerel yönetimler, bir taraftan merkeziyetçilik ve vesayetçiliğin altında ezilmektedir. Yine ülkemizde büyüyen devletin doğal sonucu olarak bürokrasi hastalığı tüm kamu kurum ve kuruluşlarında yaygındır. Bürokrasi ve kırtasiyecilik, hizmet sunulmasında ilgisizlik, kayıtsızlık ve vurdumduymazlık, asıl amacı halka hizmet etmek olan devleti bir tür işkence mekanizması haline dönüştürmüştür. Bugün ülkemizde vatandaşların devlete olan güveni önemli ölçüde sarsılmıştır. Hastaneler, mahkemeler, eğitim kurumları, belediyeler maalesef kendilerinden beklenen hizmetleri zamanında ve yeterli kalitede verememektedirler. Posta ve telekomünikasyon hizmetlerinin sunulmasında çeşitli nedenlerden kaynaklanan gecikmeler, israflar ve savurganlıklar artık hepimizin çok iyi bildiği olaylar olmuştur.

Özellikle büyük kentlerimizde bir kurumun kazdığı yollar daha henüz kapatılmış ve yeni asfalt dökülmüşken bir başka kurumun başka bir hizmet için (kanal, elektrik, telefon, su vs.) yeniden o yolları kazması sadece israf ve savurganlık yapmanın ötesinde vatandaşlara yapılan işkenceden başka bir şey değildir. Hiç bitmeyen altyapı çalışmaları kamudaki koordinasyonsuzluk ve kalitesizliğin sonucudur. Bu ve benzeri çok sayıda örnekleri çeşitli kurumlar ya da hizmetler için vermek mümkündür.

3. BİLGİ TEKNOLOJİSİNİN YENİDEN YAPILANMAYA KATKISI

21. yüzyılda dünya değişimin başlangıç sarsıntılarını yaşamaktadır. Bu değişimin temelinde, bilgisayar ve iletişim alanındaki baş döndürücü gelişmeler yatmaktadır. Bilgi Teknolojisi kamu yönetiminin tüm boyutlarını değiştirmeye

başlamıştır. Internet aracılığıyla kamu yönetiminde saydamlaşma, vatandaşa daha hızlı hizmet verme olanakları ortaya çıkmaktadır.

Gelişmelere paralel olarak oluşan elektronik alışveriş, elektronik iş, elektronik devlet uygulamalarının dışında kalmamak dolayısıyla bilgi toplumu içindeki yerimizi almak için şimdiden ulusal düzeyde kurumsal politikalar oluşturulmalı, ortaya çıkacak ulusal eylem planına yol gösterecek, farklı birimler arasında eşgüdümü sağlayacak ve birbirini bütünleyecek ulusal boyutta kurumsal yapılanmalara gidilmelidir. Günümüzde e-Devlet uygulamalarını henüz tam anlamıyla geliştirmiş ve uygulamakta olan ülke bulunmamakla birlikte, birçok ülke bu konuda belirgin bir şekilde yol almış durumdadır.

3.1. e-Devletin Tanımı ve Amacı

e-Devlet: Kamu hizmetlerinin, vatandaşlara, çalışanlara ve iş ortaklarına Bilgi Teknolojisi (BT) vasıtasıyla ulaşmalarını ve bundan yararlanmalarını sağlayan organizasyon. Yine başka bir tanımda; Kamu kuruluşları, vatandaşlar ve ticari kurumlar arasındaki bilgi, hizmet ve mal alışverişlerinde teknolojinin kullanılmasıyla performansı ve verimlilik artışını hedefleyen devlet modeli şeklindedir.

e-Devletin yukarıdaki tanımlarının ortaya çıkardığı 8 ana kavram vardır. Bunlar karşılıklı ve birbirini bütünleyen kavramlardır. 8 ana kavram elektronik ortamda aşağıdaki başlıkları kapsamaktadır:

Devletten vatandaşa	↔ Vatandaştan devlete
Devletten ticari kurumlara	↔ Ticari kurumlardan devlete
Devletten çalışanlara	↔ Çalışanlardan devlete
Devletten devlete	↔ Devletten devlete

e-Devlet projesi sürekli takip ve denetim isteyen yeni bir yaşam biçimidir. Dolayısıyla e-Devlet sanıldığı gibi sanal bir devlet değildir. Gerçek hayattaki devletin, teknoloji olanaklarını kullanarak çağın gereklerine uygun olarak yeniden yapılandırılması halidir. Elektronik devlet, ilk bakışta kamu hizmetlerinin elektronik ortama taşınması faaliyetinin bir sonucu gibi görünmekle birlikte, ifade edilmek istenen husus aslında daha derindir. Devletin elektronikleştirilmesinde, bilgi ve iletişim teknolojileri gerçek anlamda birer araçtır. Temel hedef, bilgi işleme kapasitesi artırılmış, acil karar alabilen ve ihtiyaçlara hızla cevap verebilen bir devlet yapısını oluşturmaktır.

e-Devlette amaç; çalışma yöntemlerinin optimize edilmesi, maliyetlerin düşürülmesi, işlemlerin hızlandırılması, hizmet kalitesinin yükseltilmesi, hata

oranının en aza indirgenmesi, verimliliğin artırılması, bürokrasinin azaltılması, rüşvetin ortadan kaldırılması, kurumların iç işleyişinin iyileştirilmesi, şeffaflık anlayışının benimsenmesi, veri/bilgilere kolay, hızlı ve rahat erişimin sağlanması, ülkenin her köşesine aynı kalitede eşzamanlı servis hizmeti verilmesi şeklinde özetlenebilir.

3.2. e-Devlette Veri ve Standartlar

Kurumun bilgi bankası, bilginin kalitesi ve güncelliği gözardı edilmeden tamamlanmış olmalıdır. Kurumlar kendi bilgilerini diğer kurumlarla ve vatandaşlarla elektronik ortamda paylaşmaya hazır olmalıdır. Bilgi bankalarındaki verilerin kullanım biçimi belirlenmelidir. Kurumlar çapraz sorgulamaya açık olmalıdır.

Standart, e-Devlet'te olmazsa olmaz mutlak bir gereklilik olup, ilgili tarafların yardım ve işbirliği ile belirli kurallar koyma ve bu kuralları uygulama işlemidir. Standartların en önemli özelliği, değişen şartlara ve gelişen teknolojiye ayak uydurabilme kabiliyetine haiz olmalarıdır.

e-Devlet oluşumunda en önemli unsurlardan biri veri/bilgi paylaşımı olup, bunun temelinde ise standartlara uygun altyapı ve yazılım üretimi yatmaktadır. Uluslararası standardı olan veri/bilgilerin aynı formatta kullanılmasının sağlanması, uluslararası standardı olmayan bilgilerin ise özerk kurum tarafından görevlendirilecek bir birimce belirlenmesi ve tüm kurumların bu standartlar çerçevesinde kayıtlarını güncellemesi gerekmektedir. Kamu kuruluşlarındaki mevcut veri/bilgilerin envanteri çıkartılmalı ve bu alanlara ilişkin kodlar standartlaştırılmalıdır. Kamu kuruluşlarındaki kullanılan matbu ve matbu olmayan formların envanteri çıkartılmalı, gereksiz olanlar atılmalı veya aynı iş için değişik birden fazla form kullanılıyorsa teke indirilerek standart hale getirilmelidir. Uluslararası standartlar ulusal hale getirilirken, mevcut veya oluşturulacak ulusal standartlarla uluslararası standartların zenginleştirilmesi sağlanmalıdır.

3.3. Gelişen Dünyada e-Devletin Geldiği Nokta

Dünyada bir çok e-Devlet projesi yürütülmektedir. e-Devlet projeleri ile hedeflenen, kamudaki iş akışlarının hızlandırılması, entegrasyon ve senkronizasyonun sağlanmasıdır. Avrupa Topluluğundaki birçok özel firma satınalma iş akışlarında internet tabanlı entegre yapıları kullanmaları sonucu %20'lere varan verimlilik gözlemlenmiştir. Örnek olarak Singapur'da; Internet üzerinden yapılan işlemlerin başlıcaları şunlardır:

Doğum ve ölüm belgeleri başvurusu, broşür ve yayın başvurusu, yabancı uyruklular için çalışma izni başvurusu, okullara başvuru, adres bilgisi değiş-

tirme, kamu sınavlarına başvuru, doktor randevusu alma, telefon başvurusu, yurtdışına çıkışları bildirme, kamu yararına iş başvurusu, iş ilanı verme, patent başvurusu ve devlet bursu başvurusu gibi işlemler yapılabilir.

4. E-DEVLET POLİTİKALARI

e-Devlet'te hedef vatandaşlara en iyi hizmetin götürülmesi olmasına rağmen, ABD'nde yapılan araştırmalar bu yolla, devletin iş yükünün % 40 oranında azaldığını ve yapılan işlemlerden ve personelden birçok alanda tasarrufa gidildiğini göstermektedir. Türkiye mevcut durumu ile e-Devlet için yeterli adımları atamamış, sadece kurumsal bazda oluşturulan kısıtlı WEB uygulamaları ile kalmıştır.

e-Devlet çalışmaları genel olarak mevcut yapının BT ile entegrasyonu şeklinde değil, BT ile yeniden yapılanmayı hedefleyen çalışmalar olarak algılanmalı, bu şekilde değerlendirilmelidir. Telefon ve faksın yerini internet ve elektronik-postanın alması gerekmektedir. Bu alışkanlığın oluşması birçok avantajın yanında %80'e varan maliyet düşüşü getirecektir.

Kamu kuruluşlarının WEB sayfaları daha çok tanıtım sayfası görünümünde olup, birçoğunda yer alan içerik bilgileri yetersizdir. WEB sayfaları karşılıklı etkileşimli hale getirilmelidir. Oluşturulacak ulusal politikalar ışığında belirli bir takvime bağlı olarak somut hedefleri, görevli kurumları, yapılacak işleri belirleyen, esnek, gelişen koşullara ve teknolojiye göre sürekli güncellenen bir eylem planı, mümkün olan herkesin katıldığı bir ortamda hazırlanmalı, gerçekleştirilmeli ve izlenmelidir. İnternet kullanımı özendirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır.

Kendi yazılımımızı kendimiz üretebilmeliyiz. Devlet'te yazılım üretmemek, dışa bağımlılık, bu işin zor ve bilgi gerektiren bir iş olması bilgisayar projelerinde başarısızlığın temel nedenidir. Bunun nedeni de kamuda insana yapılan yatırımın olmamasıdır. Yazılım sektörü riskin en yüksek olduğu sektördür. Aynı şekilde de getirinin çok yüksek olduğu bir alandır.

Projelere trilyonlarca yatırım yapılırken, uzman elemana yatırım yapılmamaktadır. Bilişim teknolojileri konusunda kamuda nitelikli eleman açığının derhal kapatılması gerekmektedir. BT yatırımları ülkenin geleceğine yatırım olarak görülmelidir. Türkiye'de bulunan kurumların coğrafi dağınıklıkları, bütçe problemleri ve ülkenin gelişen ağ altyapısı gözönüne alındığında, uzaktan eğitim modelinin sunduğu olanakların değerlendirilmesi ve önümüzdeki yılların bilişim teknolojilerinin, ülkenin tüm dokusuna yayılacağı bir dönem olması gerekmektedir.

Ülkemiz, dünyada çok hızlı gelişen teknolojiyi gerekli ve yeterli düzeyde takip eder durumdadır. Ülkemiz, mevcut durumda, teknolojiyi üreten değil, kullanan durumundadır. Donanım ve yazılım uygulama geliştirme sürecinde dışa bağımlılık söz konusudur. Uygulama programlarına ait yazılımları geliştirmek için ülkede yeterli potansiyel mevcuttur. Şu anda kamu yönetiminde yapılan uygulamalar arasında bir eşgüdüm yoktur, mükerrerlik vardır.

5. YENİDEN YAPILANMADA GENEL HEDEFLER

İletişim ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler kamu yönetimini yeniden yapılanma ihtiyacı içine itmiş hatta zorlamıştır. Yeniden yapılanma çalışmaları ile amaçlanan kamu hizmetlerinin daha iyi ve daha az maliyetle yapılabilmesinin yollarını aramak ve açıklamaktır. Yeniden yapılanma iş süreçlerinde köklü değişimleri öngörmez. İşlerin tamamı ve kimler tarafından yapılacağı öncelik taşır. Daha çok organizasyonun ele alınmasıyla ilgilidir. Dikey veya yatay hiyerarşi yine devam etmektedir. Sorun dikey veya yatay yapılanmanın hangi basamaklardan oluşacağı, birimlerin bir diğerini nasıl ilişkilendireceği ve bilgi teknolojilerine göre oluşacak iş süreçlerinin aktif tanımı ve uyumunun sağlanmasıdır. Bir yanı ile yeniden yapılanma oldukça karmaşık bir süreçtir, yapısal uyum politikaları oluşturulmalıdır. Yeniden yapılanmanın temel 4 koşulu vardır;

- Bilgi ve iletişim teknolojileri yardımıyla kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasının birinci koşulu, vatandaşları müşteri olarak görme yaklaşımının kamu çalışanlarına benimsetilmesidir.
- İkinci koşul, yapılacak düzenlemenin daha az harcama ile daha çok iş yapmak üzerine kurulması ilkesinin benimsenmesidir.
- Üçüncü koşul, verilecek hizmetlerde açıklık ilkesinin benimsenmesidir.
- Dördüncü koşul ise, başta sistemi çalıştıracak olan kamu personelinin yeni sisteme uyumunu sağlayacak eğitim programları olmak üzere, kullanıcıların bilgisayar okuryazarlığının artırılması, bilinçlendirilmesi ve sisteme güven duymalarının sağlanması için gerekli çalışmalara süreklilik kazandırılmasıdır.

Yeniden yapılanmanın en önemli ayaklarından birisi ise katılımcılıktır. Bunun da yolu bilgi üretimi ve tüketiminde, çalışanlar ve toplum sahip oldukları devletin yapı, yönetim ve politikalarını sorgulayabilmeli ve değişime zorlamalıdır.

6. DİĞER KAMU KURUM VE KURULUŞLARIYLA İLİŞKİLER

Günümüzde, eşgüdümün önemli bir çağdaş yönetim unsuru olduğu bilinmekte; fakat, birçok idare görev alanındaki işlemleri konuyla ilgili diğer idarelerle koordinasyon sağlayarak yürütme konusunda isteksiz davranmakta, böyle bir durumu kendi yetkilerinin daraltılması olarak değerlendirmektedir. Ayrıca idare yapılanmasının da sürekli olarak değiştirilmemesi ve parçalanmaması gereklidir. Tam tersi yetkiler olabildiğince genişletilmelidir.

- İlişkide olunan kurumlarla tam bir eşgüdüm sağlanmalıdır.
- Sivil toplum örgütleri için içine çekilmelidir.
- Kamu kurum ve kuruluşları arasındaki veri/bilgilerin online paylaşımı sağlanmalıdır.
- Kurumların ilişki içinde olduğu birimlerden gelen ve giden evrak işlemlerinin internet üzerinden yapılması sağlanmalıdır.

7. SONUÇ

Yeniden yapılanmayı gerektiren nedenler olarak değişen teknoloji birinci sırayı almaktadır. Hizmet alanlarında meydana gelen gelişmeler ya da daralmalar yeni birimlerin kurulmasını, bağlantı yerlerinin değiştirilmesini, bazılarının kaldırılmasını gerektirebilmektedir. Bunlar; kamu kurum ve kuruluş hizmetinden yararlananların artması ve bunun doğal sonucu olarak hizmet genişlemesi ve çeşitlenmesi görülmektedir. İhtiyaç ve koşullarda meydana gelen değişiklikler hizmet programında, kurumsal yapılarda ve yönetsel sorumluluklarda değişiklik yapılmasını gerektirir. BT değişiklikleri yeni donanım, yazılım, yöntem ve tekniklerin yönetime uyarlanması ile olmaktadır. Yeniden yapılanmanın temelinde değişim olgusu yatmaktadır.

Kentsel faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilebilmesinde, konumsal bilgiye sahip olmak bu türden bilgileri etkili bir biçimde kullanmak büyük önem taşımaktadır. Konumsal işlemlerin alışlagelmiş klasik yöntemlerce yapılması kurumlar açısından büyük ekonomik kayıplara neden olmaktadır. Bunları giderebilmek için bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki son gelişmelerden yararlanma yoluna gidilmelidir. Bunun için bilgi sistemlerinin kurulması olmazsa olmaz politikalarından birisi haline getirilmelidir.

Kurum ve kuruluşlarda yürütülen işlemler ilişkisi veri toplama standartları henüz geliştirilmemiştir. Bu nedenle kurulacak BS'lerinde yer alacak verilerin tespitinin iyi yapılması gerekmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalarda da ortaya konduğu gibi ulusal konumsal veri altyapısının hayata geçirilmesi ve bir standardın belirlenmesi yerinde olacaktır.

Ülkemizde kurulan Bilgi Sistemleri (BS)'nin gecikmesine neden olan temel faktörler; BS yöneticilerinin olmaması, birim yöneticilerinin kabullenememesi, donanım ve yazılımların zamanında sağlanmaması, görev tanımlarının yapılmaması, organizasyonel yapıda BS'ne uygun re-organizasyon yapılmaması olarak belirlenebilir.

Bilgi çağı tüm toplumsal yaşamı yeniden yapılanmaya zorlamaktadır. Fakat bu her değişim dönüşüm gibi kolay olmamakta, birçok sancı yaşanmaktadır. Yeniden yapılanma sonucunda hedef devletin şeffaflaştırılması olmalıdır. Devlet, güvenilir olmalıdır. Devlet, işlevlerinin önemli bir kısmını vatandaş ile paylaşılarak, vatandaşının güvenini kazanmalıdır. Devlet, bilginin önemini önce kendi bünyesinde anlamalı, sonra da tüm kesimlere öğretmelidir. Devlet, oluşan bilginin paylaşılması gerektiği kültürünü oluşturmaktadır. Devlet, paylaşılmayan bilginin olumsuzlukları beraberinde taşıdığı bilincini tüm toplum katında işlemelidir ve önlemleri bu doğrultuda almalıdır. Hangi kurum/kuruluştaki veya bireyde oluşursa oluşsun, bilginin toplumun malı olduğu bilinci alt yapısını sağlamalıdır. Devlet, var olan işleyişteki tekrarları, öncelikle vatandaşının memnuniyetini sağlamak hemen yanı sıra devlet işleyişinde verimlilik oluşturmak üzere önlemelidir. Gerekirse, kurumsal görev tanımları yeniden yapılmalı ihtiyaç duyulursa kurumsal birleşmeler oluşturulmalıdır.

e-Devlet ve e-Avrupa eylem planı kapsamında gerçekleştirilecek faaliyetleri öncelikli olarak değerlendirmek ve bu doğrultuda kurumların mevcut durumlarını tespit etmek, kurum ve kuruluşlarda bilişim sistemleri birimleri oluşturulması sağlanmalıdır. Kamu kurum ve kuruluşlarında bilgi ve iletişim teknolojilerinin gerektiği gibi kullanılmasına yardımcı olmak, kurumlar arasında gerçek zamanlı ve güvenli bir biçimde veri/bilgi paylaşımını gerçekleştirmek, güvenlik dahil her türlü standardın oluşturulmasını, kullanılmasını ve kamu kurum ve kuruluşlarının BT dönüşümü sağlanmalıdır.

e-Devlet ve yeniden yapılanma ile devletin etkin, şeffaf, güvenli, hızlı ve kesintisiz hizmet sunacağı sistemin oluşumu ve vatandaşlarda elektronik hizmet sunma bilincinin oluşturulması, devletle ilgili tüm işlerini elektronik ortamda gerçekleştirmesi sağlanacaktır.

İlk olarak ülkemizde devletin yeniden yapılanması görevini yürütecek Yeniden Yapılanma Konseyi adı altında bir üst kurul oluşturulmalıdır. Yeniden yapılanma çalışmaları için bazı çalışma gruplarının oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışma grupları kendi içerisinde alt çalışma grupları şeklinde organize edilmelidir. Eğitim, sağlık, adalet, savunma, altyapı vs. hizmetlerde yeniden yapılanma çalışmalarını yürütecek proje grubunda, mutlaka önemli

derecede uzmanlık bilgisi ve tecrübesi olan kimseler görevlendirilmelidir. Çalışma gruplarının oluşmasında konu ile ilgili kurum ve kuruluş temsilcilerinin bulunmasına özen gösterilmelidir. Son söz olarak e-Devlet ile yaşam kolaylaşacaktır.

KAYNAKLAR

Milli Emlak Otomasyon Projesi Sistem Analiz ve Ayrıntılı Tasarım, 1996, ANKARA

Çelik, K., Konumsal Kent Bilgi Sistemlerine Geçişte Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma İhtiyaçlarının Araştırılması ve Modellenmesi, **Doktora Tezi**, KTÜ, FBE, 2001, TRABZON

Ulusoy, A. ve A.K. Topal, Yerel Yönetimlerin Mali Sorunları ve Çözüm Önerileri, **Türk İdare Dergisi**, Yıl 69, Sayı 414, Mart 1999, ANKARA

www.edevlet.net

POST MODERNİZME KURUMSAL BİR YAKLAŞIM

Yaz.: Doug BROWN*

Çev : Yrd. Doç. Dr. Mustafa SAKAL**

“Dinamizmin geçiciliği ve kolay elde edilememesi üzerinde oluşturulmaya çalışılan yeni değerlerin varlığı; tertemiz, lekelenmemiş ve değişmeyen nitelikli yeni bir dinamizme olan özlemi dile getirmektedir”.

Jurgen Habermas

Pek çoğumuz, 20. yüzyıla girerken “post” olarak ifade edilen alışılmamış, yeni bir örnek ile karşı karşıya olduğumuzu kavramış durumdayız. Bilimsel yönden bu uyumu gösteren çeşitli kavramların incelenmesinde “sonracılık (post-izm)” kavramının belirleyici bir özellik taşıdığı yadsınamamaktadır, örneğin; Post-Keynezyen iktisadi Düşünce, Post-Liberalizm, Post-Marksizm, Post-Endüstriyel Toplum, Post-Fordizm, Post-Strüktüralizm ve elbette tüm bu akımların Dünya Savaşı Sonrası ortaya çıktığı düşünülürse, Dünya Savaşı sonrası dönem zamanla “Sonracılık (post-izm) kavramı o kadar yaygınlaşmış, o kadar çığırından çıkmıştır ki, Ron Stanfield; bu konuda daha fazla çalışma yapmaya yönelik olarak “sonracılık sonrası (post post-izm)” kavramını ortaya atmış ve bu konuda ciddi çalışmalar yapılmasını önermiştir.

Bu toplantı, Kurumsala Düşünce Üzerine Çalışmalar Bölümü (AFIT)’nün ikinci bin yıllık devrenin, son yüzyılının son on yıllık döneminde yaptığı ilk toplantı olmasına rağmen, Stansfield’in önerilerinin geçerliliği; 21. yüzyıl için hatta ikinci bin yıllık devrenin son yüzyılının son on yıllık döneminde yapılan son AFIT toplantısı için de kabul edilebilir. Bütün bunlar bir yana bizim Post-Modernizm’i Kurumsala Yaklaşım çerçevesinde incelemeye yönelik yaptığımız çalışmalar, tüm “sonracılık(post-izm)” kavramlarını içine

* Yazar, Flagstaffdaki Kuzey Arizona Üniversitesi’nde Ekonomi Profesörüdür. Bu çalışma; Batı Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce oluşturulan Kurumsala Düşünce Üzerine Çalışmalar Bölümünün düzenlediği yıllık toplantı için hazırlanmıştır, 24-27 Nisan 1991, Reno, Nevada. **Journal of Economic Isama**, VoLXXV, No. 4, December 1991.

** D. E. Ü. İ. İ. B. F. Maliye Bölümü Öğretim Üyesi.

alacak şekilde bu konuda bir boşluğu doldurması açısından ciddi bir çabayı ifade etmektedir.

Post-Modernizm; on yıl önceki ya da çok daha önceki dönemlerde karşılaşılan ve sanat ve mimarlık alanlarında yaşanan sürekli gelişmeyi ifade eden bir kavramdır. Bu kavram zamanla; diğer kültürel alanlarda ve çeşitli bilimsel disiplinlerde de kullanılır hale gelmiştir. Günümüzde bu konuda geniş bir literatür bulunmakta ve Post-Modernizm'in diğer disiplinler ile bağlantısının kurulmasıyla ilgili olarak önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bununla birlikte genel olarak Post-Modernizm; Felsefe, Ekonomi ve Politika Bilimi'nin yan dallarını da içine alacak şekilde çok geniş bir alanda yaşanan kültürel gelişmeyi ifade etmektedir.

Son bir kaç yılda yaptığımız araştırmalar sonucu; bu kavramın çeşitli yayınlarda şaşırtıcı derecede fazla kullanıldığını ve hatta bu kavramın kullanılmasının hiçbir zaman uygun olmadığını düşündüğümüz alanlarda dahi kullanıldığını gördük. Bu kullanım yaygınlığı sebebiyle bu kavramın ne anlama geldiğini araştırmaya kendimizi mecbur hissettik, işte bu yaklaşım; Post-Modernizm'in kabulü konusunda kurumsala bir yaklaşımdır. Bu noktada bizim anladığımız; Post-Modernizm'in ciddi olarak ele alınması gereken bir kavram olduğudur.

Post-Modernizm konusunda şu deneme sonuçları ile kavramı açıklamaya başlamak istiyoruz, öncelikle; Post-Modernizm; bir bakış açısı, bir yaklaşım ve bir uyanıştır. Kurumsala yaklaşım gibi epistemolojik (bilimin araştırılmasına yönelik) bir kavram ya da analitik bir çalışma değildir. Bu kavram, bir çeşit dünya görüşü olup sosyal gerçeğin bir yorumudur. Ancak bizim anladığımız kadarıyla Kurumsala Yaklaşım; içerik itibarıyla post-modern bir karakter taşımaktadır. Kurumsalalar; - Kenneth Galbraight'ın 1960 yılı çalışmasında ve Clarence Ayres'in "Makul (Uygun) Bir Toplum Anlayışına Doğru" adlı eserinde olduğu gibi- post-modernist olarak değerlendirilebilirler. John Devvey gibi Thorstein Veblen de post-Modernizm gündeme gelmeden önce varolan ilk post-modernistlerden sayılmaktadır.

İkinci olarak; post-modernizm; görüş açısının geçerliliği günümüzde kabul gören bir yaklaşım olarak -kurumsala yaklaşım gibi- Modern Endüstriyel Kapitalizm'in temel kültürel yapısını tamamen değiştirmeye yönelik bir nitelik taşımaktadır. Post-Modernist Yaklaşım, 1970'li yılların öncesinden itibaren tüm Kapitalist Sistemde ortaya çıkan değişikliklere karşı bir tepki olarak doğmuştur. Günümüzde tüm adaletsiz yönleriyle beraber Kapitalist Sistem kabul edilmiş durumdadır ve telekomünikasyon, ulaşım, hizmetler ve

temel üretim konusunda yüksek teknolojik gelişmeler sağlaması sebebiyle bu sistem hızla alanını genişletmiştir.

Üretim, dağılım ve tüketim alanlarında atılan adımlar hızla artmıştır. Bunun yanında yüksek teknolojik gelişmeler de piyasa güçlerinin coğrafi ve ekonomik alanını genişletmiştir. Günümüzde içinde yaşadığımız Kapitalizm; hızla gelişen, birleştirici nitelikli, alanını genişleterek dünyada yayılan ve hâkimiyet gücü artan bir kapitalizmdir. Bununla birlikte son yirmi yılda yaşanan teknolojik değişiklikler, ekonomik faaliyetlerin tüketici ihtiyaçlarını daha etkin şekilde çeşitlendirmesine, bu ihtiyaçları artırarak, şekillendirmesine ve bireysel nitelikli, özel üretilen mal ve hizmetlerin geniş ölçüde ve bir düzen dahilinde üretilmesine sebep olmuştur. Artık içinde yaşadığımız dünya; maliyet etkinliği alışkanlığının genişlediği, yüksek-teknoloji dünyasıdır.

Tüketici Kapitalizmi (“iyi yaşam”, “mal ve hizmetlerin etkin sağlandığı yaşamdır”) tamamen yeni bir karakter kazanmıştır. Bu karakter tüketimde ve üretimde çeşitlendirme, ayırma ve uzmanlaşma konusunda atılan hızlı adımlar ile şekillenmiştir. Sistem, mal ve hizmetler arası benzerlikten ziyade “farklılaştırma” üzerinde durmaktadır. Çalışanlar ve tüketiciler birbirine daha fazla benzemek yerine birbirinden daha farklı olmaya çalışmaktadırlar. Post-endüstriyel (endüstri sonrası) toplumu karakterize eden iki temel kelime söz konusudur, “hız” ve “heterojende”. David Harvey’in de belirttiği gibi, “esnek bir rejime geçmenin ve köklü değişimin temelinde, modanın, ürünlerin, teknoloji üretiminin, işgücü akımının, ideoloji ve görüşlerin, değerlerin ve uygulama alanı bulmuş faaliyetlerin -tecübelerin- ortadan kalkması, diğer bir ifadeyle geçici olması yatmaktadır (Harvey, 1989, s.285).

Post-Modernizm; en basit şekilde yukarıda ifade edilen tüm kavramlara karşı ortaya çıkan kültürel bir tepkidir. Ancak bu yüzden ilk yüzyılın ilk yarısında yapılan Kapitalizm’in kurumsala, Marksist ve Sosyalist eleştirisi, Kapitalizmin “yönetilen toplum” anlayışını azalttığı görüşüne dayandırmaktadır (1984, “Kahraman Yeni Dünya”). Bu görüş; -şu anda bizim tamamen terk ettiğimiz eski endüstriyel Kapitalizmin toptan üretimin homo- jeniteye yol açtığı görüşünü içermektedir. Buna göre, homojende, çalışanları aynı işi aynı zamanda aynı şekilde yapan yeteneksiz kendiliğinden hareket eden varlıklara dönüştürmektedir.

Toptan üretim, homojen nitelikli olup, standardizasyon oluşturmakta, benzerliğe ve tek düzelığe yol açmaktadır. Ayrıca toptan üretim, aşırı-tüketime sebep olmaktadır. Herkesin artan miktarlarda tüketim ihtiyacı vardır. Ancak bu sisteme bu ihtiyaçlar herkes için aynı kabul edilir. Bu sistemin yeni

endüstriyel devlet sisteminin uygulamaya yönelik uzantısı Sovyet toplumdur. Buna göre, bireyler aynı şekilde yerler, yaşarlar ve çalışırlar. Evler, arabalar toptan üretilir. Tüm bireyler, farklı kişilerce yapılmış olmasının dışında birbirinden hiç farkı olmayacak şekilde aynı şeyleri yaptıklarını, aynı yerlere gittiklerini hatta aynı şekilde baktıklarını ve aynı şekilde davrandıklarını hissetmeye başlarlar. Bu sistem homojen nitelikli olmasına rağmen bölünmelere ve uzmanlaşmaya yer verilmesine muhtaçtır. Herbert Marcuse'un ifade ettiği gibi; "bu sistem sonucunda bireyler tek-boyutlu birey haline dönüşmektedir. Bu yaklaşım; Albert Camus'un "ikinci Dünya Savaşı Sonrası Kapitalizminin bireylerin toptan üretime uyumunu hızla arttırdığı" yönündeki gözlemiyle uygunluk içindedir. Böylece; Galbraight'ın "Zengin Toplum" ve "Yeni Endüstriyel Devlet" adlı eserlerinde özetlenen ve hayatımızın sistem tarafından idare edildiğini, yönlendirildiğini, planlandığını savunan "yönetilen toplum tezi" kabul edilmektedir. Bu sistem; bireyi etkilemekle birlikte hayatlarımızı birbirine benzer hale getirmektedir.

Bireyselleşme kavramının yönetilenler adı altında ele alınmasını düşünmekteyiz. Bununla birlikte sistemin çoğulcu, bölünebilen, ayrımlaştırıcı ve bireyselleşme eğiliminin incelenmesiyle ilgili olarak yeterli ölçüde değiştiğine inanmaktayız. Nitekim, Post-Modernizm bu nokta üzerinde durmaktadır. Post-Modernizm; Kapitalizm ile ilgili görüşlerin yeniden değerlendirilmesini ve hayatın her alanında yaşanan heterojeniteye, çoğulculuğa ve çeşitliliğe yönelik eğilimler ile ilgili uygulamalar üzerinde durulmasını önermektedir. Post-Modernizm; 1960'lı yıllardakine çok benzer nitelik taşıyan bir "kimlik krizi" ile ilgilenmektedir. 1960'lı yıllarda yaşanan kimlik krizi, tercih eksikliğine karşı bir tepki niteliği taşımaktaydı. Kültür karşıtı hareketler, sosyal hak arayışına, kadın hakları arayışına yönelik hareketler; ortanca sınıfın kimlik arayışlarını yönlendirmeyi reddetmiştir. Bugün Post-Modernizm çerçevesinde ele alınan kimlik krizi tanımı; çeşitli hayat tarzları arasından hangisinin kimliği belirleyici hayat tarzı olarak seçileceğinin bilinmemesi olarak ifade edilmektedir. "Kar ve kazancın artmasına yönelik arayışlar sonucunda zaman ve mekanda yaşanan sosyal değişim; kimlik konusunda ciddi problemlere yol açmaktadır Bir birey olarak ben nereye aitim?" (Harvey, 1991, s.77). Bu durumda problem; tercih eksikliği değil, çok fazla tercihten birini seçememe problemidir.

POST-MODERNİZM NEDİR?

Post-modernizm'in belirli bir tanımı yoktur (Bkz. Harvey 1989, s.7). Post-Modernizm; Aydınlanma Çağı'nı temel alan tepkisel bir anlam olup Kapitalizm,

endüstriyel toplum, millet-devlet anlayışı ve bireyselleşmeye karşı kültürel değişim ile birlikte ortaya çıkan bir dönemin başlangıcıdır (Bkz. Ross 1988, s.vii). Modernizm, bireylerin dünyayı anlayabilme kabiliyetine sahip olmalarından dolayı, bilim ve sebep ilişkisinin tüm problemleri çözebildiğini savunmaktadır. Bu, kabul edilebilir bir yaklaşımdır. Çünkü günlük tecrübelerin anlamsızlığı dikkate alındığında insan topluluklarını tanımlayan keşfedilebilir, evrensel değerlerin ve bu toplulukların uyum ve barış içinde yaşamalarını sağlayabilecek bir potansiyelin bulunması söz konusudur.

Modernizasyon; Kari Polanyi'nin dışa açık ekonomi görüşünün dünyanın 19. yüzyıldan itibaren artan şekilde karmaşık, anarşik, plansız ve bireylerin kontrolü dışında gelişmeler gösterdiği görüşünün gerçekliliğini kabul etmektedir. Dünya genişlemekte ve bu genişleme; kendi kendine düzene giren piyasa güçlerinin çıkarlarına yönelik olmaktadır. Ancak Modernizm, bu yaklaşıma; dünyada genel olarak kabul gören eğilimlerin varlığı ve insan topluluklarının genişlediği varsayımı ile yaklaşmaktadır. Modernizm, sebep ve bilginin uyumu beraberinde getirdiğini ve kaostan kurtulmayı sağladığını savunmaktadır. Buna göre dünya anlaşılabilir, incelenebilir ve dünyadaki ekonomik ve politik hayat düzenlenip rasyonel hale getirilebilir.

Jurgen Habermas'ın ifadesiyle "bir modernizasyon projesi geliştirilmelidir. Bilim, bilgi, değerler ve inançlar; ortak insani değerler, kesin doğrular ve evrensel değerler vb. modernizmi karakterize eden unsurlardır (Bkz. Harvey 1989, s. 12). Dolayısıyla 20. yüzyılın başlarından itibaren "Modernizm benzer fakat karmaşık ve gerçekçi bir özellik gösterecek şekilde sahip olduğu epistemoloji (bilgi kuramı) çerçevesinde perspektivizm ve relativizm kuramları dahilinde de alınmalıdır" (Harvey 1989, s.30). Modernizm; insan davranışının mükemmeliyetine ve sosyal gelişmeye inanmaktadır. Bunun yanında teolojik eğilimler de göstermektedir, örneğin "Aydınlanma Çağı Yaklaşımı" Modernizm'in kendiliğinden kabul edilen bir yaklaşım olduğunu savunmakta ve herhangi bir sorunun tek bir makul cevabı olduğunu ileri sürmektedir. Bu noktadan hareketle dünyanın uygun şekilde çerçevesinin çizilmesi ve doğru olarak tanımlanması halinde kontrol altına alınabileceğini ve rasyonel olarak bir düzene oturtulabileceğini kabul etmektedir" (Harvey 1989, s. 27).

Modernizm; ister liberalizm ister Marksizm çerçevesinde ele alınsın kapitalist anarşi ve kaostan yatan değerleri tanımlama konusunda bilgi elde etmeyi savunmaktadır. Bu yaklaşım; tarihin açıklanabilir olduğunu ve geçmişimizde evrensel eğilimlerin var olduğunu -Marks'ın Kapitalizmin genel, homojen işçi sınıfının birliğini sağladığı görüşünde olduğu gibi- ileri sürmektedir. Zaten "işçi sınıfı evrensel

bir sınıf olması sebebiyle Marks'ın görüşünün temelini oluşturabiliyor ise piyasa da liberalizm için insan davranışının evrensel normlarını belirlemesi açısından bir örnek teşkil edebilir" (Avineri 1990, s.457. Ayrıca Bkz. Mouffe 1988, s.36).

Aslında Marks da tüm Klasik ve Neo-Klasik Ekonomistler gibi bir modernisttir. Çünkü bu ekonomistlerin hepsi Kapitalizm'i kabul etseler de etmeseler de Kapitalizmin keşfedilebilir ve anlaşılabilir nitelik taşıyan evrensel eğilimlere ve değerlere sahip olduğuna inanmaktadırlar. Bu ekonomistlerin Jean-François'in deyiimiyle; "temel efsanevi bilgi" olarak bilinen ve Hegelian yaklaşım çerçevesinde kabul gören "toplum bilgisi" kavramını kabul ettikleri bir gerçektir (Lyotard 1984). Bireysel serbestliğe yönelik "bu efsanevi bilgi"; herşeyin görünüşte anlaşılmaz ve anlamsız olduğuna ilişkin bilimsel çalışmalar yoluyla modern yaşama anlam kazandırmaktadır. Bunlar, toplumun genel açıklayıcı teorileridir. Böylece tartışma ile ilgili doğru yaklaşım bulunacak ve bu yaklaşım piyasa-tabanlı toplumun yol açtığı çıkmazları azaltacaktır.

Ernesto Laclau konuyu şu ifadelerle ele almaktadır:

"Eğer bir unsur modernizasyon kavramını karakterize ediyor ise, bu unsurun sosyal yapıyı etkileyen kaynakları bilimsel olarak oluşturma, tarihi, genel olarak rasyonel açıdan ele alma ve genel bir bireysel serbestliğe temel oluşturma gibi iddialara sahip olması gerekmektedir. Dolayısıyla bu konuda araştırma yapan ekonomistler, "açık(şeffaf) toplum ütopyasına şu veya bu şekilde temel oluşturan unsurları tamamen kapsayan ve değerlerin incelenmesi konusunda ayrıntılı çalışmalar yapan bir yaklaşım izlemektedirler" (Laclau 1988, s.71-72).

Post-Modernizm; tüm bu görüşlere karşı kültürel bir tepki olarak ifade edilebilir. Stanley Aronowitz'in ifade ettiği gibi "şu andan itibaren hemen herkes, Nietzsche'nin bir yüzyıl önce değindiği duyarlılıkta ortaya çıkan değişimi kabul etmektedir". Post-modernizm bu değişime verilen ad olup, düşünce kaynaklarının açıklanmasına, sanatın kurallarının belirlenmesine ve liberalizm ve Marksizm gibi temel ideolojik görüşlere bağlı olarak şekillenmektedir (Aronowitz, 1988, s.46). Lyotard post-modern kavramını "değişmiş efsanevi bilgi"ye karşı şüpheli yaklaşım olarak ele almakta ve "bu şüpheli" Marks'ın yaptığı gibi, artan istikrarsızlıklar - örneğin sınıf çatışmaları-karşısında bir kurtuluş beklentisine sahip olunamamasına bağlamaktadır (Lyotard 1984, s. 24).

Ayrıca Fredric Jameson'un ifade ettiği gibi "Post-Modernizm hayatımızda devamsızlığa yol açmakta ve sosyal hayattaki akli-ruhi unsurlar kapitalizm yoluyla serbestleştirme eğilimine girmektedir" (Jameson 1988, s. 145; Ayrıca Bkz.Feher ve Heller,1988,s.31). David Harvey'in ifadesiyle ise "Post-Modernizm;

Baudelaire”nin modernizasyon kavramının yarısını oluşturan geçicilik, bölünme, devamsızlık ve karmaşa kavramlarının bir bütün olarak kabul edilmesi ile ortaya çıkan bir akımdır. Ancak post-Modernizm çok farklı bir şekilde ortaya çıkması açısından önem taşımaktadır. Bu akım Baudelaire’nin ortaya attığı modernizasyon kavramına üstün gelmeye karşı koymaya çalışmamakta, hatta bu kavramın içinde yer alan değişmez nitelikteki unsurları tanımlamaya yeltenmemektedir. Post-Modernizm, değişimin bölünebilen ve karmaşık dalgalanmaları içinde gidip gelmektedir (Harvey, 1989, s.44).

Felsefi açıdan Post-Modernizm “sebeplerin açıklanmasına yönelik etkin yöntemleri ve teknolojiyi, bilimi ve sebebi oluşturan güçler de evrensel bireysel serbestliğe yol açan herhangi bir yaklaşıma karşı derin bir nefreti ifade etmektedir (Harvey, 1989, s.41).” Bir başka açıdan ise, post-modernizm “Sosyalizm idealinde olduğu gibi araştırma alanına giren konuların; modernizasyona bağlı olan gelişme çerçevesinde incelenmesini savunmaktadır”(Mouffe 1988, s.31).

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi post-Modernizm, Nihilizm’e(yokluk) yönelik eğilimler doğurmaktadır. Dolayısıyla “post-Modernizm kültürel bir harekettir” ifadesinin verdiği mesaj gayet açıktır “Herşey değişim halindedir”. Günümüzde “herşey değişim halinde” ise, Clarence Ayres’in şiddetle karşı çıktığı “artan uyum davranışının ahlaki relativizm ile uyum içinde olduğu yaklaşımı” kabul edilebilir hale gelmektedir. Yine Harvey’in ifadesiyle; “Bilimsel ve ahlaki değerler-yargılar- arasındaki uyumu ortadan kalkmış; estetik değerler üzerinde sosyal ve bilimsel açıdan merkezi bir önem arzetmeye başlamış; hayaller “efsanevi bilgilere hakim olmuş, geçicilik ve bölünme, iç değerler -gerçekler- ve benzer nitelikli uygulamalar üzerinde üstünlük sağlamış ve kendine özgü kültürel ve politik uygulamalara temel oluşturan politik ve ekonomik değerler değişime uğramıştır” (Harvey, 1989, s.328).

Post-Modernizm; son iki yüzyılda ortaya çıkan teknoloji devrimine karşı bir tepki olup dışa kapalı toplum anlayışını terketme yoluyla epistemolojik kaynakların, hayat sürecinin devamlılığının ve anlamın kaybolan değerinin önemini ifade etmektedir. Bu yaklaşım, yeni bir yüzyıla girerken geçici devamlılığı, serbestleşmeyi, objektif kaynaklar kullanılmadan yapılan sosyal eleştirmeyi, devamsızlığı ve bölünmeyi hayatın gerçekleri olarak kabul etmektedir.

POST-MODERNİZMİN TEMELİ NEDİR?

Post-Modernizm; modernizasyonda farklılaştırma (heterojenite) kavramını yeniden ele alan bir yaklaşım olup marksizmin ve klasik liberalizmin bilgi yoluyla benzer nitelik taşıma (homojenite) kavramını kabul etmeye zorlanamaz (Feher-Heller 1988, s. 12). Yaklaşımın bu yönü; içinde bulunduğumuz yüzyılın başında Veblen

tarafından incelenmesine rağmen günümüze dek ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Niçin böyle olmaktadır? Fredric Jameson; post-modern değişimi, zaman ve mekan ile ilgili tecrübelerde yaşanan ve engelleyemediğimiz bir değişime uğramasına rağmen, zamana hükmetme imkanına sahip olan güçlerin yol açtığı krize bağlamaktadır (Harvey 1989, s.201). Ayrıca Harvey, “son yirmi yıldır kültürel ve sosyal hayat üzerinde olduğu kadar politik ve ekonomik uygulamalar ve sınıflar arası güç dengeleri üzerinde de akli karıştırıcı ve yıkıcı etkiler oluşturan zaman-mekan sınırlamasında yaşanan yoğunluğu ayrıntısıyla incelemektedir” (Harvey 1989, s.284). Tüm bu gelişmeler, II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan refah azalışları ve bunu takip eden geniş çaplı yeniden yapılanma çalışmaları yoluyla kısmen yüksek teknoloji devrimi üzerinde doğrudan iz bırakan etkiler oluşturmuştur.

Üretimde teslim süresinin kısaltılması sorusu; altında yatan eksikliğin sağlanabilmesi sorusu ile birlikte gündeme geldiğinden kapitalist kar maksimizasyonu açısından her zaman çok büyük önem taşıyan bir nokta olmuştur. Ancak üretimin hızlanması, buna paralel olarak değişimin (piyasa ve bankacılık sistemlerinde) ve tüketimin de hızlanmasını gerektirmiştir. Post-Modernizm’in bazı temel ticari uygulamaları moda ve alışkanlıkların değişim süresini kısaltmış ve artan kaynakların hayali ürünlerin üretiminde kullanılması sonucunu doğurmuştur (Harvey, 1991, s.76).

Üretimin bilgisayar sistemi ile yönlendirilmesinde, elektronik kaynakların transferinde, makineleşmede ve robotlaşmada ve telekomünikasyonda yaşanan teknolojik ilerlemeler; sermayenin akışkanlığını, endüstrileşmeyi, geniş çaplı üretimi, kaynak fazlalığını, dikey bölünmeleri, ticari-ekonomik sözleşmeleri ve yeni (-paranın yıkıcı gücüne dayalı- “Kumar Kapitalizminin tüm toplu yeniden yapılanma faaliyetlerini teşvik etmiş ve geliştirmiştir (Bkz.Bluestone-Harrison 1988).

Sonuç olarak; tüm yeni “sonrası-post” ön ekleri içinde Post-Fordizm, teknoloji ile en çok doğrudan ilgili akımdır. Post-Fordizm Teorisyenleri, dünyadaki geçici gelişmeleri, geniş çaplı bir toptan üretim kavramından uzak bir yaklaşım olan ve çoğunlukla “esnek uzmanlık(spesializasyon)” olarak adlandırılan şartlar altında oluşan üretim kavramına göre yorumlamaktadırlar. Üretimde de alınan Fordist modelin temeli, Henry Ford’un toplanlarından birinde vurguladığı gibi sadece ilgili amaç için oluşturulmuş geniş kullanım alanına sahip bir sistemin kullanılmasıyla büyük miktarda malın elde edilmesini sağlayan bir toptan çalışma gücünün varlığı üzerinde oturmuştur. Buna karşılık; Post-Fordist Model; çeşitli ve önceden belirlenemez tüketici ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için bilgisayar ağı ile donatılmış ve yeniden programlanabilen bir sistemin kullanılmasıyla daha az miktarda malın elde edilmesini sağlayıcı güven vermekten uzak, sürekli öğ-

renmeyi gerektiren bir çalışma gücünün varlığı üzerinde durmaktadır (Rosenenthal, 1991, s. 80-81).

Günümüzde her şey değişmez nitelikli, kullanılabilir, esnek ancak inanılmaz derecede hızlı ortaya çıkmaktadır. Teknolojik zaman-mekan sınırlaması yoluyla “hem özel hem de kamusal karar alma sürecinde yaşanan zaman boyutları kısalmış buna karşılık, uydu iletişim imkanları ve azalan taşımacılık maliyetleri; bu karar alma sürecinde alınan kararların çeşitli mekanlara çok daha geniş çaplı olarak yapılmasını mümkün kılmıştır”(Harvey 1989, s. 147).

Bu teknolojik değişmelerin kaynağı; kısmen 1960’lı yılların sonlarında Amerikan şirketlerinin elde ettiği aşırı kârlar yaşanan ve yoğun ve geniş çaplı rekabet ortamıdır. Şirketler; teknolojik değişmeler (bilgisayar ağına geçiş, telekomünikasyon), üretim tekniklerinde yaşanan yeniden yapılanma “tam zamanında üretim” sistemine geçilmesi gibi), mali alanda yeniden yapılanma, üründe yenilik ve kültürel ve hayali üretimde yaşanan yoğun genişleme gibi ilerlemeler de dahil olmak üzere oldukça geniş bir düzenleme süreci izlemişlerdir. Bu şirketler; üretim sistemlerinde uygun piyasa şartlarını, kapitalist gayretin yeni amaçları olarak görmektedirler(Harvey 1991, s.67).

İçinde yaşadığımız sistem hala kapitalist sistem olup tüketici yaklaşımının kültürel hakimiyeti hala varlığını sürdürmektedir. Ancak; bu sistemin değiştirilebilir olduğu tecrübeleri sabittir. Nitekim; artık Post-Modern bir dünyada yaşanmaktadır.

POST-MODERNİZMİN ETKİLERİ

Post-Modernizm’in sonuçlarıyla ilgili en belirgin genellemelerden biri; bu akımın sadece günlük hayatımızı değil; bilgi, bilim ve sonuç arasındaki ilişkinin gücü üzerindeki davranışlarımızı ve geleceğe yönelik güvenimizi de etkilemesidir. Günümüzün insanı git gide şüpheli, güvensiz ve kararsız bir kişiliğe sahip olmaktadır. Harvey’in de ifade ettiği gibi “bu geçici ve bölünebilen değerlere sahip dünyanın ortasında süreklilik ve değişmezlik gibi kavramlar hakkında bir şey söylemek mümkün değildir” (Harvey 1989, s. 291). Yaptığımız ve tecrübe kazandığımız herşey; “geleneksel olarak ve tarihi açıdan ihtiyaç duyduğumuz değerlerin hızlı bir şekilde kaleme alınmasında ve zamanın bu noktada iyi değerlendirilmesinde yaşanan mücadele” sonucu ortaya çıkmıştır (Harvey, 1989, s. 291).

Her ne kadar insanlar yavaş yavaş, dünyada tecrübe kazanmanın birbirine benzer pek çok yolu olduğunu fark ediyorsa da kazanılan tecrübelerin zamanla daha az ortak özellikler taşıdığı ve daha fazla ve daha çeşitli tecrübelerin yaşandığı ortadadır. Günlük hayatta karşılaştığımız insanlarla paylaştığımız gelenekler,

değerler ve alışkanlıklar gitgide azalırken, insanların sayısı hızla artmaktadır. Hayat hakkındaki tecrübelerimiz değişip, çeşitlenip farklılaşırken bu gelişmeler, kendimizi boşlukta hissetmemize sebep olmaktadır. Böylece şüpheli yaklaşımın alanı genişlemektedir. Laclau'nun ifadesiyle;

“Kaynaklar ile ilgili efsanelerin anlamını yitirmesi, tarihi ve toplumu, Kartezyen (Des Cartes'in kuramına ait) yaklaşım çerçevesinde politik sebepler konusunda varılacak son noktanın ve kazandırılacak son anlamın belirlenmesinden mahrum bırakmaktadır. Klasik ontolojik (yaratık bilimiyle ilgili) ifadeler ile bunun anlamı; sosyalleşmenin bir temele dayanmadığıdır. Diğer deyişle tüm kimliklerin rasyonel bir karakter taşıdığını kabul edersek, bir sistemin ortadan kalkması için gerekli ideal koşullara hiçbir zaman ulaşamaz ve böylece tüm kimlikler az ya da çok sürüklenen izler haline dönüşmektedir. Konuyla ilgili politik tartışmanın önemi artmaktadır. Çünkü politik yaklaşımın toplumsal unsurlar arasındaki uyumu kolaylaştırdığı inancına bağlı olarak bu yaklaşımın bir noktaya kadar “sosyal realiteyi (gerçeği)” meydana getirdiği bir gerçektir. Dolayısıyla bu durumda toplum insanların kendi gerçeklerini oluşturdukları geniş ve tartışmalı bir sosyal yapı olarak ifade edilebilir” (Laclau 1988, s.78-79).

Laclau'nun üzerinde durduğu tartışmalı çalışma dilin ve iletişimin temel rolüne dikkati çekmektedir. Jean-François Lyotard'ın ifadesiyle “iletişimin günden güne daha fazla önem kazandığı bir toplumda; dilin hem gerçek hem de fiili anlamda yeni bir önem taşımaya başladığı açıktır” (Lyotard 1984, s. 16). Hayattaki bölünmeler, evrensel eğilimlerin öneminin azalması ve kapitalizmi nasıl gördüğümüz konusunda ortaya çıkan çeşitli ve birbirinden farklı görüşlerin artması; Lyotard, Fredric Jameson ve David Harvey gibi pek çok post-modernistin bilginin sınırsızlığı ve bu bilgilerin hangi noktaya kadar dile dayalı olduğu üzerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Bu konuda Ludwig J. Wittgenstein'in “dil oyunları analizi” yardımcı olma özelliği sebebiyle ele alınabilir, örneğin; Lyotard'a göre; “sosyal varlık, bu yaygın dil oyunları içinde erime-kendi benliğini yitirme- eğilimindedir. Sosyal bağ kavramı linguistik (dil bilimine ait) olup çok kesin ve tek bir çizgi ile ifade edilemez” (Lyotard 1984, s.40). Bu şartlar altında Marksizm'in ve Liberalizmin “temel efsanevi bilgi-değişmiş bilgi-” kavramları geçerliliğini yitirmiştir.

POST-MODERNIST OLARAK KURUMSALCILAR

Kurumsal iktisatın post-modern olduğunu gösteren çeşitli yöntemler bulunmaktadır, öncelikle, post-modernizm bizim de ifade ettiğimiz gibi, kapitalizmde son dönemde yaşanan teknolojik değişmelerin sonuçları üzerinde durmaktadır. Kurumsalcılar sürekli olarak -Veblen'in görüşünü kullanarak- teknolojinin kesin ve belirleyici etkilerini savunmaktadırlar. Böylece 1970'lerde

yaşanan yüksek teknoloji devrimi ve bunun post-modern etkisi hakkında; daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulan teknolojik değişimler için basit birer örnek teşkil etmektedir. Yüksek teknoloji devriminin post-modern analizi ve bu analizin “farklılaşmacı (heterojenite) ve zaman-mekan sınırlamalarının bugünkü oyunun adı olduğu” şeklindeki sonucu; kurumsal yaklaşım ile tamamen uyum içinde görünmektedir.

Kurumsal yaklaşımın post-modernizm ile benzer özellikler taşıdığı bir diğer nokta da Veblen’in sosyal analiz yaklaşımı ve kapitalizmle getirdiği eleştiridir. Post-modernizm; teolojik düşünceyi ve sosyal eleştiri uğruna objektif kaynaklar üzerinde araştırma yapılmasını reddettiğinden bu yaklaşım; Veblen’in yaklaşımına yakındır. Nitekim Veblen de Marksizm’e Post-Modernistlerin ileri sürdüğü sebeplere bağlı olarak karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla postmodernizm’in felsefi açıdan taşıdığı şu anlamı hiç şüphesiz kabul etmeliyiz:

“Demokratik toplumun dolayısıyla modernizasyon oluşumuna temel teşkil eden kaynakların ve kanunların imkansızlığının farkında olunmalıdır” (Mouffe 1988, s.34). Veblen hem Klasik Liberalizm’in hem de Marksizm’in aksini gösterme yoluyla ispat (reductionism) ve mahiyetine önem verme (essentialism) yönlerini reddetmektedir. Buna karşılık Post-Modernizm’de olduğu gibi mahiyete önem vermeme (non-essentialist) yaklaşımını benimsemektedir. “Veblen’e göre; bir grup kurumsal değişiklik üzerinde görülen tüm sosyal değerlerin sonuçları ya asılsızdır ya da bilerek aldatıcı nitelik taşımaktadır” (Feher-Heller, 1988, s. 116).

Feher ve Heller tarafından kısmen değinildiği gibi Post Modernizm; -felsefi açıdan- en basit şekliyle “insan” olarak ifade edilen grubun temelde hiç bir ortak özelliğe sahip olmadığını ve bu nedenle post-modern kavramının müzik kültüründe yeniden ele alınan ancak politik faaliyete pragmatik bir rol yükleyemeyen yarı-dini nitelikli olağanüstü bir kuvvet(mana) olmaktan öteye gidemediğini ifade etmektedir (Feher-Heller, 1988, s.5).

Bu görüş de Veblen’in benimsediği bir güçlü şüphecilik, teolojik düşünceyi reddetme ve kesin bir yokluk (nihiliztik) davranış tarzı üzerinde durmaktadır. Veblen; herhangi bir geleceğe yönelik tahmini yaklaşım içinde tarihi değişimleri incelemek için kullanılabilen evrensel eğilimler veya “geniş efsanevi bilgilerin” varlığını reddetmesine rağmen böyle bir dünya görüşüne dayanan bir yaklaşımı da tamamen reddetmiştir. Sol görüşü savunan post-modernistler de bunu yapmamışlardır. Mouffe’nin ifadesiyle “herhangi bir değer sistemi için rasyonel kaynakların sağlanamaması; bu konudaki tüm görüşlerin birbiriyle aynı özelliği taşıdığı anlamına gelmez” (Mouffe, 1988, s.37).

Bu görüş sadece Veblen'e ait değildir. Nitekim; aynı görüş, John Dewey, Ayres ve Marc R. Tool tarafından savunulan Fayda Değer Teorisi tarafından da kabul görmektedir. Veblen başta olmak üzere tüm Kurumsalcılar; post-modern sol görüşün "bölünmeleri azaltıcı ve katı bir relativizmin yol açtığı ahlaki hor görme (kınıkizm) çözüm önerici bir yaklaşım çerçevesinde dünyamızı hala bir arada tutan değerlerin arayışına girilmesi" (Feher-Heller, 1988, s. 12) şeklindeki görüşünü desteklemektedirler.

Dewey ve Ayres de aynı arayışı sürdürmüşlerdir. Hemen hemen pek çok post-modernist bu arayışa son vermiştir. Ancak Harvey'e göre; "Politik ve bilimsel hayatla uyum içinde ancak sınırlı faaliyet imkanını oluşturan bir orta nokta bulunmalıdır. Bu yaklaşım; Post-Modernizm'in gelişmesine katkıda bulunan bir yaklaşım olup toplumsallık ve yerellik, yer ve bölge mücadeleleri, sosyal hareketler vb. gelişmeleri desteklemektedir" (Harvey, 1989, s.351).

Sonuç olarak; Kurumsalcı yaklaşımın kendisi bir "orta-uygun-nokta" yaklaşımı olup Veblen tarafından bölünebilen parametrelere sahip olduğu ileri sürülmüş ve Fayda-Değer Teorisi çerçevesinde ele alınan bir akımdır. "Orta-uygun-nokta" yaklaşımına ulaşmak isteği; pek çok post-modernisti; Dewey, Charles Pierce ve William James gibi araştırmacıların pragmatizmine yönlendirmiştir (West, 1988, s.269-86 ve Harvey, 1989, s.52).

Cornel West ve David Harvey; Dewey'in Faydacı Yaklaşımı'nın, post-modernistlerin "orta-uygun-noktay" bulma çabalarına temel oluşturduğu konusunda hem fikirdirler. Bu sonucun doğruluğunun kabulü halinde Ayres'in post-Modernizm anlayışının sahip olduğu değer bu sonuçla bağlantısı olduğu da kabul edilmelidir.

Ayres'in post-modernizm anlayışı oldukça karmaşıktır ve Ayres'in Fayda Değer Teorisi çerçevesinde yaptığı karmaşık post modern analiz konumuzun dışındadır. Bununla birlikte bizim inancımıza göre Ayres; değerler görüşünü hayat sürecinin teknolojik boyutlarına dayandırma yoluyla yaptığı atılımlar ile post-modernizm alanında en başarılı çabalardan birini göstermiştir. Genel olarak; Ayres, hem "Ekonomik Gelişme Teorisi hem de Makul-Uygun-Bir Toplum Anlayışına Doğru" adlı eserlerinde de görüldüğü gibi ekonomik gelişme ve toplum ilişkisi ile ilgilenen kaynaklı sosyal bilim anlayışını kabul eden post-modernisttir. Ayres; "dünyamızı hala bir arada tutan değerleri" ve "akla yakın noktayı" aramaktadır.

Ayres'in- vazgeçemediği evrensel kavram; teknolojik gelişme ile bağlantılı olup faydacı bir davranışı yansıtmaktadır. Ayres'in ifadesiyle 'tüm insan davranıştan; teknolojik, faydacı veya sebep etki ilişkisi çerçevesinde belirli bir süreklilik taşıyan bir karaktere sahiptir' (Ayres; 1944, s.239). Bu nedenle Tekno-

lojik gelişmeye bağlı olarak oluşturulan değerler, evrensel değerlerdir” (Ayes; 1944, s.32). Bu yaklaşım; Ayres’in Modernist bir tavır içinde olduğu izlenimini veriyor ise de bize göre; bu tavır, edindiğimiz tecrübelerden sağlanan değerlerin belirlenmesi açısından önemli bir adım teşkil etmektedir. Bizim insanlar olarak kendi kaynaklarımız bulunmalıdır. Ayres şu soruyu sormaktadır:

“Değerlerin; anlamım ve kabulünü, sadece geleneksel tanrılarla ilgili efsanelerden ve dar görüşlü inançlardan değil de - en azından belli ölçüde - insan hayatının kendisinden, bilgi ve daha fazla bilgi arayışından ve insan kullanımına sunulan yararlanılabilir kaynakların kullanımındaki mücadeleden de kazanması mümkün değil midir?”(Ayres, 1961, s.6).

Ayres elbette ki; ahlaki agnostisizm’e (bilinmezcilik) karşıdır. Ayres’in yeni evrensel ve katı kurallı bir toplum arayışı onu şu yorumu yapmaya itmiştir:

“Gerçek değer, tüm insanlar için aynı anlamı taşıyan standart değerlerin bulunup bulunmadığıdır. Bizim şu anda bilim dediğimiz kavramın ve insan hayatı sürecinde kullanılan teknolojinin sürekliliğinin bulunmadığı hakkındaki yargımız, müsbet bir cevapla karşı karşıyadır ” (Ayres, 1961, s. 9, önemle üzerinde durulmuştur).

Post-modernistlerin pek çoğu; bu noktada Ayres ile hemfikir olup hepsi ortak teknolojik gelişmelerden doğan ve “tüm insanlar için aynı anlam taşıyan” en az beş evrensel değer elde etmesinden dolayı Ayres’in kısmen modernist mantığı kabul ettiğine inanmaktadırlar.

Ayres’in teknolojik gelişmedeki artış ile ilgili yaklaşımı; “Makul-Uygun-Bir Toplum Anlayışına Doğru” eserinde, “Ekonomik Gelişme Teorisi” eserine göre çok daha açık olarak belirtilmiştir. Bize öyle geliyor ki; Ayres’in post-modernist ahlaki relativizm konusunda ilerleme sağlamak ve “orta-uygun-noktayı” bulmak için harcadığı inanılmaz çaba; teknolojiyi tarihin açıklanmasında belirleyici değişken olarak ele almasına ve teknoloji için evrensel eğilimlerin varlığını kabul etmesine yol açmıştır. Ayres; Protestan Devrimi’nin ve kapitalizmin artık daha fazla fark etmeye başladığımız “sürekli ve tek bir sürecin bir parçası olduklarını” savunmaktadır (Ayres 1961, s.281; önemle üzerinde durulmuştur). Ayrıca modernist yaklaşım çerçevesinde belirlediği ve “ortak anlamını; anlam, tüm insanlar için aynıdır görüşünün sonucu olarak insanın yaşam sürecinden alan beş evrensel değer üzerinde durmaktadır” (Ayres, 1961, s.265; üzerinde önemle durulmuştur).

Ayres’in teknolojiye yönelik kesin teolojik yaklaşımı şu ifadelerinden gayet açık olarak anlaşılmaktadır

“Bütün insanlar için ortak olan gerçek değerler; daha önceki toplumlara nazaran endüstri toplumu tarafından çok daha geniş olarak anlaşılmıştır. Çünkü

endüstri toplumu, insanın hayat sürecini belirleyen en yüksek gelişmeleri kapsamaktadır” (Ayres, 1961, s.265).

Veblen ise bu konuda daha geniş araştırma yapan bir başka post-modernisttir. Ayres’in bu konuda gösterdiği cabalar; gelişme kaydetmeye niyetli cabalar olup Ayres’in; pek çoğumuzun sahip olduğu değerlerin kaynağını hayat tecrübesinin ve sezgisel bir faydacı yaklaşımın oluşturduğu görüşü post-Modernizm ile uygunluk içindedir. Ancak sonuç olarak; teknolojik gelişmenin yavaş yavaş fakat sürekli olarak bir değerlendirme süreci içinde bizi birbirimize bağladığı görüşü; anlamların paylaşıldığı görüşünü temel almakta ve Modernist Aydınlanma Çağı düşüncesinin kabulünü ifade etmektedir. Veblen ise, bu görüşü benimsememekte; değişim göstermiş ve hayat sürecinin geleceğine ait değerlere doğrudan bağlı, tarihi nitelikli fakat temelsiz bazı değerlerin varlığına dayanarak -ki bu yaklaşım, Fayda Değer Teorisi ile ifade edilmektedir-kapitalizmi en basit şekilde eleştirmektedir.

Post- Modernist Yaklaşımın benimsediği pragmatizm, geçici fayda yaklaşımı ile Tool’un Sosyal Değer Standardı (bilginin fayda yaklaşımı çerçevesinde görüşü) ile tam bir uyum içindedir. Fayda Yaklaşımı’nın, değerlerin kaynağını ortak teknolojik gelişmelerin oluşturduğu görüşünü kabul ettiği bir gerçektir. Ancak Ayres, teknolojinin evrensel eğilimlerinin bulunmasından ve sahip olduğu ortak anlamların birbirinden kısmen farklı olmasından dolayı sonuç olarak artma ve gelişme durumunda olduğunu savunmaktadır. Genel olarak diyebiliriz ki; post-modernizm konusundaki çalışmalarımız, Ayres’in yaklaşımı konusunda oldukça değerli bir bakış açısı edinmemizi ve kurumsala yaklaşım ile post-modernizmin aynı alanda faaliyet gösteren yaklaşımlar olduğuna ikna olmamızı sağlamıştır.

KAPİTALİZMİN YENİ BİR ELEŞTİRİSİ

Post-modernizm; tüketici kapitalizmi değiştiren teknolojik değişimler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu değişimler; tüketici yaklaşımı, kar amaçlı büyüme ve ücret işgücü parametreleri çerçevesinde hala yaşanmaktadır. Bu değişimler, ürünlerin ve tatmin edilmek üzere belirlenen tüketici ihtiyaçlarının çeşitlendirilmesi için iş dünyasına kaynak ve maliyet etkinlik kriterleri bulma imkanı sağlamıştır, ihtiyacın belirlenmesi sürecinde oluşturulan kavramlar **değiştirme, çeşitlendirme, ayırma, arttırma, bireyselleştirme ve uzmanlaşma** gibi kavramlardır. Bu sistem aslında pahalı bir bireysel imkan kullanımı yöntemi önermekte ve teşvik etmektedir.

“Tüm bireylerin aynı tercihlerde bulunduğu, aynı ihtiyaçtan duyduğu ve aynı faaliyetlerde bulunduğu bu “toplu-üretim toplumu”nun varlığı; Avrupa’da ve

Kuzey Amerika 'da çok kısa süreli olmuştur. Dolayısıyla tüketicinin Standard ve birbirine benzer haline getirilmesi değil, ihtiyaçların, isteklerin, faaliyetlerin ve eğlence anlayışının geniş ölçüde çeşitlendirilmesi gündeme gelmiştir" (Feher-Heller, 1988, s. 142).

Ayrıca "medya tek büyük düzenleyici kurum olma yerine geniş ölçüde bireyselleşen isteklerin ve ihtiyaçların giderildiği çeşitlendirilmiş kurumlar bütünü haline gelmiştir" (Feher-Heller, 1988, s. 142).

Post-Modernizm'in önerdiği, kapitalizmin çeşitlendirmeyi arttırıcı yönü budur. Bu durum; belli alanlarda sistemin adaletsiz olduğu veya demokratik karar mekanizmalarının hayatın yeni alanlarında gelişme gösterdiği anlamına gelmez. Bireyselciliğin çeşitlenmesi ve üretken hale gelmesi, Polanyi'nin piyasa toplumunun dışında çıktığı bir durumu incelediği çalışmasında ele alınmıştır. Diğer bir deyişle, bireyselciliğin ihtiyaçları ve normları şirketler tarafından belirlenmemekte ve yönlendirilmemektedir. Bu sürecin bireylerin kontrolü dışında işleyen bir yönü bulunmaktadır, iş dünyasının kendi çıkarları doğrultusunda ihtiyaçlarımızı şekillendirme ve yönlendirme atılndan olmasına rağmen bu ihtiyaçları belirleme ve kontrolü tamamen ele geçirme imkanı yoktur. Bu sistemde hiç kimse tek düzenleyici unsur olmayıp ihtiyaçların çeşitlenip artması büyük ölçüde teknolojik değişimlerden kaynaklanmaktadır. Bu alanda uzun süredir yoğun çalışmalar yapmış bir post- modernist olan Jean-François Lyotard'in ifadesiyle;

"Bu açıdan bu sistem insanlığı peşinden sürükleyen ve normatif yaklaşımın farklı seviyelerinde insanlığın insani yönünü yeniden belirleme uğruna insanlığı insani yönünden uzaklaştıran öncü bir makine işlevi görmektedir. Uzmanlar; toplumun kendi ihtiyaçlarını tayin etmesi konusunda topluma güvenmediklerini ve toplumu oluşturan bireylerin yeni teknolojilerden habersiz olmalarından ve bireylerin yeni teknolojinin birer parçası olmamalarından dolayı toplumun kendi ihtiyaçlarını belirleyemeyeceğinden emin olduklarını belirtmektedirler " (Lyotard, 1984, s. 63, önemle üzerinde durulmuştur).

Bu yaklaşım bize; ihtiyaçlar ve teknoloji arasındaki ilişki konusunu inceleme alanı yapan kurumsal yaklaşımın post-modern bir çerçevesini çizmektedir.

Endüstrileşme sonrası kapitalizmin eleştirisinin yeniden ele alınması aşamasında üzerinde durulması gereken temel nokta; bu kapitalizm anlayışının - Marksizm ve diğer sol görüşlü yaklaşımların ciddi olarak ele almada başarısız oldukları- bireysel özgürlüklere yer vermesi görüşüdür. Bununla birlikte bu nokta; kapitalizmin adaletsizlik, idarede bölünme ve istismara da yol açması gerçeği ile çatışmamaktadır. Ancak araştırmacıları, bu adaletsizlikler konusunda daha fazla inceleme yapmaya teşvik etmek için çoğulculuk (pluralism) ve dışa açık

ekonominin bir sonucu olan özgürlük anlayışından doğan bireysellik kavramlarının net bir biçimde anlaşılması gerekmektedir.

İnsanlara özgür olmadıklarını söyleyerek bir yerlere varamayacağız, insanlar artık daha fazla birbirine benzemek yerine birbirinden daha farklı bireyler haline gelmektedirler. Tüketim anlayışının kültürel yapısı içinde bireysel tercihler artarak farklılaşmaktadır. Hayat tarzlarının artan ölçüde farklılaşması süreklilik kazanmakta ve bozulma ve adaletsizlik gibi kapitalizmin ortak temel sorunları ortadan kaldırılmaktadır. Demokrasi, eşit haklar, özgürlük ve eşitlik gibi kavramların paylaşılabılır anlamı, bu şartlar altında farklılaşmakta hatta bu kavramlar, artan bir sosyal değişimin sağlanması için insanların bir araya getirilmesinde kullanılabılır tek değerler ve idealler haline gelmektedirler.

Sistem, özgürlükleri kısıtlayıcı bir sistem olmamasına rağmen pek çok insan bu sistemi, adaletsiz olarak tanımlamaktadır. Adaletsizlik, günümüzde en geniş teşvik edici güce sahiptir. Bu konudaki problem; adaletsizlik sonucunun artan ölçüde ve farklı şekillerde ortaya çıkmasıdır. Bayan çalışanların adaletsiz olarak algıladığı bir kavram, erkek çalışanların adaletsizlik anlayışından farklıdır. Bunun gibi; fakirlerin, işsizlerin, azınlıkların ve çevrecilerin adaletsizlik anlayışı birbirinden farklıdır.

İnsanların çoğu bir şekilde kendilerini kurban olarak hissedebilirler. Ancak bu konuda tecrübe kazanmanın yolları gün geçtikçe farklılaşmaktadır. Ayres'in ümit ettiği gibi teknolojik değişme, insanları bir araya getirmemiş, aksine dışa açık ekonominin temelini oluşturan bireyselliğin getirdiği özgürlük sebebiyle insanları birbirinden daha çok uzaklaştırmıştır. Adaletsiz bir sistemin kurbanı olmak, Marks'ın tahmin ettiği kadar basit değil çok daha karmaşık bir hale gelmiştir.

Sosyal değişimin sağlanması ise daha zordur. Bu şartlar altında insanları biraraya getirmenin -birliği sağlamanın- tek geçerli yolunun daha fazla özgürlük değil, eşit özgürlük verme ve tüm sosyal tabular arasında demokrasiyi yaygınlaştırma olduğu açıktır.

Son olarak, Kurumsala Yaklaşım'ın post-modern çerçevesi, bizi Tool'un Sosyal Değer Teorisi'ni temel alarak kapitalizmin eleştirisini yapmaya ve eşit özgürlüğe sahip halk tabakalarını oluşturma yoluyla sosyal hareketler arasında hızla artan farklılaşmayı gidermek için birliktelikler meydana getirmenin, sosyal değişimin sağlanması için tek şansımız olduğu gerçeğini görmeye zorlamaktadır. Ancak itiraf etmeliyiz ki, sürekli teknolojik gelişme içinde sisteme önceden ait olan hiç bir eğilim barınmamaktadır ve bu nokta; in-

sanların çoğunun çeşitli özgürlüğün geçerli bir kavram olduğu gerçeğini bir şekilde anlamalarını sağlamaktadır. Sadece katı kuralların uygulandığı bir harekete geçme (faaliyeti sağlama) çalışması bu amaca ulaşmayı başarmaya yarayabilir. Son bir nokta: Kurumsal Yaklaşım'a post-modern bir karakter yükledikten sonra artık "Post-Kurumsalcılık" şeklinde yeni bir yaklaşımın , ortaya çıkmayacağını ümit ediyoruz.

KAYNAKLAR

- Aronowitz, Stanley, 1988, "Postmodernism and Politics," in **Universal Abandon**, Ed. Andrew Ross, pp.46-62. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Avineri, Shlomo. 1990, "Toward a Socialist Theory of Nationalism," **Dissent** 37 (Fall): 447-457.
- Ayres, Clarence, 1944, **The Theory of Economic Progress**, Kalamazoo, Mich.: New Issues Press.
-1961, **Toward a Reasonable Society**. Austin, Texas: University of Texas Press.
- Bluestone, Barry and Beett Harrison, 1988. **The Great U-Turn**, New York: Basic Books.
- Feher, Ferenc and Agnes Heller, 1988, **The Postmodern Political Condition**. New York: Columbia University Press.
- Harvey, David, 1989, **The Postmodern Condition: an Enquiry into the Origins of Cultural Change**, Cambridge Mass.: Basil Blackwell.
-1991, "Flexibility: Threat or Opportunity.", **Socialist Review**, 21 (January-March): 65-78.
- Jameson, Fredric, 1988, "Regarding Postmodernism- Conversation with Fredric Jameson." in **Universal Abandon**, Ed. Andrew Ross, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp.3- 30.
- Laclau, Ernesto, 1988, "Politics and the Limits of Modernity." in **Universal Abandon**, Ed. Andrew Ross, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp.63-82.
- Lyotard, Jean-François, 1984, **The Postmodern Condition: A Report on Knowledge**, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mouffe, Chantal, 1988, "Radical Democracy: Modern or Postmodern.", in **Universal Abandon** Ed. Andrew Ross, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp.31-45.
- Rosenthal, Pam, 1991, "Jacked in: Fordism, Cyberpunk, Mandsm." **Socialist Review** 21 (January-March): 79-103.
- Ross, Andrew, Ed. 1988, "Introduction.", in **Universal Abandon**, Minneapolis: University of Minnesota Press, pp.i-xi.
- West, Cornel, 1988, "Interview with Cornel West in, **Universal Abandon**, Ed. Andrew Ross., Minneapolis: University of Minnesota Press, pp.269-86.

İÇ GÜVENLİKTE BİR FRANSIZ DENEYİMİ : ADLI POLİS MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ ÖRNEĞİ

Abdullah AKKAYA*

**«Polisi olmayan bir adalet güçsüz;
yargı kuramlarından yoksun bir polis
despot ve zorbacadır.»**

Blaise Pascal

GENEL GİRİŞ

Polis kurumunun varlık gerekçeleri ve somut güncel yönelimlerini kavrayabilmek için, toplumsal, ekonomik, idari ve adli tarihsel bilgiler ile analizlerden oluşan bir alt birikime sahip olmak gerekmektedir. Ayrıca, polis kurumunun yasal ve felsefi açılımlarını da net olarak ortaya koymak zorunludur. Adli polis tartışmaları, güvenlik alanındaki görev ve yetkilerin belirlenmesi bağlamında, Fransa deneyiminden, genel açılımlara hareketle oluşturacağımız bu küçük çalışmanın başında, genel polis tarihinden söz etmek yerinde olacaktır. Tarihsel ve jüridiko-politik yaklaşımlardan yoksun tartışmaların sonuç getiremeyebileceği değerlendirilmektedir. Polis tarihi konusunda, Fransız polisine dair çalışmaların 1970'lere kadar tarihsel kurum tasvirine ya da salt idari düzenlemelerin anlatımına dayalı olarak geliştiği belirtilmekte; bunun sebebi olarak ta, merkeziyetçi Fransız idaresinin ve polis-adliye birimlerinin herhangi bir bilimsel çalışmada eleştirilemezliğinin söz konusu bile edilememesi belirtilmektedir.¹ 1980'li yıllardan sonra ise, Fransız polisi içerisinde bilimsel araştırmaların kabulü, saha etütlerinin yapılması ve topluma açılma yönelimleri bağlamında, bir polis bilimleri oluşturma aşamasına girilmiştir.² Bu önemli ve kapsamlı projenin temel amaçlarından birini, mukayeseli polis tarihlerinin oluşturulması ile, bu alanda yapısal ve işlevsel olarak bir dokümantasyon merkezinin oluşturulması, en önemlisi de, elde edilen birikimin

* Emniyet Amiri, İçişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Başkanlığı.

- 1 Recherche et action dans le champ de la Police et de la securite. J.J. Gleizal, Septembre 1999, Cahiers de l'IHESI
- 2 Batı Demokrasilerinde Polis, J.J. Gleizal, Çev :Mustafa Kandemir, Temiz Yay. Temmuz 2000, sh. 21.

güncel bilimsel çalışmalar ışığında bir kritiğe tabi tutulması oluşturmıştır. Fransız polisindeki mevcut yönelimlerin ve güvenlik problematiğinin çözümünde, tarihsel birikimin de değerlendirilmesi, açıklığa kavuşturulması benimsenmiştir. Mevcut yayınlar açısından, Fransız polis teşkilatının başta belirttiğimiz, toplumsal, ekonomik, idari ve adli tarihsel gelişim içindeki yerini ve güncel yönelimlerini en esaslı haliyle verebilecek olan Le Droit de la Police başlıklı kapsamlı eser, yabancı teşkilatlar için bile referans oluşturabilecek düzeyde bilimsel değere sahiptir. Bu eserde, yakın zamanlarda görülen genel gelişimler ve yönelimler ana başlıkları ile aşağıdaki şekilde ortaya çıkarılmıştır:

- 1- Kamu gücü kavramının evrimi.
- 2- Polis servislerinin giderek farklılaşmaları.
- 3- Kırk yıldan beri gelişen polisin adlileştirilmesi çalışmaları.
- 4- Polisin görevleri üzerinde gittikçe daha etkili olan kamusal özgürlükler, insan hakları ve özel anlamda polis meslek ahlakının getirileri.
- 5- Bir kısmı uluslararası olmak üzere organize suçlarla etkin mücadele için, hukuki olduğu kadar teknik polisiye uygulamaların geliştirilmesi zorunluluğu.
- 6- Bir kısım suçluluk tipleri üzerinde çağdaş teknolojik değişimlerin etkisinin incelenmesi, takibi ve dikkate alınması.
- 7- Jandarmanın birkaç on yıldan beri çoğalan bir şekilde polis görevlerini icra ediyor olması.
- 8- «İç Güvenlik» global kavramının ortaya çıkması.³

Bu yönelimler doğrultusunda, -özellikle devletler düzeyinde güvenlik birimlerinin yapılandırılmasında önemli adımların atıldığını belirtmek gerekecektir ki-, **sivil otoritelerin** karar yetkilerinin güçlendirilmesi, demokratik teamüllerin uygulama, denetleme, bilimsel çalışmalar ve benzeri her alanda hakim kılınması bağlamında Fransız İç Güvenlik Yüksek Etütler Enstitüsü (**Institut des Hautes Etudes de la Securite Interieure**) İçişleri Bakanlığı bünyesinde son derece önemli bir rol ifa etmektedir. Ülke içindeki güvenliğe ilişkin tüm alanlarda sivil otoritenin yegâne yetkili makam olarak kabulü, bir kısım iç güvenlik merkezi yapılanmalarının bu idare bünyesinde gerçekleştirilmesi ve bu yönelimin tüm Avrupa Birliği üye ülkelerince de benimsenmesi geleceğe ilişkin politikaların tasarımıyla yol gösterici olmaktadır. Bu

3 Le Droit de la Police, Andre DECOCQ/ Jean MONTREUIL/Jacques BUISSON, Edition LITEC, 1988 Paris, sh. 9-16.

değişimden en fazla etkilenen kurumun polis teşkilatlanması olduğu açıktır. Gleizal'ın ifadesiyle güvenlik alanındaki bu reformlar devleti değiştirmektedir.⁴

Sivil otoritelerin yetkisi altındaki polis yapılanmalarının ve faaliyetlerinin, idari yapılanmanın bizzat iç mekanizmalarınca denetlenmesinin yanında, gücünü ve etkinliğini bağımsızlığından alan adli merciler ya da karma komisyonlarca denetlemesi günden güne önem arz etmektedir. Diyebiliriz ki, yasal ve sivil kuruluşların oluşturmuş oldukları kontrol görevi aynı zamanda, kurumların meşruiyetini oluşturmaktadır. Bu yeni yönelimlerle ilgili olarak, Batı Demokrasilerinde Polis kitabındaki tarih, hukuk, sosyoloji ve politika bilimleri desteğinde yürütülen polis üzerine araştırmaları belirtebiliriz. Özellikle polisiye etkinliğin yasadığı (sh 132), (polisin) faaliyetinin hukuki rejimi (sh 134), polis meslek ahlakı (sh 144), polis alt-kültürü üzerine geliştirilmiş Anglosakson analizleri (sh 271-299), polisteki reform (sh 301), özellikle, bir polis kamu politikasının doğuşu (sh 311), iç güvenlik ve modernizasyon kamu politikası (320-325) ile yeni bir medyatörlük (aracılık) modeline doğru (sh 327- 334) başlıklı bölümlerin dikkatli analizi gerekmektedir⁵. Buna ilaveten, özellikle halka yakın polis (Police de proximite) uygulamaları alanındaki polisin toplumsal rollerine ilişkin çalışmaların geliştirilmesinin polisin alışlagelen yapılanma ve görevlerini nasıl değiştirmekte olduğu dikkate alınmalıdır.⁶ Tarihsel bağlam ve güncel durum itibariyle yabancı tecrübenin değerlendirilmesi konusunda adı geçen iç güvenlik enstitüsünün, Şubat 1990'dan bugüne kadar 3'er aylık dergi olarak yayınlanan Defterlerine, saha etütleri başlığı altındaki müstakil araştırmalarına müracaat edilmesi yararlı olacaktır.

Farklı sistemlerin karşılaştırmalı etüdünün önemli bir prensibi vurguladığını belirtmemiz gerekiyor ki, model ve metotların, güncel zorunlulukların etkisiyle sürekli değişim içerisinde oldukları gözlenmektedir. Örneğin; Community policing uygulamalarının Avrupa polislerine öncülük yaptığı İngiliz polis teşkilatında, merkezileşme ve uzmanlaşma politikaları son 20 yıldan beri, temel ilkelerine aykırı olarak gelişmeye başlamıştır.⁷ Uzmanlaşma ölçütlerine önem verilen Fransız polisinde, genel hizmet çerçevesindeki asayiş polisliğine yakınlaşma eğilimleri gözlenirken, (Örneğin merkezizetçi bir mantalite ile

4 J.J. Gleizal, Revue des Sciences Criminelles, Novembre-December 1997.

5 Batı Demokrasilerinde Polis. J.J. Gleizal, çev. M. Kandemir, Temiz Yay. Ankara-2000.

6 Le developpement de la Police de proximite dans les Services de la securite publique. Ministere de l'Interieure, edition SIRP, Paris 1999.

7 Du mythe à la realite : La Police britannique, Robert REINER, Prof, de Criminologie, London School of Economics; Cahiers de l'IHESI, No. 13, 1993.

kurulan Cumhuriyetçi güvenlik birliklerinde (**Compagnies Republicaines de Securite**), toplumsal asayiş konularında görevlendirmeler ağırlık kazanmıştır.)⁸ İngiliz polisindeki merkezileşme ve uzmanlaşma eğilimleri ise uzun bir geleneğe aykırılık taşımaktadır⁹

1) FRANSIZ POLİSİNİN OLUŞUMU VE ADLİ POLİS

Polis teşkilatının oluşumuyla, modern devlet oluşumu arasında bir doğrusallık bulunmaktadır.¹⁰ Paris yüksek görevlisi Polis Tümgeneralliği görevi 03 Mart 1667 tarihli kraliyet fermanıyla kurulur. Bu kurum 1674'te polis ve yargı etkinliklerini bir otorite altında toplayacak bir Genel Polis Tümgeneralliğine dönüşür¹¹ ESKİ REJİM döneminde, güvenlik yönetimi daha çok devlet karakterini haizdir. Kraliyet otoritesi sayıları sınırlı *marechaussees*'lerden yararlanmaktadır, klasik silahlı kuvvetler ise ciddi tehdit oluşturan toplumsal olaylarda kamu düzenini sağlamak için kullanılmaktadır, şehir ve sitelerde polis yerel bir görev olarak görülmektedir.¹² Büyük İhtilal ile beraber, özellikle güvenliğin bağlı olduğu idarede her şey değişir. Haziran 1789'da Paris Genel Polis Tümgenerali tüm yetkilerini Paris Belediye başkanına bırakır. Polis bir belediye görevi olarak görülür.¹³ Belediyeler (seçilmiş yerel otoriteler) sadece belediye polisi görevleri ile değil, genel güvenlik görevi ile de sorumludurlar. 16-24 Ağustos 1790 tarihli adli polisin organizasyonu üzerine bir kanunla, idari görevler ile adli görevler birbirlerinden ayrılırlar. İhtilaldeki meşhur Beynamede, bir kamu gücünün varlığının gerekliliğinden bahsedilmiş olmasına karşın, bu konuda somut bir ifade eksikliği bazı yazarlarca vurgulanmıştır¹⁴. İçişleri Bakanlığı otoritesi 1791 yılında ortaya çıkar. Ancak meclisin solu ile, jandarma dahil silahlı kuvvetlerin en yüksek otoritesi Savaş Bakanı'nın konumunu koruma kaygılarından doğan eleştirilere hedef olur. Diğer yandan ülkede, yerel polis otoriteleri ile ihtilal komiteleri arasında problem ve çekişmeler devam etmektedir. Çözüm olarak, polis komiserlerinin seçimle değil Devlet Güvenliği Komitesince atanmaları kabul edilir(1795). Ve bir Genel Polis Bakanlığı kurulur. Bu Bakanlık, polis ve jandarma dahil tüm kamu düzeni

8 Unite, le journal d'information de CRS n°1, N° 268, decembre 1999.

9 Du mythe à la realite : La Police britannique, Robert REINER, Prof, de Criminologie, London School of Economics ; Cahiers de l'IHESI, N° 13, 1993.

10 Gleizal, la Police...p/18 ve p/21.

11 "Introduction- Gestion de la Securite. D. Perroudou, ENSP-2000 P/12.

12 op. cit., p/13.

13 Gleizal, La Police, p/54.

14 Casamayor, La Police, Editions Gallimard 1973 p/52.

birlikleri ile beraber, diğer güvenlik birimlerini yönetecektir.¹⁵ 1800 yılında Paris Polis Valiliği kurulur ve nüfusu 5 ila 10 bin arasındaki ilçelerde bir polis komiserinin bulundurulması yasalaşır (La Loi du 28 Pluviose en VII). Le Code d'Instruction Criminelle, Suç Soruşturma Yasası, adli polis görevlerini belirler (1808). 1851'de Lyon Polisi devletleştirilir. Ulusal düzeyde istihbarat alanında yeni birimler kurulur, Paris Polis Valisinin yetkileri arttırılır vb.¹⁶ 5 Nisan 1884 tarihli kanun, nüfusu 40 000'den fazla şehirlerde belediye polisi servislerinin organizasyonunu merkezi kararnameye bağlar, valiyi güçlendirir. Bu tarihten itibaren, toplumsal asayiş birimleri ile merkezi uzmanlaşmış birimler arasında kesin bir ayırım görülür.

Dreyfus Davasından sonra, hükümet karşı-casusluk görevini Donanma ve Savaş Bakanı'ndan alarak, İçişleri Bakanlığı uhdesine verir. Bugün hala, ülke içine dönük yabancı devletlerden kaynaklanan espionaj faaliyetleri, Ulusal Polis Genel Müdürlüğü uhdesindeki, Ülke Topraklarını Gözetleme Müdürlüğündedir (**La Direction Surveillance du Territoire**). Ulusal Polis Genel Müdürlüğünde sonradan görülen değişimler, özellikle I. ve II. Dünya savaşı arasındaki dönemde, **merkezileştirme ve uzmanlaştırma** yönünde gelişirler. Gleizal, Ulusal Polisin tarihini anlattığı ilk kitabında özellikle merkezileştirme üzerinde durmaktadır.¹⁷ Nihayet 1966 yılında, bugünkü Ulusal Polis Genel Müdürlüğü, Paris Polis Valiliği'nin (**La Prefecture de la Police de Paris**) ayrıcalıklı konumu saklı tutularak, Ulusal Polis Müdürlüğü ve Devlet Güvenliği servislerinin ayırımına son veren tek otorite olarak kurulur.¹⁸

Anılan Genel Müdürlük, güncel olarak, aşağıda belirtilen merkezi müdürlük ve servisler ile merkez ofislerini yönetir ve koordine eder:

- 1- Ulusal Polis İdaresi Müdürlüğü (La Direction de l'Administration de la Police Nationale)
- 2- Ulusal Polis Genel Teftişi (l'Inspection Generale de la Police Nationale)
- 3- Adli Polis Merkez Müdürlüğü (La Direction Centrale de la Police Judiciaire)
- 4- Ülke Toprakların Gözetleme Müdürlüğü (La Direction Surveillance du Territoire)
- 5- Kamu Güvenliği Merkez Müdürlüğü (La Direction Centrale de la Securite Publique)

15 Droit de la Police, p/21.

16 Droit de la Police, p/24.

17 Gleizal, Police Nationale, 1974, p/25.

18 Droit de la Police, p/33.

- 6- Yasadışı Çalışmaya Karşı Mücadele ve Göçmenliğin Kontrolü Müdürlüğü (Bu Müdürlük bugün Sınırlar Polisi Merkez Müdürlüğü (La Direction Centrale de la Police aux Frontieres) olarak değişmiş olup, aynı görevleri bu isimli Müdürlük ile ifa etmektedir.)
- 7- Genel İstihbarat Merkez Müdürlüğü (La Direction Centrale des Renseignements Generaux)
- 8- Cumhuriyetçi Güvenlik Birlikleri Merkez Servisi (Le Service Centrale des Compagnies Republicaines de Securite)
- 9- Uluslar arası Polis Teknik İşbirliği Servisi (Service de Cooperation Technique Internationale de Police)
- 10- Yüksek Şahsiyetleri Koruma Servisi (Service de Protection des Hautes Personnalites)¹⁹

Ayrıca:

- a) Terörle Mücadele Koordinasyon Ünitesi
- b) Araştırma, Muavenet, Müdahale ve Önleme Ünitesi
- c) Uyuşturucuyla Mücadele görevi ile sorumlu ünite
- d) Mafya ile mücadele Koordinasyon ve Araştırma Ünitesi
- e) İçişleri Bakanlığının Güvenliği Servisi
- f) Otomobil Merkez Servisi
- g) Gençlere İş (projesi) Görevi ile ilgilenen Ünite²⁰ gibi hücresel üniteleri koordine eder.

a) Kamu Güçleri ve Polis Kurumu

Evrensel İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi 12. maddesi, kamu gücünü sadece amaç ve sınırlarıyla «insan ve vatandaş haklarının garanti edilmesi bir kamu gücünü gerekli kılar; bu güç kendisine görev olarak verilenlerin çıkarları için değil, herkesin yararına oluşturulmuştur» şeklinde tanımlamış, ancak nasıl ve ne şekilde oluşturulacağına ve rolünün belirlenmesine gelince somut belirlemelerde bulunmamıştır. Kamu gücünü yaratan ihtilalciler «herkesin hukukunu korumak ve genel iradenin icrasını sağlamak için, anayasa tarafından düzenlenmiş, bireysel güçlerin birleşimi» veya «devleti dışarıdaki düşmanlara karşı savunmak ve içeride kamu düzenini ve yasaların uygulan-

19 Fransa Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, 17 Ocak 1995.

20 «L'Interieur Aujourd'hui» (Missions, Faits et Chiffres 1999-2000), Fransız İçişleri Bakanlığı Dergisi, Editions SIRP p/7.

masını sağlamak olarak» genel bir ifade ile tanımlamışlardır.²¹ Kamu gücü öncelikle anayasal bir olgu, tasvir edilen devlet memurlarının bir toplamıdır. Somut olarak yasaların uygulanmasını, genel anlamıyla hukukun somutlaşmasını sağlamak amacıyla, bir baskı ve zorlama yetkisine sahiptir. Diğer bir ifade ile, kamu gücü, devlet adına yasal güç kullanan tek organdır.²² Trotski'nin “her devlet güç üzerine kurulmuştur” tezinden hareketle, çağdaş devlet kendi hesabına yasal fizik şiddet monopolünü iddia eder diyen Max Weber'den yola çıkan D. Monjardet bu kamu gücünün topluluk olarak polis şeklinde isimlendirildiğini ifade eder. (Tanımlanan koşullara sahip) bu organ, iç güvenliğin normal şartlarda sağlanması için çalışan, polis ve jandarmadan oluşur.²³ Bu kamu gücünün ortaya çıkışı, kamu düzeninin sağlanmasında silahlı kuvvetlere başvurmaktan kaçınıldığı ölçüde modern ve göreceli olarak yakındır. Dar anlamda silahlı kuvvetler ve (diğer içe dönük) kamu gücü arasında rolleri paylaşmak isteyen devletin, orduya dış düşmanlara karşı savunma görevini bırakmak, kamu düzenini sağlamaya elverişli bir kamu gücünü oluşturmaktan itibaren ortaya çıkar.²⁴

Fransa örneğinde, öncelikle sivil otoritenin oluşumu ve merkezi kurumlarla güçlenerek, devlet ve toplum hayatında ve güvenlik politikalarında gösterdiği performans önemlidir. Bundan dolayı, sivil otorite ve uygulama alanlarındaki kamu güçlerinin organizasyonu son derece önem arz etmektedir. İdari ve adli yetkilerin belirlenmesi, bu bağlamda yasal alt birikimin sağlanmasından sonra, saha aktörlerinin belirlenmesinde titizlik gösterilmiştir. Örneğin toplumsal olaylar çerçevesinde, sivil otorite görevini ifa eden kamu görevlileri sayılırken, İçişleri Bakanlığı otoritesi altındaki ulusal polis genel müdürlüğü bünyesindeki polis komiserleri belirtilen sivil otorite görevini yürüten devlet memurları olarak, diğer kamu güçlerine (Klasik Askeri Otoriteler, Ulusal Jandarma, Belediye Polisleri, Gümrük Memurları vb.) mensup yöneticilere göre ayrıcalıklı bir konuma getirilmişlerdir. Bu ayrıcalığı simgeleyen üç renkli eşarp taşıma yetkileri bulunmaktadır. Sivil otorite yetkisine sahip olarak, topluluğa dağılma ikazını, gerektiğinde ise hazır bulunan polis veya jandarmadan oluşan kamu gücüne topluluğu dağıtma talimatını verme görevi ile donatılmışlardır.²⁵ Ancak bu görevlerini ifaları sırasında sivil olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Burada

21 Le Droit de la Police, p/75.

22 Ce que fait la Police, Sociologie de la force publique ; Dominique Monjardet, edition decouverte, 1996 p/7.

23 Le Droit de la Police, p/77.

24 Op. cit.,p/79.

25 Le maintien de l'Ordre, D. Perroudou, ENSP, Mars 2000 p/24-25.

göz önüne alınması gereken nokta, çağdaş toplumların bir ifade biçimi olan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, gene demokratik ve çağdaş bir toplumun standartlarına uygun olarak sivil otoritenin karar verici pozisyonunda bulunması gerektiğidir. Münhasıran sivil otorite görevini de icra eden polis komiserleri sivil ve askeri otorite ayırımının en hassas ve uç noktasında bulunmaktadırlar. Polis kurumunun belediye polisleri ile farkına gelince, sadece Devlet polisi yani Ulusal Polis Genel Müdürlüğü ve bir kamu gücü olarak Ulusal Jandarma'nın güvenlik alanında yasal fiziki şiddet kullanma yetkileri bulunmaktadır. Örneğin, CPP m:21-2 'de belirtilen belediye polisi, belediye başkanının genel polis yetkisiyle yayınladığı kararlarına karşı gelenlerin kimliklerini kontrol yetkisine sahiptir (CPP m :78-6). Ancak tüm vatandaşların yararlandığı suçüstü durumları hariç, doğrudan alıkoyma, gözaltına alma gibi zor kullanma yetkilerine sahip değildir.

b) Adli Polis Yetkilerinin Tarihsel Gelişimi

Fransız Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün tarihinden genel hatlarıyla önceki bölümlerde bahsedilmişti. Bu kısım, adli polis yetkilerinin oluşumunu ve idari polis yetkilerinden ayırımı içerecektir. İnsan ve Vatandaş Hakları Evrensel Beyannamesi 16. maddesi güçler ayrımı prensibine ayrılmıştır. 16 ve 29 Eylül 1971 tarihli kanun ; suç yerine hareket etmek, gerekli gözlem ve tespitleri gerekirse ilgili mesleklerdeki uzmanları görev altına alarak, soruşturmaya yararlı eşyayı zaptetmek, tanıkları dinlemek, adli tutanak tanzim etmek, fail zanlılarını yakalamak ve tutmak ile yetkili güvenlik polis amirleri sınıfını oluşturarak adli polisin oluşumuna yol açmıştır. Bu dönemde, polis komiserleri yerel topluluk tarafından seçilen, savcılık ve polis görevlerine bakan yüksek görevlilerdir. Önerine Officiers de paix'ler tarafından getirilen kişileri sorgulamakta, yetkileri kamu düzeninin huzuruna yönelik suçları da kapsıyorsa, tutukevlerine kapatılmalarına karar vermektedirler.²⁶ Ancak Code du Brumaire en IV. (1795) iledir ki, polis ve adli otoritelerin gerçek ayrımı ortaya çıkar. Söz konusu kanunun 15. maddesinde «suçların bastırılması, birbirinden ayrı ve görevleri itibariyle de birleştirilemez iki otoritenin faaliyetini gerektirir : polisinki ve adaletinki. Polisin faaliyeti temel olarak (zamanlama açısından) adaletinkinden önce gelir.» Bu ayrım doğası gereği, devlet organlarının hukuka uygun olmayan uygulamalarına karşı, bireyin kamusal özgürlüklerinin korunması için bir garanti teşkil etmektedir. Bu prensip esas kalarak, belirtilen kanunun 16 ve devam eden maddelerinde idari polisten ayrılan adli

²⁶ La Police Judiciaire, Roland GAUZE, ENSP, Janvier 2000, p/4-5.

polis görevlerini tanımlar : «**Adli polis, idari polisin işlenmesini engelleyemediği suçları araştırır, delillerini toplar ve faillerinin cezalandırılmasında yasayla yetkilendirilmiş mahkemelere teslim eder.**» Nihayet aynı metin, güvenlik polis amirlerini adli polis amirlerine dönüştürür.

c) Suç Soruşturması Kanunu

Aynı adli tanımı korsa da, 16 Aralık 1808 tarihinde ilan ve 1 Ocak 1811 tarihinde yürürlüğe giren Suç Soruşturması Kanunu polis ve adalet güçlerinin birleştirilmesine kesin bir dönüş kaydeder. Hükümdarlık savcıları, savcı yerine ikincil görev yapanlar ve soruşturma hakimleri; adli polis görevleri, kovuşturma ve soruşturma görevleri birbirine girmiş bir şekilde adli polis amiri olurlar. Polis ve jandarma adli polis amirleri, üst adli polis amirlerinin (daha sonra kralın savcısı olan hükümdarlık savcıları ve soruşturma hakimleri) yardımcılardır. Yardımcı polis amirlerinin soruşturma yetkileri son derecede sınırlıdır : Suç soruşturması kanunu 49. maddesi sadece suçüstü durumunda bir kısım savcı görevlerini (arama ve zaptetme) yardımcılarına verir. Ayrıca, gözetleme, suçüstü halinde alıkoyma ve tanık dinleme alanlarında gerçek inisiyatif kullanma güçleri bulunmaktadır.

d) Pozitif Hukukta Adli Polis Kavramı

2 Mart 1959 tarihinde, 23 Aralık 1958 tarihli kararname ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu yürürlüğe girer. Bu kanun kamu gücü inisiyatifindeki yetkileri güçlendirerek yeniler. Her şeyden önce bir adli polisin varlığı kendi özgün yetkilerine bağlanmıştır. Daha sonra, Adli otoriteler, kamu düzeninin, toplumsal güvenlik ve huzurun sağlanmasından, idari polis kavramıyla birleştirilen görevlerden uzaklaştırılmış bulunur. Adli otoriteler (savcılar ve soruşturma hakimleri) adli polis amiri sıfatlarını kaybederler. Bununla beraber savcılar adli polis amirine verilmiş tüm işlemleri icra edebildiklerinden, bu gelişim onları tahkikat imkânlarından yoksun bırakmaz. Buna karşın, dar anlamda adli polis yetkilerinin sınırlandırılmasını sağlar ki, bu yetkiler, özellikle adli bilgi daha açılmadığı halde, zorlayıcı özgün yetkilerin ortaya konulmasıyla belirginleşir. Bu durumda, adli polisin görevi, CPP m : 14 paragraf l'de belirlenen «ceza kanununa aykırı işlenmiş» suçları tespit etmek, delillerini toplamak ve faillerini araştırmaktır. Bazen, adli bilgi açılmış olduğunda, aynı maddenin 2. Paragrafı adli polisten «soruşturma hakimlerinin yetkilendirmelerini icra etme ve görevlendirmelerini yerine getirmelerini» ister. Fakat not edilmesi gerekir ki, soruşturmanın yasal çerçevesi ne olursa olsun savcılardan bağımsız olarak, inisiyatifiyle zorlayıcı ve özgürlükleri etkileyici gözaltına alma veya ikamet araması (yasal forma uygunluk koşuluyla) kararı alabilir. Adli polis

her ne kadar inisiyatifini kullanmada tahkikat yetkilerinden yararlanıyorsa da, o kadar da bağımsız değildir. Adli polisin kontrolü bölümünde, kısıtlama, kontrol ve cezalandırma alanlarındaki düzenlemelerde bu konu geniş bir şekilde incelenmiştir.

e) Adli Polis Görevinden Ayırt Edilmiş İdari Polis Görevi

1795 tarihli kanun gibi, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu da bu ayrımı şekillendirmemiştir. Bununla birlikte, CPP m : 14'ün okunması, adli polisin etkinliğini başlatan suçun işlenmesini vurgulamaktadır ki, bu onu idari polis görevini icra eden birimlerden ayırmaktadır : Birincisi suçlarla ilgili soruşturmaları yürütürken, İkincisi sadece önleme görevini yapmaktadır. Klasik adli- idari polis yetkileri ayrımındaki önleyici (idari) ve bastırıcı (adli) yetkiler belirginleşmektedir. Aşağıdaki 3 saptama böylesi bir belirginleşmeyi en azından kırılğanlaştırmaktadır :

1) Genel olarak, kamu düzenini bozan eylemleri önleyen idari polis, aynı şekilde suçları takiben de bu yetkilerini zorlayıcı bir şekilde icra edebilir. Şöyle ki, bizzat kendisi suç olan bir toplanmayı dağıtabilir veya yasal olmayan bir durumda ülke toprakları içinde bulunan bir yabancıyı, bu suç savcı tarafından kovuşturulmamasına rağmen, sınır dışı edebilir.

2) Adli polis ise, ancak ve ancak suç sonrası tepkisel bir görev icra edebilir :

a) (Ancak) her şeyden önce, suçun yokluğu zorlayıcı yetkisini ortadan kaldırıyor da, onu bütün araştırma, doğrulama, gözetleme, sentez ve arşivleme çerçevesindeki icraatından alıkoymaz. Suçların işlenmesini beklemekten tamamen uzak, proaktif bir çalışma ile kendini ifade eder. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun Uygulanmasına Dair Genel Tüzük 37. maddesi «adli polis amirleri her şeyden önce, cürümlerin, suçların ve kabahatlerin araştırılması için kendiliklerinden harekete geçmekle yetkilidirler» hükmünü taşımaktadır.²⁷ Daha sonra adli polis, hazırlık tahkikatı denilen bir kısım soruşturmalar yürütür (eskiden «yarı-resmi soruşturmalar» olarak isimlendirilen); bunlardaki amaç, henüz ortaya çıkmamış veya çıkarılmamış ancak kuşku duyulan suçları araştırmaktır ki, bu araştırmalar çoğunlukla sonuçsuz kalmaktadırlar.

b) Yasa koyucu adli otoriteyi aynı şekilde, idari polis operasyonlarına karar verme yetkisine sahip kılmıştır. Karayollarında hiçbir suç ve trafik kazası tespit edilmemişken, cumhuriyet savcısının alkol kontrolü uygulaması kararı alması

²⁷ Art. C.37 Instruction Generale d'Application du CPP.

böylesi yetkiler çerçevesindedir.²⁸ Şematik olarak ifade edersek: idari polis yetkileri, kamu gücü memurlarının (yasal) inisiyatiflerine bırakılmış olup, gerekli durumlarda Devletin zorlayıcı gücünü icra ile ifade edilirler. Bu tür işlemler üzerinde, adli otoritenin, icra sonrasında gerçekleştirdiği bir kontrol görevi bulunmaktadır. Adli polis yetkileri genel tarzda, suçtan doğan yetkililerdir. En azından adli otoriteye özgü, gene devlete ait zorlama ve bastırma yetkilerinin değişik şekillerde icrası ve bu durumlardaki adli otoritelerin yönetim, gözetleme ve kontrol yetkileri ile ifade edilir.²⁹

Buradan da anlaşıldığı gibi, idari polis yetkilerinin yönetim, gözetim ve kontrolü adli otoritenin sonradan gelen kontrolüne açık olmak şartıyla idari otoritelerin elindedir. Adli Polis Kurumunun görevleri ise, hiyerarşik olarak Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün, yasal işlemlerin uygulanma şekilleri olarak işlevsel tarzda adli otoritelerin kısmı yönetim, gözetleme ve cezalandırma başlıkları ile ifade edilen kontrollerine bağlıdır. Belirtmek gerekir ki, adli polis görevlilerinin personel özlük hakları, kurumun polisiye görevlerini gerçekleştirmesindeki ve işleyişindeki hiyerarşik düzenlemeleri, tüm Ulusal Polis Genel Müdürlüğü'ne bağlı servislerdeki personelin tabi olduğu, Ulusal Polis Genel Müdürlüğü Görevler Genel Tüzüğü ile düzenlenmektedir.³⁰ Hiyerarşik otoritenin görev ve sorumlulukları ile, görevlilerin yükümlülük ve haklarının belirlendiği metinlerdeki polis yapılanması Adli Polis Merkez Müdürlüğü ve adli polis görevi icra eden Ulusal Polis Genel Müdürlüğü personelinin kapsamaktadır. İç Tüzük 111-2 (fiili polisiye görev yapan aktif personel için) ve 121-2 (diğer idari ve teknik personel için) maddeleri, hiyerarşik otoritenin görevlerini tanımlamakta, «görevin icrasında gerekli sorumluluğu kişisel olarak sağlar» denilmektedir. Aynı Tüzüğün 111-3'ten 121- 8'e kadarki maddeleri ile 121-3'ten 121-8'e kadarki maddeleri kurum içi hiyerarşik otoritenin unsurlarını, farklı rütbelerdeki yetki ve sorumlulukları düzenlemektedir.

f) Adli Polis Yetkilerinin Paylaşımı

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi, Fransa özelinde de, kanunlarla belirlenmiş yetkilerin paylaşımında ve yetkilerin ayırımında uygulama alanlarındaki olası problemlerin önlenmesi amacıyla titiz bir yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Ancak bununla da yetinilmemiş, uygulama alanlarında

²⁸ Code de la Route, art. 3.

²⁹ GAUZE, Police Judiciaire, p/4-9.

³⁰ Reglement General d'Emploi de la Police Nationale du 22 Juillet 1996.

yasal düzenlemelerin korunması için somut kurumsal yapılanmalar ortaya konulmuştur. Öncelikle her kurumun Devlet mekanizmasının eşdeğerde birer parçası olarak belirlenmiş ortak amaçları gerçekleştirmesi ve tüm bu devasa işleyişin iç hukuk düzenlemelerine ve çağdaş dünyanın normlarına uygunluğu esas olarak benimsenmiştir. Bu konuda özellikle Avrupa Birliği İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği kararların güvenlik alanındaki düzenlemelerdeki etkisini vurgulamak gerekecektir. Tüm bu sayılan düzenlemelere karşın, uygulamada kurumlar arası bölgesel, zaman zaman ulusal düzeyde çekişmelerle karşılaşmaktadır. Örneğin, polis ile jandarma ilişkileri çoğunlukla çatışmalı olup, askeri hiyerarşi genellikle sivil otoritelerin yetkileri üzerinde ağır basmaktadır. Polisler (polis, jandarma ve belediye polisleri) koordinasyonu ve bütünlük arayışı kuralı, merkezi ve yerel düzeyde ...çelişkileri tanımlar. Polis doğası gereği çatışmak görünmektedir. « Polisler (polis, jandarma belediye zabıtaları) savaşı, hizmet birimlerinin koordinasyonunu öngören basit metinlerle azaltılamaz... Sosyolojik temelleri vardır... Üzerinde reform yapılamaz, kurum hayatının bir parçasıdır.³¹ Ancak bu kurumlararası çekişmeler, güçlü devlet mekanizması içerisinde regüle edilebilmekte, bundan dolayı kurumsal çekişmeler hiçbir zaman temel devlet yapılanmasına etki edecek düzeye çıkmamaktadır. Ancak böylesi bir fiili durumdan dolayı da, sistem içerisinde öncelikle görevlerin ve yetkilerin paylaşılması, bilahare kontrol mekanizmalarının oluşturulması her zaman için önemini korumaktadır. Adli polis ile adli otoritenin yetki ve görev paylaşımı ile bu çerçevedeki güncel problem ve yönelişlerin çözümlerine ilişkin konulara, makalenin ikinci bölümünde değinilecektir. Bu kısımda, özel anlamda, değişik polis müdürlüklerinin, genel anlamda ise polis kurumu ve polis görevlerinden bir kısmını icra eden jandarma ve kısmen belediye polisleri gibi kurumların ilişkilerine değinilecektir.

Adli Polis Merkez Müdürlüğü servisleri (merkezi müdürlük ve dış servisleri), büyük suçlar şeklinde isimlendirilen, ülkesel düzeyde tehlikeli bir karakter kazanmış suçlara karşı mücadele etmek amacıyla oluşturulmuşlardır. Fransa yasamasında halen büyük suçların önemli bir kanadını oluşturan uluslararası suçların tanımı bulunamamasına rağmen³², biraz sonra da sunulacağı gibi, devletin sivil otoritesi altındaki güvenlik yönetiminin uygulama deneyimleri, uluslararası suçluluk alanında zengin ve sağlam bir teamül ve somut yapılar oluşturmuşlardır. Adli Polis ile genel anlamda diğer polis

31 Batı Demokrasilerinde Polis, J.J. Gleizal, Çev : Mustafa Kandemir, Temiz yay, Temmuz 2000, Sh : 183-184.

32 Le Droit de la Police, p/124.

servislerinin ve özellikle Ulusal Jandarma Genel Müdürlüğünün arasındaki yetkilerin paylaşımını sağlayan yasal düzenlemelerin somut kurumlaşma ve ilişkileri nelerdir? Suç Soruşturması Kanununda olduğu gibi, bu sorun bakanlıklar arası bir yönetmeliğin konusu olur. (N° 32 du 27 Janvier 1950) Bu Yönetmeliğe göre, Jandarma, Adli Polis Bölge Müdürlüğünün yetkisindeki tüm suç olaylarında, belirtilen servis müdürüne bilgi vermeliydi. (Yönetmelikte ilgili suçların dökümü yapılmıştır.) Her zaman yürürlükte olan, Adli Polisin yetkisine verilmiş, adli kimlik bilgilerinin alınması, korunması ve yönetimine ilişkin 27 Kasım 1943 tarihli kanuna göndermede bulunulmaktaydı. Bu Yönetmeliğe göre (1943 tarihli), Adli Polis Bölge Müdürü olaya el koyan birinci adli polis servisine (jandarma da dahil tüm diğer polis servisleri), uzman adli polis kuruluşu lehine olaydan el çevirebilmekteydi³³ Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 2. ve 8. maddeleri arasındaki maddelerde, aşağıdaki düzenlemeler gerçekleştirilmiştir :

1° Her adli polis amiri «kanun önünde yetki ve sorumluluk bakımından eşit olarak» cumhuriyet savcısının otoritesi altında yetkili bir şekilde yerleştirilmiştir. Adli polis görevini tek olarak «gerektiğinde bu görevini hiyerarşik üstleri yoluyla yürütür» prensibi vurgulanmıştır.

2° «Cumhuriyet savcısı ve soruşturma hakiminin, kendilerine bağlı servisler içinde serbest seçim yetkilerinin bulunduğu» bu seçimden sonra, adli polis amirinin adli otoritelere ait görev talep etme ve istinabe yetkilerini kullanarak, görevlerini icra ettiği hükmü vurgulanmıştır. Uygulama alanındaki işleyişte ise genellikle, Ulusal Polis Görev Tüzüğünde belirtilen servis şefleri aracılığıyla bir görevlendirme yapılmaktadır.

3° Aynı kararname maddelerinde, adli polis amirinin «herhangi bir cürüm veya suçtan bilgi sahibi olur olmaz» cumhuriyet savcısını haberdar etmesi istenmektedir. Merkez yargıcı, olaya el koyan birinci polis amirine, adli polis bölge Müdürlüğünün el koyması lehine el çektirebilir.

4° Kovuşturma ve soruşturma yargıcı, soruşturmanın takibatının gerektirdiği (aşağıdaki) durumlarda, Adli Polis Merkez Müdürlüğünü göreve çağırabilir :

a) Teknik düzeyde uzmanlık gerektiren durumlarda : ticaret, finans ya da bankacılık alanındaki yasalara karşı işlenmiş suçlar, ekonomik suçlar, kadın ticareti, döviz ve altın kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, sahtecilik;

33 Le Droit de la Police, p/125.

- b) (Olaya birinci olarak el koyan jandarma dahil diğer polis servislerine ait) biriminin yetki bölgesinin dışına taşınmasında);
- c) Ulusal veya uluslararası organlar veya ofisler bünyesindeki soruşturmalarda (uyuşturucu kaçakçılığı, sahte para olaylarında);
- d) Profesyonel ya da organize örgütlerce işlenmiş suçlarda;
- e) Yürütülecek soruşturma tekniklerinin, geleneksel jandarma metotları içerisine girmemesi (takip, özel gözetleme, bazı örgütlerin içine sızma gibi polise verilmiş teknikleri içermesi halinde (CPP, Kararname :4) CPP Kararname 5. maddesine göre polis ve jandarma aynı soruşturmayı beraber yapma zorunluluğunda kaldıklarında, adalet (mekanizması) yararına işbirliği yaparlar. CPP Kararname 6. maddesine göre ise, istinabe yetkisiyle jandarma bölgesinde görev icra eden adli polis görevlileri, bölge jandarma otoritesini konudan bilgilendirirler. CPP Kararname 7. maddesinde, soruşturma esnasında, jandarmanın teknik kapasitesi «adli kimlik» teknik işlemlerinin icrasına yeterli olmadığında, adli polis müdürlüğü bünyesindeki polis laboratuvarlarından görevli talep edebilir.³⁴

Uygulama alanındaki yetki paylaşımı çerçevesindeki somut oluşumların en önemlilerinden birisi de, Teknik ve Bilimsel Polis Laboratuvarlarının Adli Polis Merkez Müdürlüğü birimleri olarak gerçekleştirilmesi ve desteklenmesi ile ulusal ve uluslararası (Schengen Bilgisayar kayıt sistemi, Europol gibi) tüm «fiş kayıtlarının» bu birimce korunması, yönetimi, işletilmesi³⁵ ve kontrolüdür.³⁶ Bu durumun çağdaş iç güvenlik konsepti ve yasal denetim mekanizmaları açısından son derece yerinde bir tercih olarak, teknik ve yasal mekanizmalarla desteklenmiş olduğunu ifade edelim. Jandarma birimleri, kendi alanlarında yürüttükleri çalışmalarla ilgili olarak; adli polis bünyesindeki bu kayıtlardan suçların öncesi, failleri ve gelişimi ile ilgili bilgileri (kontrollü ve kayıtlı) olarak

³⁴ Le droit de la Police, p/125

³⁵ Konuyla ilgili A. Akkaya, ENSP Staj raporu-2000, Rhone-Alpes Adli Polis Bölge Müdürlüğü, Suç Dokümantasyon Ünitesi, bilgi kayıtlarının işletilmesi ve yararlanma usulleri.

³⁶ Instructions d'Application de la Charte des Diffusion et de l'Information à l'Usage des Services Locaux de la Police Nationale. institue par la circulaire PN/CAB/N0 4534 du 23 novembre 1984. Bu Adli Polis Merkez Müdürlüğü ve Paris Adli Polis Bölge Müdürlüğünün, tüm polis ve jandarma servisleri yararına tamamladığı ve sağladığı, fiş kayıtlarından yararlanma ve koşullarını belirtir bir metni ifade etmektedir. Tüm polis servisleri ve jandarma ünitelerinin kendi üst makamları ve adli otoritelere bilgilendirme kurallarına uymaları paralelinde, belirtilen adli polis müdürlüklerini bilgilendirme zorunlulukları bulunmaktadır.

elde edebilirler. Ayrıca Adli Polis Merkez Müdürlüğü, suç soruşturması alanındaki tüm mesajlar, fişler ve genelgeler gibi, suçluların tespitine yarayacak yayınlarının kapsamına jandarma birimlerini de alır. (CPP Kararname m : 8).³⁷ CPP Kararname m : 2-1 ise polis ve jandarmadaki adli polis amirlerinin, suç soruşturmaları çerçevesindeki yararlı olacak bilgileri karşılıklı olarak paylaşmalarını öngörür.

Ulusal Polis Genel Müdürlüğü servisleri ve jandarma üniteleri, Adli Polis Merkez Müdürlüğü bünyesindeki merkez ofislerini ve gene Adli Polis Merkez Müdürlüğünde temsilciliğini bulan uluslararası polis işbirliği organlarını bilgilendirirler.³⁸ Daha önce de belirtildiği gibi, Adli Polis Merkez Müdürlüğü bünyesinde 8 adet Merkez Ofisi, ulusal düzeyde büyük suçlarla mücadelede bilgilerin toplanması, istatistiklerin yapılması ve yabancı ofis ve organlarla işbirliği içindeki uluslararası soruşturmalar kapsamında yetkili bulunmaktadır. Ayrıca daha geniş olarak değinileceği gibi, uluslararası polis işbirliği kumullarının ülke bazındaki tek temsilcisi Adli Polis Merkez Müdürlüğüdür :

1° Interpol Fransa Ulusal Merkez Bürosu, Adli Polis Merkez Müdürlüğüdür.

2° SİRENE olarak isimlendirilen, Schengen Bilgisayar fiş kayıtları Sisteminin, ulusal düzeyde operasyonel yönetimi gene belirtilen Müdürlüğün yetkisindedir.

3° 19 Haziran 1990'da Schengen'de imzalanan, 14 Haziran 1985 tarihli Schengen Sözleşmesinin uygulanması anlaşmasının m : 40 Paragraf 5'te belirtilen, Uluslararası Polis İşbirliği Merkez Ünitesinin sorumluluk ve yetkisi ile ;

4° Avrupa Polis Ofisi, Europol, Adli Polis Merkez Müdürlüğü bünyesindeir.³⁹

Bu idari ve adli düzenlemelerin yanında, uygulama alanındaki birtakım teamüllerden de örneklemeleriyle bahsetmek yerinde olacaktır. Uluslararası istinabe yetkisiyle yapılan soruşturmaların, yukarıda belirtilen Merkez Ofislerince icrası ya da olayın takibi itibariyle ilgili Adli Polis Bölge Müdürlüğünce yerine getirilmesi benimsenmiştir. Kaldı ki, Adli Polis Bölge Müdürlüklerinde,

37 Le Droit de la Police, p/126.

38 Le Droit de la Police, p/129.

39 Le Droit de la Police, p/129.

hijerarşik olarak, merkezi Paris'te bulunan, Organize Çetelerin Bastırılması Merkez Ofisine bağı, araştırma ve müdahale birimleri bağımsız olarak faaliyet yürütmektedirler. Benzeri bir merkezi yapılanma finans ve vergi suçlarıyla ilgili görev yürüten birimler için mevcut bulunmaktadır. Ekonomik suçlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi, gelişmiş polisiye ve alan bilgisini de içeren metotlar gerektiren, jandarma veya gümrükçüler gibi bir kısım adli polis yetkilerini kullanan birimlerin yöntemleriyle çözülemeyecek ve takibatı yapılamayacak suçların, Adli Polis Bölge Müdürlüklerine verilmesi yaygın bir kabulü içermektedir. Ancak bazı servislerin, adli polis personeline oranla, bir kısım özel alanlarda gelişmiş ayrıcalıkları bulunmaktadır. Örneğin, uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelede gümrük memurlarının örgüt içerisindeki muhbirlerine para ödeme konusunda daha geniş yasal yetkileri bulunmaktadır. Ancak, bu ayrıcalıklar kısmidir. Bunun yanında özellikli bir kısım suçların, daha merkezi birimlerce yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, herhangi nitelikli bir olaya, istinabe yetkileriyle «ortak el koyma» durumunun, yani bir servisin soruşturmayı birinci derecede yürüten asıl sorumlu servisin yanında tamamlayıcı görevler ile yetkili olarak iştiraki halini inceleyelim :

1° Mahalli adli polis yetkilerini icra eden bir birim tarafından yürütülen soruşturmanın, finans suçlarıyla ilgili kısmının Adli Polis Bölge Müdürlüğü uzman birimine verilmesi;

2° Aynı şekilde, Terörizm alanında, 9 Eylül 1986 tarihli yasa, soruşturmayı yöneten CPP 52. maddesinden yetki alan soruşturma hakimlerini ilgilendiren, Paris Büyük Asliye Ceza Mahkemesi yararına, temel hukukunkine yardımcı bir yetki prensibi oluşturdu. Bu alanda olduğu gibi, CPP 706-17 maddesi paragrafı, Paris'teki Adli Polis Merkez Müdürlüğü Ulusal karşı-terör bölümünün ve aynı Müdürlüğün bölge servisinin birlikte el koymasını öngörür. Bu ortak el koyma, terörizm olayı ulusal ve uluslararası bir boyut içerdiğinde, Paris'teki merkezi servisinde (Paris Adli Polis Müdürlüğü ilgili Birimi) işlemin bir elde toplanmasıyla bir görev paylaşımını içerir. Yabancı güçlerden kaynaklanan, ülke içindeki terör ve espionaj faaliyetlerinde ise Ulusal Polis Müdürlüğü Ülke Topraklarını Gözetleme Müdürlüğü yegâne adli işlem yapma yetkisine sahip olan birimdir. Özellikle, sahte para olaylarında, Birinci Asliye Ceza Mahkemesi yetkisindeki Adli Polis Merkez Müdürlüğü ilgili kısmı İstinabe yetkisiyle görevlendirilmektedir. Belirtilen alanlarda, Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün bu birimleri dışındaki güvenlik birimlerine görevlendirilme yapılması hiç denecek kadar az görülmektedir.

Interpol ve SIRENE bilgi sistemindeki Adli Polisin ayrıcalıklı yetkisinin yanında Avrupa bölgesel polis işbirliğine gelince, yakın gelecekteki entegrasyo-

na uygun bir iç yapılanma gerçekleştirilmektedir. Zaman içerisinde, özellikle polis karakterli iç güvenlik işbirliğinin önem kazanacağı; hatta bu yönde ikili anlaşmalar çerçevesinde ortak polis karakollarının oluşturulmaya başlandığını belirtebiliriz. **(Özellikle, Almanya'nın daha etkin ve istekli olduğu bu işbirliği çalışmasında, adli yardımlaşma temel amaç olarak ortaya çıkmaktadır. Almanya tarafının koordinatörü Stuttgart Landeskriminalamt'i (adli polis müdürlüğü), Fransa tarafının koordinatörü ise Ulusal Polis Genel Müdürlüğü Sınırlar ve Havaalanları Polis Müdürlüğüdür. Her iki tarafın güvenlik birimleri belirtilen birimlerin koordinatörlüğünde bu işbirliğine katılmaktadırlar.)** Konunun hukuki boyutu ile ilgili olarak, özellikle bilgi kayıtlarının ortak ve operasyonel kullanımı, takip hukuku gibi konularda hayli gelişme sağlandığı saptanmaktadır.⁴⁰ Bu çerçevedeki polis işbirliğinin, adli polis dışındaki birimlerce de gerçekleştirildiğini görmek mümkündür. İstihbarat alanında Fransa/İspanya işbirliğinde görülebileceği gibi, bu tür müşterek çalışmalar, ulusal düzeydeki görevlendirmelere kadar inmiş bulunmaktadır. 2000- Haziran itibarıyla, Yüksek Komiser Okulu mezunlarının tamamı, ulusal bir öncelik olan halka yakın polis uygulamaları çerçevesinde toplumsal asayiş birimlerinde görevlendirilmişlerken, bunun istisnası, İspanya polisi ile işbirliği alanında çalışmak üzere istihbarat birimine iki personelin tayini şeklinde gerçekleşmiştir.⁴¹

2) ADLİ POLİS MERKEZ MÜDÜRLÜĞÜ

Adli Polis Merkez Müdürlüğü, organize ve nitelikli suçların önlenmesi ve bastırılmasından sorumlu Milli Polis Merkez ve bölge müdürlüklerini içermektedir. Kendi inisiyatifi veya savcılık ya da tahkikat savcılarının delegasyonu olarak görev yapan 6475 adli polis görevlisinin çoğunluğu adli polis amiri yetkisini haizdir.

a) Teknik ve Bilimsel Polis Şube Müdürlüğü

1) “Adli kimlik” tekniklerinin icra edilmesi (gözültüne alınan şahısların parmak izi, vücut ölçüleri, belirgin karakterleri vb. bilgilerinin alınması, arşivlenmesi)

2) Operasyonel bazdaki kapsamlı polisiye fiş kayıtlarının yönetilmesi (otomatize edilmiş parmak izleri kayıtları, cezaı alandaki bilgilerin, aranan

40 Europol, Feuille d'information no: 3 Janvier 2000 Fr. Ayrıca, Article 30 du Traite sur l'union Europeenne, les modifications apportees par le Traite d'Amsterdam, 2 Octobre 1997.

41 İçişleri Bak. J.P. Chevenement'in ENSP'deki 23 Haziran 2000 tarihindeki mezuııyet töreni konuşması.

kişiler, çalıntı otolar ile ilgili kayıtların işlenmesi, sorgulama için izin verilmesi ve geliştirilmesi)

3) Aranan kişiler, araç ve objelerin araştırılması için gerekli yayınların yapılması.

4) Paris, Lille, Lyon, Marseille ve Toulouse şehirlerinde 5 Polis Bilim/ Teknik laboratuvarı bulunmaktadır.

b) Kriminal Olaylar Şube Müdürlüğü

Bu birim; bir taraftan çeteleşme (mafyalasma), fuhuş, kültürel varlıkların kaçakçılığı, silah, patlayıcı ve kimyasal ve nükleer madde kaçakçılığının bastırılmasıyla sorumlu merkezi ofislerden, diğer taraftan ise, eşya ve şahıslara yönelmiş değişik formlardaki suçlarla mücadele ile görevli ulusal düzeyde yetkili ünitelerden oluşmaktadır.

c) Ekonomik ve Finans Suçlarıyla Mücadele Şube Müdürlüğü

Bu birim ise; bir yandan büyük finans suçlarının (yasak faaliyetlerden gelen fonların aktarılması) ve sahte para bastırılmasından ulusal düzeyde sorumlu merkezi ofisini bünyesinde tutmakta, diğer yandan ise diğer kategorilerdeki bütün ekonomik ve finans suçlarını, sahteciliği ve bilgisayar suçlarını bastırmakla sorumlu ulusal servisleri toplamaktadır.

d) Dış İlişkiler Alt-Müdürlüğü

Operasyonel uluslararası işbirliği araçlarının, özellikle Interpol, Shengen, Europol çerçevesinde oluşan yapılanmalarla ilişkiler, etütler ve geleceğe dönük çalışmalar, servislerin teknik kontrolü, eğitim ve iç iletişiminin yönetimi görevlerini ifa eden Adli Polis birimlerinin tümü üzerinde yetkili yapılanmaların yönetimini sağlar.

Merkez ofisleri⁴² ve uluslararası işbirliğinin yönetiminden sorumlu bölüm, her biri kendi özel alanına özgü, bilgilerin merkezileştirilmesi ve diğer ilgili ulusal idarelere göre operasyonel işbirliğinde orijinal görevlere sahiptirler. Adli Polis Merkez Müdürlüğü bünyesinde 8 adet Merkez Ofisi bulunmakta olup, bakanlıklarası bir yetkiyle ülke düzeyinde adli polise ilişkin tüm alanlarda görev yapmaktadırlar.

2.1 - Adli Polisin Ülke Genelindeki Birimleri

a) Paris Adli Polis Bölge Müdürlüğü: Paris kentinde ve komşu üç vilayetinde yetkilidir.

45 8 Merkez Ofisi bulunmaktadır. (2002 Ağustos) itibariyle Merkez Ofislerinin sayısı artmıştır.

1) Merkezi birimler : Kriminal olaylar, çetecilik (mafya), kanundışı uyuşturucu kaçakçılığı ve toksikomani, fuhuş, araştırma ve müdahale, küçüklerin korunması.

2) Vilâyetteki (petite couronne) adli polis servisleri.

3) Paris içindeki 3 adli polis bölümü.

4) Ekonomi ve finans alanında, birisi finans grubu olmak üzere 10 adet adli delegasyon kabinesini içermektedir.

b) 19 Adli Polis Bölge Müdürlüğü : Adli Polis Bölge Müdürlükleri tüm şehir bölgelerinde ve Antilles- Guyane’da yerleştirilmişlerdir. Her biri teknik, kriminal ve finans bölümlerinden oluşurlar. Adli Polis Bölge müdürlükleri, bir kısmı özellikli üniteler (araştırma ve müdahale birimleri, tahkikat ve işbirliği bölgesel ünitesi) olan, grup yapılanmaları ve ilgili alanlardaki (örneğin maliye ve vergi müfettişleri) görevlilerden yararlanılmaktadır.

3) ADLİ POLİS GÖREVİNİ İCRA EDEN SERVİSLER⁴³

Baştan hemen ifade etmek gerekir ki, tüm kamu görevlileri, özellikle kişi ve mal varlıklarını korumak amacıyla, bunlara yönelik suçlara karşı müdahale etme durumlarında, adli polis yetkilerini ifa edebilirler. Ayrıca meşhut suçların failini her vatandaş alıkoyabilir ve adli polis yetkisini haiz görevlilere teslim edebilir. Ön bilgi olarak diyebiliriz ki, bazı kamu servisleri ve idareler, birtakım özel yasal metinlerle, adli polis yetkilerini kullanabilirler. Şöyle ki;

- 1) Sular ve ormanlar idaresi mühendisleri, bölge şefleri ve teknik memurları,
- 2) Belediye idaresinin, belediye başkanı tarafından atanmış, Cumhuriyet Savcısına kabul edilmiş ve Asliye Ceza Mahkemesi veya Büyük Asliye Ceza Mahkemesi hakimi önünde yeminli kır bekçileri,
- 3) Mülk ve toprak sahiplerinin, özel unvanla, valinin onayı ile yeminli olarak aynı (b) bendi koşullarında yararlandıkları kır bekçileri ve özel korumalar,
- 4) Bazı idareler ve bazı kamu servisleri (vergi idareleri, gümrük muhafaza ve kamu hâzinesi iş müfettişliği, tüketim, rekabet ve sahtecilik genel müdürlüğü, demiryolları vb.)

⁴³ Bay Roland GAUZE, commissaire divisionnaire; Police Judiciaire, ENSP Janvier 2000, p 255.

Kendi alanlarında bir kısım adli polis yetkilerini icra edebilmektedirler.

3.1- Adli Polis Görevi İcra Eden İlgili Müdürlükler

a) Kamu Güvenliği Merkez Müdürlüğü: Kadro bakımından polis teşkilâtı içinde en fazla sayıda polis memuru istihdam eden müdürlük olması açısından fevkalade önemlidir. Kamu Güvenliği Merkez Müdürlüğü, nüfusu 10.000'in üzerinde tüm idari devlet polisi rejiminin uygulandığı birimlerde ulusal bazda bir büyük alanı kapsar. Bu birim, adli polisin olduğu kadar, genel idari polis yetkilerini de icra eder. Adli polis yetkisi, bu birimler içindeki uzman servislere verilmiştir.

- a) Büyük idari birimlerde, soruşturma ve araştırma servisleri.
- b) Diğer idari birimlerdeki, soruşturma ve araştırma servisleri.
- c) 20 kadar önemli vilayette oluşturulan İl Emniyeti birimleri (Surete Departementale)

b) Adli Polis Merkez Müdürlüğü : 4 ayrı faaliyet alanında, başka birime devredilemez ve sadece kendi görevlerine münhasır olacak şekilde adli polis görevlerini yürütür: Kriminal olaylar, ekonomik ve finansal olaylar, bilimsel ve teknik polis laboratuvarları, dış irtibatlar, (özellikle uluslararası polis işbirliği). Bu görevlerini, merkez bölümleri, 7 Merkez Ofisi ve 19 Bölgesel Adli Polis servisiyle birlikte yürütür ve aynı zamanda ulusal toprakların bütünlüğünü kapsar. Paris Polis Valiliği, üst düzey suçlar ve Kriminal olaylara bağlı tahkikatlar için, Adli Polis Bölge Müdürlüğünde 6 Merkez Ünitesi 3 Adli Polis Bölümü bulundurulur.

c) Sınırlar Polisi Merkezi Müdürlüğü: Göçmenlik ve yasadışı çalışma alanında adli polis yetkilerini icra eder. Kuruluşu içerisinde, ilgili bir merkez ofisini içerir.

d) Genel İstihbarat Merkez Müdürlüğü: Bizdeki İstihbarat Daire Başkanlığı benzeri bu Merkez Müdürlüğü içerisindeki “Yarışlar ve Kumar Oyunları Alt-müdürlüğü” (at yarışları, loteriler ve gazinolar, kumar oyunları ile ilgili) kendi alanında adli polis yetkilerine sahiptir. Paris’te, Polis Valiliği bünyesinde, yasadışı göçmenlik ve is dünyasına yönelik suçlarla ilgilenen “Yabancı Topluluklar alt birimi” adli polis yetkisini haiz görevlilerden oluşur.

e) Ülke Toprakları Gözetleme Müdürlüğü: Bizdeki Milli İstihbarat Teşkilatı yetkilerini kullanan Milli Polis Genel Müdürlüğü altında yapılandırılmış iç güvenlik müdürlüğüdür. Temel milli menfaatlere ve özellikle vatan

ve devlete ihanet ile espiyonaj (casusluk) suçlarında münhasıran adli polis yetkilerine sahiptir.

f) Cumhuriyetçi Güvenlik Birlikleri Merkez Servisi: Bizdeki çevik kuvvet birimlerine -bir kısım önemli istisnaları dışında- benzeştirebileceğimiz bu servisin, otoyollarla ilgili ünitesi, kendi otoyol polisi görevlerine ilişkin olarak adli polis yetkileriyle işlem yapar.

g) Ulusal Polis Genel Müfettişliği: Bu önemli müdürlük ve Paris Polis Valiliği Servisleri Genel Müfettişliği, polis görevlilerince işlenen suçlarda adli polis yetkileriyle işlem yapan tek müdürlüktür. Bizdeki Teftiş Kurulundan farklı olarak, çalışması esnasında, daha aktif bir rol oynamaktadır. İfade alma, suç takibati, gerekirse hakim kararıyla telefon dinletme ve gözetleme yaptırma gibi yetkileriyle beraber, ilgili kurum ve kişiler üzerinden de tahkikatla ilgili bilgi ve dokümanları talep etme yetkileri bulunmaktadır. Bir zamanların “polislin polisi” unvanına yakışır bir gücü bulunmaktadır.

h) Ulusal Jandarma Genel Müdürlüğü (askeri karakterli kamu gücü): Aynı şekilde, ulusal polisçe yürütülen çalışmalara yardımcı olacak şekilde, genel adli polis yetkilerini icra eder ve bu görevi silahlı kuvvetler tarafından “temel görev” olarak görülür. (1903 tarihli karnamenin 113. maddesi). Bu görevleri, kantonal düzeyde ülkesel birimleri, ilçeler düzeyinde araştırma ünite ve birimleri, bölgesel bazda araştırma bölümleri ve Jandarma gözetleme ve müdahale birlikleri ya da otoyol jandarması gibi uzmanlaşmış birlikleri aracılığıyla yürütür.

3.2- Ulusal Bazda Yetki

- Adli Polis Merkez Müdürlüğü birimleri ve 7 Merkez Ofisi
- Sınırlar Polisi Merkez Müdürlüğü ve 1 Merkez Ofisi
- Ülke Topraklarını Gözetleme Müdürlüğü
- Ulusal Polis Genel Müfettişliği
- Genel İstihbarat, Yarışlar ve Oyunlar Alt-Müdürlüğü
- Gümrükler Tahkikatları Ulusal Müdürlüğü nezdinde görevli ulusal polis görevlileri
- Jandarma’da, Deniz Jandarma Birliği Araştırma Üniteleri (Brest); Hava Yolları Jandarması (Orly); Ulusal Jandarma Müfettişliği kendi alanlarında, ulusal bazda yetkilidirler.

3.3- Bölgelerarası ve Bölge Bazında Yetki

Paris Polis Valiliği Adli Polis Bölge Müdürlüğü, Başkent ve üç komşu vilayette (Petite Couronne) yetkilidir.

Sınırlar Polisi Mobil Üniteleri kendi “Savunma Alanı Bölgeleri” içinde yetkilidirler.

Cumhuriyetçi Güvenlik Birlikleri (CRS) Otoyol ünitesi kendi bölgesinde;

Paris Polis Valiliği Genel İstihbarat Müdürlüğü, başkent ve üç komşu vilayette;

Yine Paris Polis Valiliği Servisleri Genel Müfettişliği, Paris Polis Valiliğinin tüm servisleri üzerinde;

Jandarma için özellikle adli araştırma kısımları ikinci derece mahkemesi yetki alanı içinde;

Adli polis yetkisini haizdirler.

4) SERVİSLER ARASI İLİŞKİLER

Adli Polis yetkilerinin icrasında ilk önce belirtmek gerekir ki, özellikle mesken araması gibi, yer ve zaman birimlerine göre, kamu düzenini bozabilecek faaliyetlerde, servisler özerk davranamazlar. Bu tür bir risk doğurabilecek durumlarda, müdahaleden “Ulusal Polis ve Jandarmanın sorumlusu” savcının bilgilendirilmesi zorunluluğu kesindir. Ayrıca Polis ve Jandarma içindeki birimlerin görevlerini “işbirliği ve karşılıklı yardımlaşma prensibi”ne göre icra etmeleri esastır.

a) Ulusal Polis Servisleri

a.1) Hukuki Prensiplere Göre Yetki Paylaşımı

İstinabe yetkilerindeki (commission rogatoire) hukuki prensipler tüm çalışma alanlarında geçerlidir. (CPP D.2, A1-3) Ceza muhakemeleri usulü kanunu, Kararname 2, 3. paragrafında zikredildiği gibi, sulh hakimine olduğu gibi cumhuriyet savcısına da, yasal tahkikat çerçevesinde, olaya işlem yapacak servis seçiminde “özerk karar alma yetkisini” vermiştir. Olaya ilk müdahale eden servise, olayı diğer bağlantıları ve önceki bilgileri elinde bulunduracak daha iyi soruşturabilecek servis yararına, adli otorite tarafından el çektilir (CPP D3 A12); Özel ve nitelikli tahkikatlara gelince, servislerin coğrafik yapılanmaları, yasal yetkilerinin ülke geneline yayılması, personel, donanım ve uzmanlaşma bakımından talebe cevap verme kapasiteleri göz önüne alınır. Uzmanlaşma ölçütüne gelince, (CPP D.2 A1.4) savcılara Adli Polis Merkez Müdürlüğü ya da Sınırlar Merkez Polis Müdürlüğü’ne bağlı servislere; şayet tahkikat özellikli teknik yetkilerin uygulanmasını gerektiriyor ya da uluslararası soruşturmalar kapsamındaysa, bu müdürlüklere bağlı merkez ofislerine resmi talepte bulunmalarını öngörür.

a.2) Kurumsal Yetki Paylaşımı

1- Servislerin Yapılanmaları Açısından: Kamu Güvenliği Merkez Müdürlüğü otoritesi altında, yerel müdürlükler ve karakollarda, tüm diğer servislere hizmet sunan adli tahkikatlara yönelik (suç kayıtları ve eşkâlleri, patlayıcı ve uyuşturucu aramasına yönelik köpek üniteleri vb.) teknik üniteler yapılandırılmıştır. Bu Müdürlük, adli polis operasyonlarında destek hizmeti gören Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün yüksek oranda polis memuru mevcudunu istihdam etmektedir. Adli Polis Merkez Müdürlüğü, tüm polis ve jandarma servislerinin yararına son derece geniş yetkiler icra eder. **Ulusal suçluluk alanında istatistik ve etütler, adli tahkikatlar çerçevesinde yabancı ülke teşkilatları arasındaki bağlantılar ile sorumlu ve tek yetkilidir. Bu itibarla, Adli Polis Merkez Müdürlüğü, Interpol Genel Sekreterliği Fransız Ulusal Merkez Bürosu sorumlusu, aynı zamanda Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün olağanüstü kapsam ve içerikteki fiş kayıtlarının yönetiminden tek yetkilidir.**

Bu fiş kayıtları;

Tespit edilen suçların işletilmesi sistemi (STIC)

Aranan kişiler fiş kayıtları (FPR)

Çalıntı otolar fiş kayıtları (FVV)

Ulusal yabancılar fiş kayıtları (FNE)

Ulusal Otomobil fiş kayıtları (FNA)

Dijital parmak izi otomatize edilmiş fiş kayıtları (FAED)'nı içermektedir.

Uluslararası polis işbirliği açısından, CPP kararname 8. madde 2. paragraf, Adli Polis Merkez Müdürlüğünün, Interpol Fransa Şube sorumluluğunun ve Schengen bilgisayar sisteminin (SIRENE) ulusal işletimi ve yönetiminin tek yetkili olmasını doğrulamaktadır. Bu yaklaşım son derece önemli ve mantıklı bir uygulamayı ve gerek polisiye ve hukuki alt birikim, gerekse çağdaş güvenlik yönetimlerin background'u açısından doğru ve tutarlı bir kararı ifade etmektedir. Avrupa Birliği kurumları ile iç kurumlarımızın, işbirliğinin eşitlik ve aynılık ilkesine uygun çağdaş prensipler doğrultusunda entegrasyonu çerçevesinde; ülkemiz için de benzeri bir yapılanma yararlı olabilecektir. Çünkü uluslararası düzeyde, güvenlik yapılanmaları ve işlevlerinde; kriminal olgular ve temel hukuk ilkelerince tanımlanan eylemler ve bu oluşumların çağdaş hukuk ve devlet yönetimi algılayışı içindeki sivil otorite artındaki, adli tahkikatlardan birinci derece sorumlu kurumlar ana işbirliği unsurları olarak kabul edilmektedirler. Ayrıca Adli Polis Merkez Müdürlüğü,

suçluların tespiti ve araştırılması ile ilgili ulusal bazda tamimler yayınlamaktadır. Bu görevini de, Bilimsel ve Teknik Polis Laboratuvarları Alt-Müdürlüğüne bağlı, Kriminal Dokümantasyon Merkez Servisleri aracılığı ile ifa etmektedir.⁴⁴

a.3) Uzlaştırıcı Yasa Metinleri

Birbirlerine yardımcı olabilecek nitelikteki çalışma alanlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. 27 Haziran 1984 tarihli Adalet Bakanlığının hazırladığı Yönetmelikte, Kamu Güvenliği birimlerinin içindeki adli polis görevleri ile, Adli Polis Merkez Müdürlüğünün görevleri belirlenmiştir. Bu uygulama uyum protokolü, savcıların kontrolü altındadır. Daha geniş olarak, Ulusal Polis Genel Müdürlüğünün tüm servis şeflerine yönelik bir görev ve yetki protokolünü içeren genelgesi bulunmaktadır.⁴⁵

b) Polis-Jandarma İlişkileri

CPP, kararname 2-1, genel işbirliği prensibini uygular. CPP, kararname 2-3, adli otoritelerin serbest kararla yetkili servis seçimini gerçekleştirmelerini teyit eder. Aynı metin, Adli Polis ile Sınırlar Polisinin ve merkez ofislerinin 4. maddede belirtilen durumlarda, bilgi vermeleri zorunluluğunu içermektedir. (CPP, kar. md:8, paragraf:2) Uluslararası işbirliği (CPP, kar. md:8, paragraf:2) özellikle Interpol Fransız Milli Bürosu; aynı şekilde Schengen bilgisayar sisteminde yetkiler Adli Polis Merkez Müdürlüğüne verilmiştir. Beraber çalışmayı gerektiren suçlar ve olaylarda iki kurumun karşılıklı fikir alışverişinde bulunulması, adli sürecin yararına, aynı soruşturmanın yürütülmesinde, ısrarla işbirliği (CPP kar. md:5) ifade edilmiştir.

CPP kar.md:8-1, “ulusal polis ve jandarma merkezi dokümantasyon kriminal servislerinde birlikteliği sağlamaya ve organize olmaya çalışırlar” şeklinde ifade etmektedir. Birlikteliğin sağlanması konusunda, polisteki tespit edilen suçların fiş kayıt sistemi (STIC) ile jandarmanın JUDEX ana bilgisayar fiş kayıtları söz konusudur; bu yapılanmalar, Bilimsel ve Teknik Polis Üst Konseyi kontrolü altında çalışırlar. Bu amaç birliği, soruşturma yapan servisin, konuyu daha önce işlemiş bulunan karşı servisin kayıtlarını, detayları almak üzere sorgulayabilmesi için, olayın çekirdek unsurlarından itibaren resmi evrak ve arşivdeki çapraz sorgulama bilgilerinin değişimi olarak anlaşılmalıdır.

44 Daha geniş bilgi için: AKKAYA A. Adli Polis Bölge Müdürlüğü, Lyon, Fransızca staj raporuna bakılabilir.

45 Circulaire, Pol. Nat./CAB/No:95-17088 du Novembre 1995.

Bununla birlikte, amaç birliği, kişisel verilerin transferi ve CNIL (Bilgisayar Fiş Kayıtları ve Özgürlükler Milli Komisyonu) tarafından yasaklanmış kayıt sorgulamaları üzerinde duramaz. Adli Polis Fiş Kayıtları ve Teknik/Bilimsel Polis Laboratuvarları devlet açısından son derece önemli ve yüksek miktarda fiş kayıtlarını yetkisinde bulundurmakta, Jandarma ve Polisin diğer birimleri ise ancak izinli olarak soruşturmaya yönelik bilgisayar sorgulamalarını yapabilmektedirler. Bu alanda ilgili tüm çalışmalar ise, Ulusal Bilgisayar Kayıtları ve Özgürlükler Milli Komisyonu (CNIL) tarafından değerlendirilmektedir.

5) ADLİ POLİS GÖREVLERİNİN İCRASI

5.1- Savcılar: Adli Polis Görevlisi yasal kalitesine sahip olmamalarına karşın savcılık dairesi savcılarının ve sulh hakiminin kişisel olarak tahkikat icrasını uygulama kapasiteleri bulunmamaktadır. Örneğin, Cumhuriyet Savcısı, CPP 41. md. Paragraf:4 gereği “adli polis görevlisine verilmiş güç ve yetkileri” haizdir. Meşhut suçun işlenmesi durumunda, adli polis görevlisine el çektirir ve tüm tahkikat icraatının tamamlamasını görevliye kişisel olarak otorite görevi yapar, meğer ki, polislere operasyonların devamını salık vermiş olsun, hemen yapılan budur. Şayet, aynı şekilde; yazılı olmayan bir istisna, fakat pratikle empoze edilen ve doktrin tarafından kabul edilen, gözaltına alma ve bitimine karar vermede adli polis görevlisi yetkilerini icra ediyorsa da; bireysel özgürlükler açısından tehlikeli olan, özgürlüklerin korunması açısından kontrol görevini, özellikle gözaltı durumlarında icra eden otoritelerin, aynı zamanda böylesi önlemler için karar alıyor olmasıdır. Nihayet, kovuşturma ve adli sorgu yetkilerinin ayrımı prensibi, sulh hakimi tarafından kolluk kuvvetlerinden yetkili birime verilen “istinabe” yetkisiyle delege edilmesini yasaklamaktadır. Sulh hakimine gelince, CPP, md:81 paragraf 1 kendisine gerçeğin ortaya çıkması için gerekli tüm yararlı bilgilerin işlenmesini salık veriyor, adli polisi “İstinabe” yoluyla görevlendirmesini sağlıyor ise de; aynı zamanda, bu görevleri bizzat kendisinin yapması konusunda yetkileri kısıtlıdır. (CPP,81-4)

5.2- Adli Polis Yetkisi Verilmiş Görevli ve Memurlar: Daha önce belirtildiği gibi, sular ve ormanlar idaresi mühendis, bölge şefi ve teknik memurları av yasakları ihlali suçları ve orman ve kırların mülkiyetine yönelik zarar getiren kabahatlerde araştırma yapabilir, tutanak düzenleyebilirler. **Ancak, bu suçlarla ilgili, bireysel özgürlüklere ve bir kısım yasal haklara dokunan, özel mülkiyete girme (CPP, md:23) adli polis görevlisince refakat edilmeleri zorunludur. Aynı şekilde, suçüstü yapılan her kişi, adli polis görevlisi önüne götürülür.** Diğer kamu idareleri ve servislerinin görevli ve memurları, CPP, 28. madde gereğince bir kısım adli polis yetkilerini belli koşullarda icra ederler. Bu

bağlamda, gümrük memurlarını açıklamak gerekecektir. Gümrük hukukuna ait görevlendirmeler: Sınır Kontrolü başlığına bağlı yetkilendirmelerdir ki, geçici alıkoymaya yol açan bu durumlar savcının kontrolünde 3 saati aşamaz, takiben adli polis görevlisine teslim ya da kontrolünü içerir. (Yabancılarla ilgili yasamaya karşı işlenmiş bir suç tespit edildiği durumlar gibi). Aynı şekilde, gümrük memuru alıkoyması, gümrükler kanunu (md: 323) gereğince yönetilir, sadece suçüstü durumları için düşünülebilir, savcı kontrolünde ve 24 saat uzatılabilir, bu süre takip edecek, adli gözaltı süresine ilave edilir. Gümrük memurlarına verilen aşırı yetki, kişilerin ticaret eşyalarının ve taşıma araçlarının, usulsüzlük ve kanunsuzlukları tespit etmek amacıyla aranması yetkisidir. Bu yetki, polise inisiyatifle görev yapan adli poliste eksiktir. Pratikte, örneğin araba bagajının aranması için gümrük memurları ve adli polis arasında işbirliği yaşanmakta, adli polisin tespit ettiği araçların, gümrük görevlilerince aranması sağlanmaktadır. Ancak bu şekilde yürütülen bir suç tahkikatı, şekil açısından adli makamlarca bozma sebebidir. Aynı şekilde, vücudunda uyuşturucu taşıdığı konusunda ciddi ipuçları ve deliller bulunan kişinin, kan/idrar vb. testlerinin yaptırılması yetkisi mevcuttur. (Gümrükler Kanunu, md: 60) Ancak ikamet ziyareti ve araması, gerek inisiyatifle suçüstü durumlarında gerekse Büyük Asliye Ceza Mahkemesinin kararıyla olsun, adli polis amiri nezaretinde yapılabilir. Nihayet uyuşturucu trafiği alanında, uyuşturucu şebekesine sızma ve muhbir kullanma operasyonlarında, Gümrükler Kanunu 67. maddesi gereğince yetkilidirler. Adli Polis Bölge Müdürlüğü'ndeki stajımız sırasında, gümrük memurlarının bu konudaki aşırı yetkilerinin söz konusu edildiği gözlemlenmiştir. Batı toplumlarının en fazla zarar gördüğü uyuşturucu kaçakçılığı konusunda, gümrük memurlarının operasyonları ve aramalarıyla önemli miktarda yakalama ve zaptetmenin gerçekleştirildiği bilinmektedir.

- **Gümrükçülerden Adli Polis Yetkisine Sahip Personel** : 99-515, 1999 sayı ve tarihli yasa, bu idaredeki A ve B kategorisindeki memurlara, umum savcısının yetkilendirmesiyle, ulusal toprakların bütünü üzerinde adli tahkikatlar yürütme yetkisi vermiştir. (CPP, 28-1) Ancak bu yetkinin, zaman, suç konusu alanlar ve adli yetkilerle ilgili farklı kısıtlamaları, yetki açıklamaları bulunmaktadır. Yazının boyutlarını aşacağından temas edilmeyecektir. Şu noktayı ifade edebiliriz ki, hiçbir adli gümrük görevlisi, kendiliğinden bir soruşturma başlatamaz, ancak cumhuriyet savcısı talimatıyla ve soruşturma hakiminin istinabe kararıyla icraat yapabilir. Bundan başka, metin (CPP, 28-1) - belirtilen kategorilerdeki- gümrükçülerin adli hiyerarşiden bir savcının idari yönetimi altına, Danıştay'ın gelecekteki bir kararıyla belirlenecek şekilde, yerleştirilmelerini öngörür.

5.3- Adli Polis Yetkisiyle Donatılmış Görevliler: CPP, 16. maddede sayılan görevlileri kapsamaktadır:

Belediye başkanı ve yardımcılarını tam yetki içinde;

Adli Polis Servisleri müdür ve müdür yardımcılarını(Adli Polis Merkez Müdürlüğü, Bölge Müdürlükleri) ile jandarmanın karşılık gelen ünite sorumluları;

Jandarma officier rütbesindeki görevlileri ile diğer rütbelileri, 3 yıllık jandarmadaki hizmetlerinden sonra, özel bir komisyon önünde yapılan teknik bir sınavdan sonra (CPP, İç Tüzük, m:3);

Ulusal Polis Genel Müdürlüğündeki yönetim ve konsept sınıfı (komiserler, Türkiye’deki emniyet amiri ve müdürleri düzeyi)

Ulusal polisteki, orta kademe amir sınıfı (tam ifadesiyle, officiers de Police Judiciaire);

Polis memurları sınıfı, en az 3 yıllık hizmetten sonra, özel bir komisyon önündeki teknik bir sınavdan sonra;

Adli polis yetkilerini kullanan personeli oluştururlar.

a) Yüksek Düzeyde Adli Kapasiteleri: CPP, m: 17’de belirtilen, hazırlık soruşturması ve suçüstü tahkikatlarında, aynı zamanda istinabe komisyonlarında, metnin başındaki doğrulamasıyla, adli polis amirleri “CPP, madde 14’te belirtilen tüm yetkileri icra ederler.” Bu doğrultuda, tüm diğer tahkikatlar ve özel soruşturmaları icra ederler. Açık olarak, CPP, m: 17’de belirtilen görev ve yetkileri içinde, direkt olarak kamu gücünü herhangi bir soruşturma kapsamında görev için talep edip, talimat verebilirler (görevle ilgili olarak). Aynı şekilde şikâyet ve ihbarların alınması ve takibinde yetkilidirler. Fiilen şikâyetlerin kabul edilmesi ve savcılığa iletilmesi adli kovuşturmanın selameti için zorunluluk arz etmektedir. (CPP, 40). Bu nokta, özellikle son yıllarda, Fransız polisindeki halka yakın polis (Police de proximite) uygulamalarının temel esaslarından birini teşkil etmektedir. Küçük ve orta düzey suçlarla mücadele edilmesi, toplumun talep beklentilerine tatmin edici bir şekilde, gelen ihbar ve şikâyetleri takip ederek cevap verilmesi bu yönelimin slogan düzeydeki ilkelerinden biridir. Tarihsel olarak, büyük suçlarla mücadele ederek bir deneyim kazanmış olan adli polis servisleri ve ulusal polisteki bu yetkileri kullanan görevlilerin de, bu yeni hedefler doğrultusunda yeni birtakım görevlendirmelere bağlı oldukları, bu durumun günden güne gelişme içinde olduğu görülmektedir. Polise yapılan her müracaatın yetkili personelce alınıp

takip edilmesi ve en kısa sürede adli otoritelerin bilgilendirilmesinin; bir yandan toplumun devlete güvenini pekiştirirken, diğer yandan adli makamların güvenlik alanındaki uygulamaları kontrol edebileceği değerlendirilmektedir. Bu polisiye önlemlerin gerçekleştirilmesi elbette salt idari kararlara da dayanmamaktadır. Özellikle son 30 yılda toplumda gözlenen, küçük ve orta düzey suçluluğun artması, buna bağlı olarak toplumdaki güvensizlik duygusunun artması, Fransız polisinin uzman ve profesyonel birimlere daha fazla önem vermesinin getirdiği birtakım sosyolojik olumsuzluklar böylesi bir yeniden görev tanımlaması ve yönelimi doğurmuştur. Adli otoritenin en makul surede derhal bilgilendirilmesi prensibi ise, adli polis görevlisinin, yasal çerçevedeki adli polis yetkilerini, bireysel özgürlükler konusunda dikkatli bir şekilde kullanmasını sağlama amacını taşımaktadır.

“Adli polis amiri” kendiliğinden ve inisiyatifıyla, en uygun surede cumhuriyet savcısını (CPP, 63) veya soruşturma hakimini (CPP, 154) bilgilendirerek, gözaltına alma yetkisine sahiptir. Aynı şekilde “kimlik belirlemesi” çerçevesinde, alıkoyma yetkisini kullanabilir. Ancak bu süre belli bir sınırı aşamaz. Suçüstü soruşturmasında ve istinabe yetkisi ile donatılmış olarak, sadece adli polis amiri ev araması, adli soruşturma kapsamında vücut araması, araç araması ve bunlardan sonuçlanan zapt yetkilerini kullanabilir. Suçüstü soruşturmasında inisiyatifıyla (CPP, 60), hazırlık soruşturmasında savcının yerine (CPP,75-1), ölüm olayının sebeplerini araştırmada olduğu gibi (CPP, 74-2) soruşturma hakiminin yetkilendirmesiyle istinabeyle, kamu personelinin ve özel kişilerden uzman kişilere talepte bulunabilir, görevlendirme yapabilir. Nihayet, genel anlamda, istinabe yoluyla soruşturma hakimine delegasyon görevi, sadece ve sadece adli polis amirine verilmiş olup, bu görev adli polis memuruna devredilemez (CPP, 81- 4 ve 151). Ancak adli polis memuru, soruşturma çerçevesinde ve tutanaklarda, adli polis amiri yardımcısı olarak evrakın başında zikredilir. İfade edelim ki savcılar istinabe yetkisi kabul edemezler.

b) Bir Kısım Kısıtlamalar: Bazı adli polis görevlileri, sadece görevlendirme çerçevesi içinde adli polis yetkilerini icra edebilirler. Karayolları Kanunu 23-1 maddesi, ulusal polisteki orta kademe adli polis amirlerinin, CPP, 16’daki yetkileri taşımadıklarını öngörür. Karayollarındaki ölümlü ve kusurlu yaralamalar gibi, trafik kazaları yoluyla oluşan durumlar için yetkilidirler. (Ceza Kanunu, İç Tüzük. M:221-6, 222-19, 40-4) Adli polis yetkilerini münhasıran bu alanlarda kullanırlar. Yasa metni, kendilerine gözaltına alma, araç araması gibi tüm yetkileri vermez. Buna karşın, yasanın suskunluğundan, diğer soruşturma fiilleri, ifade alma, olay yeri ve suç tespiti, alkol testi ve benzeri işlemlerin

yapılabileceği anlaşılmaktadır. Kısıtlamalar başlığı altında belirtmek gerekir ki, tüm adli polis amirleri için, belli zaman dilimleri içinde yasal yetkilerini uygulama haklarını kaybetme durumu söz konusudur. Örneğin; toplantı ve gösteri yürüyüşü güvenlik önlemleri düzeneninde oluşturulan bir ünite görev alan adli polis amirleri, bu süre içerisinde, adli polis yetkilerini icra edemezler (CPP,16).

c) Bölgesel Sorumluluk ve Yetkiler

- **Olağan Yetkiler:** Adli polis amirleri, icra ettikleri olağan görevlerinde, ülke topraklarının tümü üzerinde yetkilidirler (CPP, 18-1). Bununla beraber içtihatlar ve doktrinde⁴⁶ olduğu gibi, adli polisin kendi bölgesinde işlenen suçlarla sınırlanmasını kabul ederler. Yargıtay adli takibatın yararına, adli polis amirinin, kendisine yapılan bir müracaatla, sorumluluk bölgesi dışında işlenmiş bir suça el koymasını yasal planda bir soruşturma olarak kabul eder. Suçüstü durumunda tasarlanan bir varsayımda, adli polis amiri, açık koruyucu önlemleri alabilir. (Mağdurun sağlık durumunu gösterir belge, failin aranması talebi...). Yüksek yargı tarafından, açık bir müdahale durumunu doğuran olaylarda, adli polis amirinin müdahalesi yargı kontrolündeki ön soruşturma tarzında kabul edilir. Bazen soruşturmanın devam ettirilmesi, açık olmayan yasal çerçevede anlaşılabilir bir durum arz eder, o zaman da polis tespit edilen veya açığa çıkartılan olayla ilgili olarak sorumluluk bölgesinin savcısına haber verir (CPP, 40-2), söz konusu şikâyeti savcıya gönderir. Bu savcı, ancak yetkisizliğini tespit ederek, CPP, 43'e uygun bir şekilde, elinde bulundurduğu unsurları ilgili Büyük Asliye Ceza Mahkemesi savcısına iletir. İstinabe yetkisi çerçevesinde ise, herhangi bir soruşturma hakiminin ya da herhangi bir bölge ile ilgili olarak (bağlı bulunduğu Büyük Asliye Ceza Mahkemesi ne olursa olsun), olaya el koymasını getiren müracaatları alır, bu durum hukuki geçerliliğini etkilemez (CPP, 151). Ortaya konulan bu durumlar, adli polis amirinin aşırı bir şekilde geniş yetkilerini göstermektedir. Bunun yanında adli polis amirinin görevlendirme alanına göre, ki bazıları olağan ülke düzeyinde veya bölgeler arası bir yetki icra ederler, servis merkezinden uzak bölgelerde de işlenen suçlara el koymalarını belirtmek gerekecektir (Özellikle, Adli Polis Merkez Müdürlüğü ve Merkez Ofislerinde görevli personel). Herhangi dar bölgede takip edilen bir olayın açık bir takibi gerektirecek boyutta olması durumunda ise, kendi inisiyatifıyla Büyük Asliye Ceza Mahkemesinin sınırları içinde (jandarma bölgesi dahil) normal olarak takip yetkisi mevcut bulunmaktadır (CPP, 18-2).

46 Cassation Criminel, 25 Juillet 1990; Cass. Crim., 26 Fevrier 1991) doktrinde (Le droit de la Police, p/432.

5.4- Adli Polis Memurları

Makale çerçevesindeki adli polis görevlileri ya da adli polis amirleri, Fransız polis teşkilatındaki orta kademe amir sınıfının, belirtilen yetkileri haiz olanlarını münhasıran ifade etmekte, bu kavram aynı zamanda jandarma teşkilatındaki karşılık gelen officier düzeyindeki personeli kapsamaktadır. Konu edeceğimiz adli polis memurlarının yetkileri, adli polis amirlerinininkinden farklılık göstermektedir.

a) Kesin Yetkisizlik: Adli polis memurları “adli soruşturma ile yükümlü adli polis amirlerinin hiçbir yetkisine delege edilemezler.” (CPP, Kararname m: 13 paragraf 1) Aynı şekilde ölüm sebeplerinin araştırılmasında (CPP, 74), önsoruşturmaların yürütülmesinde uzman kişilere görevlendirme yapmakta (CPP, 77-1) yetkileri bulunmamaktadır. Teknik olarak ancak adli polis amirinin otoritesi altında, yardımcı statüsünde, görev yürütürler ve tutanağın üstünde isimleri geçer. Hiçbir şekilde ikamet ve müştemilatında arama yetkisine sahip değildirler, sadece, savcı talimatıyla yürütülen soruşturmalarda belirlenen kişilerin ikamet ve müştemilatında arama yapabilirler (CPP, 76). Gözaltına alma yetkileri bulunmamaktadır (CPP, 20 son paragraf). Kimlik belirlemesinde, geçici alıkoyma yetkilerini açık olarak yürütemeyecekleri ifade edilmiştir (CPP, 78-3). Belirtilen konuda, ilgili kişinin durumunu adli polis amirine bildirmekle yükümlüdürler. Herhangi zorlayıcı, özgürlükleri kısıtlayıcı bir önlemin alınması adli polis amirinin sorumluluğuyla gerçekleşebilir.

b) Tam Yetkililik: Her vatandaş gibi suçüstü durumlarında, faili inisiyatifleriyle yakalayabilirler, ancak en yakın adli polis amirine bildirmek zorundadırlar. Herhangi bir zorlayıcı müdahaleleri olmaksızın, “kişi ve malların korunması ödevi” (**Deontologie de la Police nationale, art.8**)’ni yerine getirirler; devriye görevlerinde bulundurulmuş adli polis memurlarının belirtilen müdahaleleri daha çok caydırıcıdır. Bununla birlikte failin, kişilere mahsus yerlere kaçması durumunda yakalanması konusunda, bireysel özgürlüklerin korunması açısından, kimi kısıtlamalar bulunmaktadır. Zorunluluk hali, tehlike altında bulunan bir kişiyi kurtarma vb durumlar dışında; adli polis amiri olmaksızın, inisiyatifleriyle kişilere ait özel mekanlara giremezler. CPP, m: 20, bu durumlarda adli polis memurunu “cürüm, suç ve kabahatleri tespit etme ve adli işlem yapma” ile yetkilendirmemiştir. Bu suç tespiti, Fransız polis pratiğinde çoğunlukla, adli soruşturma kapsamındaki veya adli soruşturmaya esas olacak suç ve suçlu tespiti tutanağının hazırlanması ve gerekli çalışmaları ile karıştırılmaktadır ki, bu yanlıştır. Adli polis memuru, sadece polisiye gözlem ve tespit ile suç yerindeki adli soruşturmaya gerekli delil ve izlerin korunması

görevi ile sınırlandırılmıştır. Bu yetkiler ayrımını ülkemizdeki uygulamalar açısından, önemle değerlendirmekte yarar vardır. Suç soruşturmasında, adli veya idari sorumluluğun hiyerarşik üstlerde olmasına karşın, olaya yetkisiz, haliyle sorumluluğu olmayan ast ve üstlerin adli soruşturmanın sonucunu değiştirecek müdahalelerinden dolayı, bir çok polisiye çalışmanın aksi sonuçlar doğurduğu, ilgili polisin suçlu, suçlunun ise şekil veya öze ilişkin polis hatalarından dolayı suçsuz hatta mağdur durumuna geldiği açıktır ve örnekleri sayılamayacak kadar fazla bulunmaktadır. Tüm icrai zorlama alanları, adli polis yetkileri dahilinde değil, fakat kamu gücü unvanı altında adli polis memurlarına açıktır. Örneğin tevkif müzekkereleri, hapis vb. kesinleşmiş ceza kararlarının uygulanmasında, fiziksel zorlama (CPP, Kar. 13. maddesi), ihtiyaç duyulduğunda özel mekanlara giriş yetkisi bulunmaktadır. Son olarak adli polis memurları ya da hiyerarşik şeflerinin talimatıyla veya görevli olarak hazırlık tahkikatı icra edebilirler. Sadece bu yasal çerçevede sorumlu adli polis amiri olmaksızın, ikamet araması yapabilirler. Bu tam yetki, ikamet sahibinden açık bir rızanın elde edilmesini gerektirir (CPP, 76). Ayrıca, bu soruşturmayı, adli polis amiri kontrolü altında yürütür (CPP, 75).

c) Bağlı Yetkiler: Adli polis memuru, adli polis amiri nezaretinde yürüttüğü hazırlık tahkikatı esnasında, ifade alabilir ve düzenlediği tutanakta, adli polis amirine açık bir gönderme yapar (CPP, 78-3). Suçüstü durumlarında, adli gözlem ve tespit sadece adli polis amirine ait bir yetki olup (CPP, 20), adli polis memuru (sadece) polisiye gözlem ve tespit yapar. Kimlik belirlemesi icrasında, gene adli polis amirinin sorumluluğu altında, görev ifası söz konusudur (CPP, 78-2, par.1). Adli polis memuru yetkilerini, sadece görev yaptığı bölge içinde kullanabilir (CPP, 21-1). Adli polis amirinde olduğu gibi, kamu düzeninin sağlanmasındaki güvenlik önlemlerine iştirak ettirildiğinde, yetkileri bu süre içinde askıya alınır (CPP, 20, par. 6).

6) ADLİ POLİS AKTÖRLERİNİN KONTROLÜ

6.1- Adli Polis Amirlerinin Kontrolü: Öncelikle önleyici kontrol, adli polis amirinin yetkilendirilmesine dayanmaktadır. Servis şefinin talebiyle servis merkezinin bulunduğu ikinci derece bölge mahkemesi umum savcısının kişisel yetkilendirmesiyle gerçekleşir. Servis şefinin talebinde, ilgilinin icra ettiği misyon ile normal sorumluluk bölgesi belirtilir. Savcı bu talebi kabul ya da reddeder ve bu konudaki kararını verir. Karardan sonraki 15 gün içerisinde ilgili bilgilendirilir, bu karar takdirdir. Yetkilendirme kabul edildiğinde, adli polis amirinin görevleri, adli otoritenin sürekli değerlendirmesinin konusu olur.

a) Değerlendirme Yoluyla Kontrol: Adli polis amirinin değerlendirilmesi, umum savcısı tarafından, ilgiliye ait çok sayıda belgenin bulunduğu kişisel dosyası üzerinde yapılır. (CPP,kar:44) Kişisel dosya aşağıdaki bilgi ve belgeleri içerir:

- Yetkilendirme talepleri ve yetkilendirme ya da ret kararları, disiplin ve adli ceza kararlarının fotokopileri, olumlu görüşler, adli polis amirinin görevine ilişkin savcılardan ya da (Ulusal Polis Müfettişliğinden) çıkmış belgeler, yıllık sicil notları.

Yıllık sicil notları, C. Savcısının teklifi üzerine umum savcısı tarafından verilir. Yeni bir gelişme olarak belirtelim ki, CPP kararname:46 yeni yazımı, gerçekleştirilen adli işlemlerin kalitesini değerlendirmeye dahil etmiştir. Bu bağlamda, adli işlemin açıklık ve netliği, adli etkinliği, soruşturmanın entellektüel kapasitesi vb. konular değerlendirmeye esas olmaktadır. Nihayet adli polis amirinin umum savcısı tarafından kişisel sicil değerlendirmesi, CPP 19-1'e göre rütbe ilerlemesinde dikkate alınmalıdır. Bu yasal düzenleme şimdiye kadar uygulama imkanı bulamamış olup, 28 Aralık 1998 tarihli kararname bu alanda birtakım belirlemeler getirmiştir. Her ne kadar şimdiye kadar umum savcısı tarafından yapılan notlama ilgilinin dosyasına aktarılmışsa da, idari dosyada değerlendirilmesi süreklilikten uzak kalmıştır. Belirtilen yasa metni, ilgilinin terfisi ile ilgili teklifleri yapmakla yükümlü idari ve askeri otoritelerin, adli otoriteler ile iletişimini öngörmektedir. Bu düzenleme CPP 19- 1 hükümlerinin etkinliğini güçlendirmektedir. Bu gelişmeler, elbette ki adli polis amirinin üzerinde adli ve idari ikili hiyerarşi oluşturması yönüyle dikkate alınmaya değerdir. Adli polis görevini ifa eden polisin idari kariyerinin adlileştirilmesine, cezalandırma yoluyla kontrol ilave edilebilir.

b) Cezalandırma Yoluyla Kontrol

b.1- Umum Savcısı Tarafından Cezalandırma: Adli polis yetkilendirmesine karar veren umum savcısı takdiren bölge sorumlusu savcının talebiyle ya da servis şefinin teklifiyle ilgilinin 2 yılı geçmeyecek şekilde adli polis yetkilerinin alınmasına karar verebilir (CPP iç tüzük 15-2 ve 15-6) Umum savcısı aynı şekilde ilgiliye bir uyarma cezası da verebilir. Ayrıca Yargıtayın el koymasını da sağlayabilir.

b.2- Yargıtay Dairesi Tarafından Cezalandırma: Umum savcısı tarafından cezalandırmadan bağımsız olarak, Yargıtay dairesi CPP md 13 ve md 224'e dayanarak, adli karakterli diğer disiplin cezalarıyla adli polis amirinin üzerinde bir kontrol görevi görür. CPP md:226 ve takip eden maddelerine göre

bir soruşturma yürütür -ki muhtemelen bu soruşturmanın icrası için polis genel müfettişliğini yetkilendirir- ve ilgiliye karşı iki tür karar verebilir :

1- Basit gözlemler (bununla birlikte bu karar yazılıdır ve ilgilinin dosyasına ilave ettirilir)

2- Geçici veya kesin olarak, ilgilinin adli polis yetkilerini Asliye Ceza Mahkemesi sınırları içinde ya da ulusal düzey icra edebilmesinin yasaklanması.

Umum savcısının verdiği cezalardaki duruma karşılık, Yargıtay dairesinin cezalarına itiraz yolu kanunda açık olarak belirtilmemiştir. Umum Savcısı, adli polis amiri üzerinde gözetim görevi icra etmektedir. Bu gözetim, mesleki hataların önlenmesini ve bir hiyerarşik görev karakterini ifade eder. Yargıtay dairesine gelince, ceza prosedür kurallarının uygulanmasında, daha çok hukuki teknik açısından bir kontrol icra eder. Umum savcısı adli polis amirinin tüm faaliyetlerinde bir yönetim görevini sağlayan cumhuriyet savcısı aracılığıyla sürekli bir gözetim görevini icra eder. Yargıtay dairesi ise bir kısım çelişkili adli icraatlarda, daha özde adli evrak mahkemeye intikal ettirilmesini takiben, bir kontrol görevi yapar. Yargıtay dairesi cezaları sadece adli polis amirini değil adli polis yetkisini icra eden tüm görevlileri kapsayıcıdır. Örneğin adli polis memurları (CPP 224) ve adli polis memuru yardımcıları (CPP 230) bu kontrole tabidirler. Aynı şekilde üçüncü tip sıralı idari otoritelere verilen disiplin cezaları, adli polis amiri ve memurlarını etkiler. **Sonuç olarak adli polis görevlilerinin, her şeyden önce sıralı polis amirlerine ve otoritelere bağlı görevliler oldukları görüş alanını kaybetmemek gerekir.** (Code de Deontologie de la Police Nationale, art :19) Bu madde hükmü çerçevesinde, adli polis görevlileri Polis Genel Müdürlüğünün Genel Müfettişliğinin ve İçişleri İdaresi Genel Müfettişliğinin kontrolü altındadırlar.

6.2- Adli Polis Faaliyetlerinin Kontrolü

Adli Polis faaliyetlerinin kontrolünde; savcıların adli polis amirleri üzerinde görevini icra etmeleriyle, servis şeflerinin hiyerarşik güçleri aynı personele idari vesayeti empozesi ile adli polis amirlerinin kontrolüyle işlevsel otoritenin kontrolü genel prensibi; savcıların adli polis amirleri üzerindeki, fonksiyonel otorite olarak, adli polis faaliyetlerinde icra ettikleri kontrol ile hiyerarşik otorite olan servis şeflerinin idari vesayeti arasında uyum sorununu ortaya çıkarmaktadır. Aynı özel sorun, hem polis komiseri (bizdeki Emniyet Müdürü) sınıfına dahil, hem de adli polis amiri olarak çift işlevli kontrole tabi olan servis şeflerinde de ortaya çıkmaktadır.

a) Kontrolün Varolan Unsurları: CPP md: 12 ve 13, adli polis faaliyetlerini, C. Savcısının yönetimi, umum savcısının gözetimi ve Yargıtay dai-

resinin (ceza dairesi) kontrolü altına yerleştirdiği yukarıda belirtilmişti. C. Savcısı mahkemesinin yetki alanındaki adli polis amir ve memurlarını üzerlerinde işlevsel bir otorite icra ederek yönetir (CPP mad: 41-2) buna jandarmadakiler de dahildir. C.Savcısı adli suçların takibi ve araştırmasından sorumlu olarak (CPP 41-1) yerel adli politikaları belirler. Ayrıca vali ile beraber vilayet güvenlik planını yerel bir tespit ve operasyonel güçlerin buna uygunluğunu ve amaçlarının belirlenmesini gerçekleştirerek, ortak bir sorumlulukla ortaya koyar. Aynı şekilde; vali ve belediye başkanları ile beraber güvenlik yerel sözleşmelerinin geliştirilmesini sağlar. Savcı ve Sulh Hakimi, adli bilginin oluşması aşamasında, kendi takdiri kararlarıyla, servislerin çalışmalarını koordine eder ve yetkili servisi görevlendirebilirler (CPP, kar 2 paragraf 3). Tüm adli polis âmirlerinin adli otorite önünde eşit algılanması (CPP kar 2) teoride bazı savcıların servis şeflerini tanımamalarını beraberinde getirir. Ancak, CPP kararname 2 paragraf 4'te servis şeflerinin kurumsal otorite olarak koordine görevleri hatırlatılarak adli evrak dosyasının adli otoritelere iletilmesini kontrol ederler denilmektedir. Bu iletme zorunluluğu, tüm polislerin Polis Meslek Ahlakı Yasasının 19. maddesine göre bağlı oldukları hiyerarşik kontrol genel prensibine karşılık gelmektedir. Adli polis alanında bu kontrol, soruşturmacılara verilen görevlerin icrasında oluşturulan prosedürün kalitesi üzerinde etkinlik gösterir. Ulusal Polis Görev İç Tüzüğü md : 112-2'de «Polis Komiserleri, sorumlu oldukları servis ve ünitelerde işlevsel, organik ve operasyonel hiyerarşisi içinde bu kontrolü sağlarlar» CPP kararname md :2 paragraf 4 ve kararname md : 33'teki kurumsal şefler ile ifade edilenlerden kasıt Polis Komiserleridir. Aynı tüzüğün 233-2. maddesinde, kurumsal şeflerin, aynı zamanda adli polis amiri niteliğini taşıdıkları belirtilmiştir. Adli Polis yetkilerinin icrası esnasında ise, adli otoritelerin öncelikli olarak bilgilendirilmesi zorunluluğu, adli polis görevlilerine soruşturma içerisinde az bir özerklik bırakılmıştır. (CPP, kararname 19,40 par 2 ve Tüzük md:2) Bununla birlikte adli polisin serbest ve inisiyatifle icraat yapabildiği bir alan, zorlayıcı önlemlere başvuramamasına rağmen (gözüne alma gibi) ön soruşturma alanı bulunmaktadır. Bu alanda da, yasa metni projeleri adli otoritelerin kontrolünü güçlendirme eğilimindedir.

b) Kontrolün Güçlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Eğilimler

- **Soruşturma Alanında Savcının Varlığının Güçlendirilmesi:** Sistematik olarak sürücüler üzerinde alkol testlerinde (karayolları kanunu md : 3) sistematik kimlik kontrollerinde (CPP, 78-2 paragraf:2) savcının ön kararları gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Ayrıca, ön soruşturma süresince, CPP 75-1 ve CPP 75-2 maddeleri üzerindeki projeler, savcının saha üzerindeki varlığını güçlendirmektedir. Suçüstü durumlarında, CPP 68. md ile verilmiş görevlerini

icra eden savcı, soruşturmanın seyrinde, örneğin gözaltının cereyanında bir kontrol görevi yapar (yeniden düzenlenen CPP md: 41). Son yılların gözde projesi gerçek zaman süresince adli işlemin uygulanması alanında, polis çalışmasına uygun olarak, gece ve gündüz nöbetçi savcı uygulamasına gidilmiştir. Bu doğrultuda özellikle küçük bölgelerde toplumsal asayiş birimlerini genişletmiş, ihtiyacı karşılama kapasitelerini arttırmışlardır. Bu konuda, kendi tecrübelerimiz ışığında bir açıklama yerinde olacaktır. Fransız polisi köklü bir uzmanlaşmış teşkilat geleneğine sahip olup, genelde salt polisiye görevlerde profesyonelce müdahale ve olay çözümlemeleri yapan birimlerin oluşturulması, geliştirilmesi ve uygulamaya konulması üzerine yaklaşımlar son yıllara kadar geçerli olmuştur. Bunda elbette ki, sivil yönetimlerin ve demokratik yaklaşımların gereği olarak, üniformalı birimlerin, toplumsal planda daha az görünmeleri ancak olası durumlarda etkinlik sergileyebilme düşüncesinin bir payı olduğu düşünülebilir. Bir kısım merkez polis müdürlükleri de, örneğin Ülke Güvenliğini Gözetleme Müdürlüğü, Umum İstihbarat Müdürlüğü'nün büyük bir kısmı, Adli Polis Müdürlüğü birimleri, hala devlet güvenliği veya nitelikli suç ve suç organizasyonlarıyla mücadeleleri açısından oldukça kapalı bir yapıya sahiptirler. Ancak, son yıllarda (özellikle 1970'li yıllardan sonra) toplumsal bünyede tespit edilen sosyal rahatsızlıklar, örneğin "güvensizlik duygusu"⁴⁷ toplumsal rolü de olan polis birimlerinin geliştirilmesini gerektirmiştir. Özellikle yerel asayiş alanında, üniformalı devriyelerin artırılması, polisin toplumca görülür bir nitelik kazanması, topluma açılma ve özellikle toplumdaki tüm şikâyetlerin (müracaatların) alınması ve takibi önem kazanmıştır. Örneğin, bu bağlamda uzmanlık ve yetkili özel kurumlara öncelik tanıyan Fransız sisteminde, adli polis amir ve memurlarının yetkilerini tüm Ulusal Polis Genel Müdürlüğü düzeyinde yayma alanında reform teklifi yapılmıştır.⁴⁸ Ancak polis teşkilatının genel bir reforma tabi tutulması çerçevesindeki bu teklif, hemen uygulamaya konulmamış, zaman içerisinde mevcut yapıyı fazla zorlamadan aşama aşama bir geliştirme ve değişim tercih edilmiştir. İfade edelim ki, bugün Police de proximite (halka yakın polis) uygulamalarının geliştirilmesi ile ülke düzeyinde tüm servislere yayılmasını içeren çalışmalar içerisinde, o yıllarda Belorgey tarafından önerilen projelerin önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Polis teşkilatının bizzat kendisi tarafından bile anlaşılamayan ya da yanlış anlaşılan bu uygulamaların, gerçekte tam ifadesiyle, polyvalent bir misyon, yani görevlerde çok yönlü işlem kapasitesine sahip personelin yetiştirilmesi gereğini tamamladığı gözlenmekte ve teşkilâtın analizci üst hiyerarşisi ta-

47 Sebastian ROCHE, birtakım gelişen gençlik ve çocuk, suçlulukları ve bunlara karşı mücadelede tüm toplumsal kuruluş ve katmanlarıyla ortak mücadele edilmesi gereği.

48 La Police aux Rapports, Jean-Michel Belorgey, Presses universitaires de Nancy. 1991 p/71.

rafından ifade edilmektedir.⁴⁹ Toplumun dinlenmesi, ihtiyaçlarına uygun cevap verilmesi bağlamında, adli polis görevi icra eden, yerel asayiş birimlerinde, özellikle toplumsal asayiş merkez müdürlüğü birimlerinde (bizdeki karakollar, ilçe emniyet müdürlükleri vb.) bu yönde düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Polisteki bu iç değişimin bir tamamlayıcısı olarak ta, adli kurumlarda yukarıda bahsedilen düzenlemeler yapılmıştır. Gece/gündüz nöbetçi savcı uygulaması getirilmiştir. Getirilen telefonla bilgi verme teamülü savcının gözaltı önlemini etkin bir şekilde kontrolünü (CPP md:41 par:3) sağlamasına izin vermektedir. Uygulama alanındaki soruşturmacılar ile savcı arasındaki bu dolaysız ilişki polis içindeki bir kısım personel için adli ve idari otorite ikilemini doğurmaktadır.

Toplumsal asayiş birimleri yanında, yani “toplumsal olaylar, gösteri yürüyüşleri, mitingler ve sportif kültürel vb. etkinliklerde” kamu düzenini sağlama operasyonlarında da, adli otoritelerin bizzat saha üzerinde mevcudiyetlerinin öngörüldüğü müşahede edilmektedir. Örneğin toplumsal olaya müdahale birimlerinin yanında, kalabalıktan taşan bir kısım grupların çevreye zarar verme, yağmalama vb. suçları işlemesine karşı; adli işlem yapmak üzere hareketli müdahale ünitelerinin teşkiline gidilmiştir. Bu üniteler, toplumsal olay çevresinde konuşlanarak, bahse konu eylemleri yapan kişiler hakkında, (CPP md: 73) yasa çerçevesinde, suçüstü tutanakları tutmak görevini icra etmektedirler. Bunun içindir ki, Adalet Bakanlığı, savcı şeflerinden 21 Mart 1996 tarihli bir genelge ile valilik otoritelerine yakın olmalarını, valilikçe sağlanan kamu düzeni birliklerinin çalışmaları ile, adli otoritelerin yetkisindeki müdahalelerin koordinasyonunu istemektedir. 1998 Haziran-Temmuz aylarında düzenlenen dünya futbol şampiyonasında olduğu gibi, risk arz eden sportif organizasyonlarda, bir savcının yerinde mevcudiyet ve kontrolü teamülü ortaya konulmuştur. Olay sonrası ise, topluluğun yönetimi ve koşullar oluştuğunda yasal dağılma ikazı ve dağılmasının gerçekleştirilmesinde, (CP-Ceza Kanunu md: 431-3) hakim tarafından “gösterinin idari otoritelerce değerlendirilme şekli” kontrol edilmektedir.

Tüm bu gelişmelerin üstüne, 1997 yılında kaleme alınan bir raporda⁵⁰ daha ileri düzeyde düzenlemeler öngörülmektedir. Adli Polis görevi icra eden personelin, umum savcısı tarafından verilen sicillerin tüm kadro ilerlemesi rütbe terfilerinde dikkate alınması; yüksek rütbeli üç savcının, Ulusal Polis Genel Müdürü, Ulusal Jandarma Genel Müdürü ve Gümrükler Genel Müdürü nez -

49 Cours sur la Police de Proximité, Didier PERROUDON, ENSP Janvier 2000, Özel Notlar.

50 Rapport de la Commission de reflexion sur la Justice, presidee par Pierre TRUCHEE, ler president de le cour de cassation.

dinde, adli polis görevi icra eden tüm personelin denetlenmesini sağlamak üzere mevcut bulunmaları ancak bu önlemin, bu birimlerin genel müdürlüğüne birer savcının atanmasına münhasır kalmayacağı; Adli Polis faaliyetlerinin teftiş komisyonu başkanlığını, bu savcılardan birinin ifa etmesi, hatta adli servisler genel müfettişliğine bağlanması; servis sorumlularının atanmasında, savcılarının görüşünün istenmesi; adli polis görevlerinin icrasındaki işlenen suçlara ait disiplin cezalarının sadece cezai Yargıtay'a bırakılması gibi görüş ve öneriler öne sürülmüştür.

6.3- Adli Polisin İşlemlerinin Kontrolü

Soruşturmanın yürütülmesinde bireysel özgürlüklere karşı hassas polis işlemleri, adli otoritenin icra ettiği, bu amacın yararına bir kontrole bağlıdır.

a) İzin Önkoşulu: Özgürlüğün kısıtlanması alanında; 10 ila 13 yaş arası küçükler, ancak savcı ya da çocukların korunmasında uzman bir sulh hakiminin ön-izni ile gözaltına alınabilirler (Ordonnance du 2 fevrier 1945, Art:4) Aynı şekilde adli otoritedir ki, göz altı süresini belirler (10 saatin altında) veya gerekçeli bir kararla bu süreyi istisnai olarak uzatabilir. Özel hayatın mahremiyetini ihlal etme alanında, yasal saatler dışında saat 21:00- 06:00 arası ikamet edilen ev ve dairede gece araması, uyuşturucu kaçakçılığı alanında (CPP,706-28), bütün yerlerde terörizm (CPP 706-24 ve 706-24 par:1) hariç olmak üzere, aksi halinde geçersizlik kaydıyla, adli otoritenin iznine tabidir. Noter, Kamu Bakanlığı görevlisi ve doktorların ikametlerindeki aramalar, şayet öncelikle savcı bilgilendirildi ve savcı bizzat kendi tarafından yapılmasında fayda görmediyse adli polis amiri tarafından yapılabilir (CPP, 56-1). Haberleşme araçları yoluyla iletilen mesajların (telefon dinleme, posta gönderileri vb.) dinlenmesi, kontrolü ancak sulh hakiminin “özel istinabe kararıyla” gerçekleştirilebilir (CPP md:100). Adli kimlik teknikleri aracılığıyla (fotoğraf, parmak izlerinin alınması) kimlik belirlemesi savcılarının izniyle gerçekleştirilir (CPP 78- 3 par:4). Çeşitli alanlarda, prosedüral işlemler adli otoritenin ön iznine bağlıdır: örnek olarak, uyuşturucu maddelerin “kontrollü teslimatı” (CPP, 706-32 par:2) ön tahkikat tarzındaki uzman kişileri göreve alma (CPP 77-1), örneğin ölüm nedeninin araştırılmasında (CPP 74 par:2); veya adli polis yetkisinin ulusal düzeyde genişletilmesi (CPP 18 par:4).

b) Gözaltı Durumları : Bu önlemin alınması adli polis amirinin inisiyatifine bırakılmış ise de, uzatılması ya da alıkoymaya son verilmesi savcı tarafından verilen karara bağlıdır. (CPP 63 par 3 ve 4) Çok genel olarak aslında, gözaltının kontrolü C. Savcısına (CPP, 41,63,77) istinabe kararında olduğu gibi sulh hakimine (CPP 154) verilmiştir. Tüm gözaltı seyrinden, muhtemel olay-

lardan bilgilendirilmelidirler ki alıkoyma mekanını değiştirebilir ya da ilgilinin bulunduğu duruma son verebilirler. Uyuşturucu maddeler alanında (CPP 706-28) ve terörizmde (CPP 706-23) gözaltındaki küçüklerin sağlık kontrolü için, doktor seçimini bizzat adli otoriteler yapar. Adli otorite, bir kısım prosedürlerin hazırlanmasında bile müdahale edebilir.

c) İşlemlerin Yasalara Uygunluğunun Kontrolü: Hukuka uygun olmayan usul işlemleri, tamamıyla şekil yönünden veya yetki aşımı nedeniyle iptal edilebilir. Yapılan işlemlerin yasal çerçeveye uygun olmayan yer, zaman vb. koşullara riayet edilmeden gerçekleştirilmesi, geçersiz sayılmalarını getirir. Örneğin; aramalarla ilgili olarak, yasal saatlere (CPP md:59) uymamak; kimlik doğrulamasında CPP 78-3'te öngörülen formaliteleri gözletmemek, yapılan işlemin geçersizliğine neden olur. Bu alanda yapılacak bir yanlışlığın en ağır sonuçları ise zincirleme yoluyla hazırlanan dosyadaki tüm işlemlerin iptalini getirmesidir. Örneğin; yasaya aykırı silah bulundurma olayında, üst aranmasının yasal açıdan gerçekleşmemiş olması, bu silahla işlenmiş bir suça ulaşıldığı durumda yapılan işlemlerin tümünün geçersizliği için yeterlidir.

Makale İçerisinde Geçen Kısaltma ve İşaretler

CIC	Le Code d'Instruction Criminelle: Suç Soruşturması Kanunu
CPP	Le Code de Procedure Penale: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu
CPP, Decret	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile ilgili Kararname
CPP, Reglement	Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile ilgili tüzük
Al.	Alinea: Fıkra, Paragraf
CP	Le Code Penale: Ceza Kanunu
NCP	Nouveau Code Penale: Yeni Ceza Kanunu
CNIL	Commission Nationale d'Informatique et de Libertés: Bilgisayar Fiş Kayıtları ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu
DCPJ	Direction Centrale de la Police Judiciaire: Adli Polis Merkez Müdürlüğü
Art.	Article: Madde
Code de Deontologie de la Police Nationale:	Ulusal Polis Meslek Ahlakı Yasası
CC	Cassation Criminelle: Cezai Yargıtay
CE	Convention Europeenne: Avrupa Sözleşmesi
CE&DH	Convention Europeenne des Droits de l'Homme: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
İHESİ	İnstitut des Hautes Etudes de la Securite Interieur: İç Güvenlik Yüksek Araştırmalar Enstitüsü
P.	Page: Sayfa
Assises de la Formation de la Police Nationale:	Ulusal Polisin Eğitimi Oturumları

BÖLGESEL KALKINMA VE KIZILIRMAK ORTA ANADOLU PROJE ÖNERİSİ

Mehmet ERDOĞAN*

1. GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik gelişimi ve bunun paralelinde yurttaşların yaşam standartlarının yükseltilmesi anlamına gelen kalkınma, her ne şekil ve her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilmesi düşünülemez. Bunu engelleyen faktörler arasında toplumsal yaşamdaki farklı gerçeklerin varlığı ve çok boyutluluğu yanında ülkenin fiziksel gerçekleri, politik ve ekonomik yaşamdaki farklı dinamiklerdir. Kalkınma faaliyet ve çabaları dengeli olmak zorundadır. Dengeli kalkınma sektörler, bölgeler, üretim faktörleri ve gelir dağılımı açısından ülke ve toplumsal gerçeklerin yanında küreselleşen dünyada yeni oluşumlara da imkân tanıyıcı ve dinamik bir yapılanmayla gerçekleştirilmez.

Bölgeler arası dengeli kalkınmaya GSYİH açısından bakıldığında ülkenin bazı bölgelerindeki gelir, üretim ve istihdam faaliyetlerindeki hızlı artışa karşılık, bazı bölgelerde bunun daha yavaş, hatta oldukça az olduğu gözlenmektedir. Kalkınma faaliyetleri belirli bir seviyeye ulaşmayı ve gelişmişliği yakalamayı ifade ederken, göreceliliği de içermektedir. Nitekim kaynakların yeterince kullanılıp kullanılmaması bakımından bile gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasında kesin bir ayrım yapmanın mümkün olmadığını söyleyen Tütengil'e göre; "Gelişmeye bir sınır çizilemeyeceğine göre hiçbir ülkenin gelişmenin sonuna vardığı" da söylenemez (Tütengil,1984, 3). Ancak göreceli olarak kısmen geri kalmış bölgelerde alınabilecek bir takım tedbir ve geliştirilen politikalarla bunların da kalkınmalarının hızlandırılması ve ülke genelinde dengeli bir kalkınmanın ortaya konulması gerekliliği kaçınılmaz bir gerçektir. Bu manada kalkınma planlarının yapılmasında göz önünde tutulan en önemli ilke "denge" kavramıdır.

Ekonomik anlamda bölgesel dengesizliğin ortaya çıkışında; yörenin coğrafi konumuna bağlı olarak iklim ve tabiat koşulları yanında, hammadde kaynakları, ulaşım imkanları, pazarlama olanakları, nitelikli işgücü ve nüfus yoğunluğu gibi etkenler söz konusudur. Hükümetler bölgesel dengesizlikleri azaltmak ve bu

* İl Planlama ve Koordinasyon Müdürü, Kırıkkale.

farklılıkları avantajlara dönüştürebilmek amacıyla çeşitli teşvik ve koruma tedbirleri alırlar, bölgesel kalkınma planları yaparlar (Girgin, 1982, 104). Ülke kalkınması ile bölgesel kalkınma konusunda takip edilecek ekonomik politikalar birbiriyle yakından ilişkilidir. Burada göz önünde tutulması gereken ana hedef; “Ekonominin genel büyüme hızını belli bir oranın altına düşürmemektir. Bölge kalkınmasına ayrılacak kaynakların kalkınma hızını sekteye uğratmaması gerekmektedir.” (Erkal,1982, 25).

Anayasanın 166. maddesinde belirtildiği üzere ülkemizde; "Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayinin ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu bir biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilatı kurmak” devletin görevidir ve bu görev DPT Müsteşarlığına verilmiştir. DPT tarafından hazırlanan 5 yıllık kalkınma planlarında ülkenin bölgeler ve sektörler arası dengeli kalkınması hedeflenmiş, bölgesel kalkınma projeleri geliştirilmiştir.

2. BÖLGESEL PLANLAMA

Bölgeler arası dengesizliğin giderilerek bütünleşmenin sağlanması, yaşam kalitesinin yükseltilmesi, sosyal ve ekonomik dengenin düzenlenmesi, kültürel gelişmenin hızlandırılması önem arz etmektedir. Avrupa Birliğine üye olma aşamasında iken; su havzalarının iyileştirilerek verimli ve ortak yönetilmesi halinde; özellikle tarımda Birlik üyeleriyle rekabet edebilme, tarım topraklarımız üzerinde oluşan olumsuz baskıları önleme, arazi parçalanmasını önleme, meraların ıslahı ve sulanmaları, kamu yatırımlarını havza bazında koordineli yürütme, kırsal kesimde örgütlenmeyi sağlama vb. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıklarında da rapor edilmiştir. Bu manada Kızılırmak Havzasında yer alan illerin birbirleri ile bütünlük arz edecek şekilde planlanması sağlanmalıdır. NUTS-II'ye göre getirilen bölge esastaki Orta Karadeniz (Kastamonu, Çankırı ve Sinop) ve Orta Anadolu'daki (Kayseri, Sivas ve Yozgat) bazı illerde planlama yapılırken (yani Kızılırmak'ın başlangıç bölgesi ile Karadenize döküldüğü bölge planlanırken), Orta Kızılırmak Havzası (Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Aksaray) bölgesel planlama dışında tutulmuştur. Hatta Başkent Ankara'nın bile uzun vadede Kızılırmak'tan yararlanabilmesi düşünülerek ırmak havzasına ilişkin yapılacak bölgesel planlamada bu ilin de projelerle desteklenmesi gerekmektedir. Bu nedenle Ulusal öncelikleri ve yerel talepleri yansıtacak şekilde sektörler arası uyum ve bölgeler için stratejik vizyon geliştirmeyi de sağlayan dinamik bir yapılanma konusu ciddi şekilde düşünülmelidir.

2.1. BÖLGENİN SOSYO EKONOMİK YAPISINA İLİŞKİN TESPİTLER

Kızılırmak Orta Anadolu Projesi (KOAP) adıyla yürütülmesi önerilen ortak bölgesel planlama çalışmaları kapsamında İç Anadolu Bölgesi illeri arasından 10 ilin (Ankara, Çankırı, Kayseri, Kırşehir, Nevşehir, Sivas, Yozgat, Aksaray, Niğde ve Kırıkkale) ağırlıklı olarak ele alınması düşünülmüştür. KOAP kapsamındaki planlama çalışmalarında Çorum, Samsun, Kastamonu ve Sinop illerinin ise Kızılırmak havza projeleri ile sınırlı tutulması önerildiğinden bunların sosyo-ekonomik yapıları burada incelemeye alınmamıştır.

Önerilen bölgesel planlama kapsamında Kızılırmak Havzası ve yan kolları ile burada kırsal ve tarımsal kalkınma ile sanayileşme ve şehirleşmenin bir bütün olarak ele alınması, bölgeye bütüncül bakılıp, ortak hedef ve stratejilerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ancak DPT ve DİE'nin AB bölgesel kalkınma hedef ve stratejilerine uyum açısından yürüttüğü NUTS-II (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması-İBBS) sistemiyle getirdiği yeni düzenlemeyi burada esas almak önerimizin ülke politikalarıyla uyumlu olması açısından önemlidir. Bu çalışmamızda bölgenin sosyo-ekonomik yapısına bütüncül açıdan bakılarken; önerilerin DPT'nin "Ön Ulusal Kalkınma Planı" çerçevesinde 2004 - 2006 yıllarını kapsayacak şekilde yürüttüğü "Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlarına uyumlu olarak; Düzey-1 Orta Anadolu Bölgesel planlaması kapsamı dahilinde olan ancak taslak programda, Düzey-2 Kırıkkale hinterlandını ilgilendiren ve şimdilik program dışı gözüken; Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir ve Kırıkkale illerini kapsayacak şekilde olmasına dikkat edilecektir.

Ancak burada sürekli hatırdı tutulması gereken önemli bir husus bölgesel planlama çalışmalarının bir bütünlük arz etmekten uzaklaştırılmamasıdır. Böyle bir engel ile karşılaşılması için; bölgedeki projelerin ortak bir planlama ile ele alınıp bütünlük arz edecek ve birbirlerini tamamlayan entegre projeler olmasını sağlayıcı, kaynakların rantabl kullanılmasını temin edici düzenleme ve koordinasyona dikkat etmek gerekir. Büyük yatırımlar yapılarak tesis edilen baraj ve gölet havzalarının birkaç bölge ve ili ilgilendirmesine rağmen ağaçlandırılmaması ve erozyon sonucu planlanan ekonomik ömürlerinden daha kısa sürede dolması ile aynı su kaynağı veya göletten farklı kuruluş ve illerin birbirinden habersiz yararlanmaya kalkıp projelendirme çalışmaları yapması özellikle su havzalarında ortak planlamaya gidilmesi gerektiğini destekler mahiyettedir.

2.1.1. Bölgenin Demografik Yapısı

İç Anadolu Bölgesinin nüfus artış hızı (%0 15,92); ülke nüfus artış hızının (%0 18,92) %0 2,42 oranında daha alt bir seviyede seyretmektedir (Tablo-1). Bölgenin nüfus yönünden en büyük İli Ankara iken, en az nüfusa sahip olan illeri Kırşehir ve onu izleyen Çankırı'dır. Nüfus genel olarak artarken, bölge-

deki 2 il’de nüfus azalışı vardır. Bunlardan Sivas’ın yıllık nüfus azalışı %0 1,84; Kırşehir’in %0 1,35’dir. Bu durum bölgedeki istihdam imkânlarının azalışı nedeniyle göçün devam etmekte olduğunu göstermektedir.

Tablo-1. İç Anadolu Bölgesi İllerinin 1990-2000 Nüfusu

İller	Nüfus		Değişim	
	1990	2000	Nüfus	Nüfus Artış Hızı (%0)
ANKARA	3.236.378	4.007.860	771.482	21,37
ÇANKIRI	249.344	269.579	20.235	7,80
KAYSERİ	944.091	1.049.659	105.568	10,60
KIRŞEHİR	256.684	253.239	- 3.445	- 1,35
NİĞDE	301.691	348.081	46.390	14,30
NEVŞEHİR	289.509	309.914	20.405	6,81
SİVAS	766.821	752.828	- 13.393	- 1,84
YOZGAT	578.719	682.919	104.200	16,55
AKSARAY	330.569	400.145	69.576	19,10
KIRIKKALE	350.360	383.508	33.148	9,04
İÇ ANADOLU	9.913.306	11.625.109	1.711.803	15,92
TÜRKİYE	56.473.035	67.844.903	11.371.868	18,34

Kaynak : DİE+TKB

Bölgedeki göç olgusu yıllardır yaşanan bir gerçek olmasına rağmen kırsaldan kente göçün şekli de değişmiş, İl içindeki iç göçler yerini ağırlıklı olarak sanayinin geliştiği büyük kentlere ve turizm yöresi sahil kentlerine kaymıştır. Ülkemizde Marmara, Ege ve Akdeniz Bölgesi dışındaki bölgeler göç vermektedir. İç Anadolu Bölgesi göç verme sıralamasında; Doğu Anadolu, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu’dan sonra 4. sırada yer almaktadır. İç Anadolu Bölgesinin 1985-1990 dönemi için net göç hızı %0 —17’dir. Bölgeden bölge dışına göç edenlerin sayısı, bölgeye göç edenlerden fazla olmuş ve bölge net göç miktarı -150.106 olarak gerçekleşmiştir (Kafalı, 2002, 9). Araştırma kapsamındaki illerden Ankara haricinde tamamı net göç veren iller arasında yer almaktadır (Tablo-2). En çok göç veren il -76.451 kişi ile Sivas olup 1985- 1990 dönemi net göç hızı %0 -112’dir. Bunu %0 -86 ile Kırşehir, %0 -68 ile Yozgat, %0 -61 ile Çankırı, %0 -51 ile Niğde, %0 -41 ile Nevşehir ve %0 -28 ile Kırıkkale izlemektedir. Bölgedeki alınan göçlerin ise nüfus artışına bağlı bir yükselişin yanında; üniversite öğrencileri ve kamu görevlilerindeki hareketlilik, emeklilik sonrası memlekete dönüşler ve kısmen de iş bulma gayesi ile büyük kentlere gidenlerden geri dönenler olduğu tahmin edilmektedir.

Tablo-2. Bölge İllerinin Göç Durumu (1985-1990)

İller	Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı(%0)
ANKARA	2.945.178	326.301	256.790	69.511	24
ÇANKIRI	252.627	21.591	37.094	-15.503	-61
KAYSERİ	842.454	52.529	68.534	-16.005	-19
KIRŞEHİR	229.647	16.094	35.741	-19.647	-86
NİĞDE	270.602	15.653	31.510	-15.857	-59
NEVŞEHİR	259.881	16.662	27.370	-10.708	-41
SİVAS	685.223	33.463	109.914	-76.451	-112
YOZGAT	509.405	20.843	55.345	-34.502	-68
AKSARAY	285.206	12.313	14.704	-2.391	-8
KIRIKKALE	313.783	18.457	27.270	-8.813	-28
İÇ ANADOLU	8.936.499	671.609	821.715	-150.106	-17

Kaynak : DİE, İl ve Bölge İstatistikleri, 1994+TKB

Ülke genelindeki nüfusun %65'i kentlerde, %35'i köylerde yaşarken; İç Anadolu bölgesinde % 69,2'si kentlerde, %30,78'i köylerde yaşamaktadır. Bölgenin kırsal alandaki yaşamını Türkiye ortalamasının üzerine taşıyan iki etken vardır. Bunlardan ilki memur kenti olarak bilinen Başkent Ankara, diğeri ise sanayi kenti olarak bilinen Kayseri ve Kırıkkale İlleridir. Bu üç il haricinde bölgedeki diğer illerden köylerde yaşayan nüfus ülke ve bölge ortalamasının üzerindedir (Tablo-3). Kırsal alan nüfus oranının en yüksek olduğu illerde bu oran Niğde'de % 63,5, Nevşehir'de %55,9, Yozgat'ta ise %53,8'dir.

Tablo-3. Bölge İllerinin 2000 Yılı Şehir-Köy Nüfus Oranları

İller	Toplam Nüfus	Şehir		Köy	
		Nüfus	%	Nüfus	%
ANKARA	4.007.860	3.540.522	88,34	467.338	11,66
ÇANKIRI	269.579	139.761	51,84	129.818	48,16
KAYSERİ	1.049.659	721.211	68,78	328.448	31,29
KIRŞEHİR	253.239	147.412	58,21	105.827	41,79
NİĞDE	343.081	126.812	36,43	221.269	63,57
NEVŞEHİR	309.914	136.523	44,05	173.391	55,95
SİVAS	752.828	419.897	55,78	332.931	44,22
YOZGAT	682.919	315.156	46,15	367.763	53,85
AKSARAY	400.145	202.435	50,59	197.710	49,41
KIRIKKALE	383.508	285.294	74,39	98.214	25,61
İÇ ANADOLU	11.625.109	8.046.723	69,22	3.578.386	30,78
TÜRKİYE	67.844.903	44.109.336	65,01	23.735.567	34,99

Kaynak : DİE

2.1.2. Bölgenin Ekonomik Yapısı

İç Anadolu Bölgesi illerinin ülke geneli GSYİH içindeki payı 2000 yılı itibariyle cari fiyatlarla % 17'dir. Bölgedeki gelişme hızı 2000 yılı için Türkiye ortalamasının % 2,2 puan üzerinde seyretmekte ve bölgenin gelişme hızı %9,6'dır. İç Anadolu Bölgesi toplam GSYİH'nın yarısı Başkent Ankara'ya ait olup, sıralamada Türkiye ikincisidir (**Tablo-4**). Çankırı ve Kırşehir İlleri ise bölgede GSYİH yönünden en zayıf illerdir. Gelişme hızı yönünden bölge ortalamasının altında olan en zayıf iller ise Niğde, Kırşehir ve Kırıkkale'dir.

Tablo-4. İç Anadolu Bölgesi İllerinde GSYİH (2000)

İller	GSYİH (Milyon TL)			Türkiye Sıralaması	Bölge Sıralaması
	Değer Cari Fiyatlarla (CF)	Bölge İçindeki Payı (%)	Gelişme Hızı %		
ANKARA	10.371.837.263	49,1	68,8	2	1
ÇANKIRI	270.912.672	13	57,2	66	13
KAYSERİ	1.516.180.219	7,2	58,5	17	3
KIRŞEHİR	306.863.053	1,5	47,0	63	12
NİĞDE	554.823.385	2,6	42,5	47	8
NEVŞEHİR	564.855.832	2,7	59,0	45	7
SİVAS	828.896.518	3,9	51,9	37	5
YOZGAT	533.536.754	2,5	58,3	48	9
AKSARAY	356.477.025	1,7	53,8	59	11
KIRIKKALE	820.575.766	3,9	47,1	38	6
İÇ ANADOLU	21.130.036.113	100,0	61,6 (Sabit F): 9,6	-	-
TÜRKİYE	124.583.458.000	Bölgenin Ülke içi payı: (CF) : % 17,0 (Sabit F): % 16,1	(CF) : 60,9 (Sabit F): 7,4	-	-

Kaynak : DİE

Kişi başına düşen GSYİH yönünden 2000 yılı itibariyle İç Anadolu Bölgesi Türkiye ortalamasını yakalamıştır. Bölge illerindeki kişi başına GSYİH 2.909 \$ olup, bundaki gelişme hızı %40,8'dir (**Tablo-5**). Ankara 4.148 \$ ile kişi başına GSYİH'da bölgede 1. iken, Kırıkkale 3.416 \$ ile 2. sırada yer alarak Türkiye ve bölge ortalamasının üzerinde bir gelire sahip iller olarak gözükmemektedirler. Kamuya dayalı sanayi ve hizmetler ile gümrük ve vergi gelirlerinin yoğun olduğu Ankara ve Kırıkkale İlleri GSYİH rakamlarını yükselterek aynı zamanda bölgedeki kişi başına gelir hesaplarının da yüksek çıkmasına neden olmaktadır. Buna mukabil Yozgat ve Aksaray İlleri ise Türkiye ve bölge ortalamasının yarısının daha altında gelire sahiptirler. Tablo-5'te yer alan diğer bölge illeri

incelendiğinde bunların da Türkiye ve bölge ortalamasının altında gelire sahip oldukları görülecektir.

Tablo-5. Bölge İllerinde Kişi Başına Düşen GSYİH (2000)

İLLER	Kişi Başına Düşen GSYİH				
	Bin TL	Gelişme Hızı (%)	\$	Türkiye Sıralaması	Bölge Sıralaması
ANKARA	2.605.011.401	61,0	4.148	8	1
ÇANKIRI	1.007.200.165	44,9	1.604	57	11
KAYSERİ	1.449.057.001	48,3	2.308	35	7
KIRŞEHİR	1.210.490.814	37,4	1.928	47	9
NİĞDE	1.572.121.393	31,2	2.503	29	6
NEVŞEHİR	1.826.079.948	47,5	2.908	23	4
SİVAS	1.099.693.955	36,8	1.751	53	10
YOZGAT	785.266.492	40,4	1.250	69	13
AKSARAY	896.148.264	35,4	1.427	63	12
KIRIKKALE	2.145.357.817	37,7	3.416	14	2
İÇ ANADOLU	1.826.580.927	40,8	2.909	-	-
TÜRKİYE	1.846.748.000	53,5	2.941	-	-

Kaynak : DİE

Bölge sanayi hasılasının Ülkedeki payı % 11,1 olup araştırma kapsamındaki iller itibariyle dağılımı Tablo-6'da gösterilmiştir.

Tablo-6. Sanayi Hasılasının Bölge İlleri İtibariyle Dağılımı (2000)

İller	SANAYİ HASILASI (Milyar TL) (Cari Fiyatlarla)					
	Madencilik Ve Taşocakçılığı	İmalat Sanayi	Elektrik, Gaz ve Su	Toplam	Gelişme Hızı (%)	Bölge içindeki Payı (%)
ANKARA	62.592	955.666	255.187	1.273.445	50,4	39,50
ÇANKIRI	1.368	9.373	1.842	12.583	70,6	0,39
KAYSERİ	8.679	228.974	26.570	264.223	48,7	8,20
KIRŞEHİR	218	24.319	9.974	34.511	36,7	1,07
NİĞDE	34	46.863	3.397	50.295	57,2	1,56
NEVŞEHİR	1.305	41.954	3.604	46.863	55,7	1,45
SİVAS	43.716	26.664	70.615	140.995	67,2	4,37
YOZGAT	8.565	47.294	2.427	58.286	133,8	1,81
AKSARAY	8	6.098	2.172	8.278	55,1	0,26
KIRIKKALE	0	438.458	9.336	447.794	37,3	13,89
İÇANADOLU	276.705	2.947.708	449.719	3.224.132	51,7	Bölgenin Ülke içinde payı:
TÜRKİYE	1.422.903	23.888.136	3.716.743	29.027.782	61,5	(CF): % 11,1

Kaynak : DİE

Sanayi hasılasının bölgedeki dağılımında % 77 ile imalat sektörü önde gelirken bölgede Ankara, Kırıkkale ve Kayseri illerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu illerimizdeki kamuya dayalı sanayileşmenin yoğunluğuna rağmen bölge sanayi hasılasının %36,6'sı bunlar tarafından, %63,4'ü ise özel sektöre üretilmektedir. Bölgedeki sanayi hasılasının; elektrik, gaz ve su sektörü %13,9'unu; madencilik ve taşocakçılığı sektörü ise %8,6'sını meydana getirmektedir. Bölge imalat sanayiinde yaratılan katma değer, ülkemiz katma değerinin %12,5'ine tekabül etmektedir (Kafalı,2002, 32-33).

Bölge tarımsal hasılasının 2000 yılı itibariyle Ülkedeki payı % 17,18, gelişme hızı ise % 41 ile Türkiye gelişme hızının % 6 oranında gerisinde yer almaktadır. Araştırma kapsamındaki iller itibariyle tarımsal hasılanın dağılımı ve gelişme hızları Tablo-7'de gösterilmiştir.

Tablo-7. Tarımsal Hasılasının İller İtibariyle Dağılımı (2000)

İller	TARIMSAL HASILA (Milyar TL) (Cari Fiyatlarla)					
	Çiftçilik Ve Hayvancılık	Orman-cılık	Balık-çılık	Toplam	Gelişme Hızı (%)	Bölge İçindeki Payı (%)
ANKARA	482.122	5.307	1.867	489.296	45,80	16,24
ÇANKIRI	85.687	2.704	500	88.892	55,02	2,95
KAYSERİ	181.079	990	4.939	187.008	37,77	6,21
KIRŞEHİR	81.321	9	991	82.320	33,19	2,73
NİĞDE	267.800	97	774	268.670	26,75	8,91
NEVŞEHİR	206.319	0	239	206.557	50,15	6,85
SİVAS	151.991	1.323	1.272	154.587	25,64	5,13
YOZGAT	192.137	2.326	232	194.694	46,76	6,46
AKSARAY	143.022	53	134	143.209	49,45	4,75
KIRIKKALE	62.132	28	97	62.257	42,95	2,07
İÇ ANADOLU	2.974.691	4.260	14.749	3.013.700	41,90	Bölgenin Ülke içinde payı: (CF): %17,18
TÜRKİYE	16.564.936	423.482	552.213	17.540.631	48,00	

Kaynak : DİE

Türkiye 12+ yaş grubunun istihdamında %48 ile tarım sektörü en büyük paya sahiptir. Bu oranın en yüksek olduğu bölgelerden biri olan İç Anadolu Bölgesinde en çok tarımla uğraşan nüfus Yozgat İli'nde olup sektördeki istihdam oranı % 77, bölgedeki tarımsal hasıla bakımından ise 3. sırada yer almaktadır (DİE,2003,78). Bölgenin tarımsal hasılasına en fazla katkısı Ankara sağlamakta, bunu Nevşehir izlemektedir. Kırıkkale ve Kırşehir illeri ise; tarımla

uğraşan nüfuslarının ve topraklarının azlığı yanında verimsiz tarımsal işletmeler ve sulamadaki imkansızlıklar nedeniyle tarımsal hasılda en düşük payı olan iller arasında yer almaktadır.

2.2. KIZILIRMAK - ORTA ANADOLU BÖLGE PLANLAMASI

Ülkemizde nüfus artışına paralel olarak yaşanan kentleşme ve sanayileşme sonucu sosyal hayattaki değişimler ve giderek artan ihtiyaçların karşılanması mekânsal planlamanın kaçınılmaz olduğunu göstermiştir. Kırtsaldan göç kentleşmeyi artırırken, istihdam imkânlarının genişletilmesi ihtiyacı sanayileşmeyi teşvik etmiş, sonuçta plansız kentleşme ve sanayileşme ile verimli tarım alanlarının ve su havzalarının yok olmasıyla karşı karşıya kalınmıştır. Nüfus artışı gıda ihtiyacını da artırırken toprakların verimli kullanımını ve tarımsal üretimin artırılmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum su kaynaklarının kullanımına yönelik sektörel bazda yoğunlaşan taleplerin (içmesuyu, kullanma suyu, sanayi suyu ve tarımsal sulama) karşılanmasını ve suyun yönetimini oldukça karmaşık hale getirmiştir. Ayrıca su havzaları boyunca çevresel faktörlerden kaynaklanan kirlenme olayları da eklenince su kalitesinin bozulması sonucunda arıtma ve kirliliği önleme çabaları gündeme gelmiştir.

Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) 509. maddesinde yer alan; “Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması, geri kalmış bölgelerde yaşayan nüfusun refah düzeylerinin yükseltilmesi, göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamığa kavuşturulması hedeflerine ulaşmak için, bölge planlama çalışmalarına devam edilmekte” (DPT, 2000, 509.md) olduğu bildirilmesine rağmen Orta Anadolu illerini kapsayan bir planlamaya gidilmediği görülmüştür. Kızılırmak Havzasına tekabül eden bu bölgenin acilen bölgesel bir planlama kapsamına dahil edilmesi önem arz etmektedir.

Söz konusu havzada ekolojik dengeyi bozmadan, arazinin uygun ve ekonomik kullanımı, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetilmesinin sağlanması, bu kapsamda erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin tespiti ve meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve takibi, kentleşme ve sanayileşmenin izlenmesi ve planlı gelişimi konularında, sorunların çözümünü amaçlayan bir planlamaya gidilmesi ihtiyaç halini almıştır.

Burada temel hareket noktası ise; Kızılırmak Havzasında yer alan sulama ve kırsal kalkınma amaçlı projelerin tek bir bölgesel planlama çerçevesinde ele alınarak, kaynakların rantabl kullanılmasının sağlanması ve bölge illerinde yarım kalmış, işletme sermayesi yetersizliği nedeniyle işletmeye geçememiş

veya kısmen işletmeye geçmiş yatırımların ekonomiye kazandırılmasını temin edici yasal düzenleme ve projelendirme çalışmalarının başlatılması olmalıdır.

Bölgesel gelişme politikası açısından; bahsedilen illeri kapsayacak şekilde ulaşım ve iletişim altyapısının güçlendirilmesi, çok amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi ve yönetilmesi, toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi, merkezi nitelik taşıyan köylerin güçlendirilmesi, tarım ve hayvancılığa dayalı sanayilerin desteklenmesi gibi hususlar projelendirilmelidir.

Bu kapsamda bölgesel planlamaya dayanak teşkil edecek şekilde önerilen bölge illerini ortak şekilde kapsayan mevcut proje stoku gözden geçirilerek, tek bir planlama çalışması altında toplanmalıdır. Kızılırmak Orta Anadolu Projesi (KOAP) adıyla başlatılacak planlama çalışmalarına örnek teşkil etmesi açısından bölgede tespit ettiğimiz tarımsal sulama ve içme suyu amaçlı bazı projelere burada değinmekte yarar vardır:

Tarımsal Sulama ve enerji amaçlı bölgedeki bazı projeler: Kızılırmak havzasında yer alan Kırşehir, Çorum, Çankırı, Yozgat İllerindeki sulama ve enerji amaçlı projelerden; Kırıkkale sınırlarını da kapsayan Hamzalı Barajı ile Sulakyurt, Akçakavak, Karaova ve Kırdök Barajları ile Yozgat- Gelingüllü projesinin son aşamasını oluşturan Delice - Çerikli sulaması (Kırıkkale Valiliği - İPKM,1997, 157-166). Bölgedeki projelerin ortak bir planlama ile ele alınması bunların bütünlük arzedecek ve birbirlerini tamamlayan entegre projeler olmasını da sağlayarak kaynakların rantabl kullanılmasını temin edecektir. Büyük yatırımlar yapılarak tesis edilen baraj ve göletlerin, erozyon sonucu akarsuların taşıdığı topraklarla planlanan ekonomik ömürlerinden daha kısa sürede dolup işlevlerini yitirmesi bu manada Kızılırmak havzasında ortak planlamaya gidilmesi gerektiğini de destekler mahiyettedir. Genelde ekonomik ömürleri 50 yıl olarak belirlenen bazı barajların aşırı erozyon etkisiyle planlanmış ölü hacimlerinin 15-20 yılda (Örnek; Karamanlı-13, Altınapa-10, Kartalkaya-19, Kemer-22) dolduğu görülmektedir (DPT,2001/2, 91).

İçme suyu, kanalizasyon ve çevre düzeni açısından bölgedeki önemli sayılabilecek proje ve etüd çalışmalarından bir kısmı Kızılırmak havzası ve yan kollarından içme suyu alan iller (Örnek; Sivas - 4 Eylül Barajı, Kırıkkale-Kapulukaya Barajı) ile bu havzaya verilen kanalizasyon atıkları ve sanayi atıklarının önlenmesi için ortak planlama ve projeler geliştirilmesi DPT tarafından bahsettiğimiz bölgesel planlamanın (KOAP) ilk adımını oluşturabilecek işler olabilecektir.

Ayrıca bu kapsamda değerlendirilebilecek planlama çalışmaları arasında Kırıkkale İline özgü Başkent Ankara'yı da rahatlatabilecek ve Kızılırmak

Havzasındaki diğer illere de örnek teşkil edecek iki önemli proje tasarımıdan söz etmekte yarar vardır. Bunlardan ilki Prof. Dr. Selami Sözer tarafından geliştirilen “Kızılırmak-Yeşil Vadi Projesi”dir. Türkiye’de ırmak havzasında tasarımı gerçekleştirilen en büyük planlama çalışması özelliği taşıyan bu proje sadece Kırıkkale için değil aynı zamanda Ankara ve Türkiye için önemli bir turizm rekreasyon merkezi özelliği taşır. Kırıkkale Valiliğinin öncülüğünde Çevre Bakanlığının nakti yardımı ve Kırıkkale Üniversitesinin de 15.000 kişi üzerinde uyguladığı bir anket sonucu proje şekillendirilmiştir.

Yeşil Vadi Projesi Kızılırmak’ın Kapulukaya Barajından başlayıp Yahşihan-Irmak kasabasındaki Demiryolu köprüsüne kadar devam eden 24 km. uzunluğundaki 25.000 dekar’lık bir alanı kapsamaktadır. Bu proje ile ırmak yatağı ve su havzasındaki, tabii kumsal ve kıyı düzeninin, balık ve su ürünlerinin, çevredeki tarım alanlarının ve doğal bitki örtüsünün korunması, ırmağın katı ve sıvı atıklardan arındırılıp temiz tutulması, ayrıca; koruma alanındaki uygun yerlerde spor, turizm, eğlence-dinlence eğitim-kongre merkezleri, tropik sera, hayvanat bahçesi, örnek eko tarım uygulamaları, fuar ve sergi alanları gibi çok amaçlı entegre hizmet alanları düzenlemesi öngörülmektedir (Harput, 1995,32-Ek).

Bölge için örnek teşkil edebilecek diğer proje çalışması ise İnsanlık Güneşi Vakfının da destekleriyle yürütülen ODTÜ öğretim üyelerinden Prof. Dr. Ali GÖKMEN ve Doç. Dr. Çetin GÖKSU’nun geliştirdiği; **“Balaban-Güneş Vadisi / Ekolojik, Temiz Enerjili, Sürdürülebilir Kalkınma Projesi”** dir. ‘Balaban Vadisi’ projesi, Ankara ile Kırıkkale kentleri arasında, henüz kirlenmemiş Balaban Vadisinde, ekolojik, temiz enerjili araştırma ve uygulamaların geliştirileceği, çok disiplinli ve çok yönlü ‘bilimsel araştırma, uygulama, eğitim ve teknoloji projesidir. Önerilen proje, ekoloji ve temiz enerji konularında üniversitelerde yapılan araştırmaların, Balaban Vadisinde, halkla birlikte, kalkınma ve gelişme projesine dönüştürülmesini amaçlamaktadır. Proje ile Balaban Vadisinin korunması, kirlenmesinin önlenmesi, kıt kaynakların verimli kullanımı, köylerdeki yaşamın kültürel, ekonomik yönden iyileştirilmesi için gerekli araştırma, geliştirme ve uygulamalar yapılacaktır. Balaban-Güneş Vadisi Projesi; değişik disiplinlerden uzman ve araştırmacıların katkılarıyla geliştirilen projeler; ölçüm sistemleri ve bilgi bankasının geliştirilmesi, biyolojik çeşitlilik, kanoladan biyodizel üretimi, biyogaz üretimi, ekolojik araştırma merkezi, yeraltı su kaynakları gibi toplam yedi projeden oluşmuştur (Gökmen, Göksu- 2003, 1).

Kızılırmak Havzasında yer alan illerin İstatistikî Bölge Birimleri sınıflandırması esasında ortak projeleri kapsayacak şekilde bölgesel planlamaya

gidilerek, GAP, DOKAP gibi bir bölgesel planlamanın da Kızılırmak Orta Anadolu Projesi (KOAP) adı altında DPT tarafından planlanması sağlanmalıdır.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Su havzalarının iyileştirilerek verimli ve ortak yönetilmesi halinde; Avrupa Birliğine üye olma aşamasında iken özellikle tarımda Birlik üyeleriyle rekabet edebilme, tarım topraklarımız üzerinde oluşan olumsuz baskıları önleme, arazi parçalanmasını önleme, meralarda aşırı otlatmayı önleme ve sulanmalarını planlama, kamu yatırımlarını havza bazında koordineli yürütme, kırsal kesimde örgütlenmeyi sağlama vb. yönde gerekli yasaların hazırlanması ile bunu uygulayacak kurumsal örgütlenmeyi başarabilmek VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıklarında Özel İhtisas Komisyonlarında da rapor edilmiştir (DPT,2001-2,3). GAP, DAP ve Yeşil Irmak Havza Planlaması (YHP) benzeri burada önerdiğimiz Kızılırmak Orta Anadolu Projesi (KOAP) ile; havzadaki mevcut Altıncaya, Kapulukaya, Kesikköprü, Hirfanlı vb. büyük barajlar ile Kızılırmak'ın yan kollarındaki gölet ve küçük sulama tesislerinin ve hatta planlama ve etüd çalışmaları devam eden yeni proje önerilerinin de bir bütünlük içerisinde ele alınarak bölgenin komple hemen her sektörde ortak kalkınma arayışları içerisinde planlamasını sağlamayı hedeflemekteyiz.

Merkezi Hükümetin kaynak dağıtımında sektörel ve bölgesel anlamda dengeli ve verimli yatırımlara yönelik politikalar izlemekten uzak oluşu; bölgesel gelişmişliklerdeki farklılıkları gittikçe arttırmaktadır. Kaynakların merkezden dağılımı bu güne kadar birçok yönden gereksiz ve verimsiz yatırımların yapılması yoluyla kaynak kullanımında israfa neden olurken, aynı zamanda bölgeler arasında ve iller arasında gelişmişlik farklılıklarının da artmasına yol açmıştır. Bu nedenle 58. Hükümetin açıkladığı Acil Eylem Planının KYR-37 nolu maddesinde yer alan; “Bölgesel Kalkınma Ajansları”nın kurulması yönündeki önerisi bir fırsat olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakların yerinde ve daha etkin olarak kullanımını sağlayıcı yönde iller arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak üzere yerel ihtiyaçlara yönelik yatırımların alt bölge düzeyinde kurulacak yeni hizmet bölge ve birimleri ile yani “Bölgesel Kalkınma Ajansları” aracılığı ile organize edileceği Acil Eylem Planındaki kamu yönetiminde gerçekleştirilecek reformlar arasında yer almaktadır. Bu manada DPT tarafından bölgesel planlama faaliyetlerinin gözden geçirilerek bu güne kadar hiç bir bölgesel planlama çalışması yapılmayan, hatta ihmal edilen bölgelere öncelik verilmek suretiyle bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltıcı, ülke kaynaklarının dengeli ve verimli kul-

lanımını sağlayıcı stratejik nitelikte bölgesel kalkınma planlaması faaliyetleri yapılmalıdır.

Esasen bu konuda ülkemiz yeni bir yapılanma sürecine de girmiş bulunmaktadır. AB bölgesel kalkınma hedef ve stratejilerine uyum açısından Türkiye’de DPT ve DİE’nin yürüttüğü İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırması (İBBS) sistemiyle yeni bir düzenleme getirilmiştir. Bakanlar Kurulu 22 Eylül 2002 tarih ve 24884 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 28.08.2002 tarih ve 2002/4720 sayılı Kararname ile; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu illeri bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile dikkate alarak “Düzey 1” ve “Düzey 2” olarak gruplandırmak suretiyle hiyerarşik İstatistiki Bölge Birimleri sınıflandırması yapmıştır. Bahsedilen Kararnamenin 4. maddesi ile Ülke genelindeki veri toplama ve bölgesel planlama faaliyetlerinin de belirlenen düzeylere uygun hale getirilmesinin esas alınması hükmü getirilmiştir (DPT,2003/1, 1).

DPT’nin yürüttüğü “Ön Ulusal Kalkınma Planı” çerçevesinde 2004-2006 yıllarını kapsayacak şekilde geliştirilen “Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Taslak Programları”nda Düzey-1 bölgesel gelişme önerisi içindeki Orta Anadolu Bölgesinden Kayseri-Sivas-Yozgat programda yer alırken Düzey-2 Kırıkkale hinterlandını ilgilendiren ve Aksaray, Niğde, Nevşehir ve Kırşehir illerini de kapsayan bölge şimdilik program dışı görmektedir. DPT tarafından geliştirilen yeni bölgesel planlama çalışmalarının;

- Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi,
- Kayseri - Sivas - Yozgat Bölgesel Gelişim Projesi,
- Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişim Projesi,
- Batı Akdeniz Bölgesel Gelişim Projesi,
- Konya - Karaman Bölgesel Gelişim Projesi,
- Ege Bölgesi Gelişim Projesi ve
- Orta Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi olarak taslakta yer aldığı görülmüştür (DPT,2003-2, 18).

Aynı şekilde Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca yürütülen Avrupa Topluluğu Ledar Med - Bölgesel Kırsal Kalkınma Projesi çalışmaları kapsamında da Kırıkkale ve hinterlandını ilgilendiren Orta Anadolu’ya yönelik bir bölgesel planlama faaliyetinin olmadığı anlaşılmıştır. Bu husus seçilen 14 bölgedeki çalışmayı yürüten Tarım Bakanlığı ve DİE ile işbirliğini de sağlayan Uluslararası Akdeniz Ülkeleri Tarımsal Araştırma Enstitüsü (Mayzem) Türkiye Koordinatörü Prof. Dr. Şinasi AKDEMİR tarafından da doğrulanmıştır. Bu

kapsamda seçilen bölgelerin ise; Samsun, Adana, Kayseri, Antalya, Konya, Kastamonu, Van, Denizli, Mersin, Şanlıurfa, Diyarbakır, Batman ve Siirt olduğu proje dokümanlarında görülmüştür.

Bu nedenle gerek DPT nezdinde, Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlarına; gerekse Tarım ve Köy İşleri Bakanlığınca yürütülen Avrupa Topluluğu Ledar Med - Bölgesel Kırsal Kalkınma Projesi çalışmalarına Kırıkkale ve hinterlandını ilgilendiren Orta Anadolu planlamalarının girmesi yönünde gayret sarf edilmelidir. Ancak bölgesel planlama çalışmaları yapılırken bölgelerin birbirleriyle ve ülke geneli ile bütünlük arz etmekten uzaklaştırılmamasına dikkat edilmelidir. Bölgeler için geliştirilen projeler, ortak bir planlama ile ele alınıp bütünlük arzedecek şekilde ve entegre projeler halinde olmalı; ayrıca kaynakların rantabl kullanılmasını sağlayan düzenleme ve koordinasyona gidilmelidir.

Bölgeye ilişkin planlama faaliyeti yapılabilecek alanlar;

- Tarımsal kalkınma (ürün çeşitliliği, ürün planlaması, optimal işletmelerin tesisi, bitkisel ve hayvansal üretimin artırılması, arazi toplulaştırma)
- Tarımsal Sulama,
- Ağaçlandırma,
- Kızılırmak Havzası ve Yan Kollarından Alınan İçme Suları,
- Ağaçlandırma, Arazi Islahı ve Taşkın Koruma,
- Kırsal Altyapının İyileştirilmesi,
- Ulaşım ve İletişim,
- Eğitim ve Sağlık,
- Kırsal Sanayinin Geliştirilmesi (El sanatları, halı-kilim vb. dokuma, yöresel giyim, doğal gıda ve konservecilik vb.),
- Turizm (İnanç Turizmi, Agro-Turizm),
- Ekolojik Projeler ve Çevre Koruma (Kızılırmak-Yeşil Vadi, Balaban-Güneş Vadisi/Eko Köy tasarımları),
- Kentleşme ve Sanayileşmeyi dengeleyici yapılanmaya gidilmesi ve 1 / 25.000'lik Çevre Düzeni Planlarının hazırlanması,
- Küçük ve orta ölçekli sanayinin desteklenmesi, sermaye birikimi ve işbirliğinin artırılması.

KOAP adı altında Kızılırmak havzası ve Orta Anadolu'yu kapsayacak planlama faaliyetlerini başlatabilmek ve geliştirilecek projeleri hayata geçirebilmek üzere izlenebilecek stratejiler;

-Bölge Planlaması kapsamına dahil edilecek İl Valilerinin ortak girişimiyle “ Kızılırmak Havzası İlleri Hizmet Birliğinin kurulması,

-DPT ve ilgili Bakanlıklarla işbirliği halinde Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca bölge illerini kapsayan yukarıda bahsedilen konulardaki uygulanmakta olan projeler ile tasarı ve etüd aşamasında olan mevcut tüm proje stokunun gözden geçirilip KOAP adı altında toplanabileceklerin belirlenmesi,

-Geliştirilecek projelere Avrupa Birliği Fonları ve Dünya Bankası’ndan finansal kaynak sağlanmasının araştırılması,

-Bölge milletvekillerinin olayı sahiplenip Başbakanlık, YPK ve DPT düzeyinde girişimlerde bulunması,

-KOAP kapsamındaki illerin yerel medya kuruluşları, sivil toplum örgütleri, meslek odaları ve yörenin kanaat önderi sayılabilecek insanların öncülüğünde yöre halkının bu konuda kamuoyu ve baskı oluşturmaları,

KOAP kapsamında yapılacak bölgesel planlama çalışmalarına dayanak teşkil edecek şekilde, önerilen bölge illerine yönelik ortak projeler tek bir planlama çalışması altında toplanmalıdır. Planlama çalışmaları için başlangıç oluşturacak mevcut proje stokunun bölgesel açıdan yeniden değerlendirmeye alınması adımı; araştırma ve etüd-proje çalışmaları ile belirlenecek olan havzaya özgü ortak bölgesel projelerin geliştirilmesi izlemelidir.

Orta Anadolu ve Kızılırmak havzasındaki illerin ekonomik yönden güçlü kılınması, hemen her sektörde atılıma geçirilmesi, üretim ve istihdam imkanlarının artırılarak ülke ekonomisine daha fazla katma değer sağlaması bölgeye has ortak bir planlamaya gidilmesine bağlıdır.

KAYNAKLAR

- ERKAL, Mustafa, *Bölge Açısından Az Gelişmişlik*, Boğaziçi Yayını, İstanbul, 1982.
- DİE - 2003, **2000 Genel Nüfus Sayımı- Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri- Türkiye**, DİE Matbaası, Ankara 2003.
- DPT - 2001 / 1, **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001- 2005)**, Ankara, 2001.
- DPT - 2001 / 2, **Su Havzaları, Kullanımı ve Yönetimi, Sekizinci BYP ÖİK Raporu**, Ankara, 2001.
- DPT - 2002, **İllere ve Bölgelere Göre Çeşitli Göstergeler**, DPT - Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Ağustos 2002.
- DPT - 2003-1, **İstatistikî Bölge Birimlerine Göre Çeşitli Göstergeler**, DPT-Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, Nisan 2003.
- DPT - 2003 / 2, **Ön Ulusal Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Stratejileri**, (Taslak), DPT- Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, 2003.

- GİRĞİN, Kemal, **Politika Sözlüğü**, Hür Yayın Danışma Dizisi, İstanbul, 1982.
- GÖKMEN, Ali, GÖKSU, Çetin, “**Balaban-Güneş Vadisi/Ekolojik, Temiz Enerjili, Sürdürülebilir Kalkınma Projesi**”, Yayınlanmamış Proje Dokümanları, Ankara, 2003.
- HARPUT, Şahabettin, “Kızılırmak Yeşil Vadi Projesi Nedir?”, **Kırıkkale Dergisi**, Yıl: 1, sayı: 1, s.32-Ek, Kırıkkale, 1995.
- Kırıkkale Valiliği - İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, “**Kırıkkale İli Kalkınma Projeleri (1997-2000)**”, Valilik Yayını, Kırıkkale, 1997.
- KAFALI, M. Ali, “**İç Anadolu Bölgesi Ekonomik ve Sosyal Durum Raporu**”, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını; GA-02-1-8, 2001.
- TÜTENGİL, Cavit Orhan, “**Az Gelişmenin Sosyolojisi**”, Belge Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1984.

TÜRKİYE’DEKİ BÖLGE KALKINMA PROJESİ DENEYİMLERİ

Orçun İMGA*

GİRİŞ

Bilindiği üzere bölge kavramı, dünyada olduğu gibi, ülkemizde de homojen anlama sahip bir kavram değildir. Bölge; bir kent içindeki değişik arazi kullanılışlarını gösterebildiği gibi, Avrupa Birliği örneğinde olduğu üzere, ulusların biraraya gelmesiyle oluşan birlikleri de ifade edebilmektedir. Fakat, konumuzla ilgili olarak kullanılacak bölge tanımı, ülkenin alt bölümlerini ifade eden ve Türkiye örneğinde görüldüğü şekliyle, birkaç ilin biraraya gelerek oluşturduğu bütünlükleri tanımlamaktadır.

1960’lı yıllar dünyada refah anlayışının yerleştiği, özellikle üçüncü dünya ülkelerinin gelişmelerinin kalkınma planlarının yönlendiriciliğinde arandığı ve bunun paralelinde bir kalkınma iktisadi kuramının geliştiği bir dönem olmuştur. Bölge planlaması da bu genel yaklaşımın doğurduğu bir alt planlama kategorisi şeklinde doğmuştur.¹ Bölge planlaması, hazırlandığı bölgenin ekonomik, fiziki, sosyal ve kültürel kaynaklarını en verimli şekilde değerlendirmek ve bunların uzun dönem içerisinde gelişmelerini sağlamak amacını taşırlar.² Ancak ne var ki; kalkınmada bölge şeklinde ifade edilen alan veya coğrafya boyutunun önemi ilk bakışta sanıldığı ölçüde herkesçe kabul görmemektedir. Özellikle, planlı kalkınmanın bölünmüşlükle değil, tek merkezden yapılacak düzenlemelerle gerçekleştirilebileceği sık sık gündeme getirilmekte ve bölge ölçeğindeki planların, planlamanın birliğini bozabileceği öne sürülmektedir. Oysaki gelişme, coğrafi boyutlardan soyutlanarak ele alınabilecek bir olgu değildir. Fakat kuşkusuz ki, mekân saplantısına takılıp kalmak ve coğrafya altındaki toplumsal gerçekleri görmezden gelmek de doğru bir yaklaşım değildir.³

* Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kentleşme ve Çevre Sorunları Programı, Yüksek Lisans Öğrencisi.

1 İlhan TEKELİ, “Bir Demokrasi Projesi Olarak Yerel (Bölge) **Planlama**”, **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 15 (1997/1), s.12.

2 Eyüp Günay İSBİR, **Şehirleşme ve Meseleleri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Büro Yayınları, 1991, s. 162.

3 Ruşen KELEŞ, “Bölge Gerçeği ve Avrupa”, **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 15 (1997/1), s. 18.

Toplumların sosyo-ekonomik çeşitliliği coğrafi mekanlarda da yansımaları bulmaktadır. Bu farklılaşma özellikle az gelişmiş ülkelerde “bölgelerarası ekonomik ve sosyal dengesizliği” bir sorun olarak ortaya çıkarmaktadır. Ülkemiz de bölgelerarası dengesizliği ekonomik, politik ve sosyal boyutlarıyla bir sorun olarak yaşamaktadır. Bu meselenin çözümüne yönelik olarak, özellikle 1960’lı yıllarda bölge planlaması yapılması konusundaki siyasal isteklerin oldukça canlı olduğu söylenebilir. DPT öncesi dönemde İmar ve İskan Bakanlığı’nca yürütülen bölgesel planlama çabaları, 1958 yılında yürürlüğe giren 7116 sayılı İmar Bakanlığı’nın Kuruluş Kanunu içindeki bölge planlaması ile ilgili hükümlerde yasal dayanağını bulmakta idi⁴. Bölgesel planlama, 30 Eylül 1960 tarihinde DPT’nin kurulmasıyla farklı bir boyut kazanmış ve kurumsallaşma çabaları ön plana çıkmıştır. 91 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş Kanunu’nun 7. maddesi gereğince, bölge çapında gerekli etütleri yapmak, uzun ve kısa vadeli plan ve programları hazırlamak görevi bu kuruluşa verilmiştir. Kaynakların bölgelerde milli plan hedeflerine en uygun şekilde dağıtılmasını gerçekleştirmek ve ilgili koordinasyonu sağlamak üzere de DPT içinde bir bölgesel planlama bölümü oluşturulmuştur.⁵

Ülkemizde ilk olarak 1950’li yıllarda başlanılan bölge planlaması çalışmaları, pilot bölgeler için hazırlanmış ve bölgeyle ilgili farklı meselelere çözüm getirmeyi amaçlamıştır. Çalışmamızda, DPT’nin kuruluşu öncesi ve kurulmasını müteakip yıllarda hazırlanmış olan 13 bölgesel kalkınma projesi deneyimi birarada incelenmiştir. Kronolojik sıra, planların ele alınma biçiminde azami ölçüde belirleyici olmuş ancak, Çukurova Bölge Projesi ile ilgili bölümde görüleceği üzere, aynı bölge için farklı yıllarda hazırlanan bölge kalkınma projelerinin aynı bölümde ele alınması ve karşılaştırma yapılması yoluna da gidilmiştir. Sonuç bölümünde ise, DPT öncesi ve sonrası dönemde hazırlanmış olan projelerin ortak yönleri ortaya çıkarılmaya çalışılmış ve bu projelerin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

1. KÖYCEĞİZ-DALAMAN PROJESİ

Bu kapsamda ele alınacak en erken örneğin Köyceğiz-Dalaman Projesi olduğu ifade edilebilir. 1957 yılında Türkiye’nin güney batısındaki illerde yaşanan deprem, buradaki birçok yerle birlikte, özellikle Köyceğiz ve çevresinde de büyük hasarlara sebebiyet verdi. Bunun sonucunda, şehrin yeniden kurulması

4 İlhan TEKELİ, **Bölge Planlama Üzerine**, İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1972, s. 130.

5 Teoman BAYKAL, **Bölge Kalkınma Projeleri**, (Teksir, DPT), s.l.

için bir yer seçimi problemi ortaya çıktı ve bu problemin bölgesel planlamaya uygun bir şekilde, bölgesel bağlantılar yönünden ele alınması uygun bulundu. Ancak daha sonra bu düşünceden vazgeçildi.

1958 yılında OECD, İtalya'da Sardinia ve Yunanistan'da Spirus için Akdeniz ülkelerine örnek olacak bölgesel kalkınma çalışmalarına girdi. Bu projelere paralel olarak üçüncü bir örnek proje olarak da Türkiye'de Köyceğiz seçildi.⁶ Bu plan, Türkiye'de hazırlanan ilk bölge planı olarak kabul edilmektedir.⁷

Bu üç projenin de amacı, bir bölgesel kalkındırmanın ötesinde, örnek olarak seçilen bölgeleri bir laboratuvar olarak kullanmak, belirli bir bölge ve toplum için en uygun kalkınma metodlarını araştırıp uygulamak ve elde edilen sonuçları benzer şartları olan diğer bütün bölgelerde kullanmak olarak formüle edilmiştir.

Çalışmalara, Tarım Bakanlığı, DSİ, Orman Genel Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı, Karayolları Genel Müdürlüğü, İmar ve İskan Bakanlığı ve UNESCO katılmıştır. Birçok kuruluş arasında organizasyona gidilmesine rağmen, çalışma sonuçları uygulanamamıştır. Çalışmalar DPT'nin kurulmasından bir süre sonra durdurulmuştur.

Sonraki yıllarda Köyceğiz ve Dalaman'da yeni bir planlama denemesi daha yapılmış olmasına karşın, alanın küçüklüğü, denemenin Türkiye ekonomisi ve planlaması için önemli hale gelmesini önlemiştir.⁸

2. DOĞU MARMARA PLANLAMA PROJESİ

Doğu Marmara Planlama Projesi her ne kadar 1963 yılında tamamlandı ise de, çalışmaların büyük kısmı plan öncesi dönemde yapılmıştır.⁹ Plan, daha çok, bir anakent planlama çabasının ürünü olmuş ve İstanbul'un büyümesinin kaçınılmaz olduğu ve özendirilmesi gerektiği noktasından yola çıkmıştır. İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Tekirdağ, Edirne, Kırklareli ve Çanakkale'yi içine alan bu bölgede, öncelik ilk dört il'e verilmiştir.

Planın getirdiği öneriler kısaca şu şekilde sıralanabilir:

1. Bölgede daha sık ve yoğun bir yerleşmeye gerek vardır. Daha düşük yoğunluk, su, enerji, kanalizasyon ve ulaşım gibi temel hizmetlerin mal oluşunu yükseltir.

6 TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 138.

7 http://www.tesev.org.tr/projeler/yoksulluk_bölgesel_metin_tebliğ4.php (Erişim Tarihi: 14.03.2002,21:45).

8 TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 138.

9 TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 139.

2. 1960'ı izleyen 10 - 20 yıl içinde, İstanbul'un Avrupa yakasının değil, fakat Anadolu yakasının gelişmesine ağırlık verilmelidir. Çünkü, Avrupa yakasında gelişme, köprü, tünel ve yol gereksinmesini kaçınılmaz olarak arttırmaktadır.
3. İstanbul'dan 100-150 kilometre doğuda, İzmit-Adapazarı arasında büyük bir endüstri bütünü'nün geliştirilmesi özendirilmelidir.

Sanayinin, Derince-İzmit ve Adapazarı'nı içine alan bir koridora kaydırılması üzerinde durulmuştur. Bahsi geçen planın hazırlıkları İmar ve İskân Bakanlığı'nca yürütülmüştür.¹⁰

Hazırlanan plan 1963 yılında tamamlanarak sorumlu sektör kuruluşlarına ve DPT'ye sunulmuştur. Bu plan, hiçbir kuruluş tarafından onanarak yürürlüğe konulmamış ancak daha sonra yapılacak daha ufak ölçeklerdeki fiziki plan çalışmalarına yol gösteren bir doküman olarak kalmış ve uygulanamamıştır.¹¹

3. ZONGULDAK PROJESİ

Zonguldak, bilindiği üzere, ülkenin kömür, demir ve çelik üretiminin büyük bir bölümünün yapıldığı ilimizdir. Karabük ve Ereğli önemli ağır sanayi merkezleridir. Zonguldak için hazırlanan plan, nüfus artışı ve kalkınma hızı arasında bir bağlantı kurmayı, bölgedeki altyapıyı geliştirmeyi, gelir farklılaşmasını azaltmayı, kentleşmeyi ve tarım dışı iş olanaklarını özendirmeyi ve kamu kesimi ile özel kesim yatırımları arasında denge sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaçları gerçekleştirmek için, bölgenin, balıkçılık, madeni eşya sanayii, kunduracılık, mobilyacılık, çimento ve yapı gereçleri gibi sanayi etkinliklerinin geliştirilmesi öngörülmüştür.

1963-1964 yıllarında sürdürülen Zonguldak Bölge Planlama çalışmalarının yapılması için özel bir örgüt kurulmuş değildir. Proje, İmar ve İskân Bakanlığı elemanlarınca, zaman zaman yapılan ziyaretlerle yürütülmüştür. Bununla birlikte, 1971 yılında, Zonguldak anakent planı içinde bulunan dört belediye (Zonguldak, Kilimli, Çatalağzı ve Kozlu), Belediye Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca, aralarında ülkemizdeki ilk anakent yönetim örneğini kurmuşlardır.¹² Ancak, tüm bu gelişmelere rağmen, Zonguldak Projesi'nin uygulanması mümkün olmamıştır.

10 Ruşen KELEŞ, **Kentleşme Politikası**, 5. Baskı, Ankara: İmge Kitabevi, Ocak 2000, s.264.

11 TEKELİ, **Bölge Planlama Üzerine**, s. 140.

12 KELEŞ, **Kentleşme Politikası**, s.266.

4. ANTALYA PROJESİ

Antalya Bölgesi'nde; Antalya, Isparta ve Burdur illerini içine alan ve DPT'nin yönetiminde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Kalkınma Fonu ile Dünya Tarım Gıda Örgütü'nden (FAO) sağlanan parasal yardımlarla 1959 yılında başlanılan planlama çalışmaları, "Akdeniz Kalkınma Projesi" adı ve anlayışı içinde, teknik yönden bağımsız bir ekip tarafından hazırlanmış ve 10 yıllık bir sürede uygulanacağı öngörülmüştür. Proje; bölge ekonomik kalkınma programının hazırlanmasına temel olacak çalışmaları yapmak, Türkiye'de ve Akdeniz çevresindeki diğer bölgelerde ele alınacak aynı tip kalkınma programlarının yapılması ve gerçekleştirilmesi için tecrübe kazanmak ve Türk elemanlarının bu konularda yetiştirilmelerini sağlamak üzere, bir pilot proje hizmeti görmeyi amaçlamaktaydı.

Antalya Bölgesi'nde yapılan çalışmaları; Akdeniz Kalkınma Etüdü (1959), D.S.İ. Antalya Havzası Keşif Raporu (1960) ve TC/FAO Bölge Planlama Projesi, Antalya Bölgesi Yatırım Öncesi Araştırması (1962) safhaları olmak üzere başlıca üç ana bölümde incelemek mümkündür;

Akdeniz Kalkınma Etüdü'nün ilk hedefleri; arazi toplulaştırılması, arazi ıslahı ve bilhassa orman köylüsünün iskan problemi olarak belirtilebilir. D.S.İ.'nin raporu ise, toprak ve su kaynaklarının en iyi şekilde gelişmesini sağlayacak tesislerin tespit ve inşasına geçmek için yapılan keşif, planlama ve uygulama safhalarını içermektedir. FAO'nun araştırmasında, üç vilayetin tamamını kapsayan planlama bölgesi; sahil, dağlık, batı yaylası ve göller olmak üzere dört alt bölgeye ayrılmıştı. Bu araştırmaya göre, ilk bakışta göze çarpan uygulama zorlukları; arazi mülkiyetinin düzensizliği ve bunun giderilmesinin uzun zamana ihtiyaç gösteriyor olmasıydı. Ayrıca, çeşitli sektör çalışmalarının birbirleri ile gerekli ölçüde bağlantılı olarak geliştirilememiş olması da raporda belirtilen bir diğer unsurdur.¹³

İmalat sanayii, turizm, ticaret, sulama, tarım, ormancılık, istihdam gibi konuları kapsayan çalışmalar arasında bir bütünlük sağlanamayan proje uygulanamamıştır.¹⁴

5. ÇUKUROVA BÖLGESİ PROJESİ

Çukurova Bölgesi, ülkenin farklı bölge planlaması çabalarına sahne olmuş ender yörelerden birisidir. Bölgenin kolay okunabilir coğrafyası, ekonomik

13 İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI, *Antalya Bölgesi'nde Yapılmakta Olan Planlama Çalışmalarına Bölgesel Yaklaşım ve Bununla İlgili Davranışlar Hakkında Düşünceler*, Ankara: 1963.

14 KELEŞ, *Kentleşme Politikası*, s.268.

dinamizmi, hızlı nüfus artışı ve hızlı kentleşmesi gibi etmenlerle değişik zamanlarda planlamadan sorumlu birimlerin ilgisini çekmiştir.

Çukurova’da ilk bölge planı 1960’lı yılların başında sürdürülmüş ve 1970’de sonuçlandırılmıştır. İkinci bölgesel yaklaşım ise 1980’li yılların ikinci yarısında başlatılmıştır ve günümüzde de uygulama aşaması sürdürülmektedir. Bu iki çalışma yaklaşık 17 yıllık ara ile gerçekleştirilmiştir. Bu süre içinde aynı bölge için getirilen yaklaşımların önemli ölçüde farklılaşması ilgi çekicidir. Bununla birlikte; aralarında belirli benzerlikler de bulunmaktadır. Örneğin her ikisi de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yaptırılmış, dış kaynaklarla finanse edilmiş ve nihayet her ikisi de yabancı danışmanlık firmalarınca gerçekleştirilmiştir.

Birinci deneyim “Çukurova Bölge Planı” adını taşımaktadır. İkincisi ise, “Çukurova Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi” olarak adlandırılmaktadır.

İlk deneyim bölge planlama ve programlama açısından daha klasik yaklaşımları sergilemektedir. Planlama üç aşamalı olarak elde edilmiş ve sunulmuştur. Önce bölgenin genel yapısı ortaya konulmuş, Plan Rapor’daki orijinal ifade ile, Çukurova’nın “portresini” çizmiştir. Buna dayalı olarak elde edilen ve Adana, İçel ve Hatay illerini kapsayan Bölge Planı’nda ekonomik sektörler için genel gelişme hedefleri konulmuş ve bunun sonucu olarak bölgesel arazi kullanımı önerileri getirilmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, 1970 planının tarımsal gelişmeye ağırlık verdiği gözlenmektedir. Buna göre, bölgenin ürün deseni çıkarılmış ve bunun gelişmesi için nelerin yapılması gerektiği tüm ayrıntıları ile anlatılmıştır.

Tüm bu çabalara karşılık, planın 197 projesi uygulamaya geçirilememiştir. Plan öngörüsü yatırımların ülke kalkınma planında yer ve öncelik alması, bunlara ödenek ayrılması, bölgesel gelişme için örgütlenmeye gidilmesi, plan kararlarının ve bunlara dayalı yatırımların izlenmesi gibi konularda önemli darboğazlar yaşanmıştır. Özellikle mali konulardaki yetersizlik, plan öngörülerinin sahipsiz kalışı, Bölge Planı’nı yaptıran kuruluş içinde bile örgütlenmeye gidilememesi ve plan kararlarının daha alt ölçeklere yansıtılamaması uygulamayı önlemiştir. Planlamada son derece ayrıntılı mali ve ekonomik analizler yapılmasına ve finansman ihtiyacının tespitine karşın, bu yatırımları gerçekleştirmek için gerekli kaynak özel kesim ve kamu kesimince bulunamamıştır. Bir diğer önemli etmen, bu yatırımları gerçekleştirecek ve destekleyecek birimlerin belirsizliği olmuştur.

Özetle Birinci Çukurova Bölge Planı bölge geneli için net ve ayrıntılı kararlar üreten bir yaklaşım olmuştur. Plan kararları paket haline gelememiş ve

kalkınma planlarında gerektiği gibi yer alamamıştır. Diğer bir deyimle, ülke kalkınma planı ile bütünleşememiştir. Plan örgütlülüğü sağlanamamış ve sonuç olarak da uygulama sahipsiz kalmıştır.

Bahsedildiği üzere, bölgede yapılan ikinci çalışma olan Çukurova Metropolitan Kentsel Gelişme Projesi'nde ise özellikle kentsel sektörler ağırlık kazanmıştır. İkinci yaklaşımda ağırlığın tarım sektöründen ve dolayısıyla kırsal kesimden kentsel kesime kayması, ülkede yaşanan hızlı kentleşmeye koşut olarak kentsel sektörlerin ön plana çıkmasına bağlanabilir.

Çukurova Kentsel Gelişme Projesi'nde, her şeyden önce yatırımlar hem fiziki boyut ve özellikleri ile hem de mali yönleri, insan kaynağı ve organizasyonel boyutları ile ele alınmıştır. Bu nedenle fiziki projeler ve destek hizmetler olarak iki ayrı sektörde çalışmalar yapılmıştır.

Konut ve alt yapı sektörlerinde kentsel büyümeye koşut olarak ortaya çıkacak talep ve yatırım miktarlarının belirlenmesi çalışmaya mekansal boyut kazandırmıştır. Önce Çukurova Bölgesi'nin profili ortaya çıkarılmış ve gelişme dinamikleri saptanmıştır. Mevcut ve devam eden yatırımlar, sektörel gelişme eğilimleri dikkate alınarak ilk deneyimde de olduğu gibi "Bölgesel Gelişme Perspektifi" oluşturulmuştur. Bölge bazında nüfus ve işgücü tahminleri yapılarak farklı yerleşmelerde kentsel hizmetlere olan talep bulunmuş ve bunlar daha sonra "Arazi Bütçelemesi"ne esas olmuştur. Çukurova Kentsel Gelişme Projesi kapsamında kalan Adana, Mersin, İskenderun, Tarsus ve Ceyhan'da ise söz konusu bütçenin nasıl bir arazi kullanımı deseni ile rasyonalize edileceği daha ayrıntılı çalışmalarla araştırılmıştır.

Sonuç olarak bu iki deneyim değerlendirildiğinde, ikinci Çukurova planlamasının örgütlenme düzeyinin ilkinde göre çok daha gelişmiş olduğu dikkati çekmektedir. İkinci Çukurova pratiğindeki örgütlenme biçimi günümüz GAP Bölge Kalkınma İdaresi'nin ilk nüvesine de örnek olmuştur. Ayrıca yine ikinci deneyiminde; ilkinden farklı olarak hemen her yatırımın finansmanı sağlanmış ve alınan kararlar bir öneriler dizini olmak yerine, eylem programlarını oluşturmuştur. Proje uygulamasında dış kaynaklı finansmanın yanı sıra, merkezi yönetimin ve yerel yönetimlerin kaynakları da kullanılmıştır. Proje sahibinin Devlet Planlama Teşkilatı olması merkezi kaynakların projeye tahsisinde kolaylıklar sağlamıştır.¹⁵

15 A. Saffet ATİK, "Çukurova Bölgesi **Planlama Deneyimleri**", **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 13 (Temmuz-Aralık 1995/3-4), s.54 v.d.

6. KEBAN PROJESİ

Keban Barajı'nın yapımının ortaya çıkardığı sorunlar ve yarattığı olanaklar, Elazığ, Malatya, Bingöl ve Tunceli'den oluşan alt bölgenin ve özellikle Elazığ-Keban kesiminin geleceğine bakmayı zorunlu kılmıştır. Barajın sağlayacağı elektrik enerjisi, bölgenin bir bütün olarak planlanması için bir fırsat sağlamıştır. Ayrıca, bölgede, barajın yapımı nedeniyle 20 köyün açıkta kalacak nüfusunun yeniden yerleştirilmesi sorununun çözümü de bu plandan beklenmiştir.

Keban projesinin amacı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik gelişmesini hızlandırmak ve ülkede bölgelerarası gelişme dengesizliklerini azaltmaktır. Aynı zamanda, tarım gelirinin toplam gelirler içindeki oranının azaltılması da projenin amaçları arasındaydı.

Keban projesine ilişkin etütler arasında eşgüdüm sağlama görevi İmar ve İskân Bakanlığı'nın idi. Fakat Bakanlık ve DPT, bölgede temsilci bulundurmamışlardı. Keban Projesi, uygulamada, köyleri baraj suları altında kalan köylülerin yeniden yerleştirilmesinden ve önerilen altyapı projelerinin onaylanmasından daha önemli bir sonuç vermemiştir.¹⁶ Planlama çalışmaları 1968 yılında tamamlanmış olmasına rağmen uygulama olanağına kavuşulamamıştır.¹⁷

7. GÜNEYDOĞU ANADOLU PROJESİ (GAP)

Önceleri Fırat ve Dicle nehir havzasında sulama ve hidroelektrik enerji üretimine yönelik 13 proje paketinin toplamı olarak planlanan ve kapsamında 22 baraj, 19 hidroelektrik santrali ve 1.7 milyon hektar da sulama şebekesi yapımını öngören GAP, bugün, su kaynakları geliştirme programının yanı sıra tarım, ulaştırma, sanayi, kentsel ve kırsal altyapı, eğitim, sağlık, konut, turizm ve diğer sektörlerdeki yatırımları da içine alan, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olarak ele alınmaktadır.

GAP'ın temel hedefleri, Güneydoğu Anadolu Bölgesi halkının gelir düzeyi ve hayat standardını yükselterek, bu bölge ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını ortadan kaldırmak, kırsal alandaki verimliliği ve istihdam imkânlarını artırarak, sosyal istikrar, ekonomik büyüme gibi ulusal kalkınma hedeflerine katkıda bulunmaktır.

Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini içine alan GAP bölgesi, toplam ülke yüzölçümünün yaklaşık

¹⁶ KELEŞ, *Kentleşme Politikası*, s.268.

¹⁷ TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 164.

% 10'una tekabül eden 75.193 km²'lik bir alana sahiptir. 1997 nüfus tespit sonuçlarına göre GAP bölgesinin nüfusu yaklaşık 6.1 milyondur¹⁸ ve bu miktar Türkiye toplam nüfusunun %9.7'sini oluşturmaktadır. 1990-1997 yılları arasında GAP bölgesinin yıllık nüfus artış hızı yaklaşık binde 24 iken Türkiye genelinde binde 15 olarak saptanmıştır. Bölge nüfusunun yaklaşık %64'ü kentlerde, %36'sı ise kırsal alanda yaşamaktadır. Ortalama nüfus yoğunluğu ise yine 1997 yılı verilerine göre bölgede 81 kişi/km², ülke genelinde ise 82 kişi/km² dir. 1985 yılında bölgede en çok nüfus barındıran il Diyarbakır iken, 1997'den sonra Şanlıurfa olmuştur. 1997 yılında, bölge nüfusunun yaklaşık %60'ını Şanlıurfa, Diyarbakır ve Gaziantep illerinde yaşamakta olduğu saptanmıştır.

GAP'ın gelişim sürecinde, Fırat Havzası'nda su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesiyle ilgili ilk çalışmalara 1961 yılında Diyarbakır'da kurulan Fırat Planlama Amirliği'nce başlanmıştır. Diğer yandan, Dicle Havzası için de aynı paraleldeki çalışmalar, DSİ Diyarbakır Bölge Müdürlüğü'nce sürdürülmüştür. Böylece aşağı Fırat Havzası ile Dicle Havzası'ndan ne şekilde faydalanılacağı açıklık kazanmış ve 1977 yılında bu iki havza projesinin “Güneydoğu Anadolu Projesi” olarak adlandırılması benimsenmiştir. Bölgenin su kaynaklarının geliştirilmesi ile sulamaların zamanla sağlayacağı sosyo-ekonomik değişimin büyüklüğü, bu değişimi bir bölgesel kalkınma projesi kapsamında ve entegre bir yaklaşımla yönlendirmek gereğini ortaya çıkarmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi'nin entegre bölgesel planlama çerçevesinde ele alınması, yürütülmekte olan faaliyetlerin koordinasyonunun sağlanması ve yönlendirilmesi görevi 1986 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'na verilmiştir.

DPT Müsteşarlığı 1988 yılında GAP Master Plan çalışmasını başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, proje için muhtemel yönetim sistemleri ve alternatifleri de ele alınmıştır. GAP Master Planı'nın temel kalkınma senaryosu, “Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni, tarıma dayalı ihracat üssü haline” getirmektir. Bölge kalkınmasının çerçevesini çizen Plan, özellikle su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesine mali ve teknik kapasiteleri de dikkate alarak bir takvime bağlamış, bu değişimin ekonomik ve sosyal sektörlerde uyuracağı gelişmeyi, yaratacağı istihdamı, bunun getireceği nüfus büyüklüğü ile bu nüfusun kentler ve kır itibarıyla, muhtemel dağılımını saptamış, eğitim ve sağlık hizmetleriyle konut ve kentsel altyapı ihtiyaçlarını makro düzeyde belirlemiş ve yıllara göre

18 Bu rakam 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, 6.608.619 olarak tespit edilmiştir. Bkz. DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (DİE); **2000 Genel Nüfus Sayımı, İl ve İlçelere Göre Kesin Sonuçlar**, (Teksir, DİE), s.2-3.

finans ihtiyacını ortaya koymuştur. GAP Master Planı, çeşitli devlet kuruluşlarının kalkınma çabalarının bütünleştirilmesi ve koordine edilmesini kolaylaştıran ve bölge gelişmesinin alması gereken seyir ve alt ölçeklerde üretilecek plan, program ve projeler için de rehber niteliği taşımaktadır. Master Plan'ın ana hedefleri şunlar olmuştur:

- 1.7 milyon hektar alanda sulama
- 27 milyar kwh hidroelektrik üretiminin sağlanması
- Kişi başına gelirin %209 oranında artması
- 3.8 milyon kişiye istihdam olanağı sağlanması

GAP Master Planı'nın 1990-2005 dönemi sonu itibarıyla belirlediği hedef ve büyüklüklere ulaşabilmek için yapılması öngörülen kamu yatırımlarının finansman ihtiyacı 2001 yılı fiyatlarıyla toplam 17 katrilyon 541 trilyon 589 milyar TL. olarak tespit edilmiştir. GAP kapsamında 2000 sonuna kadar 8 katrilyon 090 trilyon 493 milyar TL.'lik harcama yapılmıştır.

Ancak, bölgede yapılacak uygulamaların çok kapsamlı olması nedeniyle bölgesel kalkınmanın hızlandırılmasını sağlamak amacıyla, Bakanlar Kurulu'na 6 Kasım 1989 tarih ve 20334 sayılı KHK ile GAP Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı kurulmuştur. Bu teşkilat, GAP Master Plan'ın bir sonucu olarak, GAP kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için; plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayii, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak, yöre halkının eğitim düzeyini yükseltmek için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak üzere kurulmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, GAP yönetiminin merkeziyetçi bir anlayışla ele alındığını söylemek mümkündür. Bu yaklaşımın yerine, kurumsallaşmanın teşvik edilerek yerel kuruluşlar ve baskı gruplarıyla eşgüdümlü şekilde çalışılıp, halk katılımının üst düzeyde sağlandığı bir yaklaşımın benimsenmesi görüşü savunulmaktadır.¹⁹

Sosyal boyutu ile değerlendirildiğinde; proje bölgesinde yaşayan toplulukların, kentleşmenin, dolayısıyla kültürel değişimin ve dönüşümün çok ciddi sıkıntılarını yaşadığını söylemek mümkündür. Bölgeyi ülkenin diğer bölgelerinden ayıran önemli özellik, bölge toplumsallığının örgütlenme ve yaşama biçiminin farklılığıdır. Bölge toplumsal yapısı, çözülme sürecini yaşamakta ve yer yer farklı dönüşme özellikleri göstermekle beraber, geleneksel toplum-

19 Zerrin Toprak KARAMAN, *Kent Yönetimi ve Politikası*, İzmir: 1998, s.74.

salıgın aşiret değer yargıları, kuralları, kurumları ve ilişkileri, modern yaşama karşı direnmektedir.²⁰ Bu doğrultuda, bölge kentlerinin en önemli sorunu, kentleşememiş fakat aşiretleşmiş kent yaşam biçiminin acilen karşılanması gereken konut ve altyapı hizmetleridir. Bir nüfus yığılması biçiminde oluşan kentlere gelenlerin kent yaşamına uyum sağlamalarının uzun bir süreci gerektireceği söylenebilir.²¹

Bölgede, özellikle, kırsal kesimde can ve mal güvenliğini sürekli tehdit altında bulunduran terör problemi, zorunlu göç hareketlerine neden olmuştur. Bununla beraber, GAP illerindeki göç olgusunun, şehirleşmeyi doğuran genel faktörlerden tümüyle ayrı tutulmaması gerekir. Şehirleşme ve buna bağlı olarak köyden kente göç, diğer bölgelerde olduğu gibi GAP Bölgesi'nde de, toplumsal değişim sürecine koşut olarak ivme kazanmıştır. Modernleşme olgusu şehirle köy arasındaki eşitsizliği artırmış, şehirleri ekonomik ve sosyal yönden cazibe merkezi haline getirmiştir. Tarımsal işgücü verimliliğinin sanayi sektörüne kıyasla çok düşük oluşu yanında, arazinin verasetle parçalanması, tarım kesiminde çalışanların gelir düzeylerini bütütün düşük hale getirmektedir. Tarımdaki makineleşme ise, köylerde işsiz nüfusun ve gizli işsizliğin artmasının bir başka nedenidir. Köy hayatının böylesi itici özellikleri ve şehrin hayat standartlarının yükseltilmesindeki vazgeçilmez önemi, bölgedeki göçü arttıran diğer unsurlardır.²² Gerçekten Güneydoğu Anadolu Bölgesi oldukça yüksek oranda göç hareketlerine sahne olmaktadır. Bölge net göç hızı 1980-1985 yılları arasında binde -22, 1985-1990 yılları arasında ise binde -33 olmuştur. Bölge içinde kırdan kente doğru hızlı bir göç gözlenmektedir. Bölge içi göç hareketi aynı zamanda kuzeydeki dağlık bölgelerden, güneydeki ovalara doğru oldukça hızlı düzeydedir. Ayrıca, bölgede, Gaziantep ve Şanlıurfa illeri büyük oranda göç almaktadır. Yine terör nedeniyle bu illere son on yılda Diyarbakır da katılmış bulunmaktadır. Bununla beraber, Bölgede mevsimlik göç de oldukça yüksek düzeydedir. Ancak , 1995 yılından itibaren sulamaların başlamasıyla birlikte, sulanan alanlarda mevsimlik göçte çok büyük bir düşüşün meydana geldiği ifade edilmektedir.

Değinen bu meselelere belli ölçüde çözüm getirebilmek ve projeyi sosyal yönden güçlendirmek üzere Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM) ihdas

20 Filiz DOĞANAY, **Doğu ve Güneydoğu Anadolu Toplumsal Yapısında Dönüşme Süreci (Sosyal Antropolojik Yaklaşım)**, Ankara: DPT, Aralık 1995, s.1.

21 Filiz DOĞANAY, **Güneydoğu Anadolu Proje Bölgesinde Sosyal ve Kültürel Yapı**, Ankara: DPT, Mart 1995, s. 16.

22 http://www.tb-yayin.gov.tr/basili/proje/sosyo_kultur_II/goc.htm (Erişim Tarihi: 13.03.2002, 18:20).

edilmesi yoluna gidilmiştir. ÇATOM'un amacı, eğitim ve sosyal-kültürel etkileşim yoluyla; kadının statüsünü yükseltme, cinsiyet dengeli kalkınma ve sürdürülebilir insani gelişmeye katkıdır. ÇATOM'lar GAP Bölgesindeki kentlerin daha çok kırdan göç etmiş yoksul hanelerin oluşturduğu gecekondu mahallelerinde ve kadınların marjinalleştiği merkezi nitelikli köy yerleşimlerinde kurulan topluma dayalı merkezlerdir.

UNICEF'in desteği ile 1995 yılında başlatılan ÇATOM uygulamaları genişleyerek sürdürülmüş ve 2000 yılı itibarıyla Proje kalıcı bir yapıya kavuşmuştur. ÇATOM'larda programların doğrudan hedef grupları 14-50 yaş arasındaki kadın ve genç kızlardır. Ayrıca kadına yönelik bakış ve hizmetlerin sunuluşunda katılımcı ve entegre bir yaklaşımın benimsenmesi açısından kamu kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve bu alanda yaşayanlar da dolaylı hedef gruplarını oluşturmaktadır.

Projenin kısa ve uzun vadeli hedefleri, özetle, Bölge'de kadınların;

- Okuma-yazma oranını yükseltmek,
- Sağlık bilincini ve bilgisini geliştirmek,
- Çocuk bakımı ve eğitimi konusunda bilgilenmelerini sağlamak,
- Gelir getirici alanlarda becerilerini geliştirmek,
- Özgüven duygusunu geliştirmek,
- Kamu hizmetlerine ulaşabilirliklerini arttırmaktır.²³

Son olarak, Projenin uluslararası boyutunun en önemli dayanağını oluşturan Avrupa Birliği ile olan ilişkilere temas etmenin de oldukça faydalı olacağı kanısındayız. GAP İdaresi ile Avrupa Birliği arasında 1996 yılında başlayan işbirliği çalışmalarında, 2000 yılında somut bir adım atılarak, toplam bütçesi 43.5 milyon Euro tutarındaki "GAP Bölgesel Kalkınma Programı" 6 Aralık 2000 tarihinde Avrupa Konseyi'nde onaylanmış ve finansman anlaşması imzalanma aşamasına gelmiştir.

1996 yılında GAP İdaresi'nce Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'ne, entegre kalkınmanın tarımsal, sosyal, ekonomik ve fiziksel boyutlarını içeren 21 projeden oluşan bir paket sunulmuştu. Bu paketdeki projelerin sayısı Avrupa Komisyonu'ndan gelen talep üzerine 6'ya indirilmişti. MEDA Programı²⁴

23 GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ BAŞKANLIĞI, **2000 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara: 2001

24 MEDA, AB'nin Akdeniz Havzası'ndaki bölgesel bütünleşme politikasının bir uzantısı olan ve 1995'te kabul edilen Barcelona Bildirgesi ile kurulan Avrupa-Akdeniz Ortaklığı'nın mali aracıdır.

çerçevesinde değerlendirilen bu paket, MEDA'da AB'den kaynaklanan belirsizlikler ve hedef değişiklikleri sonucu uygulamaya geçirilememiştir. Daha sonra GAP İdaresi tarafından; KOBİ Bileşeni, Kırsal Kalkınma Bileşeni ve Kültürel Mirasın Korunması ve Geliştirilmesi Bileşeni şeklinde rafine edilerek üç ana bileşende formüle edilen paket, 1999 yılında tekrar başlatılan işbirliği görüşmeleri sonucu, AB'nin karar organı olan Avrupa Konseyi'nde kabul edilmiştir. "GAP Bölgesel Kalkınma Programı"nın bütçesi, AB bütçesinin Türkiye ve diğer AB adayı 12 ülkenin adaylık sürecindeki hazırlıkları kapsamında ele alınmıştır.

GAP'ın yararlandırılacağı programın, Güneydoğu'da yaşayan nüfusun ekonomik ve sosyal koşullarını iyileştirmesi hedeflenmektedir. Programın, sürdürülebilir ekonomik kalkınma, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, üretici kapasitesinin geliştirilmesi ve istihdamın artırılması gibi ulusal program hedeflerini desteklemesi öngörülmektedir.²⁵

8. YEŞİLIRMAK HAVZA GELİŞİM PROJESİ

Bu proje ile, Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havzada akı rejiminin düzensizliğinden kaynaklanan taşkınlar, erozyon, su ve çevre kirliliği sorunlarının önemli boyutlara ulaşması üzerine, ekolojik dengeyi bozmadan en uygun ve ekonomik arazi kullanım planlamasının yapılabilmesi, doğal kaynakların güncel takibinin ve yönetiminin sağlanması amaçlanmıştır. Bu kapsamda, erozyonun önlenmesi, su kirliliğinin kontrolü, meraların ıslahı, orman alanlarının belirlenmesi ve izlenmesi, şehirleşme ve sanayileşmenin takibi ile planlı gelişme konularında sorunların çözümünün sağlanması arzu edilmiştir.²⁶

Güneydoğu Anadolu Projesi benzeri bir proje olarak nitelenen²⁷ bu projenin coğrafi alanı; Amasya, Çorum, Samsun, Tokat ve Yozgat illerini kapsayan Yeşilirmak ve kollarının oluşturduğu havzadır. Bu alanda yer alan illerin valilikleri projede işbirliği yapmak üzere, 23 Eylül 1997 tarih ve 97/9991 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği'ni kurmuşlardır.

Orta ve uzun dönemli sürdürülebilir gelişmeyi amaçlayan Yeşilirmak Havza Gelişim Projesi için ortak bir veri tabanı oluşturulması amacıyla "Coğ-

25 GAP İdaresi ile AB Arasında İşbirliği "GAP Bölgesel Kalkınma Programı", **GAP Review**, Sayı 15 (Mayıs 2001), s.4.

26 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme, 1996-2000**, Ankara: Haziran 2000, s.58.

27 <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/154/AND14.htm> (12.03.2002, 15:45).

rafı Bilgi Sistemi Altyapısı Projesi” olarak adlandırılan bir çalışma, Devlet Planlama Teşkilatı ile Hizmet Birliği’nin uygun görüşleri ile Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Marmara Araştırma Merkezi (MAM) tarafından başlatılmıştır.²⁸

9. ZONGULDAK - BARTIN - KARABÜK BÖLGESEL GELİŞME PROJESİ

Bölgede, Türkiye Taşkömürü Kurumu’nun küçültülmesi ve Karabük ile Ereğli Demir Çelik İşletmeleri’nin özelleştirilmesi ile meydana gelecek ekonomik ve sosyal sonuçların analiz edilmesi gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, Devlet Planlama Teşkilatı’nca Güneydoğu Anadolu Projesi çalışmasından sonra, çok sektörlü, kamu kesimi-özel kesim işbirliğine dayalı olarak Bölgesel Gelişme Projesi anlayışı içerisinde “Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi” uluslararası ihale ile gerçekleştirilmiştir.

Proje çalışmasının başlıca amaçları;

1. Bölgede yer alan sanayi ve madencilik kuruluşlarından Türkiye Taşkömürü Kurumu’nun küçültülmesi ve Karabük Demir Çelik işletmesinin özelleştirilmesi sonucunda ortaya çıkacak ekonomik ve sosyal sonuçları analiz etmek,
2. Özel sektörün yeni yatırım alanlarında faaliyet göstermesinin sağlanması amacıyla yeni yatırım alternatiflerini belirlemek,
3. Orta ve uzun dönemde uygulanabilir Bölgesel Gelişme Planı hazırlamak,
4. Bölgede yapılabilecek yatırımların tanımlanmasını sağlamaktır.

Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesinin tamamlanmasıyla birlikte 113.000 kişiye iş imkânı oluşması ve bölgedeki kırsal alanlardan göçün azalması beklenmektedir. Buna paralel olarak refah, gelir ve işgücü niteliğinde de artış sağlanması amaçlanmaktadır.

İmalat sanayiinde ve hizmetler sektöründe beklenen önemli istihdam artışları ve tarım ile ormancılık sektörlerindeki üretimde sağlıklı bir yapının sağlanması da projeden beklenen diğer sonuçlar olarak belirtilebilir.

Proje ile ilgili kayda değer önemli bir eleştiri, özellikle bazı şehir plancıları tarafından ifade edilen, Filyos Vadisi’ne nüfus yüklemesi yapan uygulamadır.

28 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), Sekizinci **Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme, 1996-2000**, s.58.

Bu eleştiri ile ilgili dayanakların başında, vadinin 1. sınıf tarım topraklarına sahip olması gelmektedir. Planla konut alanlarına açılan Devrek ve civarının heyelan bölgesi olması da bir tercih hatası olarak ifade edilmektedir. Ayrıca, Filyos Çayı'nın ülkemizin debisi en yüksek nehri olup her iki-üç yılda bir taşkınla çevresini olumsuz yönde etkilemesi ve Filyos Vadisi zemininin çok geçirgen, yumuşak ve II. derecede deprem bölgesi olması da projeye getirilen eleştirilerin bir diğer boyutunu teşkil etmektedir.²⁹

10. DOĞU KARADENİZ BÖLGESEL GELİŞME PLANI (DOKAP)³⁰

Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini kapsayan Doğu Karadeniz Bölgesi, Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinden biridir. Son yıllarda gözlenen olumlu uluslararası siyasal gelişmeler, bu bölgenin kalkınması için yeni fırsatlar yaratmıştır. Bu yeni olanaklar doğrultusunda Türk Hükümeti, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı'nı (DOKAP) hazırlamak için, Japon Hükümeti'ne teknik yardım olanaklarını kullanmak üzere başvurmuştur. Japon Hükümeti bu konuda yetkili olan Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı'nı (JICA) görevlendirmiştir. Yapılacak çalışmanın içeriği iki hükümet yetkilileri arasında yapılan görüşmelerde belirlenmiş ve 17 Aralık 1998 tarihinde bu konuda bir anlaşma imzalanmıştır.

Projenin bölgesel kalkınma amaçları sosyal, ekonomik ve çevre konularında gözlenen olumsuzlukları giderecek şekilde ifade edilmiştir. Bunlar:

1. Bölgenin ekonomik yapısını güçlendirerek ortalama gelir düzeyini yükseltmek ve bölge içi gelir dağılımını iyileştirmek,
2. Bölgenin sosyal gelişmesini ve dayanışmayı sağlayarak bölge içi entegrasyonu gerçekleştirmek,
3. Bölgenin doğal kaynaklarını ve çevre kapasitesini koruyarak uzun dönemli sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır.

Stratejinin dört temel bileşeni; ana ulaşım yapısının geliştirilmesi, çok amaçlı su kaynaklarının geliştirilmesi, toprak mülkiyeti ve kullanımının iyileştirilmesi ve mahalli idarelerin güçlendirilmesidir. Bu öğelerin oluşturduğu çerçevenin istenilen başarıya ulaşmasının bölgenin insan kaynaklarının geliştirilmesine bağlı olduğu düşünülmektedir.

²⁹ Umit OZCAN, "Zonguldak-Bartın-Karabük Gelişme Projesinin Öteki Yüzü", **İletkent, Kent Planlamacıları İletişim Dergisi**, Sayı 2-3 (Ocak-Mart 1997), s.28.

³⁰ DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), JAPONYA ULUSLARARASI İŞBİRLİĞİ AJANSI (JICA), **Doğu Karadeniz Bölgesi Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP)**, Nihai Rapor, Cilt I, Yönetici Özeti, Ankara: Ağustos 2000.

Halen Türkiye ortalamasının %66'sı kadar olan bölge ortalama gelirinin planlama dönemi sonunda %83'e ulaşması beklenmekte, Planlama dönemi sonunda, şu anda %21 olan tarım sektörünün bölgesel hasılaya katkısının da, %8.1 civarına indirilmesi hedeflenmektedir. Buna paralel olarak, sanayi sektörünün katkısının %24.3, hizmetlerin ise %67.6 olması beklenmektedir. Bununla beraber, önümüzdeki 20 yıllık dönemde gerçekleşecek toplam yatırımın 46.3 milyar \$ civarında olması ve 17.8 milyar \$'lık bölümünün kamu eliyle gerçekleşmesi beklenmektedir.

11. DOĞU ANADOLU PROJESİ (DAP)

Doğu Anadolu Bölgesi halen görece olarak ülkemizin en az gelişmiş bölgesidir. Yüzölçümü 158.972 km² olup Türkiye coğrafyasının %21'ini kapsamaktadır. Coğrafi bölgeler arasında da yüzölçümü en büyük olan bölgedir. 1997 rakamlarına göre 5.8 milyon nüfusla³¹ bölgelerarası sıralamada yedinci sırada bulunmaktadır. 1983-1997 döneminde Türkiye GSYİH'nin yıllık ortalama gelişme hızı %4.9 iken, Doğu Anadolu Bölgesi %2.3'lük büyüme hızı ile bölgeler arasında son sırada yer almıştır. İşte bu nedenle, Devlet Planlama Teşkilatı, Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgelere göre daha az gelişmiş ve daha düşük gelişme hızına sahip olduğu gerçeğini dikkate alarak bu bölgenin geliştirilebilmesi için Doğu Anadolu Projesi Ana Planı çalışmalarını başlatmıştır.³²

Kısaca DAP olarak adlandırılan proje, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 14 il (Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli, Van) ile bölgeyle homojenlik gösteren Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsamaktadır.³³

Doğu Anadolu Bölgesi Ana Planı, Devlet Planlama Teşkilatının sorumluluğunda ve Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü'nün denetim ve koordinasyonunda, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan Atatürk, Fırat, İnönü, Yüzüncü Yıl ve Kafkas Üniversitelerinin oluşturduğu "Ortak Girişim" tarafından hazırlanmıştır. Çalışmaya geniş bir katılımı sağlamak için DAP Ana Planını tanıtıcı bölge toplantıları yapılmıştır. Tanıtım toplantılarına, il valileri, kaymakamlar, bölge müdürleri, il müdürleri, ticaret ve sanayi odaları temsilcileri, borsa temsilcileri, özel sektör temsilcileri ve sivil toplum örgüt

31 Bu rakam 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, 6.164.414 olarak tespit edilmiştir. Bkz. DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (DİE), **2000 Genel Nüfus Sayımı, İl ve İlçelere Göre Kesin Sonuçlar**, (Teksir, DİE), s.2-3.

32 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Ankara: 2000, s.34.

33 Gümüşhane ve Bayburt aynı zamanda DOKAP kapsamında olan illerdir.

temsilcileri katılmışlardır. Proje Genel Koordinatörlüğü, DAP Yürütme Kurulunu meydana getiren beş üniversite rektörünün oybirliği ile Fırat Üniversitesi Rektörü'ne verilmiştir. Genel Koordinatörün sorumluluğu, Ortak Girişim adına Projenin yürütülmesi dolayısıyla Devlet Planlama Teşkilatı'na karşıdır. 27 Ağustos 1998 tarihinde bölgedeki mevcut beş üniversite ile Devlet Planlama Teşkilatı arasında imzalanan protokolle başlayan proje çalışmaları tamamlanmıştır.³⁴

Plan çalışmalarında dikkate alınan temel amaç ve hedefler şu şekilde özetlenebilir:

- Bölgenin diğer bölgelere göre geride olan sosyo-ekonomik gelişmesini hızlandıracak politika ve uygulamaları ortaya koymak,
- Sektörel gelişmeleri hızlandırmak üzere çeşitli alanlarda sektörel analizler yapmak ve öncelikleri belirlemek,
- Bölgede kırsal ve kentsel gelişmeyi sağlamaya yönelik önemli kamu yatırımlarını belirlemek ve özel kesim yatırımlarını özendirici politika ve uygulamaları ortaya koyarak, bölgesel gelişmeyi kamu, yerel yönetimler, özel kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde geliştirmek,
- Bölgedeki girişimciliği teşvik etmeye, bölgesel iç dinamikleri harekete geçirmeye ve bölge dışındaki girişimcileri (yabancı sermaye dahil) çekmeye yönelik yatırım alanlarının belirlenmesi, yatırım projelerinin hazırlanması, nitelikli işgücü temini, teknoloji, finansman v.b. konularda somut öneriler geliştirmek, bunların eşgüdümünü sağlayacak kurumsal düzenlemeler önermek ve bu çalışmaları "katılımcılık ilkesi" çerçevesinde gerçekleştirmek,
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında sosyoekonomik ilişkileri belirlemek,
- Bölgedeki insan kaynaklarının geliştirilmesi konusunda sektörel yeni projeler önerme, biçiminde sıralanabilir.

Ana Plan çalışmasının kapsam ve aşamalarını da şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Mevcut durumun sektörel bazda incelenmesi,
- Bölgesel kaynak potansiyelinin değerlendirilmesi,

34 T C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, **Mülki İdare Şurası İhtisas Komisyon Raporları**, Ankara: Nisan 2002, s.315.

- Bölgenin Türkiye içindeki konumunun diğerleri ile karşılaştırmalı olarak belirlenmesi,
- Bölgesel gelişme stratejisi ve senaryoların oluşturulması,
- Orta ve uzun dönem bölgesel gelişme planının hazırlanması,
- Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer bölgeler ve komşu ülkeler ile etkileşiminin incelenmesidir.

Mevcut gelişme eğilimlerini organize etmek suretiyle güçlendirmeye yönelik bir planlama stratejisini esas alan Doğu Anadolu Projesi Ana Planı genel olarak değerlendirildiğinde şu yönlerin öne çıktığı dikkati çekmektedir;

- Özellikle gelişme sürecinin ilk aşamalarında kaynakların öncelikle bölgenin üstünlüğe sahip faaliyet alanlarına ve mekânlarına kanaliz edilmesi,
- Bölgedeki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesi,
- Özel sektörün, bölge insanı ile bölge içindeki ve dışındaki sivil toplum örgütlerinin bölgedeki teknik, ekonomik, sosyal yapıların ve hizmetlerin sağlanmasına, işletilmesine ve geliştirilmesine çeşitli modellerle katılımlarının sağlanması.

Bu doğrultuda Plan, Bölgedeki katılımcı uygulamaları kolaylaştıracak ortamın yaratılması için, halkın sosyal yaşantısının her alanında bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetlere öncelik tanımaktadır.³⁵

Bununla beraber, kamu kesiminin sanayi yatırımlarını doğrudan üstlenmemesi ancak, sermayenin, girişimcilik kültürünün, yönetim bilgisinin ve rekabet gücünün kısıtlı olduğu bölgede, kamu sektörünün özel sektörü çeşitli araçlarla desteklemesi zorunluluğuna dikkat çekilmekte ve kamunun esas rolünün alt yapı sağlama, teşviklerle, gerekli yasal ve kurumsal düzenlemeler yolu ile girişimcilik ve katılımcılığı desteklemek ile sınırlandırılmasına vurgu yapılmaktadır.³⁶

Ana Plan'ın en önemli araçlarından biri, Bölgenin ekonomik ve ticari hayatının yönlendirilmesinden sorumlu olacak Ekonomik Kalkınma Ajansı (EKA)'nın kurulması önerisi olmuştur. EKA hem teşkilat yapısı (Ticaret ve Sanayi Odalarının ağırlıkla temsil edildiği kamu yetkisine sahip bir kuruluş),

35 Eyüp Günay İSBİR; **Doğu Anadolu Projesi (DAP)**, s. 33.

36 Eyüp Günay İSBİR; **Doğu Anadolu Projesi (DAP)**, Ankara: Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Nisan 2002, s.31 v.d.

hem de gördüğü fonksiyonlar itibariyle (Bölgede girişimcilik kültürünün geliştirilmesi ve özel sektörün kalkınma sürecine katkısının artırılması) katılımcı bir bölgesel gelişme aracı olma özelliğine sahiptir.³⁷

12. MARMARA BÖLGE PLANI

17 Ağustos 1999 tarihinde, Kocaeli, Sakarya, Yalova, İstanbul, Bolu ve Eskişehir illerinde yaşanan deprem özellikle Kocaeli, Sakarya ve Yalova'da daha etkili olmuş, ağır can ve mal kaybına yol açmıştır. Yanlış arazi kullanımı, çarpık yapılaşma ve afet riski taşıyan bölgelerde uygun yapılaşmanın sağlanamaması gibi nedenler, Kocaeli merkezli depremin faciaya dönüşmesine yol açmıştır.

Deprem, Türkiye nüfusunun %23'lük bir bölümünü oluşturan 14.5 milyon insanın yaşadığı ve Türkiye ekonomisinde önemli paya sahip bir bölgeyi etkilemiştir. Depremde en ağır derecede etkilenen, can kaybı ve maddi hasarın en ağır olduğu nüfusun toplam nüfus içindeki payı ise %6 civarında olmuştur.

Bölge; petrol artırımı, petro-kimya, tekstil hammaddeleri, metal ana sanayii ve motorlu kara taşıtları yapım, montaj ve onarımı ile lastik sanayiinde önemli bir ağırlığa sahiptir. Deprem bölgesinde fert başına gelir düzeyi de Türkiye ortalaması ile karşılaştırıldığında oldukça yüksektir. Bölgedeki 7 ilin ortalaması 4.581 dolardır. Bu anlamda bölge, tüketim açısından da önemli bir paya sahiptir.

Dolayısıyla, Kocaeli ili ve çevresinde meydana gelen deprem sadece İstanbul metropolü ve bölgede bulunan illeri değil, aynı zamanda ülkenin ekonomik ve sosyal yaşamını da etkilemiştir. Örneğin, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi ve DİE'nin ortak yürüttüğü, İmalat Sanayiinde Deprem Etkisi Anketi sonuçlarına göre, imalat sanayiinde toplam zarar 657.9 trilyon TL. olup, toplam üretim kaybı da 361.9 trilyon TL. olmuştur. Bu durumda, toplam üretim kaybı Türkiye imalat sanayii içinde %0.95, deprem bölgesi imalat sanayii içinde ise %5.81'dir.

Zamanı bilinmemekle birlikte, gelecekte de büyük bir deprem olabileceği varsayımına göre, Marmara Bölgesi planlamasının yeniden ele alınarak en azından, depreme karşı hazırlıklı olunabilecek bir yeniden yapılanmaya gidilmesi gerekliliği ortadadır. Dolayısıyla, depremin yol açtığı sorunların acilen çözülebilmesi ve ileriye yönelik önlemlerin alınabilmesi için mevcut

37 Eyüp Günay İSBİR; **Doğu Anadolu Projesi (DAP)**, s. 33.

durum; bölge planı, kent planı ve arazi kullanımı açısından irdelenerek bir an önce Marmara Bölgesi Gelişme Projesi'nin hazırlanması önem kazanmaktadır.

Marmara Bölge Planı'nın amaçları, Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölgesi'nde, depremin yarattığı olumsuzlukların giderilmesi, kentsel alanlara yönelik göçün dengelenmesi, tarım, sanayii, ticaret, turizm, konut vb. konulara ilişkin yerleşim alanlarının afet riskleri de dikkate alınarak hazırlanacak bir arazi kullanım planına göre yönlendirilmesi, çevre ve mekân kalitelerinin korunarak kentsel büyümenin denetim altına alınabilmesi olarak sayılabilir.

Marmara Bölge Planı Projesi'nin genel çerçevesi, deprem risklerini dikkate alan bir arazi kullanım planı hazırlanması, bölgesel coğrafi bilgi sistemi ile desteklenen bölgesel veri tabanı oluşturulması, bölgenin kısa, orta ve uzun vadeli kalkınma stratejilerinin belirlenmesi ve fiziksel planlar için baz olabilecek bir bölgesel gelişme planı hazırlanması şeklinde özetlenebilir.

Söz konusu planın üç aşamada hazırlanması öngörülmektedir:

1. Öncelikle 17 Ağustos depreminden büyük zarar gören bölge illerinden Kocaeli-Sakarya-Yalova illerini kapsayan alt bölge için “Stratejik Ön Plan” hazırlanacaktır. Stratejik Ön Plan’da bu alt bölgedeki kamu yatırımları ve bu bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden gelişmesi amacıyla yasal ve idari düzenlemeler yer alacaktır.
2. İkinci aşamada, “Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölge Planı” hazırlanacaktır.
3. Üçüncü aşamada ise, Kocaeli-Sakarya-Yalova Bölge Planı’nı da içeren “Marmara Bölge Planı” tamamlanacaktır.³⁸

13. DOĞU AKDENİZ BÖLGESEL GELİŞME PROJESİ

Doğu Akdeniz Bölgesel Gelişme Projesi, Devlet Planlama Teşkilatı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Devlet Planlama Örgütü tarafından başlatılmış bir çalışmadır. Doğu Akdeniz Planı ile, bölgenin geliştirilmesinin yanında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.³⁹

SONUÇ

Sonuç itibarıyla ülkemiz bölge planlamacılığının ortaya istikrarlı bir tablo çıkarabildiğini ve yeterince geliştiğini söyleyebilmek güçtür. 1950 sonrası dönemde başlayan; I. ve V. Beş Yıllık Plan dönemlerinde hız kazanan bölge

38 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme, 1996-2000**, s.60.

39 DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT), **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı, 2001-2005**, Ankara: 2000, s.66.

kalkınma çalışmaları, oldukça iddialı ifadelerle başlamış fakat büyük çoğunluğu bu iddiayı sürdürememiştir. Bu başarısızlığın temel sebepleri arasında DPT'nin bölge planlaması konusunda uzun süre kararsız kalması ve bölgesel kalkınma çalışmalarının kurumsallaşmayı başaramamış olması yatmaktadır. Bahsedilen bu olumsuzluklar bölge kalkınma planlarının kaderlerini siyasi tercihlerin belirlemesi sonucunu doğurmuştur.

Bununla birlikte, genel olarak değerlendirildiğinde, bölge planlama çalışmaları arasında bazı ortak noktaları ifade etmek mümkündür. DPT'nin kurulmasından önce hazırlanan Köyceğiz-Dalaman Projesi, Doğu Marmara Planlama Projesi ve Zonguldak Bölge Projesi'nin şüphesiz en önemli ortak yönleri üç projenin de uygulanamamış olmalarıdır. Bu dönemdeki çalışmaların en önemli faydası, bölge planlama fikrinin ülke içinde yerleşmesi ve bazı analiz tekniklerini kullanabilen bir kadronun konu etrafında toplanması olmuştur. I. Beş Yıllık Kalkınma Planı öncesinde hazırlanan bu projelerin başlıca özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Fiziki sorunlara çok fazla eğilmişlerdir,
2. Bölgeler, sistem dışında tek başına ele alınmıştır,
3. Projelerin hemen hepsi, pratik gayelerin yanı sıra bölge planlamasına eleman yetiştirmeye yönelmiştir,
4. Projeler yabancı uzmanlığa aşırı bağımlı durumda olmuşlardır.⁴⁰

Planlı dönem sonrası hazırlanan planlar ise, önceki dönemden şu noktalarda farklılaşmaktadır:

1. Projelerin teşkilat ve araştırma yöntemleri yönünden ölçekleri büyümüştür,
2. Planlar çok yönlü ekonomik düşüncelerin ağır bastığı kalkınma planları haline gelmiştir,
3. Araştırmaların teknik kalitesi yükselmiştir.⁴¹

Gerçekten, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemine dek ciddi bir bölge planlama çalışmasının yapılmış olduğunu söylemek zordur. V. Beş Yıllık Kalkınma döneminde ise GAP'ın kurumsallaşması bölge planlamacılığı açısından önemli bir kazanım olmuştur. Ancak GAP da başlangıcında entegre bir proje olarak düşünülmekle hazırlanmadığı için uygulama sürecinde, bölgedeki yerleşim birimlerinin projeden olumsuz yönde etkilenmesi ve bölge enerji üretiminde ihtiyaç fazlası oluşması gibi çeşitli sorunlara yol açmıştır. Bu proje ile ilgili olarak ifade edilmesi gereken bir diğer olumsuzluk ise teşviklerin yetersizliği ve

40 TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 141.

41 TEKELİ, *Bölge Planlama Üzerine*, s. 165.

başarısızlığıdır. Bunlarla ilgili nedenler sıralanırken genelde resmi kayıtlarda yer almayan bir başka olgu kamuoyunda gündeme gelmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin, yarım kalan yatırımlar, geri dönmeyen teşvik ve krediler ile batan işletmeler açısından çoğu zaman bir “yatırım çöplüğü”ne dönüştüğü, basın yayın araçlarında sıklıkla ifade edilmektedir. Buna göre devletin, bölgede yatırım için verdiği teşvik ve kredilerin %80'ini geri alamazken, kendi kuruluşlarının da batık duruma geçmesiyle trilyonluk zarar içine düştüğü ifade edilmektedir.⁴²

KAYNAKÇA

- ATİK, A. Saffet; “Çukurova Bölgesi Planlama Deneyimleri”, **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 13, 1995/3-4.
- BAYKAL, Teoman; “**Bölge Kalkınma Projeleri**”, DPT, Ankara (Teksir).
- DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (DİE); **2000 Genel Nüfus Sayımı, İl ve İlçelere Göre Kesin Sonuçlar**, (Teksir, DİE)
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA), **Doğu Karadeniz Bölgesi Bölgesel Gelişme Planı (DOKAP), Nihai Rapor, Cilt I, Yönetici Özeti**, DPT, Ankara, 2000.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT, Ankara, 2000.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Bölgesel Gelişme**, 1996-2000, Ankara, 2000.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI; **Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Programı**, 2001-2005, DPT, Ankara, 2000.
- DOĞANAY, Filiz; “**Doğu ve Güneydoğu Anadolu Toplumsal Yapısında Dönüşme Süreci (Sosyal Antropolojik Yaklaşım)**”, DPT, Ankara, 1995.
- DOĞANAY, Filiz; “**Güneydoğu Anadolu Proje Bölgesinde Sosyal ve Kültürel Yapı**”, DPT, Ankara, 1995.
- GAP BÖLGE KALKINMA İDARESİ; “**2000 yılı Faaliyet Raporu**”, Ankara, 2001.
- GAP REVIEW; “**GAP İdaresi ile AB Arasında İşbirliği; GAP Bölgesel Kalkınma Programı**”, Sayı 15, Ankara, 2001.
- <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESi/154/AND14.htm>.
- http://www.tb-yayin.gov.tr/basili/proje/sosyo_kultur_II/goc.htm.
- http://www.tesev.org.tr/projeler/yoksulluk_bolgesel_metin_tebliğ4.php.
- İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI; “**Antalya Bölgesi'nde Yapılmakta Olan Planlama Çalışmalarına Bölgesel Yaklaşım ve Bununla İlgili Davranışlar Hakkında Düşünceler**”, Ankara, 1963 (Teksir).

42 Zerrin Toprak KARAMAN, Kent Yönetimi ve Politikası, s. 84.

- İSBİR, Eyüp Günay; **Doğu Anadolu Projesi (DAP)**, Ankara: Avrasya-Bir Vakfı, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Nisan 2002.
- İSBİR, Eyüp Günay; **Şehirleşme ve Meseleleri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara: Gazi Büro Yayınları, 1991.
- KARAMAN, Zerrin Toprak; **Kent Yönetimi ve Politikası**, İzmir, 1998.
- KELEŞ, Ruşen; “Bölge Gerçeği ve Avrupa”, **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 15, Ankara, 1997/1.
- KELEŞ, Ruşen; **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- ÖZCAN, Ümit; “Zonguldak-Bartın-Karabük Gelişme Projesinin Öteki Yüzü”, **İletkent, Kent Planlamacıları İletişim Dergisi**, Sayı 2-3, Ankara, 1997.
- T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI; **Mülki İdare Şurası İhtisas Komisyon Raporları**, Ankara: Nisan 2002.
- TEKELİ, İlhan; “Bir Demokrasi Projesi Olarak Yerel (Bölge) **Planlama**”, **Planlama, TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayını**, Sayı 15, Ankara, 1997/1.
- TEKELİ, İlhan; **Bölge Planlama Üzerine**, İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, İstanbul, 1972.

İZ BIRAKAN MÜLKİ İDARE AMİRLERİ / 3 ABDURRAHMAN PAŞA

Mehmet ALDAN
Emekli Vali

Abdurrahman Paşa, Valiliklerde bulunmuş ,Nazırlık ve Sadrazamlık yapmış devlet adamlarımızdandır. Uzun bir süre hizmet gördüğü Kastamonu İli'nde yaptığı değerli hizmetler ve bıraktığı eserler nedeniyle Kastamonu'nun ünlü Valileri arasında seçkin bir yer edinmiştir.

Kısa Özgeçmişi

Abdurrahman Nurettin (Paşa) 1836 yılında Kütahya'da doğdu. Kastamonu eski Valilerinden Hacı Ali Paşa'nın oğludur. Özel öğretmenlerden ders almış, kişisel yetenek ve çabalarıyla bilgi ve görgüsünü artırmıştır. Babasının Valilikleri sırasında Kethüdalık ve Divân Kâtipliklerinde bulundu.

1881 yılında İstanbul'da Münakale İşleri Komisyonu üyeliğine getirildi. Sait Paşa'nın 1882'de Sadrazamlıktan ayrılmasından sonra, 25.000 kuruş maaşla bu göreve atandı. Daha sonra maaşının artırılması için Pâdişâh buyruktusu çıktı ise de, bunu uygulamadı.

Bütün gücüyle kendisini çalışmaya verdiği bir dönemde, Mısır'da çıkan bir başkaldırıyı asker gücüyle bastırma girişiminin, kendisini çekemeyenler tarafından Pâdişâh'a yönelik bir hareket olarak gösterilmesi üzerine, 12.1.1883 tarihinde Kastamonu Valiliği'ne atanarak İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Paşanın Sadrazamlığı 2.5 ay sürmüştü.

Kastamonu'dan sonra Aydın ve Edirne Valiliklerine atanan Abdurrahman Paşa, 1895'de Adliye Nazırlığı'na getirildi. 1901 yılında Sadrazam Halil Rifat Paşa'nın hastalığı döneminde Sadrazamlığa vekâlet etti. Bu göreve asaleten tayini için yapılan önerileri benimsemeyerek Adliye Nâzırlığı görevini sürdürdü.

2 Ağustos 1908 tarihinde isteği üzerine emekliye ayrıldı. Bir süre sonra, Pâdişâh tarafından önerilen Ayan Meclisi üyeliğini, rahatsızlığını ileri sürerek kabul etmedi.

1912 yılında İstanbul'da vefat etti.

Kastamonu Valiliği

Vali Abdurrahman Paşa, 8 Ocak 1883 tarihinde İnebolu'ya gelmiş ve İl ileri gelenleri tarafından karşılanmıştır. 12 Ocak 1883'de Kastamonu'da göreve başlamış ve 15 Ocak günü yapılan bir törenle Valilik Fermanı okunmuştur.

Abdurrahman Paşa'nın Kastamonu'daki hizmetlerini birkaç başlık altında vermek yerinde olacaktır.

Öğretim ve Eğitim Hizmetleri

Abdurrahman Paşa, çalışmalarında öğretim ve eğitim hizmetlerine öncelik tanımıştır. Bu konudaki çalışmaları düzenlemek üzere, daha önce kurulmuş olan Maarif Komisyonu'na işlerlik kazandırdığı gibi, çalışmaları yakından izlemiş, kız çocuklarının okutulmasına özel bir önem vermiştir.

Paşa, Kastamonu'da göreve başladığı zaman İl'de Mekteb-i İptidâi (İlkokul) oldukça yaygın bir durumdaydı. Az sayıda Rüşdiye'ye (Ortaokul) karşılık İdâdî (Lise) bulunmuyordu. Valinin çalışmalarında, bu saptama esas olmuştur.

Abdurrahman Paşa zamanında açılan okullar şöyle sıralanabilir:

Askerî Rüşdiye

Okulun temeli 14.5.1883 günü atılmış, açılışı 25.2.1884 günü yapılmıştır. Abdurrahman Paşa okulu ziyaret etmiş, sınavlarda bulunmuş; 3 Temmuz 1884 günü, başarılı öğrenciler için düzenlenen Ödül Töreni'ne katılmıştır. Eğitim ve öğretimin önemine değinen bir de konuşma yapmıştır.

Dârülmuallimin (İlköğretmen Okulu)

Mekteb-i İptidâi ile Sıbyan (Mahalle) mekteplerinin öğretmen gereksinimini karşılamak üzere, il merkezinde bir İlköğretmen Okulu'nun açılmasına, Vali Paşa'nın başkanlık ettiği Maarif Komisyonu tarafından karar verilmiş; bu okuldan Köy İmamlarının da yararlandırılması öngörülmüştür. Diploması olmayan İmamların, mahalle ve köylere atanmaması karara bağlanmıştır.

İlköğretmen Okulu, 23 Şubat 1884 günü Saray Mektebi'nde açılmış; bu amaçla bina, Mütevellisi Mehmet Efendi tarafından onarılmıştır.

Okul için bir süre belirlenmemiş, belli süreler sonunda yapılan sınavlarda başarı kazananlara diplomaları verilmiştir.

İdâdiler (Liseler)

Abdülhamit II. döneminde, eğitim alanında küçümsenmez atılımlar gerçekleştirilmiş; Kaza'larda ve Liva'larda* Rüşdiyeler açılmıştır. Ancak, bunun yeterli olmadığı görülerek öğrencisi fazla olan Vilâyet merkezinde ve Livalarda

(*) Liva veya Sancak, Vilâyet ile Kaza arasında bir yönetim kademesi idi. Başında Mutasarrıf bulunurdu.

liselerin açılması yoluna gidilmiştir. Bu arada, Kastamonu merkezinde Lise binasının inşasına 2 Mayıs 1385 günü başlanmıştır. Yapım işleri, Vilâyetçe oluşturulan bir komisyon tarafından yürütülmüştür.

Temel atma töreninde, İstinaf Mahkemesi üyesi Mahir Efendi'nin duasından ve Rum Metropoliti Konstantin'in konuşmasından sonra Vali Abdurrahman Paşa söz almış; Vilâyette açılan okullardan söz etmiş, yetişecek vatan evlâdının topluma ve bu toprağa hayırlı bireyler olmasını dilemiştir.

Okula hemen devam etmek isteyenler için, yapım işlerinin bitmesini beklemeden Askeri Rüşdiye'nin bir bölümünde öğretim ve eğitim yapma olanakları sağlanmıştır. Bu arada, okulun yapımı da hızla ilerlemiş, 2 Ekim 1887 günü açılış töreni yapılmıştır. Taşradan gelen öğrenciler için okulda yatılı bir bölüm de açılmıştır.

Sanayi Mektebi

Kastamonu Sanayi Mektebi'nin temeli 23 Nisan 1888 günü atılmıştır. Törene başta Abdurrahman Paşa ile Mirliva Sadık Paşa olmak üzere bütün Devlet memurları katılmıştır. Okul, 16 Eylül 1889 günü törenle hizmete sokulmuştur. Okulun yıllık 10 Bin kuruşa ihtiyacı olduğu hesaplanmış, bunun sağlanması için Ağıl Pazarı'nda 60 dükkân yaptırılması ve kiraya verilmesi kararlaştırılmıştır.

Sayılan okullar dışında, Kastamonu'da yeniden ilkokulların (İptidâi Mektep) yapımı ve hizmete sokulması çalışmaları da hızla sürdürülmüştür. Ayrıca İl'de 2000 civarında olan Mahalle (Sıbyan) mektebinin, İlkokula (İptidâi Mektebe) dönüştürülmesine çalışılmıştır.

Abdurrahman Paşa'nın eğitim ve öğretim etkinlikleri, sadece Kastamonu Merkez Livası ile sınırlı kalmamış; o tarihte Kastamonu Vilâyeti'ne bağlı olan Çankırı, Sinop ve Bolu Livalarına da yaygınlaştırılmıştır. Çankırı ve Bolu ilkokullarının temelleri 1885 yılında Vali Abdurrahman Paşa tarafından atılmıştır.

Kastamonu Vilâyeti 1888 yılı Salnamesine göre, İl'de şu okullar ve eğitim kuruluşları vardır:

- 24 Mekteb-i Rüştiî Mülkiye,
- 1 Mekteb-i Rüştiî Askeriye,
- 1 İnas (kız) Rüşdiyesi,
- 2 Darülmualimin (Öğretmen Okulu)
- 48 Mekteb-i İptidâi (Son yılda yapılan ve onarılanlar)

- 14 Kırathane (Okuma Odası)
- 122 Medrese.

Sağlık ve Sosyal Yardım Çalışmaları

Vali Abdurrahman Paşa, sağlık tesislerinin kurulmasına büyük önem vermiştir. Kastamonu Gureba ve Firengi Hastanesi, İnebolu Gureba Hastanesi, Safranbolu Firengi ve Gureba Hastanesi, Bolu Firengi Hastanesi ve Sinop Hastanesi O'nun zamanında yaptırılmış ve hizmete sokulmuştur.

Vali Paşa, Liva ve Kaza gezilerinde fosseptik ve kanalizasyon konuları üzerine de eğilmiş; çözüm önerilerinde bulunmuştur. Sinop'a yaptığı bir gezide, bataklıkların kurutulması üzerinde durmuş; özellikle Aksaz bataklığının kurutulmasını istemiştir. Çalışmalar sonunda, sağlık yönünden büyük yararlar sağlandığı gibi geniş bir arazi tarıma açılarak ekonomik bir yarar da sağlanmıştır. Bu arada, İskilip'te de, Kızılırmak kıyısında büyük bir yer kaplayan bir bataklık kurutulmuştur.

Abdurrahman Paşa, sosyal yardım konularına da gereken önemi vermiştir. Yoksul ve kimsesiz kişileri korumuş, onlara her yönden destek olmuştur. Örnek davranışlarıyla halkı da, yardımda bulunmaya yönlendirmiştir.

Fakir ve kimsesiz kız çocuklarının, bazı kişiler tarafından büyük şehirlere götürülerek satıldıkları tespit olunduktan, insanlığa aykırı bu durumun önlenmesi için ilgili kamu görevlilerine kesin emirler vermiş, konunun takipçisi olmuştur. Vali, halktan türlü adlarla para toplayan bazı açıkgozler için de aynı duyarlılığı göstermiş, gerekli önlemleri almıştır.

Abdurrahman Paşa'nın özen gösterdiği tutumlardan biri de, yangın ve su baskını gibi doğal afetlerde, ilk ve etkili yardımı bizzat yapması ve hayırsever kişilere örnek olmasıdır.

Bayındırlık Çalışmaları

Vali Paşa, İl'de imar çalışmalarının bir plana göre yapılması için gereken önemi göstermiş, özellikle yol çalışmalarına büyük önem vermiştir. Yangınlarda yol olan evlerin ve mahallelerin yerine yapılacak binalarda, taş'ın kullanılmasını zorunlu kılmış ve bunun uygulanmasını sürekli izlemiştir. İnebolu'da, Küre'de ve Safranbolu'da çıkan yangınlarda aynı yol tutulmuştur.

Kastamonu'da iki katlı Vilâyet binasının temeli 17 Mayıs 1890 günü Abdurrahman Paşa tarafından atılmıştır. Kastamonu Askerlik Dairesi'nin, Kastamonu ve Sinop cezaevlerinin yapımı da, Vali Paşa'nın hizmet dönemine rastlar.

Yukarıda açıklandığı gibi Vali Paşa, sağlık tesislerinin yapımına büyük önem vermiştir. İnebolu limanının yapımına da gereken yakın ilgiyi göstermiş, eski Vali Sırrı Paşa tarafından başlatılan çalışmaları devam ettirmiştir. Kastamonu Saat Kulesi de Abdurrahman Paşa'nın gerçekleştirdiği eserler arasındadır.

Sinop Liva'sının Karasu Bucağı'nda "Avgunluk" denen yerde, Batum-Gürcü muhacirleri için kurulan 55 hanelik köy, "Abdurrahman Paşa Köyü" olarak adlandırılmıştır.

Vali Paşa, eski eserlerin onarılıp korunmasına da büyük ilgi göstermiştir.

Ekonomiye Yönelik Çabalar

Abdurrahman Paşa, Eğitim, Bayındırlık, Sağlık ve Sosyal Yardım hizmetleri dışında, İl'in ekonomik yönden kalkınması için de çaba harcamıştır.

Trabzon'dan getirttiği fındık fidanlarının ve Bolu'dan getirtilen haşhaş tohumunun isteklilere dağıtımını sağlamış, böylece bazı aile bütçelerinin güçlendirilmesine bir ölçüde yardımcı olmuştur.

Kastamonu Ziraat Bankası da, Abdurrahman Paşa zamanında açılmıştır. Halka, faizci zenginler yerine banka ile iş yapmasını önermiştir.

Eskiden beri dokumacılık yapılan Kastamonu'da, Paşa'nın öncülüğü ile "Şirket-i İptidaiye" adıyla bir şirket kurulmuş ve Sanayi Mektebi'nde bir "Dokumacılık Şubesi" açılmıştır.

Kişiliği

Son dönem Dahiliye Nâzırlarından olup Cumhuriyet döneminde Milletvekilliği yapan Ebubekir Hâzım Tepeyran'ın "Canlı Tarihler-Anılar" adlı yapıtında, Vali Abdurrahman Paşa ve kişiliği hakkında değerli bilgiler vardır.

Ebubekir Hâzım Tepeyran, Abdurrahman Paşa'nın Kastamonu Valiliği yaptığı dönemde, bir süre Kastamonu Valiliği bürolarında çalışmış; daha ziyade basın ve yayın işleriyle uğraşmıştır. Burada, Tepeyran'ın sözü edilen yapıtından bazı aktarmalar yapacağız :

1885 senesi Martının başlangıcında Kastamonu'ya vardım. Kışın en şiddetli kısmında Konya'dan Niğde'ye kadar olan dört günle beraber ondokuz gün süren bir yolculukta kardan, soğuktan ziyade muntazam yol olmayışından, nakil vasıtalarının iptidailiğinden, kasabalara tesadüf etmeyen konaklarda köy odalarında, yahut ahır kabilinden hanlarda geceleme sefaletinden çok rahatsız olmuştum.

Meşhur Germeyan oğullarından Vezir Hacı Ali Paşa'nın oğlu olan Abdurrahman Paşa, beni umduğumdan ziyade, kibarca iltifatlarla kabul etti ve aile getirmedığım için Vali odasının yanında bana bir oda ayırttı. O zaman takriben kırkbeş, kırkaltı yaşlarında bulunan Paşa, vücutça gürbüz ve siyah saçlarıyla kirpiklerine rağmen saç, sakalı, bıyığı tamamiyle ağarmış; pembe yanakları, etrafına kar yağmış kış elmasına dönmüş, yüzü vakur bir güzellik almıştı.

Görenlere mutlaka hürmet hissi veren yüzünün mehâbetini eski Başvekil (Sadrâzam) ünvanı da artırmaktan geri kalmıyordu sanırım. O zamandan beri düşlerimde en ziyade gördüğüm üç simadan biri Abdurrahman Paşa, ikisi babam ve Sait Paşa'dır ve bunlar birbirine istihale ederler.

Konya'dan Kastamonu'ya kadar uğradığım Nahiye, Kaza, Liva merkezlerinde de, Abdurrahman Paşa'nın namusluluğu kadar azametinden de bahsedilerek: "Allah yardımcınız olsun" diyenler eksik olmamıştı. Bu yüzden yalnız ilk gördüğüm günde değil, tamamiyle alışıklık hasıl oluncaya kadar kendisine yaklaştıkça yüreğimde bir çarpıntı peyda olurdu.

Paşa'nın eski adamlarından olan, Defker-i Hâkânî Müdürü Reşit Bey'in ikide birde: "Allah selamet versin, Paşamız demir leblebidir. Üç senede dört müdür kaçırıldı!" demesi beni de dehşete düşürüyordu.

Paşa, yalnız uyumak ve abdest almak için Harem Dairesine gider, namazı ekseriyetle Vilâyet dairesindeki mescitte cemaatle kıldığı gibi, sabah kahvaltısından maada yemekleri de cemaatle yedi. Sofrada en az sekiz on kişi bulunurdu. "Vekilharç" demek olan daire müdürünü, daire imamını ve halayıklarından biriyle evlendirdiği uşağını da sofrada bulundurduğuna bakarak ben o'nun meşhur kibir ve azametinden her gün bir miktar indiriyordum..."

"Paşa'nın meşhur taazzumu (kibirlenme), bir Vali, hattâ bir insan için vazife esnasında gösterilmesi lâzım olan bir vekardan ibaret gibidir. Meselâ satranç oynadığımız, çeşit çeşit güldürücü fıkralar söylediğimiz bir gecenin sabahında makamına siyah setre (ceket) ile girmek mecburî gibiydi.

Abdurrahman Paşa, yalnız gündüzleri değil, geceleri de ezânî saat dörde, beşe kadar çalışırdı. Büyük Devlet Adamlarından tanıdıklarım arasında, O'nun kadar bütün fikir ve zamanını vazifesine hasretmiş bir zâta rastgelmedim.

Başvekâlette bulunduktan sonra Kastamonu'ya gönderilen Abdurrahman Paşa'da benzerlerindeki küskünlükten eser görünmezdi.

Mektupçu, akşamdan sonra yazı işleriyle uğraşabilmek kabiliyetini kaybettiğinden, O müstesna olmak üzere, beni, İdare Meclisi'nin ikinci kâtibiyle Mektubî Kalemi müsveddecilerinden Ahmet Rifat Beyi pek ziyade çalıştırdı.

Haftada iki gece, ders gibi muntazam Mesnevi okunur ve nispeten işsiz gecelerde satranç oynanırdı. Bilip bilmediğimi sorduğu zaman menfi cevap vermediğime pişman olmuşum. Çünkü satranç oynadığım gece uyumdan mahrum olurdum...”

“Abdurrahman Paşa, Kastamonu’nun ileri gelen eşrafını az çok misafir odasında beklettiği hâlde, fakirleri, bilhassa köylüleri derhâl kabul eder ve sözlerini pek dikkatle dinlerdi. Şaşılacak bir hafızası olan Paşa, Kastamonu’da dokuz sene kadar kalarak her tarafı birkaç kere dolaştığı için, köylerin birçoğunu ve ahaliden ileri gelenleri tanır, bir iş için kendisine müracaat edenleri ahbabça kabul eder, işlerini süratle takip ettirirdi. Abdurrahman Paşa, Tosya’dan gelen köylüyü, kendisine müracaatının sebebini sordu. Köylü:

-Efendim, teşekkür için geldim.

-Hayrola?

-Bıldır, bizim kazaya afyon tohumu yollayıp bunları köylüler eksinler buyurmuşsun...

-Evet?..

-Kaymakam, bu tohumlardan Kargı Nahiyesi’ndeki bizim köye de gönderdi. İmam kâğıdını okudu. Birkaç kişi ektik. Askerden dönen kayınbilâderim Mehmet, kur’a memuru bir binbaşıyla Afyonkarahisarı’na gitmiş, afyon ekimini, dikimini ve kozalakların çizimini biliyormuş. Bizim su basan büyük tarlaya ektik. Tosya’da birkaç çakı yaptırdık. Allah verdikçe verdi, haşhaşlar büyüdü, çiçeklendi, kozalaklarını çizdik, suları çıktı ve bal gibi koyulaştıktan sonra, efendime söyleyim, topladık. Bunlar afyonmuş. Mehmet bunlardan yuvarlaklar yaptı, Tosya’ya götürüp sattık. Biraz ucuz sattığımızı sonradan ağnadık. Fakat, çok şükür buğdaydan ziyade kâr ettik. İşte bu afyon kârıyla İstanbul’da börekçilik yapan bilâderimi görmeye gidiyon...”

“Söz bitti, fakat köylü sandalyadan kalkmıyordu.

-Baba, dedim, daha bir diyeceğin var mı? Köylü kulağının arkasını kaşıyarak:

-Yok. Fakat Paşa Efendi’nin emrini tutarak yolladığı tohumları ektik. Hazır İstanbul’a gidiyon, bahşiş filân yok mu? Demesin mi?..

Fena hâlde kızan Paşa, bir lâhavlevelâ...dan sonra bana:

- Bunun cevabını siz veriniz! dedi...”

Yazımıza, Abdurrahman Paşa'nın, aile kurumuna verdiği değeri gözler önüne seren bir olayı açıklayarak son verelim:

Taşköprü zenginlerinden birinin, kocası askerde olan bir kadını almak istemesi üzerine, konu Vali Paşa'ya duyurulmuştur. Vali'nin, huzuruna getirilen bu kişiye: “Hain, Devlet ve Milleti korumak için hudut boylarında bekleyen bir askerin ailesine el uzatmaktan sıkılmıyor musun?” demesi üzerine, adamın yere yığıldığı ve cansız kaldığı görülmüştür!..

Adı, Kastamonu ile özdeşleşen Vali Abdurrahman Nurettin Paşa'yı rahmetle ve minnetle anıyoruz...

KAYNAKÇA

TEPEYRAN, Ebubekir Hazım, “**Canlı Tarihler-Anılar**”, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1944. sh: 48-71.

DEMİRCİOĞLU, Ziya, “**Kastamonu Valileri (1881-1908)**”, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1973.

BAYDUR, Mehmet, “Vali Abdurrahman Paşa'nın Kastamonu'daki Etkinlikleri: 1883-1891, **Kastamonu Gazetesi**, 28 Şubat 1985 tarihli sayısı ve devamı.

ESKİ, Yrd.Doç. Dr. Mustafa, “**Kastamonu Valileri: 1838-2000**”, Ankara 2000.

-**Meydan Larousse:Cilt I, sh. 24.**

-**Kastamonu İl Yıllığı: 1968.**

HABERLER

Bu bölümde, 1 Temmuz 2003 - 30 Eylül 2003 tarihleri arasında Bakanlığımız tarafından gerçekleştirilen haber niteliğindeki faaliyetlere yer verilmiştir.

Yurtdışı Ziyaretleri

- Azerbaycan Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Ramil USUBOV'un davetlisi olarak İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU; 07 - 09 Temmuz 2003 tarihleri arasında anılan ülkeye resmi ziyarette bulunmuşlardır. Görüşmelere ilişkin mutabakat zaptı imzalanmıştır.
- İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU resmi görüşmelerde bulunmak üzere 11-12 Temmuz 2003 tarihlerinde Viyana (Avusturya)ya gitmiştir.
- İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU ve beraberindeki heyet İsrail İçişleri Bakanı Dr. Uzi LANDAU'nun resmi konuğu olarak 9-10 Eylül 2003 tarihleri arasında anılan ülkeyi ziyaret etmişlerdir. Ayrıca Kamu Güvenlik Bakanı Tzachi HANEGBI ile resmi temaslarda bulunmuşlardır.
- 13-14 Eylül tarihleri arasında; KKTC Başbakan Yardımcısı Serdar R. DENKTAŞ'ın resmi konuğu olarak İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU adı geçen ülkeyi ziyaret etmiştir.
- İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU 18-21 Eylül 2003 tarihleri arasında Hırvatistan İçişleri Bakanı Sime LUCIN'ın daveti üzerine anılan ülkeye gitmiştir.

Yabancı Heyet Ziyaretleri

- Cezayir İçişleri Bakanı Yazid ZERHOUNİ ve beraberindeki heyet 4-6 Eylül 2003 tarihleri arasında Bakanımız Abdülkadir AKSU'nun resmi konuğu olarak ülkemizi ziyaret etmişlerdir. Bakanlar Başkanlığında heyetler arası görüşmeler yapılarak Güvenlik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır.
- AFC Federal İçişleri Bakanı Dr. Otto SCHILY 16 Eylül 2003 günü Bakanımızın resmi konuğu olarak ülkemizi ziyaret etmişler, gündemdeki konular görüşülmüştür.

Bakanlığımızca Gerçekleştirilen Eğitim Faaliyetleri

Eğitim Dairesi Başkanlığı

- “50. Dönem Mülki İdare Amirleri Semineri” kapsamında Bakanlığımız ve Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) işbirliğiyle mülki idare amirlerine yönelik olarak “Afet Yönetimi” konulu seminer 29 Eylül-3 Ekim 2003 tarihleri arasında Ankara’da yapılmış, seminere 31 mülki idare amirinin yanı sıra, 12 personel de Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğünden katılmıştır.

- 16 Haziran-4 Temmuz 2003 tarihleri arasında Eğitim Dairesi Başkanlığı Bilgisayar Laboratuvarında, 14 personelin katılımıyla “101. Dönem Bilgisayar Kursu” ve 15 personelin katılımıyla “102. Dönem Bilgisayar Kursu” yapılmıştır.

- “17. Dönem İl Planlama Personeli Kursu” 22-26 Eylül tarihleri arasında Mersin Kapızlı Eğitim ve Dinlenme Tesislerinde, 90 İl Planlama Personelinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

- Sivil Savunma Kolejinde 1 Eylül 2003’de 419/86. Dönem Sivil Savunma Temel Eğitim Kursu başlamış olup 56 personel kursa devam etmektedir.

- Çek Cumhuriyeti İtfaiye ve Kurtarma Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 7-14 Eylül 2003 tarihleri arasında düzenlenen “Kimyasal Önlemler” konulu kursa Kolej Öğretmeni Ahmet DİNDAR, Sivil Savunma Uzmanı Şerife AKTAŞ, Ankara Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Teknisyeni Tahsin Berkant ATAAY, Erzurum Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Teknisyeni Zafer ÖZCAN, Adana Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Teknisyeni Halil İbrahim KÖKEN katılmışlardır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

Hizmetiçi Eğitim Şube Müdürlüğü tarafından;

- Koruma Daire Başkanlığı bünyesinde; 9 Haziran - 4 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen “VIP Eğitici Kursu”na 15,

- Eğitim Daire Başkanlığı bünyesinde; 23 Haziran - 4 Temmuz tarihleri arasında düzenlenen “Eğiticilerin Eğitimi Kursu”na 25, 23-24 Temmuz 2003 tarihleri arasında “Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği Bilgilendirme Seminerine 18, 2-4 Ağustos 2003 tarihleri arasında İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde düzenlenen “Etkili Liderlikte Stresle Mücadele ve Problem Çözme Teknikleri Seminerine 100,

- KPL Daire Başkanlığınca Bölge Müdürlükleri bünyesinde 17 Haziran-25 Temmuz 2003 tarihleri arasında düzenlenen “KPL Laboratuvar İş Akış Sistemleri Bölge Operatörlük Eğitimi”ne tüm personel,
- Özel Harekat Daire Başkanlığınca Balıkesir Polis Meslek Yüksek Okulu Müdürlüğü bünyesinde 2 Temmuz- 5 Eylül tarihleri arasında düzenlenen “Özel Harekat Kursu”na 508,
- Bilgi İşlem Daire Başkanlığı bünyesinde 7-25 Temmuz 2003 tarihleri arasında düzenlenen “Temel PC ve Polnet Uygulamaları Kursu”na 20,
- Haberleşme Daire Başkanlığı bünyesinde 14-25 Temmuz 2003 ve 4-15 Ağustos 2003 tarihleri arasında düzenlenen “Haberleşme İl Teknisyenliği Kursu”na 48,
- Arşiv ve Dokümantasyon Daire Başkanlığınca İstanbul Etiler Polis Eğitim Merkezi Müdürlüğü bünyesinde 1-5 Ağustos 2003 tarihleri arasında düzenlenen “Evrak Arşiv Hizmetleri Kursu”na 190 personel katılmıştır.

Bakanlığımız İlçililerinin Katıldığı Yurtdışı Toplantıları

Bakanlık Makamı

- İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Muzaffer ECEMİŞ başkanlığındaki heyet Kırgız Cumhuriyeti İçişleri Bakanı 1. Yardımcısı Rasulberdi RAIMBERDİEV’in resmi davetlisi olarak 12-17 Ağustos tarihleri arasında Kırgızistan’a bir ziyaret gerçekleştirmiştir.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

- 30 Haziran-1 Temmuz 2003 tarihleri arasında Fransa’nın Strasbourg kentinde yapılan Sınır Ötesi İşbirliği Uzmanlar Komitesi (LR-CT) toplantısına Daire Başkanı A. Hikmet ŞAHİN katılmıştır.

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

- 8-10 Eylül 2003 tarihleri arasında Azerbaycan’da yapılan NATO Sivil Savunma Komitesi (CPC) toplantı ve seminerine Daire Başkanı Mustafa TUTULMAZ ve Şube Müdürü Hikmet GÜNDEN iştirak etmiştir.
- 22-26 Eylül 2003 tarihleri arasında Bulgaristan’da Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü Sekreteryası tarafından düzenlenen “Yardım ve Korunma Konusunda Bölgesel Kurs”a Şube Müdürü Turan GENÇ ve Kolej Öğretmeni Kamil Doğan TOPAÇLIOĞLU katılmıştır.

Emniyet Genel Müdürlüğü

• 28 Haziran - 5 Temmuz 2003 tarihleri arasında Yasadışı Kokain Kaçakçılığına Karşı Mücadele Entegre Stratejiler Geliştirilmesi konulu konferansa katılmak üzere; Emniyet Müdürü Özcan SEZER İspanya'ya, 30 Haziran - 4 Temmuz 2003 tarihleri arasında Avrupa Ülkeleri Görevlileri Eğitim Kursuna katılmak üzere; Emniyet Müdürü Metin MEYDAN Slovenya'ya, 06-10 Temmuz 2003 tarihleri arasında Türkiye-İran 22. Yüksek Sınır Komisyonu Toplantısına katılmak üzere; Emniyet Müdürü Tacettin KURT ve Emniyet Amiri Mustafa ÖZTÜRK İran'a, 07-10 Temmuz 2003 tarihleri arasında Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Emin ARSLAN, İçişleri Bakanı Abdülkadir AKSU'ya refakat etmek üzere Azerbaycan'a, 11-15 Temmuz 2003 tarihleri arasında Ürdün 3. Ortak Komisyon Toplantısını gerçekleştirmek üzere; Emniyet Genel Müdürü Gökhan AYDENER, Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Emin ARSLAN, KOSM Daire Başkanı Hanefi AVCI, Emniyet Müdürü Behçet OKTAY Ürdün'e, 13-19 Temmuz 2003 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNCHR) tarafından iltica konularında sorumlu Türk görevlilere yönelik inceleme gezisi kapsamında; Emniyet Müdürü Kadir AY, Emniyet Amiri Fikret PELİT ve Polis Memuru Hülya AKIN Almanya'ya ve Polonya'ya, 20 Temmuz 2003 tarihinde Emniyet Müdürü Hakan KIRMACI; Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesinin hazırlanması çalışmaları kapsamında oluşturulan Ad Hoc Komitesinin 6. oturumuna katılmak üzere Avusturya'ya, 27 Temmuz - 1 Ağustos tarihleri arasında AGİT Makedonya Misyonunda görevli personele madalya verilmesi törenlerine katılmak üzere Emniyet Müdürleri Abdullah BOLCU ve Recep GÜLTEKİN Makedonya'ya, 12-17 Ağustos 2003 tarihleri arasında Emniyet Müdür Yardımcısı Ramazan ER ve Dış İlişkiler Daire Başkanı Dr. Recep GÜLTEKİN İçişleri Bakanlığı Müsteşarının ziyaretleri kapsamında Kırgızistan'a, 23 - 29 Ağustos 2003 tarihleri arasında Otomatik Parmak İzi Teşhis Sistemi Çalışma Grubuna İştirak etmek üzere Emniyet Müdürleri Mustafa AYDIN ve Mesut DEMİRBİLEK ile beraberindeki grup ABD'ye, 23 - 30 Ağustos 2003 tarihleri arasında 10 adet hafif tip helikopter alımı ihalesi kapsamında Emniyet Müdürleri Ali Ekber BEK- TAŞ, Cengizhan ERKILIÇ ve Komiser Uğur KARACAN ABD'ye, Moğolistan Polis Akademisinde incelemelerde bulunmak üzere Emniyet Müdürü Tuncay YILMAZ 24-31 Ağustos tarihleri arasında Moğolistan'a, Polonya ile yapılan konsolosluk görüşmelerine katılmak üzere bir heyet 28-29 Ağustos 2003 tarihleri arasında Polonya'ya, Avusturya Polis Birimleri İle Devam Eden Birlik Operasyonu çerçevesinde organize suçlarla ilgili bilgi alışverişinde bulunmak üzere 2-8 Eylül tarihleri arasında bir heyet Avusturya'ya gitmiştir.

• 3-8 Eylül 2003 tarihleri arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nde yapılan Çin Halk Cumhuriyeti Kamu Güvenliği Bakanının davetine icabet ve ortak çalışma grubunun oluşturulmasına dair mutabakat muhtırasının imzalanması toplantısına, 4 Eylül 2003 tarihinde Bosna/Hersek'te Birleşmiş Milletler İstikrar Paktının Bosna Hersek Ülke Grubu Göç ve İltica konulu toplantısına, 5-12 Eylül 2003 tarihleri arasında Fransa'da yapılan "Avrupa ve Afrika Ülkeleri İnsan Hakları Koruma Standartları ve BM İnsan Hakları İzleme Sistemleri" konulu konferansa, 10-12 Eylül 2003 tarihleri arasında Bulgaristan'da yapılan "Terörle Mücadelede Balkanlar ve NATO" konulu konferansa, 10-13 Eylül 2003 tarihleri arasında Azerbaycan'da yapılan ikili ilişkilerin geliştirilmesi toplantılarına, 10-19 Eylül 2003 tarihleri arasında ABD'de; Dijital Panoramik Kamera Sistemi "panoscan MK-2" ürün tanıtımına, 10-13 Eylül 2003 tarihleri arasında Roma'da yapılan Avrupa Birliği Gayri Resmi Adalet ve İçişleri Konseyi Toplantılarına, 12-16 Eylül 2003 tarihleri arasında Afganistan'a yapılan Türkiye'de eğitim görmüş Afganlı polislerin durumunu yerinde inceleme gezisine, 14-18 Eylül 2003 tarihleri arasında Fransa'da yapılan Tarihi Eser Kaçakçılığı konulu eğitim programına, 14-18 Eylül 2003 tarihleri arasında Fransa'da yapılan Avrupa Konseyi ADHOC Çalışma Grubu İnsan Kaçakçılığı Yüksek Komitesi (CAHTEH) Toplantısına, 15-16 Eylül 2003 tarihleri arasında Belçika'da düzenlenen Avrupa Birliği'nin Akdeniz'e kıyısı olan aday ve üçüncü ülkelerle yürüttüğü MEDA Programı çerçevesinde Polis İşbirliği alanında düzenlenen toplantıya, 16-17 Eylül 2003 tarihleri arasında Azerbaycan'da yapılan Sınır Teşkilatları Başkanları Çalışma Grubu Toplantısına, 17 Ağustos 2003 tarihinde Belçika'da yapılan BM Uyuşturucu Madde Kontrol Ofisi (UNDOC) tarafından düzenlenen "Balkanlar Yuvarlak Masa Toplantısı'na, 17-20 Eylül 2003 tarihleri arasında Moldova'da yapılan Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri Polis Yüksek Eğitim Kurumları Başkanları 11. Konferansına, 18-19 Eylül 2003 tarihleri arasında Fransa'da yapılan Avrupa Konseyi Pompidu Grubu 52. Daimi Muhabirler Toplantısına, 20 Eylül-12 Ekim tarihleri arasında ABD'de Emniyet Genel Müdürlüğü Helikopter İhtiyacının karşılanması için alım çalışmalarına, 22-25 Eylül 2003 tarihleri arasında Slovenya 'da yapılan Avrupa Konseyi Güneydoğu Avrupa Şiddetle Mücadele Seminerine,

Emniyet Genel Müdürlüğünden ilgili kişi ve heyetlerin katılımı sağlanmıştır.

Diğer Faaliyetler

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

• Gelişmiş ülkelerde kullanılan çeşitli güvenlik önlemleri ile taklit, tahrif sahteciliğe imkân tanımayan veya asgariye indiren ICAO standartlarına uygun

kimlik kartlarının kullanılması amacıyla temel kimlik bilgilerini içeren Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası bulunan fotoğraflı parmak izi gibi özellikler taşıyan Makine okuyabilirlik özelliği bulunan kimlik kartı bastırılması için çalışmalara başlanmıştır.

Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

- Irak'ın Başkenti Bağdat'ta 19 Ağustos 2003 tarihinde Birleşmiş Milletler Karargahına yapılan saldırıda binanın çökmesi sonucu, ABD tarafından Türkiye'den Donanımlı Arama Kurtarma Ekibi talep edilmiştir. Bu talep üzerine Ankara Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlik Müdürlüğünden; 10 kişilik arama ekibi, 2 arama köpeği, römorklu tam donanımlı kurtarma aracı ve destek aracı 20 - 29 Ağustos 2003 tarihleri arasında Bağdat'a gönderilmiştir.

Resmi Gazete'de Yayımlanan Atama Kararları

- 28 Ağustos 2003 tarih ve 25213 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/4646 sayılı karar ile;

Açık bulunan 1 inci derece kadrolu Mülkiye Müfettişliklerine ;

Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Ali KABAN'ın,

Adilcevaz Kaymakamı Oral KARAKAYA'nın,

Erzurum Vali Yardımcısı Aydın ÖLMEZ'in,

Hopa Kaymakamı Mustafa ÇİÇEK'in,

Mesudiye Kaymakamı Hakan ARIKAN'ın,

Alaplı Kaymakamı Mehmet ERGENOĞLU'nun,

Of Kaymakamı Bülent KILINÇ'ın,

Elmalı Kaymakamı Mehmet Ali ÖZKILINÇ'ın,

Taşköprü Kaymakamı Yılmaz KURT'un,

Toprakkale Kaymakamı Saim PARLAK'ın,

Bayındır Kaymakamı Bahadır KARAKAYA'nın,

Kırkağaç Kaymakamı Selahattin ATEŞ'in,

Niğde Vali Yardımcısı Adil KIR'ın,

Sultanhisar Kaymakamı Orhan DÜZGÜN'ün,

Osmaniye Vali Yardımcısı Mahmut DEMİRTAŞ'ın,

Solhan Kaymakamı Ahmet KOYUNCU'nun,

Dursunbey Kaymakamı Mustafa ÜÇKUYU'nun,
 Kumru Kaymakamı Ali ÇALGAN'ın,
 Afyon Vali Yardımcısı İsmail ÇETİNKAYA'nın,
 Rize Vali Yardımcısı Halil İbrahim BAKIR'ın,
 Sarayönü Kaymakamı Ferda İLERİ'nin,

Harran Kaymakamı Halil İbrahim AKŞİT'in atanmaları, 657 Sayılı Kanunun 176 ncı maddeleri ve 2451 Sayılı Kanunun 2 nci maddesi gereğince uygun görülmüştür.

• 23 Eylül 2003 tarih ve 25138 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2003/4939 sayılı karar ile;

1. Derece kadrolu Bakanlık Müşavirliğine
 İdari ve Mali İşler Daire Başkanı Süleyman TOMAS'ın,
1. Derece kadrolu Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdür Yardımcılığına
 Yenişehir Kaymakamı Fatih ŞAHİN'in,
1. Derece kadrolu İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığına
 Ferizli Kaymakamı Mükerrer ÜNLÜER'in,
1. Derece kadrolu Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Daire Başkanlığına
 Sarayköy Kaymakamı Mustafa DÖNER'in,
1. Derece kadrolu Personel Genel Müdürlüğü Daire Başkanlığına
 Kalecik Kaymakamı Namık DEMİR'in,
1. Derece kadrolu Personel Genel Müdürlüğü Daire Başkanlığına
 Söğütli Kaymakamı Dr.Yusuf MAYDA'nın,
1. Derece kadrolu Dernekler Daire Başkanlığına
 İller İdaresi Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Dr. Şentürk UZUN'un,
1. Derece kadrolu Dernekler Daire Başkanlığı Şube Müdürlüğüne
 Iğdır Vali Yardımcısı Ahmet TÜZEMEN'in,
1. Derece kadrolu Dernekler Daire Başkanlığı Şube Müdürlüğüne
 Amasya Vali Yardımcısı Ramazan YİĞİT'in,
1. Derece kadrolu Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğüne
 Isparta Vali Yardımcısı Mustafa YARDIMCI'nın,
1. Derece kadrolu Eğitim Dairesi Başkanlığı Şube Müdürlüğüne
 Gümüşova Kaymakamı Ali İbrahim ÇETİN'in,

1. Derece kadrolu İller İdaresi Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğüne
Kilis Vali Yardımcısı Rahmi DOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu İller İdaresi Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğüne
Malatya Vali Yardımcısı Ali FİDAN'ın,
1. Derece kadrolu Eğitim Dairesi Başkanlığı Şube Müdürlüğüne
Nevşehir Vali Yardımcısı Ersin YAZICI'nın,
1. Derece kadrolu Kaçakçılık, İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi
Başkanlığı Şube Müdürlüğüne İncesu Kaymakamı İlhan TURGUT'un,
3. Derece kadrolu Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğüne
Genç Kaymakamı Murat ZORLUOĞLU'nun,
3. Derece kadrolu Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğüne
Karakoçan Kaymakamı Süleyman ELBAN'ın,
3. Derece kadrolu Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Şube
Müdürlüğüne Gölyaka Kaymakamı Latif MEMİŞ'in,
1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine
Gaziantep Vali Yardımcısı Hasan TÜLAY'ın,
1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine
Çankırı Vali Yardımcısı Kazım KARABULUT'un,
1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine Nevşehir Vali Yardımcısı Mustafa
ARI'nın,
1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine
Gölmarmara Kaymakamı Fatih Sinan YAĞSAN'ın,
1. Derece kadrolu Hukuk Müşavirliğine
Niksar Kaymakamı Mustafa YAMAN'ın,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına Araştırma, Planlama ve
Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Daire Başkanı Hakkı LOĞOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına Nüfus ve Vatandaşlık İşleri
Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Mesut Taner GENÇ'in,
1. Derece kadrolu Trabzon Vali Yardımcılığına Nüfus ve Vatandaşlık İşleri
Genel Müdürlüğü Daire Başkanı Nursal ÇAKIROĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Bolu Vali Yardımcılığına
Hukuk Müşaviri Hüseyin DOĞAN'ın,

1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
Hukuk Müşaviri Fikret KASAPOĞLU'nun,
- 1.Derece kadrolu Sakarya Vali Yardımcılığına
Hukuk Müşaviri Şerefınur OKTAY'ın,
1. Derece kadrolu Perşembe Kaymakamlığına
Eğitim Dairesi Başkanlığı Şube Müdürü Uğur TURAN'ın.
1. Derece kadrolu Malatya-Yeşilyurt Kaymakamlığına Kaçakçılık,
İstihbarat, Harekat ve Bilgi Toplama Dairesi Başkanlığı Şube Müdürü Halil
Serdar CEVHEROĞLU'nun,
1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
İzmir Vali Yardımcısı Celalettin ÖZDAL'ın,
1. Derece kadrolu Manisa Vali Yardımcılığına
Giresun Vali Yardımcısı Mehmet Zeki ÖZKAN'ın,
1. Derece kadrolu Aksaray Vali Yardımcılığına
Sakarya Vali Yardımcısı İdris KURTKAYA'nın,
1. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına
Mersin Vali Yardımcısı Mehmet DEMİR'ın,
1. Derece kadrolu Konya Vali Yardımcılığına
Samsun Vali Yardımcısı Halil UYUMAZ'ın,
1. Derece kadrolu Eskişehir Vali Yardımcılığına
Zonguldak Vali Yardımcısı Dağıstan KILIÇASLAN'ın,
1. Derece kadrolu Eskişehir Vali Yardımcılığına
Samsun Vali Yardımcısı Ekrem ERDOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu Denizli Vali Yardımcılığına
Niğde Vali Yardımcısı Levent TUNÇSİPER'ın,
1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
Bursa Vali Yardımcısı Hamza DUYGUN'un,
1. Derece kadrolu Balıkesir Vali Yardımcılığına
Konya Vali Yardımcısı Mustafa ERDOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
Ankara Vali Yardımcısı Murat YILDIRIM'ın,
1. Derece kadrolu Mersin Vali Yardımcılığına
Bursa Vali Yardımcısı Levent GÜNÇAL'ın,

1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
Ankara Vali Yardımcısı Mehmet Vedat MÜFTÜOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Malatya Vali Yardımcılığına
Kocaeli Vali Yardımcısı Bayram ÖZ'ün,
1. Derece kadrolu Yalova Vali Yardımcılığına
Mersin Vali Yardımcısı Derviş Ahmet SET'in,
1. Derece kadrolu Kırklareli Vali Yardımcılığına
Kırıkkale Vali Yardımcısı İsmet TABAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Sakarya Vali Yardımcılığına
Isparta Vali Yardımcısı Nedim ÖZIRMAK'ın,
1. Derece kadrolu Kırıkkale Vali Yardımcılığına
Edirne Vali Yardımcısı Mustafa Kemal ÖZGÜN'ün,
1. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına
Isparta Vali Yardımcısı Hasan ERSAN'ın,
1. Derece kadrolu Antalya Vali Yardımcılığına
Muğla Vali Yardımcısı Fazlı AKGÜN'ün,
1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına
Ankara Vali Yardımcısı Haluk İMGA'nın,
1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına
Ankara Vali Yardımcısı Mustafa ÖZER'in,
1. Derece kadrolu Mersin Vali Yardımcılığına
İzmir Vali Yardımcısı Turan EREN'in,
1. Derece kadrolu Zonguldak Vali Yardımcılığına
Muğla Vali Yardımcısı Ali Osman İŞSEN'in,
1. Derece kadrolu Adana Vali Yardımcılığına
Samsun Vali Yardımcısı Erdem KIYAK'ın,
1. Derece kadrolu Aydın Vali Yardımcılığına
Hatay Vali Yardımcısı Nihat YILDIRIM'ın,
1. Derece kadrolu Balıkesir Vali Yardımcılığına
Çorum Vali Yardımcısı Ahmet SOLEY'in,
1. Derece kadrolu Zonguldak Vali Yardımcılığına
Çanakkale Vali Yardımcısı Halil Yavuz KAYA'nın,

1. Derece kadrolu Burdur Vali Yardımcılığına
Karabük Vali Yardımcısı Mustafa DÖNMEZ'in,
1. Derece kadrolu Kayseri Vali Yardımcılığına
Niğde Vali Yardımcısı Ardahan TOTUK'un,
1. Derece kadrolu Antalya Vali Yardımcılığına
Ordu Vali Yardımcısı Hüseyin DEMİRCİLER'in,
1. Derece kadrolu Kırıkkale Vali Yardımcılığına
Denizli Vali Yardımcısı Mehmet BÜYÜKTAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına
Sakarya Vali Yardımcısı İbrahim ÖZÇİMEN'in,
1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına
Denizli Vali Yardımcısı Fethi ÖZDEMİR'in,
1. Derece kadrolu Kırıkkale Vali Yardımcılığına
Tokat Vali Yardımcısı Erdoğan AYDIN'ın,
1. Derece kadrolu Samsun Vali Yardımcılığına
Mersin Vali Yardımcısı Hasan GÜRSOY'un,
1. Derece kadrolu Bilecik Vali Yardımcılığına
Çankırı Vali Yardımcısı Osman ATEŞ'in,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına
İstanbul Vali Yardımcısı Hüseyin ECE'nin,
1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına
Edirne Vali Yardımcısı Abdullah Selim PARLAR'ın
1. Derece kadrolu Tekirdağ Vali Yardımcılığına
Amasya Vali Yardımcısı Zikri ŞAHİN'in,
1. Derece kadrolu Adana Vali Yardımcılığına
Diyarbakır Vali Yardımcısı Turgut SERİMER'in,
1. Derece kadrolu Gaziantep Vali Yardımcılığına
Niğde Vali Yardımcısı Ümit Şeref KAYACAN'ın,
1. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına
Sinop Vali Yardımcısı Ali Taşkın BALABAN'ın,
1. Derece kadrolu Yalova Vali Yardımcılığına
Kırşehir Vali Yardımcısı Emin ÇOLAK'ın,

- I. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına
Karabük Vali Yardımcısı Ali Rıza ÇALIŞIR'ın,
1. Derece kadrolu Çorum Vali Yardımcılığına
Karabük Vali Yardımcısı Fatih DAMATLAR'ın,
1. Derece kadrolu Gaziantep Vali Yardımcılığına
Şanlıurfa Vali Yardımcısı Kaan PEKER'ın,
1. Derece kadrolu Yozgat Vali Yardımcılığına
Rize Vali Yardımcısı Cemalettin YILMAZ'ın,
1. Derece kadrolu Şanlıurfa Vali Yardımcılığına
Adıyaman Vali Yardımcısı Adil NAS'ın,
1. Derece kadrolu Çanakkale Vali Yardımcılığına
Bilecik Vali Yardımcısı Tayfur ELBASAN'ın,
1. Derece kadrolu Bitlis Vali Yardımcılığına
Van Vali Yardımcısı Salih ALTINOK'un,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına
Kırşehir Vali Yardımcısı Davut HANER'ın,
3. Derece kadrolu Kars Vali Yardımcılığına
Van Vali Yardımcısı Muammer BALCI'nın,
1. Derece kadrolu Şırnak Vali Yardımcılığına
Van Vali Yardımcısı Abdurrahman İNAN'ın,
1. Derece kadrolu Eskişehir Vali Yardımcılığına
Kastamonu Vali Yardımcısı Fahri OLUK'un,
1. Derece kadrolu Samsun Vali Yardımcılığına
Kırklareli Vali Yardımcısı Erdoğan ÖZDEMİR'ın,
1. Derece kadrolu Konya Vali Yardımcılığına
Sakarya Vali Yardımcısı Mehmet SOLGUN'un,
1. Derece kadrolu Aksaray Vali Yardımcılığına
Trabzon Vali Yardımcısı Mehmet YILDIRIM'ın,
1. Derece kadrolu Çankırı Vali Yardımcılığına
Yozgat Vali Yardımcısı Fecri Fikret ÇELİK'in,
1. Derece kadrolu Artvin Vali Yardımcılığına
Van Vali Yardımcısı Hüseyin PARLAK'ın,

1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına
Muğla Vali Yardımcısı Ali Haydar KÜÇÜK'ün,
1. Derece kadrolu Kütahya Vali Yardımcılığına
Siirt Vali Yardımcısı Taceddin ÖZEREN'in,
1. Derece kadrolu Mersin Vali Yardımcılığına
Bolu Vali Yardımcısı Ahmet ZATEROĞULLAR'ının,
1. Derece kadrolu Osmaniye Vali Yardımcılığına
Malatya Vali Yardımcısı Yüksel ÜNAL'in,
1. Derece kadrolu Amasya Vali Yardımcılığına
Siirt Vali Yardımcısı Recep SOYTÜRK'ün,
1. Derece kadrolu Osmaniye Vali Yardımcılığına
Ağrı Vali Yardımcısı Haluk SEZEN'in,
1. Derece kadrolu Düzce Vali Yardımcılığına
Kırklareli Vali Yardımcısı Zeki KAYA'nın,
1. Derece kadrolu Mersin Vali Yardımcılığına
Uşak Vali Yardımcısı Ahmet BEYOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Çankırı Vali Yardımcılığına
Bakırköy Kaymakamı Kadri ÖNER'in,
1. Derece kadrolu Bartın Vali Yardımcılığına
Aliğa Kaymakamı Cengiz HOROZOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Samsun Vali Yardımcılığına
Bahçelievler Kaymakamı Abdullah DURUKAN'ın,
1. Derece kadrolu Trabzon Vali Yardımcılığına
Tire Kaymakamı Vural DEMİRTAŞ'ın
1. Derece kadrolu Balıkesir Vali Yardımcılığına
Selçuklu Kaymakamı Kadim DOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu Aydın Vali Yardımcılığına
Şile Kaymakamı Kenan ÖRTEN'in,
1. Derece kadrolu Edirne Vali Yardımcılığına
Sincan Kaymakamı Şener SARIÇİFTÇİ'nin
1. Derece kadrolu Sakarya Vali Yardımcılığına
Tuzla Kaymakamı Mustafa GÜNİ'nin,

1. Derece kadrolu Samsun Vali Yardımcılığına Karamürsel Kaymakamı Raif ÖZENER'in,
1. Derece kadrolu Tekirdağ Vali Yardımcılığına Konya-Ereğli Kaymakamı Sedat OKTAR'ın,
1. Derece kadrolu Gebze Kaymakamlığına Beşiktaş Kaymakamı Mehmet Emin AVCI'nın,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına Keşan Kaymakamı İbrahim AVCI'nın,
1. Derece kadrolu Manisa Vali Yardımcılığına Tarsus Kaymakamı Faruk Necmi KURT'un,
1. Derece kadrolu Giresun Vali Yardımcılığına Şahinbey Kaymakamı Ömer KARAMAN'ın,
1. Derece kadrolu Zonguldak Vali Yardımcılığına Güngören Kaymakamı Mustafa KARSLIOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Denizli Vali Yardımcılığına Meram Kaymakamı İsmail DEMİRHAN'ın,
1. Derece kadrolu Edirne Vali Yardımcılığına Fethiye Kaymakamı Cengizhan AKSOY'un,
1. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına Menemen Kaymakamı Bekir Şahin TÜTÜNCÜ'nün,
1. Derece kadrolu Ankara Vali Yardımcılığına Safranbolu Kaymakamı Celal ULUSOY'un,
1. Derece kadrolu Trabzon Vali Yardımcılığına Şişli Kaymakamı Osman DEMİR'in,
1. Derece kadrolu Kırıkkale Vali Yardımcılığına Çiftlikköy Kaymakamı Cemal POLAT'ın,
1. Derece kadrolu Kırıkkale Vali Yardımcılığına Bulancak Kaymakamı Hüseyin KULÖZÜ'nün,
1. Derece kadrolu Bursa Vali Yardımcılığına Malkara Kaymakamı Halis ARSLAN'ın,
1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına Torbalı Kaymakamı Cezmi BATUK'un,

1. Derece kadrolu Trabzon Vali Yardımcılığına
Bergama Kaymakamı Ali ŞANLIER'in,
1. Derece kadrolu Isparta Vali Yardımcılığına
Sinop-Ayancık Kaymakamı Hasan Volkan KOKSAL'ın,
1. Derece kadrolu Hatay Vali Yardımcılığına
Tekirdağ-Saray Kaymakamı Ali Deniz SÜRMEN'in,
1. Derece kadrolu Düzce Vali Yardımcılığına
Sürmene Kaymakamı Halil İbrahim ACIR'in,
1. Derece kadrolu Çanakkale Vali Yardımcılığına
Çınarcık Kaymakamı Hasan ŞENSES'in,
1. Derece kadrolu Trabzon Vali Yardımcılığına
Bucak Kaymakamı Mestan DENİZ'in,
1. Derece kadrolu Tekirdağ Vali Yardımcılığına
Gediz Kaymakamı Abdülkadir KARATAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Eskişehir Vali Yardımcılığına
Kumluca Kaymakamı Ahmet KURT'un,
1. Derece kadrolu Şanlıurfa Vali Yardımcılığına
İslahiye Kaymakamı İlhan URAN'ın,
1. Derece kadrolu Isparta Vali Yardımcılığına
Çifteler Kaymakamı Hasan Ruhi YAYLACI'nın,
1. Derece kadrolu Adana Vali Yardımcılığına
Düziçi Kaymakamı Abdullah DÖLEK'in,
1. Derece kadrolu Niğde Vali Yardımcılığına
Viranşehir Kaymakamı İbrahim BALLI'nın,
1. Derece kadrolu Karaman Vali Yardımcılığına
Sivrice Kaymakamı Eflatun Can TORTOP'un,
1. Derece kadrolu Van Vali Yardımcılığına
Gazipaşa Kaymakamı Haldun AKSALMAN'ın,
1. Derece kadrolu Yozgat Vali Yardımcılığına
Malatya-Yeşilyurt Kaymakamı İzzettin SEVGİLİ'nin,
1. Derece kadrolu Niğde Vali Yardımcılığına
Osmaneli Kaymakamı Yalçın SEZGİN'in,

1. Derece kadrolu Van Vali Yardımcılığına
Mecitözü Kaymakamı Süleyman ÖZÇAKIÇI'nın,
1. Derece kadrolu Osmaniye Vali Yardımcılığına
Kahta Kaymakamı Türker ÖKSÜZ'ün,
1. Derece kadrolu Kocaeli Vali Yardımcılığına
Kocaali Kaymakamı Necmettin KALKAN'ın,
1. Derece kadrolu Edirne Vali Yardımcılığına
Köyceğiz Kaymakamı Mustafa DEMİR'in,
1. Derece kadrolu Mardin Vali Yardımcılığına
Honaz Kaymakamı Ali CANDAN'ın,
1. Derece kadrolu Kilis Vali Yardımcılığına
İpsala Kaymakamı Mustafa YEL'in,
1. Derece kadrolu Bingöl Vali Yardımcılığına
Keçiborlu Kaymakamı Fikret ZAMAN'ın,
3. Derece kadrolu Muş Vali Yardımcılığına
Araç Kaymakamı Kadir BALABAN'ın,
3. Derece kadrolu Şanlıurfa Vali Yardımcılığına
Eleşkirt Kaymakamı Ahmet ÇIRAKOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Kilis Vali Yardımcılığına
Kargı Kaymakamı Muammer AŞIK'ın,
1. Derece kadrolu Ağrı Vali Yardımcılığına
Kuyucak Kaymakamı Mustafa Asım ALKAN'ın,
1. Derece kadrolu Kahramanmaraş Vali Yardımcılığına
Savur Kaymakamı Ali BAŞTÜRK'ün,
1. Derece kadrolu Hakkari Vali Yardımcılığına
Hilvan Kaymakamı Sıdkı ZEHİN'in,
1. Derece kadrolu Artvin Vali Yardımcılığına
Gercüş Kaymakamı Necmi AKMAN'ın,
3. Derece kadrolu Kilis Vali Yardımcılığına
Olur Kaymakamı Ali SIRMALI'nın,
3. Derece kadrolu Adıyaman Vali Yardımcılığına
Selim Kaymakamı Hasan ŞILDAK'ın,

1. Derece kadrolu Tunceli Vali Yardımcılığına
Arguvan Kaymakamı Özkan DEMİR'in,
1. Derece kadrolu Sincan Kaymakamlığına
Burhaniye Kaymakamı Ertan YÜKSEL'in,
1. Derece kadrolu Tire Kaymakamlığına
Eminönü Kaymakamı Cezmi Türk GÖÇER'in,
1. Derece kadrolu Yıldırım Kaymakamlığına
Eyüp Kaymakamı Ayhan BAYHAN'm,
1. Derece kadrolu Kalkandere Kaymakamlığına
Dargeçit Kaymakamı Aydın ABAK'ın,
1. Derece kadrolu Bergama Kaymakamlığına
Sultanbeyli Kaymakamı Hüseyin EREN'in,
1. Derece kadrolu Tarsus Kaymakamlığına Ç
Çubuk Kaymakamı Abdulhamit ERGUVAN'ın,
1. Derece kadrolu Şişli Kaymakamlığına
Balıkesir-Gönen Kaymakamı Mehmet DEMİREZER'in,
1. Derece kadrolu Fethiye Kaymakamlığına
Nizip Kaymakamı Hasan KARAKAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Burhaniye Kaymakamlığına
Maltepe Kaymakamı Ünal OKYAY'ın,
1. Derece kadrolu Karamürsel Kaymakamlığına
İnegöl Kaymakamı İsmail AKA'nın,
1. Derece kadrolu Savur Kaymakamlığına
Pınarhisar Kaymakamı Muzaffer ŞAHİNER'in,
1. Derece kadrolu Kozan Kaymakamlığına
Gebze Kaymakamı Yıldırım UÇAR'ın,
1. Derece kadrolu Sultanbeyli Kaymakamlığına
Fatsa Kaymakamı Kaya ÇITAK'ın,
1. Derece kadrolu Akşehir Kaymakamlığına
Yıldırım Kaymakamı Yaşar Dursun YILMAZ'ın,
1. Derece kadrolu Güngören Kaymakamlığına
Akşehir Kaymakamı Gürbüz KARAKUŞ'un,

1. Derece kadrolu Sarıyer Kaymakamlığına
Çatalca Kaymakamı Yaşar GÜL'ün,
1. Derece kadrolu Çatalca Kaymakamlığına
Kozan Kaymakamı Mehmet ERSOY'un,
1. Derece kadrolu Eyüp Kaymakamlığına
İznik Kaymakamı Salih KARABULUT'un,
1. Derece kadrolu Fatsa Kaymakamlığına
Dikili Kaymakamı Salih GÜRHAN'ın,
1. Derece kadrolu Çiftlikköy Kaymakamlığına
Merzifon Kaymakamı Hüseyin İÇTEN'in,
1. Derece kadrolu Keşan Kaymakamlığına
Çine Kaymakamı Hasan TÜTÜN'ün,
1. Derece kadrolu Şahinbey Kaymakamlığına
Mudanya Kaymakamı Mustafa ESEN'in,
1. Derece kadrolu Malkara Kaymakamlığına
Osmancık Kaymakamı Nahsen BADELİ'nin,
1. Derece kadrolu Nizip Kaymakamlığına
Suluova Kaymakamı Mustafa CANARSLAN'ın,
1. Derece kadrolu Çınarcık Kaymakamlığına
Yerköy Kaymakamı Şükrü KARA'nın,
1. Derece kadrolu Selçuklu Kaymakamlığına
Çan Kaymakamı Şükrü GÖRÜCÜ'nün,
1. Derece kadrolu Bucak Kaymakamlığına
Didim Kaymakamı Mehmet YILDIZ'ın,
1. Derece kadrolu Menemen Kaymakamlığına
Saruhanlı Kaymakamı Mustafa ERGÜN'ün,
1. Derece kadrolu Osmancık Kaymakamlığına
Aksaray-Ortaköy Kaymakamı Recep ERKİLİÇ'in
1. Derece kadrolu İslahiye Kaymakamlığına
Havran Kaymakamı Bekir YILMAZ'ın
1. Derece kadrolu Gölarmara Kaymakamlığına
Kaman Kaymakamı Sadettin KALKAN'ın

1. Derece kadrolu Torbalı Kaymakamlığına
Çayeli Kaymakamı Nihat KAYNAR'ın
1. Derece kadrolu Merzifon Kaymakamlığına
İncirlioğlu Kaymakamı Kamil KÖTEN'in,
1. Derece kadrolu Mudanya Kaymakamlığına
Bircik Kaymakamı Ali ÇINAR'ın,
1. Derece kadrolu Kumluca Kaymakamlığına
Vakıfkebir Kaymakamı Abdullah ASLANER'in,
1. Derece kadrolu Didim Kaymakamlığına
Ula Kaymakamı Ali ÇETİN'in
1. Derece kadrolu Gediz Kaymakamlığına
Kandıra Kaymakamı Şaban BALCI'nın,
1. Derece kadrolu Çubuk Kaymakamlığına
İlgaz Kaymakamı Mehmet Niyazi TANILIR'ın,
1. Derece kadrolu Görele Kaymakamlığına
Kayseri-Pınarbaşı Kaymakamı İbrahim ÖZEFE'nin,
1. Derece kadrolu İncirlioğlu Kaymakamlığına
Alaca Kaymakamı Mustafa AYHAN'ın,
1. Derece kadrolu Tekirdağ-Saray Kaymakamlığına
İskilip Kaymakamı Turgay ERGİN'in,
1. Derece kadrolu Safranbolu Kaymakamlığına
Pamukova Kaymakamı İzzettin KÜÇÜK'ün,
1. Derece kadrolu Ferizli Kaymakamlığına
Siverek Kaymakamı İbrahim Hayrullah SUN'un,
1. Derece kadrolu Ula Kaymakamlığına
Bahçe Kaymakamı Osman Aslan CANBABA'nın,
1. Derece kadrolu Söğütlu Kaymakamlığına
Erciş Kaymakamı Bayramali KÖSE'nin,
1. Derece kadrolu Senirkent Kaymakamlığına
Maçka Kaymakamı Mehmet Hüseyin Nail ANLAR'ın,
1. Derece kadrolu Kalecik Kaymakamlığına
Sarıkamış Kaymakamı Şemseddin ERKAYA'nın,

1. Derece kadrolu Şebinkarahisar Kaymakamlığına
Emet Kaymakamı Aziz MERCAN'ın,
1. Derece kadrolu Bayındır Kaymakamlığına
Savaştepe Kaymakamı Yüksel TOPAL'ın,
1. Derece kadrolu Yerköy Kaymakamlığına
Çivril Kaymakamı Aydın ERGÜN'ün,
1. Derece kadrolu Sinop-Ayancık Kaymakamlığına
Akyurt Kaymakamı Mustafa HOTMAN'ın,
1. Derece kadrolu Dinar Kaymakamlığına
Alaçam Kaymakamı Zafer ORHAN'ın,
1. Derece kadrolu Saruhanlı Kaymakamlığına
Patnos Kaymakamı Osman TUNÇ'un,
1. Derece kadrolu Aksaray-Ortaköy Kaymakamlığına
Mersin-Aydıncık Kaymakamı İlhan ÜNSAL'ın,
1. Derece kadrolu Yenişehir Kaymakamlığına
Oltu Kaymakamı Yücel YAVUZ'un,
3. Derece kadrolu Mecitözü Kaymakamlığına
Özalp Kaymakamı Mehmet YILDIZ'ın,
1. Derece kadrolu Vezirköprü Kaymakamlığına
Avanos Kaymakamı Veysel ÖZGÜR'ün,
1. Derece kadrolu Kırkağaç Kaymakamlığına
Vezirköprü Kaymakamı Şevket CİNBİR'ın,
1. Derece kadrolu Sultanhisar Kaymakamlığına
Yıldızeli Kaymakamı Yılmaz AYDIN'ın,
1. Derece kadrolu Kandıra Kaymakamlığına
Kangal Kaymakamı Mehmet SARICAN'ın,
1. Derece kadrolu Kaman Kaymakamlığına
Pazaryeri Kaymakamı Süleyman ERDOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu Çifteler Kaymakamlığına
Karabük-Yenice Kaymakamı Mustafa GÜNDOĞAN'ın
1. Derece kadrolu Afşin Kaymakamlığına
Gümüşhacıköy Kaymakamı Yaşar DÖNMEZ'ın,

1. Derece kadrolu Çivril Kaymakamlığına
Çekerek Kaymakamı Mustafa KILIÇ'ın,
1. Derece kadrolu Pamukova Kaymakamlığına
Baskil Kaymakamı Hasan GÖÇ'ün,
1. Derece kadrolu Mersin-Aydıncık Kaymakamlığına
Şuhut Kaymakamı İhsan KARA'nın,
1. Derece kadrolu Eskipazar Kaymakamlığına
Derik Kaymakamı Mustafa ÜNALDI'nın,
1. Derece kadrolu İskilip Kaymakamlığına
Torul Kaymakamı Birol KURUBAL'ın,
1. Derece kadrolu Sarayönü Kaymakamlığına
Muradiye Kaymakamı Mehmet Emin BİLMEZ'in,
1. Derece kadrolu Emet Kaymakamlığına
Hacılar Kaymakamı Zeki ARSLAN'ın,
1. Derece kadrolu Armutlu Kaymakamlığına
Kelkit Kaymakamı Metin KUBİLAY'ın,
1. Derece kadrolu Siverek Kaymakamlığına
Kiraz Kaymakamı Halil İbrahim ERTEKİN'in,
1. Derece kadrolu Oltu Kaymakamlığına
Dazkırı Kaymakamı Eyüp TEPE'nin,
1. Derece kadrolu Çamardı Kaymakamlığına
Almus Kaymakamı İlker GÜNDÜZÖZ'ün,
1. Derece kadrolu Almus Kaymakamlığına
Beşiri Kaymakamı Raşit ZENGİN'in,
1. Derece kadrolu Dursunbey Kaymakamlığına
Akçadağ Kaymakamı Mustafa ÖZYAPI'nın,
1. Derece kadrolu Kiraz Kaymakamlığına
Karataş Kaymakamı Kadir OKATAN'ın,
1. Derece kadrolu Kurucasıle Kaymakamlığına
Gemerek Kaymakamı İsmail SOYKAN'ın,
1. Derece kadrolu Sarıkamış Kaymakamlığına
Denizli-Kale Kaymakamı Bayram GALE'nin,

1. Derece kadrolu Şarkikaraağaç Kaymakamlığına
Çermik Kaymakamı Azmi ÇELİK'in,
1. Derece kadrolu Erciş Kaymakamlığına
Korgan Kaymakamı Ali PARTAL'ın,
1. Derece kadrolu Havran Kaymakamlığına
Yüksekova Kaymakamı Ali Murat KAYHAN'ın,
1. Derece kadrolu Gazipaşa Kaymakamlığına
Bozova Kaymakamı İsmail GÜLTEKİN'in,
3. Derece kadrolu Besni Kaymakamlığına
Güdül Kaymakamı Mahmut HERSANLIOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Artova Kaymakamlığına
Yeşilli Kaymakamı Uğur KOLSUZ'un,
1. Derece kadrolu Gümtüşhacıköy Kaymakamlığına
Gevaş Kaymakamı İbrahim Halil ÇOMAKTEKİN'in,
1. Derece kadrolu Kaynarca Kaymakamlığına
Van-Edremit Kaymakamı Yunus Fatih KADİROĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Doğanhisar Kaymakamlığına
Ahlat Kaymakamı Muhammet KIRILMAZ'ın,
3. Derece kadrolu Beşiri Kaymakamlığına
İnönü Kaymakamı Tamer ORHAN'ın,
3. Derece kadrolu Babadağ Kaymakamlığına
Gürün Kaymakamı Yakup TAT'ın,
3. Derece kadrolu Yüksekova Kaymakamlığına
Çatalzeytin Kaymakamı Mustafa ÖZTAŞ'ın,
3. Derece kadrolu Aydın-Yenipazar Kaymakamlığına
Şiran Kaymakamı Yılmaz ŞİMŞEK'in,
1. Derece kadrolu Eleşkirt Kaymakamlığına
Aybastı Kaymakamı Cafer SARILI'nın,
3. Derece kadrolu Şiran Kaymakamlığına
Gölköy Kaymakamı Süleyman YILMAZ'ın,
3. Derece kadrolu Eldivan Kaymakamlığına
Türkeli Kaymakamı Kadir ÇAKIR'ın,

1. Derece kadrolu Kahta Kaymakamlığına
Cumayeri Kaymakamı Yakup CANBOLAT'ın,
1. Derece kadrolu Birecik Kaymakamlığına
Gülner Kaymakamı Emin Sait KARAHALİLOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Patnos Kaymakamlığına
Çaykara Kaymakamı Mehmet ÖZ'ün,
3. Derece kadrolu Alaplı Kaymakamlığına
Çamardı Kaymakamı Celalettin CANTÜRK'in,
1. Derece kadrolu Viranşehir Kaymakamlığına
Karahallı Kaymakamı Dr.Yalçın YILMAZ'ın,
1. Derece kadrolu Taşköprü Kaymakamlığına
Ermenek Kaymakamı Abdullah ERİN'in,
1. Derece kadrolu Hani Kaymakamlığına
Beyağaç Kaymakamı Osman ALTIN'ın,
1. Derece kadrolu Andırın Kaymakamlığına
Aksu Kaymakamı Oktay SATILMIŞ'ın,
1. Derece kadrolu Çayıralan Kaymakamlığına
Musabeyli Kaymakamı Dr. Mehmet TANIŞIR'ın,
3. Derece kadrolu Hilvan Kaymakamlığına
Çukurca Kaymakamı Niyazi ERTEN'in,
3. Derece kadrolu Buharkent Kaymakamlığına
Çemişgezek Kaymakamı Alaattin AKTAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Van-Edremit Kaymakamlığına
Hasankeyf Kaymakamı İsmail KAYGISIZ'ın,
1. Derece kadrolu Tuzla Kaymakamlığına
Kocaeli Vali Yardımcısı Fahri KESER'in,
1. Derece kadrolu Maltepe Kaymakamlığına
Konya Vali Yardımcısı Nuri Ziya TÜRKDOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu Şile Kaymakamlığına
Eskişehir Vali Yardımcısı Erdoğan ÜLKER'in,
1. Derece kadrolu Balıkesir-Gönen Kaymakamlığına
İstanbul Vali Yardımcısı Saim ESKİOĞLU'nun,

1. Derece kadrolu Meram Kaymakamlığına
Ordu Vali Yardımcısı Turgut ÇELENKOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu İnegöl Kaymakamlığına
Kırşehir Vali Yardımcısı Erdoğan BEKTAŞ'ın,
1. Derece kadrolu Eminönü Kaymakamlığına
Düzce Vali Yardımcısı Sabit KAYA'nın,
1. Derece kadrolu Aliğa Kaymakamlığına
Bolu Vali Yardımcısı Emir Osman BULGURLU'nun,
1. Derece kadrolu Konya-Ereğli Kaymakamlığına
Yozgat Vali Yardımcısı Cevdet CAN'ın,
1. Derece kadrolu Bahçelievler Kaymakamlığına
Çanakkale Vali Yardımcısı Turhan AYVAZ'ın,
1. Derece kadrolu Sürmene Kaymakamlığına
Çorum Vali Yardımcısı Ahmet Hamdi NAYIR'ın,
1. Derece kadrolu Çan Kaymakamlığına
Karabük Vali Yardımcısı Mustafa ÇEK'in,
1. Derece kadrolu Dikili Kaymakamlığına
Ordu Vali Yardımcısı Mehmet Zeki KOÇBERBER'in,
1. Derece kadrolu Beşiktaş Kaymakamlığına
Trabzon Vali Yardımcısı Nihat NALBANT'ın,
1. Derece kadrolu Of Kaymakamlığına
Burdur Vali Yardımcısı Mehmet Cengiz YÜCEDAL'ın,
1. Derece kadrolu Avanos Kaymakamlığına
Hatay Vali Yardımcısı Mehmet ÜNLÜ'nün,
1. Derece kadrolu Vakfikebir Kaymakamlığına
Diyarbakır Vali Yardımcısı Hüseyin Nail ATAY'ın,
1. Derece kadrolu Bulancak Kaymakamlığına
Aksaray Vali Yardımcısı Bayram YILMAZ'ın,
1. Derece kadrolu İznik Kaymakamlığına
Nevşehir Vali Yardımcısı Hüseyin AVCI'nın,
1. Derece kadrolu Suluova Kaymakamlığına
Niğde Vali Yardımcısı Osman KAYMAK'ın,

1. Derece kadrolu Elmalı Kaymakamlığına
Giresun Vali Yardımcısı Veyssel YURDAKUL'un,
1. Derece kadrolu Sarayköy Kaymakamlığına
Erzincan Vali Yardımcısı Mahmut ŞİRİNOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Ilgaz Kaymakamlığına
Erzurum Vali Yardımcısı İbrahim AVCI'nın,
1. Derece kadrolu Kayseri-Pınarbaşı Kaymakamlığına
Şanlıurfa Vali Yardımcısı Ahmet KAYA'nın,
1. Derece kadrolu Yumurtalık Kaymakamlığına
Burdur Vali Yardımcısı Hasan KÜRKÜ'nün,
1. Derece kadrolu Ahmetli Kaymakamlığına
Kastamonu Vali Yardımcısı Feyzullah ÖZCAN'ın,
1. Derece kadrolu Kocaali Kaymakamlığına
Aksaray Vali Yardımcısı Mustafa TAPSİZ'in,
1. Derece kadrolu Sivrice Kaymakamlığına
Sivas Vali Yardımcısı Mehmet Suat İLHAN'ın,
1. Derece kadrolu Bağcılar Kaymakamlığına
Çanakkale Vali Yardımcısı Hüseyin Avni MUTLU'nun,
1. Derece kadrolu Çine Kaymakamlığına
Kayseri Vali Yardımcısı Hasan KARAHAN'ın,
1. Derece kadrolu Köyceğiz Kaymakamlığına
Muş Vali Yardımcısı Rıza DALAN'ın,
1. Derece kadrolu Alaçam Kaymakamlığına
Şanlıurfa Vali Yardımcısı Şehmus GÜNAYDIN'ın,
1. Derece kadrolu Bahçe Kaymakamlığına
Erzurum Vali Yardımcısı Gülihsan YİĞİT'in,
1. Derece kadrolu Düziçi Kaymakamlığına
Sivas Vali Yardımcısı Ahmet YURTSEVEN'in,
1. Derece kadrolu Akyurt Kaymakamlığına
Malatya Vali Yardımcısı Hüseyin Başol GÜLEÇ'in,
1. Derece kadrolu Osmaneli Kaymakamlığına
Kars Vali Yardımcısı Osman HACİBEKTAŞOĞLU'nun,

1. Derece kadrolu Serinhisar Kaymakamlığına
Muş Vali Yardımcısı Mustafa YILDIZ'ın,
1. Derece kadrolu Hopa Kaymakamlığına
Yozgat Vali Yardımcısı Şahin ASLAN'ın,
1. Derece kadrolu Kavaklıdere Kaymakamlığına
Adıyaman Vali Yardımcısı Dr. Mestan YAYMAN'ın,
1. Derece kadrolu Alaca Kaymakamlığına
Mardin Vali Yardımcısı Kemal İNAN'ın,
1. Derece kadrolu Araç Kaymakamlığına
Gümüşhane Vali Yardımcısı Osman YENİDOĞAN'ın,
1. Derece kadrolu Hadim Kaymakamlığına
Diyarbakır Vali Yardımcısı Suat DERVİŞOĞLU'nun,
1. Derece kadrolu Kargı Kaymakamlığına
Elazığ Vali Yardımcısı Ömer TORAMAN'ın,
1. Derece kadrolu Göynük Kaymakamlığına
Kars Vali Yardımcısı Faruk BEKARLAR'ın,
1. Derece kadrolu Yomra Kaymakamlığına
Tunceli Vali Yardımcısı Aydın MEMÜK'ün,
1. Derece kadrolu Hisarcık Kaymakamlığına
Artvin Vali Yardımcısı İsmail ÇORUMLUOĞLU'nun,
3. Derece kadrolu Yeşilli Kaymakamlığına
Bayburt Vali Yardımcısı Ayhan KARTLI'nın,
3. Derece kadrolu Gemerek Kaymakamlığına
Kilis Vali Yardımcısı Fatih GENEL'in,
3. Derece kadrolu Pozantı Kaymakamlığına
Şırnak Vali Yardımcısı Osman BEYAZYILDIZ'ın,
3. Derece kadrolu Hacılar Kaymakamlığına
Şırnak Vali Yardımcısı Uğur BULUT'un,
2. Derece kadrolu İpsala Kaymakamlığına
3. Hakkari Vali Yardımcısı Adem ARSLAN'ın,
1. Derece kadrolu İkizce Kaymakamlığına
Artvin Vali Yardımcısı Şenol Levent ELMACIOĞLU'nun,

Gümüşhane Vali Yardımcılığına Güçlükönak Kaymakamı İbrahim SEVİMLİ'nin,

Van Vali Yardımcılığına Çaldıran Kaymakamı Osman AHSEN'in,
 Malatya Vali Yardımcılığına Karayazı Kaymakamı Abdullah KÜÇÜK'ün,
 Iğdır Vali Yardımcılığına Kuluncak Kaymakamı Mehmet YILMAZ'ın,
 Erzurum Vali Yardımcılığına Karaçoban Kaymakamı Mustafa DALKILIÇ'ın,

Erzincan Vali Yardımcılığına Maden Kaymakamı Mithat ORHAN'ın,
 Sivas Vali Yardımcılığına Tunceli-Ovacık Kaymakamı Mehmet İlker HAKTANKAÇMAZ'ın,

Sivas Vali Yardımcılığına Gerger Kaymakamı Mehmet CANGİR'in,
 Iğdır Vali Yardımcılığına Güroymak Kaymakamı Gökhan GÜRBÜZEROL'un,

Bayburt Vali Yardımcılığına Demirözü Kaymakamı Süleyman YILDIRIM'ın,

Malatya Vali Yardımcılığına Yazıhan Kaymakamı Erol RÜSTEMOĞLU'nun,

Şırnak Vali Yardımcılığına Çüngüş Kaymakamı İlhan ABAY'ın,

1. Derece kadrolu Çankırı Vali Yardımcılığına

Çorum İl Hukuk İşleri Müdürü Mustafa Yüksel KARADAĞ'ın,

1. Derece kadrolu Düzce İl Hukuk İşleri Müdürlüğüne

Tekirdağ Vali Yardımcısı Mehmet Erhan TÜRKER'in,

1. Derece kadrolu Osmaniye İl Hukuk İşleri Müdürlüğüne

Bartın İl Hukuk İşleri Müdürü Arslan ÖZBEY'in,

1. Derece kadrolu Giresun İl Hukuk İşleri Müdürlüğüne

Bayburt İl Hukuk İşleri Müdürü Mehmet Sadık TUNÇ'un,

1. Derece kadrolu Kütahya İl Hukuk İşleri Müdürlüğüne

Zonguldak İl Hukuk İşleri Müdürü Murat KOCABAŞ'ın,

Sinop Vali Yardımcısı iken 17.09.2002 tarih ve 2002/3281 sayılı Müsterek Kararname ile Çorum Vali Yardımcılığına atanan Ramazan AKSOY'a ait bu hükmün iptali ile, 1. Derece kadrolu Denizli Vali Yardımcılığına,

Bitlis Vali Yardımcısı iken 17.09.2002 tarih ve 2002/3281 sayılı Müsterek Kararname ile Sinop Vali Yardımcılığına atanan Erol AYYILDIZ'a ait bu hükmün iptali ile, 1. Derece kadrolu Çayeli Kaymakamlığına,

Gaziantep Vali Yardımcısı iken 17.09.2002 tarih ve 2002/3281 sayılı Müşterek Kararname ile Trabzon Vali Yardımcılığına atanan Zeynel Abidin Müfit YAVUZ'a ait bu hükmün iptali ile, 1. Derece kadrolu Manisa Vali Yardımcılığına,

Kocaeli Vali Yardımcısı iken 17.09.2002 tarih ve 2002/3281 sayılı Müşterek Kararname ile Zonguldak Vali Yardımcılığına atanan Adem KARAHASANOĞLU'na ait bu hükmün iptali ile, 1. Derece kadrolu İstanbul Vali Yardımcılığına,

Zonguldak Vali Yardımcısı iken 17.09.2002 tarih ve 2002/3281 sayılı Müşterek Kararname ile Denizli Vali Yardımcılığına atanan Halis PEKER'e ait bu hükmün iptali ile, 1. Derece kadrolu İzmir Vali Yardımcılığına,

Bozkır Kaymakamı iken 22.03.2002 tarih ve 2002/2692 sayılı Müşterek Kararname ile Burdur Vali Yardımcılığına atanan Hasan GÖZEN'e ait bu hükmün iptali,

1. Derece Kadrolu Ordu Vali Yardımcılığına

Kilis eski Vali Yardımcısı Ali YENER'in,

Erfelek Kaymakamlığına Hani Kaymakamı Erkan BULGAN'ın,

Mesudiye Kaymakamlığına Köprüköy Kaymakamı Kemal YILDIZ'ın, Kurşunlu Kaymakamlığına Pazaryolu Kaymakamı Tuncay DURSUN'un, Kavak Kaymakamlığına Kürtün Kaymakamı Yusuf ÖZDEMİR'in,

Gürün Kaymakamlığına Bulanık Kaymakamı Ahmet Ufuk HASÇAKAL'ın,

Baskil Kaymakamlığına Tuzluca Kaymakamı Orhan ÇİFTÇİ'nin,

Demirköy Kaymakamlığına Karlıova Kaymakamı Ayhan IŞIK'ın,

Solhan Kaymakamlığına Alacakaya Kaymakamı Osman KIVANÇ'ın, Harran Kaymakamlığına Beytüşşebap Kaymakamı Adil KARATAŞ'ın, Akçadağ Kaymakamlığına Dicle Kaymakamı Kamuran TAŞBİLEK'ın, Kangal Kaymakamlığına Bahçesaray Kaymakamı Yılmaz TORUK'un, İschehisar Kaymakamlığına Halfeti Kaymakamı Sıtkı ÖCAL'ın,

Çiçekdağı Kaymakamlığına Arpaçay Kaymakamı Murat DİKBAŞ'ın,

Kelkit Kaymakamlığına Çıldır Kaymakamı Avni ORAL'ın,

Karakoçan Kaymakamlığına Sivas - Altınyayla Kaymakamı Ömer DURAN'ın,

Ordu - Ulubey Kaymakamlığına Lice Kaymakamı Abdulluttalip AKDEMİR'in,

Çardak Kaymakamlığına Damal Kaymakamı Yücel GEMİCİ'nin,
 Şuhut Kaymakamlığına Doğanşar Kaymakamı Bilal ŞENTÜRK'ün,
 Yıldızeli Kaymakamlığına Ağın Kaymakamı Mehmet Fatih GEYİM'in,
 Ahlat Kaymakamlığına Uludere Kaymakamı Ahmet AVŞAR'ın,
 Beki11 i Kaymakamlığına Çayırılı Kaymakamı Niyazi ULUGÖLGE'nin,
 Bozova Kaymakamlığına Andırın Kaymakamı Mehmet Murat ÇEKMEN'in,

Derik Kaymakamlığına Kemah Kaymakamı Cemil KILINÇ'ın,
 Çermik Kaymakamlığına Kiğı Kaymakamı İsmail ÇATAKLI'nın,
 Selendi Kaymakamlığına Hanak Kaymakamı Metin MAYTALMAN'ın,
 Yeşilova Kaymakamlığına Susuz Kaymakamı Bahri TİRYAKİ'nin,
 Torul Kaymakamlığına Ardanuç Kaymakamı Abdurrahman AKDEMİR'in,
 Muradiye Kaymakamlığına Hozat Kaymakamı Hüseyin ÇELİK'in,
 Genç Kaymakamlığına Tut Kaymakamı İsmail Hakkı ERTAŞ'ın,
 Adilcevaz Kaymakamlığına Mazgirt Kaymakamı Ömer Faruk COŞKUN'un,

Derinkuyu Kaymakamlığına Tekman Kaymakamı Mustafa ÇİFTÇİ'nin,
 Meriç Kaymakamlığına Diyadin Kaymakamı Rahmi KÖSE'nin,
 Gevaş Kaymakamlığına Tutak Kaymakamı Şahin ARSAL'ın,
 Gümüşova Kaymakamlığına Aydınlar Kaymakamı Önder BAKAN'ın,
 Gündül Kaymakamlığına Gölova Kaymakamı Ekrem CAN ALP'ın,
 Karaisall Kaymakamlığına Pervari Kaymakamı Alpaslan YILMAZ'ın,
 Çekerek Kaymakamlığına Kocaköy Kaymakamı Erhan KOYUNCU'nun,
 Ermenek Kaymakamlığına Köse Kaymakamı İsmail KARADAŞ'ın,
 Gölpazarı Kaymakamlığına Hamur Kaymakamı Yasemin ÇETİNKAYA'nın,

Toprakkale Kaymakamlığına Şirvan. Kaymakamı İskender YÖNDEN'in,
 Bulanık Kaymakamlığına Baykan Kaymakamı Uğur KALKAR'ın,

Demirözü Kaymakamlığına İdil Kaymakamı Zekai ERDEM'in,
 Tut Kaymakamlığına Eski Kaymakamı Hülya KAYA'nın,
 Alacakaya Kaymakamlığına Kızılören Kaymakamı Murat ERKAN'ın,
 Ardanuç Kaymakamlığına Şalpazarı Kaymakamı Halil KARBUZ'un,
 Tunceli-Ovacık Kaymakamlığına Yalıhüyük Kaymakamı Yusuf CIBIR'ın,
 Çukurca Kaymakamlığına Tefenni Kaymakamı Ünal COŞKUN'un,
 Dargeçit Kaymakamlığına Manisa - Köprübaşı Kaymakamı Erkan ÇAPAR'ın,

Köse Kaymakamlığına İmranlı Kaymakamı Mehmet MAKAS'ın,
 Eğil Kaymakamlığına Şaphane Kaymakamı Kaya ÇELİK'in,
 İdil Kaymakamlığına Sütçüler Kaymakamı Hasan TANRISEVEN'in,
 Hasankeyf Kaymakamlığına Yavuzeli Kaymakamı Huriye KÜPELİ'nin,
 Çaldıran Kaymakamlığına Dumlupınar kaymakamı Ahmet ALTUNBAŞ'ın
 Uludere Kaymakamlığına Hüyük Kaymakamı Hasan ERKAL'ın,
 Şirvan Kaymakamlığına Kofçaz Kaymakamı Davut GÜL'ün,
 Güçlükönak Kaymakamlığına Kumlu Kaymakamı Vural KARAGÜL'ün,
 Tuzluca Kaymakamlığına Koyulhisar Kaymakamı Oktay ERDOĞAN'ın,
 Tekman Kaymakamlığına Yakakent Kaymakamı Kasım YEKELER'in,
 Hozat Kaymakamlığına Ayrancı Kaymakamı Abdulmuttalip AKSOY'un,
 Beytüşşebap Kaymakamlığına Büyükorhan Kaymakamı Cihan DEMİRHAN'ın,

Hamur Kaymakamlığına Çanakçı Kaymakamı Mustafa Serdar BAKIR'ın,
 Musabeyli Kaymakamlığına Feke Kaymakamı Ali ARSLANTAŞ'ın,
 Tutak Kaymakamlığına Sulakyurt Kaymakamı Türker Çağatay HALİM'in,
 Çayırli Kaymakamlığına Balışeyh Kaymakamı Muhammet AKTAŞ'ın
 Kuluncak Kaymakamlığına Hanönü Kaymakamı Mustafa ANTEPLİOĞLU'nun,

Bahçeşaray Kaymakamlığına Çorum-Ortaköy Kaymakamı Mehmet Sinan YILDIZ'ın,

Güroymak Kaymakamlığına Halkapınar Kaymakamı Okan LEBLEBİCİER'in,

Ağın Kaymakamlığına Taraklı Kaymakamı Erdinç FİLİZ'in,

Pervari Kaymakamlığına Ağaçören Kaymakamı Alp ARSLAN'ın,
 Karayazı Kaymakamlığına Gündoğmuş Kaymakamı Mehmet SÜLÜN'ün,
 Olur Kaymakamlığına Çeltik Kaymakamı Şaban AKÇA'nın,
 Yazıhan Kaymakamlığına Altıntaş Kaymakamı Ali YILMAZ'ın,
 Sivas-Altınyayla Kaymakamlığına Gülağaç Kaymakamı Tuğba İNAN'ın,
 Damal Kaymakamlığına Karamanlı Kaymakamı Nurullah AKTAŞ'ın,
 Hanak Kaymakamlığına Çavdır Kaymakamı Nazife YÜCELDİ AKTAŞ'ın,
 Çıldır Kaymakamlığına Hayrat Kaymakamı Cem Afşin AKBAY'ın,
 Kiğı Kaymakamlığına Tufanbeyli Kaymakamı Hamdi ÜNCÜ'nün,
 Pazaryolu Kaymakamlığına Karkamış Kaymakamı Mesut YAKUTA'nın,
 Şenpazarı Kaymakamlığına Asarcık Kaymakamı Ömer SAĞLAM'ın,
 Köprüköy Kaymakamlığına Yenişarbademli Kaymakamı Tülay
 BAYDAR'ın ,

Dicle Kaymakamlığına Yağlıdere Kaymakamı Ümit CAVULDAK'ın,
 İliç Kaymakamlığına İbradi Kaymakamı Selami KAPANKAYA'nın,
 Doğanşar Kaymakamlığına Mihalgazi Kaymakamı Zafer ATAMAN'ın,
 Mazgirt Kaymakamlığına Yapraklı Kaymakamı Ali ÇELİK'in,
 Sarıyahşi Kaymakamlığına Saraykent Kaymakamı Cengiz ÜNSAL'ın
 Arpaçay Kaymakamlığına İhsangazi Kaymakamı Sedat YILDIRIM'ın,
 Selim Kaymakamlığına Kabataş Kaymakamı Aydın ERDOĞAN'ın,
 Çemişgezek Kaymakamlığına Çobanlar Kaymakamı Ayhan TAVLI'nın
 Karaçoban Kaymakamlığına Akören Kaymakamı Polat KARA'nın,
 Baykan Kaymakamlığına Samsun-Ayvacık Kaymakamı Çetin Oktay
 KALDIRIM'ın,

Lice Kaymakamlığına Tokat-Yeşilyurt Kaymakamı İsmail KOŞUM'un,
 Susuz Kaymakamlığına Aladağ Kaymakamı Tolga POLAT'ın,
 Gercüş Kaymakamlığına Göynücek Kaymakamı Mümin ÖZTÜRK'ün,

Halfeti Kaymakamlığına Emirgazi Kaymakamı Ahmet ODABAŞ'ın,
 Aydınlar Kaymakamlığına Yığılca Kaymakamı Ahmet Süheyl ÜÇER'in,
 Arguvan Kaymakamlığına Harmancık Kaymakamı Tuncay
 AKKOYUN'un,

Çüngüş Kaymakamlığına Dörtdivan Kaymakamı Mustafa
 DEMİRELLİ'nin,

Kocaköy Kaymakamlığına Sumbas Kaymakamı Coşkun AÇIK'ın,

Diyaadin Kaymakamlığına Kabadüz Kaymakamı Yaşar GÜNEŞ'in,

Kürtün Kaymakamlığına Babadağ Kaymakamı Hüseyin ÇAKIRTAŞ'ın,
 Özalp Kaymakamlığına Günyüzü Kaymakamı Ömer ÖZCAN'ın,

Maden Kaymakamlığına Akkışla Kaymakamı Sedat ELİUZ'un,

Çamoluk Kaymakamlığına Felahiye Kaymakamı Arif YALÇIN'ın,
 Karlıova Kaymakamlığına Derepazarı Kaymakamı Ali Fuat ATİK'in,

Çelikhan Kaymakamlığına Boğazkale Kaymakamı Mustafa
 SARIKAYA'nın,

Kemah Kaymakamlığına Doğankent Kaymakamı Ali Hamza
 PEHLİVAN'ın,

Gölova Kaymakamlığına Başçiftlik Kaymakamı Sait ÖZKILINÇ'ın,

Gerger Kaymakamlığına Kıbrısçık Kaymakamı Abdullah UÇGUN'un
 atanmaları,

657 Sayılı Kanunun 68 / B, 76, 92 nci maddeleri ve 2451 sayılı Kanunun 2
 nci maddesi gereğince uygun görülmüştür.

MEVZUAT BOLUMU

1 TEMMUZ 2003 - 30 EYLÜL 2003 TARİHLERİ ARASINDA RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANAN İÇİŞLERİ BAKANLIĞI VE MÜLKİ İDARE AMİRLERİ İLE İLGİLİ MEVZUAT (KRONOLOJİK FİHRİST)

Mustafa AYIK
APK Uzmanı

I. KANUNLAR

			Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
25.06.2003	4905	Devlet Memurları Kanunu İle Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	01.07.2003	25068
26.06.2003	4913	11 Nolu Protokol İle Değişik İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesine Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 Nolu Protokolün Uygulanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun	01.07.2003	25155
25.06.2003	4904	Türkiye İş Kurumu Kanunu	05.07.2003	25159
03.07.2003	4917	Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	10.07.2003	25164
01.07.2003	4915	Kara Avcılığı Kanunu	11.07.2003	25165
08.07.2003	4919	Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	15.07.2003	25169
29.07.2003	4959	Topluma Kazandırma Kanunu	06.08.2003	25191
30.07.2003	4961	Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.08.2003	25191

31.07.2003	4968	540 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.08.2003	25191
31.07.2003	4970	Bazı Kanunlarda ve 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	06.08.2003	25191
30.07.2003	4963	Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun	07.08.2003	25191
31.07.2003	4969	Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun	12.08.2003	25197
30.07.2003	4964	Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun	15.08.2003	25200

II. MİLLETLERARASI ANDLAŞMALAR

Yayımlandığı Resmi

Gazetenin

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
07.07.2003	2003/5851	Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmenin İlişik Beyanlar ve Çekince İle Onaylanmasına Dair Karar	11.06.2003	25135
10.07.2003	2003/5925	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Komisyonu Arasında Merkez Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	07.08.2003	25192
21.07.2003	2003/5947	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Suçluların İadesi Anlaşması'nın Onaylanması Hakkında Karar	12.08.2003	25197

III. MİLLETLERARASI SÖZLEŞMELER

Yayımlandığı Resmi

Gazetenin

Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
15.08.2003	2003/6069	11 No'lu Protokol İle Değişik, İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi'ne Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Ek 6 No'lu Protokol'ün Onaylanması Hakkında Karar	17.09.2003	25232

IV. BAKANLAR KURULU KARARLARI

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
05.08.2003	2003/6069	15.11.1993 Tarihli ve 93/5067 Sayılı Kararname İle Kurulan “Çilimli İlçesi Köylere Hizmet Götürme Birliği”nin Adının, “Çilimli İlçesi Belediye ve Köylere Hizmet Götürme Birliği” Olarak Değiştirilmesi Hakkında Karar	02.07.2003	25156
05.06.2003	2003/5727	Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar	02.07.2003	25156
23.06.2003	2003/5795	Yedek Subayların Hizmet Süreleri İle Erbaş ve Erler İçin Muvazzaflık Hizmet Süresinin Tespitine İlişkin Karar	02.07.2003	25156
14.07.2003	2003/5884	Kamu Personelinin Maaşlarının Hesabına Esas Tutulan Katsayıların Yeniden Tespiti İle Muhtelif Statülerde İstihdam Edilen Sözleşmeli Personelin Ücretlerinin Artırılmasına İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı	15.07.2003	25169
23.06.2003	2003/5930	“Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı” İle “Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar”ın Kabulüne Dair Bakanlar Kurulu Kararı	24.07.2003 (Mükerrer)	25178
22.07.2003	2003/5970	Çevre ve Orman Bakanlığının Taşra Teşkilatında Yer Alan: İl Müdürlükleri ve Bu Müdürlüklere Bağlı Şube Müdürlükleri İle Doğrudan Merkeze Bağlı Müdürlüklerin Yeniden Düzenlenmesi Hakkında Karar	07.08.2003	25192
04.07.2003	2003/5898	519 Kişinin Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesi Hakkında Karar	08.08.2003	25193
18.07.2003	2003/5967	Bazı Mahalli İdare Birliklerinin Kurulmasına İzin Verilmesi Hakkında Karar	08.08.2003	25193
21.07.2003	2003/5898	654 Kişinin Türk Vatandaşlığının Kaybettirilmesi Hakkında Karar	11.08.2003	25196
02.07.2003	2003/01	3161 Kişinin Türk Vatandaşlığına Alınması Hakkında Karar	11.08.2003	25196

05.08.2003	2003/6035	203 Kişinin Türk Vatandaşlığına Alınması, 04.09.2003 25129 4 Kişiyle İlgili Bilgilerin Düzeltilmesi ve 3 Kişiye İlişkin Hükümlerin İptali Hakkında Karar
30.07.2003	2003/6005	284 Kişinin Türk Vatandaşlığının 05.09.2003 25220 Kaybettirilmesi Hakkında Karar
18.08.2003	2003/6030	Düzce İli, Merkez İlçe, Nalbantoğlu Köyü 05.09.2003 25220 Mevkii İle Kocaeli İli, Deretepe Mevkiinde Bulunan Bazı Taşınmazların Toplu Konut İdaresi Başkanlığı'na Bedelsiz Olarak Devredilmesi Hakkında Karar
25.08.2003	2003/6095	Emniyet Genel Müdürlüğü'nün Taşra 10.09.2003 25225 Teşkilatında Doğrudan Merkeze Bağlı Taşra Teşkilatı Olarak Kriminal Polis Laboratuvarı Müdürlükleri ve Bu Müdürlüklere Bağlı Olarak Şube Müdürlüklerinin Kurulması Hakkında Karar
12.08.2003	2003/04	2962 Kişinin Türk Vatandaşlığından 10.09.2003 25225 Çıkmalarına İzin Verilmesi Hakkında Karar
18.07.2003	2003/02	3072 Kişinin Türk Vatandaşlığından 10.09.2003 25225 Çıkmalarına İzin Verilmesi Hakkında Karar
21.07.2003	2003/03	3235 Kişinin Türk Vatandaşlığından 10.09.2003 25225 Çıkmalarına İzin Verilmesi Hakkında Karar
02.09.2003	2003/5	3231 Kişinin Türk Vatandaşlığından 22.09.2003 25237 Çıkmalarına İzin Verilmesi Hakkında Karar
10.09.2003	2003/6123	Polis Akademisine Bağlı Olarak Polis 24.09.2003 25239 Meslek Yüksek Okullarının Açılması Hak kında Karar

V. YÖNETMELİKLER

A- BAKANLAR KURULU KARARI İLE YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

Tarihi	Sayısı	Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
			Tarihi	Sayısı
21.07.2003	2003/5959	Devlet Memurlarının Yer Değiştirme Suretiyle Atanmalarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	07.08.2003	25192
28.07.2003	2003/5996	Evlendirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	06.09.2003	25221

31.07.2003	2003/6102	Emniyet Hizmeti Sınıfı Mensupları Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	24.09.2003	25239
25.08.2003	2003/6104	Memurlara Yapılacak Giyecek Yardımı Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik	24.09.2003	25239

B- BAKANLIKLARCA YAYIMLANAN YÖNETMELİKLER

Yayımlandığı Resmi Gazetenin

Konusu	Tarihi	Sayısı
Subay Sicil Yönetmeliğinin 3 üncü ve 40 inci Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	05.07.2003	25129
Astsubay Sicil Yönetmeliğinin 3 üncü ve 36 inci Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	05.07.2003	21159
Subay Sicil Yönetmeliğinin 26 inci Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	24.07.2003	25178
Mahalli İdareler Uzlaşma Yönetmeliği	01.08.2003	25186
Tüketici Sorunları Hakem Heyetleri Yönetmeliği	01.08.2003	25186
Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliği	04.08.2003	25189
18 Mart Şehitler Günü ve 19 Eylül Gaziler Gününde Yapılacak Törenler Hakkında Yönetmelik	24.08.2003	25209
Polis Meslek Yüksek Okulları Giriş Yönetmeliğinin Bir Maddesinin Değiştirilmesine Dair Yönetmelik	29.08.2003	25214
İstanbul Polis Hastanesi Döner Sermaye İşletmesi Yönetmeliğinin Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik	02.09.2003	25217
İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Dernekler Daire Başkanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Kuruluş, Görev, Çalışma ve Denetim Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik	04.09.2003	25219
Sahil Güvenlik Kantin Yönetmeliği	04.09.2003	25219
Emeklilik ve Malullük Aylığı Bağlanmış Olanlara Bunların Kanunen Bakmakla Yükümlü Bulundukları Aile Fertleri, Dul ve Yetim Aylığı Alanların Muayene İle Tedavileri Hakkında Yönetmelik	06.09.2003	25221
Türkiye İş Kurumu İl İstihdam Kurulları Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	08.09.2003	25223
Jandarma Kantin Yönetmeliği	15.09.2003	25230
Emniyet Genel Müdürlüğü Adına Polis Akademisi ve Diğer Fakülte ve Yüksek Okullarda Okuyan Öğrencilerden Alınacak Tazminata Dair Yönetmelik	30.09.2003	25245

VI. MÜŞTEREK KARARLAR

			Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
Tarihi	Sayısı	Konusu	Tarihi	Sayısı
04.07.2003	2003/14	2004 Yılı Programı ve Mali Bütçesi Makro Çerçeve Kararı	05.07.2003	25159
08.07.2003	2003/4555	İstanbul İli Ümraniye, Maltepe ve Kartal İlçeleri Arasında Kalan Üç İlçe Arası Sınır Anlaşmazlığının, Özel Krokisinde Gösterildiği Üzere 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Bentlerine Göre Uygun Görülmesine Dair Karar	09.07.2003	25163
08.07.2003	2003/4556		09.07.2003	25163
		İstanbul İli Kartal İlçesi Şamandıra Bucağına Bağlı Paşaköy Köyü İle Ümraniye İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Yenidoğan Belediyesi Arasında Bulunan İhtilafı Sahadaki İki İlçe Arası Sınırın Özel Krokisinde Gösterildiği Üzere 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Bentlerine Göre Uygun Görülmesine Dair Karar		
05.08.2003	2003/4665		07.08.2003	25192
		Kocaeli İli Gölcük İlçesine Bağlı Şirinköy'ün Tamamı İle Saraylı Köyü'nün Kalıcı Konutların Bulunduğu Kısmının Gölcük Belediyesi Sınırları İçerisine Alınması 1580 Sayılı Kanunun 7469 Sayılı Kanunla Değişik 7 nci Maddesi Uyarınca Uygun Görüldüğüne Dair Sınır Tespit Kararı		
15.08.2003	2003/4766	Bartın İli, Ulus İlçesi, Kumluca Bucağına Bağlı Sofular Köyünün, Aynı İlin Merkez İlçe, Kozcağız Bucağına Bağlanması; 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Bentlerine Göre Uygun Görülmesine Dair Karar	17.08.2003	25202
01.09.2003	2003/4818	Kilis İli Polateli İlçesine Bağlı Mağaracık Köyünün Polateli Belediye'si Sınırları İçerisine Alınması 1580 Sayılı Kanunun 7469 Sayılı Kanunla Değişik 7 nci Maddesi Uyarınca Uygun Görülmesine Dair Karar	03.09.2003	25218
04.09.2003	2003/4881	İzmir İli Gaziemir İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Sarnıç Kasabası İle Menderes İlçesi Merkez Bucağına Bağlı Görece Belediyesi	06.09.2003	25221

		ve Kısık Köyü Arasında Kalan İki İlçe Arası Sınırın özel Krokisinde Gösterildiği Üzere 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Fıkralarına Göre Uygun Görüldüğüne Dair Sınır Tespit Kararı	
04.09.2003	2003/4882	Isparta İli Gönen İlçesi Güneykent Kasabası İle Keçiborlu İlçesi Merkez Belediyesi Arasında Bulunan İhtilafli Sahadaki İki İlçe Arası Sınırın özel Krokisinde Gösterildiği Üzere 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Fıkralarına Göre Uygun Görüldüğüne Dair Sınır Tespit Kararı	06.09.2003 25221
22.09.2003	2003/5010	Erzincan ve Tunceli İl Hududunun Karasu Köprüsü (81780-81150) İle Sanşa Köprüsü (90040-78930) Arasında Kalan 9700 Metrelik Bölüm İle Fırat I Köprüsü (71387-81625) İle Fırat II Köprüsü (72875-84300) Arasında Kalan Kısımda Tadil Edilerek Erzincan İli Hudutları İçerisinde Kalacak Şekilde Özel Krokisinde Gösterildiği Üzere 5442 Sayılı İl İdaresi Kanunun 2 nci Maddesinin (B) ve (D) Fıkralarına Göre Uygun Görüldüğüne Dair Sınır Tespit Kararı	23.09.2003 25238

VII. GENELGELER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
	Tarihi	Sayısı
2003/42 Sayılı Başbakanlık Genelgesi	19.07.2003	25173
2003/44 Sayılı Başbakanlık Genelgesi	11.09.2003	25226
2003/45 Sayılı Başbakanlık Genelgesi	11.09.2003	25226

VIII. TEBLİĞLER

Konusu	Yayımlandığı Resmi Gazetenin	
	Tarihi	Sayısı
2003 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı (Yaz Okulu Tezsiz Yüksek Lisans Programları) (Sıra No: 11)	01.07.2003	25155
Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 319)	01.07.2003	25155

Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer Değiştirme Yönetmeliğinin Eki Cetvelde Değişiklik Yapılması Hakkında Tebliğ (No: 2003/2)	02.07.2003	25156
2003 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı (Analitik Bütçe Sınıflandırması) (Sıra No: 12)	02.07.2003	25156
Isparta İli Sınırları İçerisinde Sokakta Yaşayan ve Sokakta Çalıştırılan Çocukların Korunması İle Çözücü ve Yapıştırıcı Nitelikteki Uçucu ve Bağımlılık Yapan Maddelerin 18 Yaşından Küçüklere Satışının Yasaklanmasına Dair Karar (No: 2003/1)	03.07.2003	25157
Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No: 322)	15.07.2003	25169
İstanbul Valiliğine Ait Spor Müsabakaları Nedeniyle Vukubulan Şiddet Olayları veya Kötü Tezahüratın Önlenmesi Suretiyle Kamu Düzeninin Sağlanmasına Dair 2000/2 Sayılı Kararın Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Karar (2003/2)	16.07.2003	25170
Antalya Valiliğine Ait Turizmi Olumsuz Etkileyen Faktörlerle Mücadeleye Kararlılık ve Süreklilik Kazandırmak Amacıyla Alınması Gereken Tedbirlere Dair Karar (No: 2003/5)	18.07.2003	25172
Jandarma Genel Komutanlığı Mensuplarından Malul Olanlar ile Şehit Olanların Mirasçılarına Devlet Övünç Madalyası Verilmesi Hakkında Tebliğ)	19.07.2003	25173
Tokat Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/2)	19.07.2003	25173
Gümüşhane İli Sınırları İçerisinde Orman Yangınlarının Önlenmesi Amacıyla Alınması Gereken Tedbirler Hakkında Karar (No: 2003/1)	23.07.2003	25177
2003 Mali Yılı Bütçe Uygulama Talimatı (Sıra No: 13)	26.07.2003	25180
Aksaray Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/15)	31.07.2003	25185
Uşak Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/5)	01.08.2003	25186
Kırıkkale İli Sınırları İçerisinde Çözücü ve Yapıştırıcı Nitelik Taşıyan Uçucu ve Bağımlılık Yapan Maddelerin 0-18 Yaş Arasındaki Çocuklara Satışının Yasaklanmasına Dair Karar	01.08.2003	25186
Konya Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/5)	08.08.2003	25193
Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 267)	20.08.2003	25205
Vergi İadesi Genel Tebliği (Seri No: 7)	20.08.2003	25205
Harcırah Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 37)	26.08.2003	25211
Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 268)	26.08.2003	25211
Milli Emlak Genel Tebliği (Sıra No: 269)	26.08.2003	25211
Antalya İli Sınırları İçerisinde, Spor Müsabakaları Nedeniyle Meydana Gelebilecek Şiddet Olayları veya Kötü Tezahüratın Önlenmesi Suretiyle Kamu Düzeninin Sağlanmasına Dair Karar (No: 2003/6)	26.08.2003	25211

Ordu İli Sınırları İçerisinde, Sokakta Yaşayan ve Çalıştırılan Çocukların Korunması İle Çözücü ve Yapıştırıcı Nitelikteki Uçucu ve Bağımlılık Yapan Maddelerin 18 Yaşından Küçüklere Satışının Yasaklanmasına Dair Karar (No: 2003/1)	05.09.2003	25220
Amasya İli Sınırları İçerisinde, Spor Müsabakaları Nedeniyle Meydana Gelebilecek Şiddet Olayları veya Kötü Tezahüratın Önlenmesi Suretiyle Kamu Düzeninin Sağlanmasına Dair Karar (No: 2003/6)	17.09.2003	25232
Sinop İli Sınırları İçerisinde, Sokakta Yaşayan veya Çalıştırılan Çocukların Korunması Suretiyle Kamu Esenliğinin Sağlanması ile İlgili Karar (No: 2003/1186-1)	17.09.2003	25232
Uşak Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/4)	08.08.2003	25193
Edirne Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 4)	18.09.2003	25233
Kayseri Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 10)	21.09.2003	25236
Düzeltilme (Konya Valiliğine Ait 2003/05 Sayılı Mahalli Çevre Kurulu Kararı İle İlgili)	24.09.2003	25239
Gaziantep Valiliği Mahalli Çevre Kurulu Kararı (No: 2003/08)	21.09.2003	25236
Hatay İli Sınırları İçerisinde, Sokakta Yaşayan veya Sokakta Çalıştırılan Çocukların Korunması ile İlgili Güvenlik Karar (No: 2003/1)	17.09.2003	25232

MEVZUAT METNİ

9 Haziran 1995 tarihli ve 22308 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren İçişleri Bakanlığı Merkez ve Taşra Teşkilatı Arşiv Hizmetleri Yönetmeliği’nin 14 üncü maddesi hükümlerine göre hazırlanmış olan “İçişleri Bakanlığı Kurum Arşivi ile Merkez ve Taşra Teşkilatı Birim Arşivlerinde Bulunan Arşivlik Malzeme ile Arşiv Malzemesinin Saklanma Sürelerine İlişkin Yönerge”nin 5 inci Maddesinin “Birimlere Ait Malzeme” başlıklı II. Kısımına, “ö) Kefalet Sandığı” başlıklı alt kısmından sonra gelmek üzere “**p) Dernekler Dairesi Başkanlığı**” kısmı eklenmiştir.

(Bu yönerge değişikliği 29.09.2003 tarihinde Bakan Onayı ile yürürlüğe girmiştir.)

Saklama Süresi **Birim Kurum**

Malzemenin Konusu	<u>Arşivinde</u>	<u>Arşivinde</u>	<u>Düşünceler</u>
P) Dernekler Dairesi Başkanlığı			
1 - İdari Büro Şefliği			
1 - Daire içi yazışmalar	5 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
2 - Taşra teşkilatı ile yapılan yazışmalar	5 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
3 - Daire Başkanı adına gelen yazılar	5 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
4 - Bakanlık içi yazışmalar	5 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
5 - Valiliklerle yapılan yazışmalar	5 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
6 - Bakanlıklar arası yazışmalar	10 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
7 - Gelen ve giden evrak defterleri	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
8 - Gelen ve giden evrak föyleri	5 yıl	10 yıl	Süre Bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
9 - Kuruluş, personel durumu gösterir tablolar cetveller ve yazışmalar	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir

10 - Daire personelinin Birimde tutulan şahsi dosyaları	Ayrılıncaya kadar	10 yıl	Ayıklama ve imha Komisyonunca değerlendirilir
11 - Taşra Teşkilatı personelinin Birimde tutulan özlük dosyaları	Ayrılıncaya kadar	10 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
12 - Daire Başkanın ve üst makamların yazılı emirleri	Güncelliği süresince	10 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
13 - Daire Başkanlığından istenen görüş yazıları	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
14 - Dairenin görev alanı ile ilgili derlenmiş Yönetmelikler, Yönergeler, Genelgeler, Tebliğler, Hukuk Müşavirliği görüşleri	Güncelliği süresince	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
15 - Brifingler, bilgi notları ve Dairenin çalışmaları ile ilgili rapor ve istatistikleri	5 yıl	15 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca
16 - Daire Başkanlığınca çıkarılan Yönetmelik, Yönerge ve Genelgeler	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
17 - Vatandaş başvuruları ve bunlarla ilgili yazışmalar	3 yıl	-	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
18 - Daire Başkanlığınca hazırlanan mevzuat çalışmaları ve ya diğer birimlerce hazırlanan mevzuat çalışmalarına Daire Başkanlığınca	5 yıl	15 yıl	Kurum Arşivinde imha edilir
19 - Personel takip çizelgeleri	2 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
20 - Merkez ve taşra Teşkilatı kodlama sistemi ve aidiyet numarası belirleme yazısı	Güncelliği süresince	-	Birim Arşivinde imha edilir
21 - Tebliğ Tebellüğ yazıları	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
22 - Toplantı dosyası	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
23 - Dairenin yıllık bütçe planları	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
24 - Malzeme ve Demirbaş satın alımları ile ilgili olur ve yazışmalar	5 yıl	15 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
25 - Demirbaş malzemelerle ilgili defter ve dosyalar	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
26 - Müteferrik yazılar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir

2 - Dernekler Denetçileri Büro Şefliği

1 - Denetim, inceleme ve araştırma talep yazıları	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
2 - Denetim Dosyası (Onay ve Yazışmalar)	5 yıl	10 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
3 - Denetim, inceleme ve araştırma raporlarından adli veya idari işlem gerektirenler	5 yıl	10 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
4 - Denetim inceleme ve araştırma raporlarından işlem gerektirmeyenler	1 yıl	5 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
5 - Denetim, inceleme veya araştırma raporlarının ilgili birimlere gönderme yazıları	5 yıl	10 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
6 - Denetim, inceleme ve araştırma raporlarının ilgili birimlere gönderme yazıları	5 yıl	10 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
7 - Dernekler denetçileri şahsi dosyası	Ayrılmıncaya kadar	3 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
8 - Dernekler Denetçilerin yolluk dosyası	5 yıl	10 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
9 - Denetçilerin zimmet ve matlup evrakları	5 yıl	15 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
10 - Denetçilerin zimmet ve matlup defterleri	5 yıl	10 yıl	Süre bitiminde Kurum Arşivinde imha edilir
11 - Denetçilerin çalışmaları ile ilgili istatistik bilgileri	3 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
12 - Denetçilerle ilgili yönetmelik, yönerge, tebliğ, talimat ve rehber	Güncelliği süresince	5 yıl	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
13 - Denetçi yardımcılarının mesleğe alınması ve yeterlilik sınavları ile ilgili belge ve yazışmalar	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
14 - Mütferrik yazılar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir

3 - İşlemler Şube Müdürlüğü

1 - Valilikler tarafından gönderilen dernek ve birliklere ait kuruluş bildirim evrakı	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
---	-------	---------	----------------------------------

2 - Valilikler tarafından gönderilen dernek ve birliklerin genel kurul toplantı sonuç bildirimleri	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
3 - Valilikler tarafından gönderilen dernek ve birliklerin genel kurul divan tutanakları	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
4 - Birden fazla ilde faaliyet göstermek üzere kurulan dernek ve birliklere ilişkin yapılan işlemler ile ilgili yazışmalar	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
5 - Dernek ve birliklerin tüzel kişiliklerinin sona ermesi, faaliyetten alıkonulması ile mülki idare amirleri tarafından verilen izinler ve alınan bildirimlere ilişkin yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
6 - Valilik tarafından kuruluşu bildirilen dernek ve birliklerin isim ve adres değişikliklerine ilişkin bildirim yazıları	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
7 - Dernek ve birlikler hakkında vatandaşlardan, valiliklerden, çeşitli kurum ve kuruluşlar ile diğer tüzel kişilerden gelen ihbar ve şikayetler ve bunlarla ilgili yapılan işlemler	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
8 - Kamu yararına çalışma statüsü bulunan Derneklerin yönetici ve denetçilerinin mal bildirimleri	1 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
9 - Dernek ve birlikler tarafından valiliklere verilen beyannamelerden Bakanlığa gönderilen örnekleri	1 yıl	10 yıl	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
10 - Dernek ve birlikler hakkında yapılan adli ve idari işlemler ve neticeleri hakkında valilikler tarafından Bakanlığa gönderilen bilgi yazıları	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
11 - Dernek ve birlikler hakkında tutulan istatistiki bilgiler	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir

12 - Dernek ve birliklerin taşınmaz mal edinimleri ile ilgili olarak valilikler tarafından Bakanlığa gönderilen bildirim yazıları	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
13 - Derneklerin kamu yararına çalışan dernek sayılma talepleri veya kamu yararına çalışan dernek statüsünün geri alınmasına ilişkin yapılan işlemlerle ilgili yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
14 - Derneklerin adlarında izne tabi kelimelerin kullanılması taleplerine ilişkin yapılan işlem ve yazışmalar	1 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
15 - Kamu Kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının adlarında izne tabi kelimelerin kullanılması ile ilgili yapılan işlem ve yazılar	3 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
16 - Türkiye’de kurulan vakıfların, uluslararası faaliyette bulunması ve yurt dışında şube açılması ile yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf veya kuruluşlara üye olması veya işbirliğinde bulunması, yabancı ülkelerde kurulmuş vakıfların, Türkiye’de faaliyette bulunması, temsilcilik kurması, şube açması, üst kuruluş kurması, kurulmuş üst kuruluşlara katılması veya kurulmuş vakıflarla işbirliği yapması, konularında izin talep yazılarına verilecek cevaplar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
17 - Vakıfların, Anayasada öngörülen hallerde geçici olarak faaliyetten alıkonulması ve bu konuda mahkemeye başvuruda bulunulması ile ilgili yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
18 - Şube çalışmaları ile ilgili istatistiği bilgiler	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
19 - Şube tarafından yapılan müteferrik yazışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir

4 - Dış İlişkiler Şube Müdürlüğü

1 - 3335 sayılı Kanun uyarınca Uluslararası nitelikteki birlik, federasyon veya benzeri teşekküllerin kurulması, şube açması, uluslararası faaliyette bulunması, mevcut kuruluş ve benzeri derneklere katılmaları veya bunlarla işbirliğinde bulunmaları ile ilgili her türlü yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz
2-3335 sayılı Kanun uyarınca Bakanlar Kurulunca kurulmasına izin verilen uluslararası birlik, federasyon ve benzeri teşekküller ile bu teşekküllerin şubelerinin kuruluş bildirimi evrakı	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz
3-3335 sayılı Kanun uyarınca kurulmasına izin verilen birlik, federasyon ve benzeri teşekküllerin hükmü şahsiyetlerinin sona ermesi ve faaliyetten alıkonulması ile denetimlerinin sonuçlarına ilişkin yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz
4 - Yabancı derneklerin Türkiye’de faaliyette ve işbirliğinde bulunmalarına, şube açmalarına, üst kuruluş kurmalarına ve kurulmuş üst birliklere katılmalarına İçişleri Bakanlığınca izin verilmesine veya verilmiş izinlerin kaldırılmasına ilişkin işlemler ile ilgili yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz
5 - Derneklerin yabancı ülkelerdeki dernek veya kuruluşların üyelerini Türkiye’ye davet etmeleri yada yabancı dernek veya kuruluşların davetlerine uyarak üyelerini veya temsilcilerini yurt dışına göndermeleri konusunda bildirim yazıları	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz
6 - Türk vatandaşları tarafından yurt dışında kurulan dernek-lerin tüzükleri ile yönetici ve üye kim-	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde saklanır süresiz

likleri hakkında bildirim yazıları			
7 - Türk vatandaşları tarafından kanunlarla yasaklanmış amaçlarla yurt dışında kurulan dernekler veya bu tür derneklere üye olan Türk vatandaşları ile ilgili her türlü yapılan işlem ve bilgi yazıları	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
8 - Derneklerin yurt dışından aynı veya nakdi yardım alma talepleri ile bu konuda yapılan işlemler hakkındaki yazılar	5 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
9 - Türkiye’de kurulan derneklerin yurt dışı faaliyetlerinin teşvik edilmesi amacıyla yürütülen işlemlerle ilgili yazılar	5 yıl		Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
10 - Yurt içinde ve yurt dışında akraba topluluklar tarafından kurulmuş veya kurulacak olan derneklerle ilgili yapılan yazışmalar	5 yıl		Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
11 - Şube çalışmaları ile ilgili istatistiki bilgiler	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
12 - Şube tarafından yapılan müteferrik yazışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
5 - Eğitim ve Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü			
1 - Daire Başkanlığında işlemlerin yürütülmesinde uygulanacak iş akım şemaları	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
2 - Personelinin hizmet içi eğitim planları ve bu konuda yapılan yazışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
3 - Dernekler mevzuatının uygulanmasına açıklık getirmek amacıyla dernek yöneticilerinin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalar	5 yıl		Birim Arşivinde imha edilir
4 - Derneklerin kurulmasının kolaylaştırılması ve faaliyet-	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir

lerin geliştirilmesine yönelik hazırlanan projeler

5 - Dernekler Daire Başkanlığının görev alanlarına giren konularda kamuoyunu bilgilendirme çalışmalarına ilişkin hazırlanan broşür ve benzeri dokümanlar ve yayınlar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
6 - Hizmet içi eğitim, kurs ve seminerle ilgili her türlü yazışmalar, onay, iştirak listeleri, ders notları, plan ve programlar, imtihan soru ve cevaplar kağıtları ve neticeleri	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
7 - Merkez ve taşra teşkilatı birimlerinin norm kadro sayılarının tespitine yönelik çalışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
8 - Şube çalışmaları ile ilgili istatistik bilgileri	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
9 - Merkez ve taşra teşkilatı personelinin hizmete ilişkin sorunlarına ve kanuni taleplerine ilişkin yazılan ve bu taleplerle ilgili yapılan işlemler hakkındaki yazılar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
10 - Şube tarafından yapılan müteferrik yazışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir

6 - Bilgi İşlem ve Arşiv Şube Müdürlüğü

1 - Bilgisayar programlar	Güncelliği süresince	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
2 - CD ve disketler	Güncelliği süresince	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
3 - Şube tarafından hazırlanmış web sayfası içeriği	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
4 - Arşiv yerleşim planları	Güncelliği süresince	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz saklanır
5 - Arşiv çalışmalarına ilişkin raporlar	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
6 - Arşive giren ve çıkan evraklarla ilgili tutulan kayıtlar	5 yıl	10 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
7 - Arşiv malzemelerinin ayıklama -	10 yıl	Süresiz	Kurum Arşivinde süresiz

imha ve diğer faaliyetlerle ilgili tutanakları			saklanır
8 - Bakanlık arşivi ve diğer birimlerle yapılan yazışmalar	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir
9 - Şube tarafından yapılan müteferrik yazışmalar	5 yıl	5 yıl	Ayıklama ve İmha Komisyonunca değerlendirilir
10 - Şube çalışmaları ile ilgili istatistiki bilgiler	5 yıl	-	Birim Arşivinde imha edilir